ANUL VI. — No. 252

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 4 Octombrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Trei dezertori

Documente omeneşti

Vechea canonieră Alexandru cel Bun, c'un şlep la remorcă, ancorase de dimineaţă la coada unui ostrov. Numai în locul acela oglinda scânteietoare a Dunării părea spartă. Apa se oprea acolo învârtindu-se câtva timp în loc, în ochiul de anafor format de epava unui vechiu vapor, înecat pe vremuri în urma unei ciocniri.

In fiecare vară Compania de torpile fixe făcea câte-o călătorie de instrucţie, pentru deprinderea marinarilor cu mânuirea materialului explosibil. Se făcea cu asta şi un serviciu navigaţiei, curăţind fluviul, de la Marea Neagră până la Porţile de fier, de toate epavele rămase înecate în drumul vaselor.

Intr'o magazie a şlepului încăpeau o sută de marinari, rânduiţi ca sardelele în cutie. In cealaltă magazie se ţinea fulmicotonul. Nu mai rămăsese decât cincizeci de kilograme, căci se făcuse tocmai nouăzeci şi nouă de explozii.

Căpitanul, bucuros că terminase cu bine călătoria odată cu marfa asta buclucaşă care-i stase tot drumul pe inimă, hotărî să pregătească o torpilă mare, cu tot restul de fulmicoton ce-i mai rămăsese. Era a suta şi ultima explozie ce trebuia s'o facă anul acela.

Tot echipagiul aştepta c'un tremur de nerăbdare copilărească momentul emoţionant al exploziei, care da fiori ca un joc palpitant de mare senzaţie în viaţa monotonă de bord.

Pentru că în tot drumul nu se întâmplase nici un accident, oamenii lucrau cu toată siguranţa. Fără nici o teamă rupeau în mâni calupurile de fulmicoton, ca pe nişte bucăţi de halva, umplând cutiile de tablă care serveau drept torpile fixe, lăsate pe fundul apei, după ce erau hermetic închise. Explozia se producea prin curentul electric al unei mici baterii portative.

Curagiul neştiinţei îi făcea pe mulţi să se joace cu moartea la fiecare pas.

Exploziile scoteau la suprafaţă o sumedenie de peşti, morţi sau ameţiţi, cari pluteau cu burţele albe în sus ca nişte pene duse de curentul apei la vale. Plutonierul, om vechiu şi cu experienţă, căci avea trei reangajări, îşi organiza cu pricepere bărcile şi uneltele de pescuit. Oamenii lui mâncau bine şi economie simţitoare se făcea la capitolul de hrană a trupei.

* * *

Aproape de ora prânzului. Aşa-i de cald că aerul par' că fierbe şi apele aburesc în zare. Dunărea, leneşă, îşi lunecă domol undele încovoindu-se printre ostroavele pustii şi păduroase.

Căpitanul sta la umbră, sub bolta unei răchite argintii. Se îmbrăca încet, mulţumit, după o bae răcoritoare.

Lăsase totul în sama plutonierului, om vechiu, de toată încrederea. Aştepta să fie anunţat cînd torpila era gata pentru explozie.

Plutonierul intrase la vapor să guste probele şi să pregătească bărcile pentru pescuirea aşteptată. Lăsase torpila în seama sergentului Marin, cel mai priceput şi mai cuminte gradat din companie.

Să fie cu ochii în patru — le recomandase plutonierul la cei şase oameni cari lucrau la torpilă.

In momentul când căpitanul, cu ţigara în gură se aşezase jos să-şi încalţe ghetele, isbucni de-odată o detunătură groaznică. Câteva clipe locul se zgudui sub el ca într'un cutremur de pământ. Inspăimântat, sări cătând buimăcit în jurul lui.

Tăcere peste tot. Numai pe mal, în dreptul vaporului, între pământ şi cer, se înălţa o coloană de nori cenuşii ca un imens con răsturnat cu baza în văzduh.

Nu era obişnuita coloană de apă pe care o aruncă torpila cufundată.

Ca un fulger trecu prin mintea căpitanului înţelesul întregei grozăvii.

— Idioţii !.. au explodat torpila pe mal înainte de a o cufunda. Cu capul gol, pe jumătate desbrăcat, se răpezi într'o goană nebună de-alungul malului. Călca orbeşte prin gropi, se lovea de pietre, se încurca prin bălării, se poticnea prin rădăcini, gonind cu răsuflarea tăiată, cu gura căscată, apăsându-şi inima cu mâna stângă. Prin mintea-i înfierbântată i se învălmăşau în fugă imagini însângerate: morţi întinşi, răniţi svârcolindu-se, bălţi de sânge, horcăeli, gemete, tânguiri...

Oamenii de pe vapor şi de pe mal alergau cu feţele palide, grămădindu-se în neştire la locul dezastrului.

Căpitanul, cu pumnii strânşi, îşi făcu loc prin mulţimea îngrozită, prăbuşindu-se aiurit în fundul unei groape adânci, căscată proaspăt în coasta malului spintecat de explozie.

— Ce-ai făcut, nenorocitule ! isbucni în faţa plutonierului, sgâlţâindu-l cu violenţă de umeri.

Bătrânul zăpăcit, bâlbâi tremurând cu mâna ridicată la viziera şapcei.

— Fusei până la vapor, domnule căpitan. Aci am lăsat pe sergentul Marin cu amorsa şi pe caporalul Oprea cu torpila în braţe.

— Unde-i sergentul ?

— Nu-i.

— Unde-i caporalul ?

— Nici el nu-i.

— Câţi morţi ? Câţi răniţi avem ?

— Nu ştiu, că nu se vede nici unul dintre cei şase care încărcau torpila.

—Să plece îndată câţiva oameni să găsească cadavrele. Să se caute răniţii. Să vie infirmierul cu lada de farmacie.

Infirmierul cu lădiţa lui de pansamente, era la faţa locului, dar fără nici o întrebuinţare. Nici un rănit şi nici un mort nu se vedea. Nici o pată de sânge nu se zărea. Nici un vaet, nici o tânguire nu se auzea... nici o durere..., nici o suferinţă. Numai şase oameni lipsă la apel — atâta tot. Explozia fusese aşa de formidabilă, în cât a fost destulă vreme o secundă ca pe unii dintre cei aflaţi în jurul torpilei să-i rupă în bucăţi, asvârlindu-i în toate direcţiile la mari depărtări, iar pe alţii să-i pulverizeze complect.

Căpitanul ridică din ţărână capătul sfâşiat al cablului, căută pe mal cutia cu bateria electrică şi, după câteva clipe de gândire, îşi plesni cu palma fruntea udă de sudoare.

Găsise pricina groaznicei întâmplări. Cablul rămăsese uitat la borna de contact a bateriei. A fost de-ajuns ca firele amorsei să atingă celălalt capăt al cablului ca, fulgerător, curentul stabilit să producă explozia fulmicotonului.

După vre-un sfert de oră au început să vină oamenii trimişi să caute cadavrele.

Ca şi trăsnetul, fulmicotonul în jocul bizar al morţei, răspândise în toate direcţiile ţăndări de trupuri omeneşti. Proectate la înălţime, unele bucăţi căzuseră pe câmp şi prin mlaşteni, altele în Dunăre şi fuseseră luate de curentul apei la vale.

Intregi nu s'au găsit decât două berete de marinar şi un pantof. In colo — numai hălci de carne, din care picura încă sânge cald, mase informe... bucăţi de mâni şi de picioare cu pielea întinsă şi plesnită. Iar într'un sac de pesmeţi s'au adunat câteva kilograme de carne macră hăcuită mărunt, amestecată cu bucăţi de cârpă din stofă de haine. Tocătura asta de carne omenească a fost găsită prin sălcii lipită de ramuri.

Jean Bart

Cu greutate s'a putut reconstitui incomplect trei trupuri diforme, oribil sfârticate.

Un picior de la genunchiu, retezat perfect, parcă de o mână abilă de chirurg, fu îndată recunoscut de un recrut.

—Ii a lui don sergent Marin, că are bocancu particuler. Cum să nu-l cunosc, dacă l-am văcsuit eu asdimineaţă ?

O mână fu deasemenea răpede recunoscută. Era a caporalului Oprea. Avea degetele ţapene ca de statue şi două galoane de lână pe mâneca spenţerului cu care fusese îmbrăcat.

* * *

Până la apusul soarelui pavilionul tricolor al canonierei fusese lăsat la jumătate în semn de doliu.

Echipajul se culcase de vreme, căci pe adouazi se hotărâse ridicarea ancorei de plecare desdedimineaţă.

Sub un felinar de punte, la masa dela provă, plutonierul încruntat şi un furier măruntel, îngropaţi într'un maldăr de registre şi dosare, scriau de zor pregătind formele celor dispăruţi, cari de fapt nu mai aveau nevoe de nici un act...

Căpitanul, după o zi aşa de urâtă, se simţea zdrobit. Cu sforţări cumplite se hotărî să lucreze toată noaptea actele privitoare la nenorocirea întâmplată.

Se aşeză pe punte în aerul răcoros al nopţei. Işi trase un scaun lângă masa de lemn, la pupă, în lumina unui felinar de bord.

— Adă-mi din cabină: cerneală, hârtie, tutun şi sticla de coniac.

— Nu mai avem nici un strop de coniac, răspunse somnoros soldatul de ordonanţă.

— Adă atunci sticla de rom.

Trebuia să scrie un raport amănunţit asupra întâmplării. Dar sub ce formă să prezinte faptul ? Cum să argumenteze ? Era vinovat. De sigur că era vinovat. Şase morţi. Cum să se apere fără să arunce vina pe alţii. Şase oameni ucişi într'o secundă. Ce impresie o să facă întâmplarea asta la comandament ? Cum o să-l judece şefii, camarazii... dar familiile celor morţi...

Un cerc de foc îi strângea capul şi un cui ţintuit în frunte părea că-i sfredeleşte creerul.

O năduşeală chinuitoare îi strangula gâtul. Işi scoase gulerul. Bău două pahare de rom şi începu să scrie grăbit. După câteva rânduri, se opri. Rupse hârtia enervat. Tâmplele îi ardeau svâcnind. Şi în creerul înfierbântat i se încrucişau imagini nestăpânite.

Se forţa să fixeze cu răceală într'un cadru technic toate amănuntele pentru explicarea faptelor ; să argumenteze strâns şi logic întreg procesul şi apărarea de care avea nevoe. Dar nu izbutea să se concentreze.

Prin ochii minţii, fără să vrea, îi treceau mereu chipurile celor dispăruţi. Figurile se complectau tot mai clare, în linii din ce în ce mai precise. Işi amintea perfect că văzuse la mâna găsită pe câmp, mâna caporalului Oprea, un inel de alamă pe unul din degetele acele înţepenite.

In starea de excitare a simţurilor în care se găsea, simţea parcă în fundul nărilor mirosul de sânge proaspăt de la mal, unde zăcea mormanul de carne tocată, învelită într'o foae de cort.

Işi amintea în câte chipuri văzuse oameni murind : bătrâni stingându-se de moarte bună pe patul de-acasă ; oameni morţi în spitale ; unii loviţi de moarte violentă... dar cum se poate pulveriza un om nu-şi închipuise nici odată. Intr'o clipă să dispari... fără să ştii.. fără să prinzi de veste... fără să scoţi un suspin... nimic... nici o durere... nici o suferinţă.

Cine ştie ? Poate că în acea singură clipă e concentrată toată senzibilitatea în creer fiind chiar sediul vieţii. Dar unele insecte au senzaţii chiar după ce sunt decapitate... şi căpitanul, cu tocul în mână, cu foaia albă dinnainte, alunecă tot mai adânc în ipotezele fără sfârşit ale unei metafizici încâlcite.

Rătăcind în căutarea misterului morţii, se opri târziu, încurcându-şi firul logic în eterna enigmă a creaţiei.

Plutonierul, care se apropiase de masă păşind în vârful picioarelor, tuşi de două ori. Căpitanul nu auzea şi nu vedea nimic. Cu ochii ţintă în vid privea ca un somnambul.

— Domnule căpitan, eu sunt gata cu procesul-verbal şi cu formele de scădere a efectelor de îmbrăcăminte.

Căpitanul tresări fără să scoată un cuvânt.

Plutonierul, om vechiu, cu multă experienţă, întinse un vraf de hârtii pe masă vorbind cu glas domol şi blajin.

— Domnule căpitan, în raportul d-voastră să puneţi numai trei morţi, că aşa am trecut şi eu în procesul-verbal. Ceilalţi trei se cheamă să-i avem deocamdată lipsă la apel, că tot nu s'a găsit nimic din ei ca să putem reconstitui cadavrele. După patru zile dacă nu se prezintă la corp, îi dăm dezertori conform regulamentului. Ştiţi, sună altfel când se zice că avem numai trei morţi în loc de şase.

Şi pe când îi împingea uşurel călimara şi hârtiile pentru iscălit, plutonierul bătrân urmărea cu coada ochiului mâna nesigură a căpitanului, care era să moae din greşală tocul în paharul de rom golit până la fund.

Era târziu de tot când apăru o semilună scânteitoare, prinsă anume parcă, în pletele arginttii ale răchitei de pe mal, sub care albea foaia de cort.

Apa lucitoare şi pământul negru dormeau de mult în vălul fumuriu al nopţii calme de vară. Rare fâlfâiri de aripi nevăzute tremurau în cadenţă pierzându-se în zenit.

Şi o boare umedă, alunecând din sus pe luciul apei, pipăia şovăitor frunzele sălciilor încolăcite cu fâşâiri misterioase ca nişte suspine fugare.

IEAN BART

Intre scriitori

Stendhal Milanez

Alfred de Musset găsea Milanul fără nici un farmec, în deosebi de alte oraşe italiene ca Veneţia, Genova, Neapole, care prin frumuseţea peisajului maritim, prin puritatea cerului şi prin trecutul lor bogat, lăsaseră duiosului poet amintiri neuitate. In poema adresată fratelui său, care se întorcea din Italia, pomenind de Milan se vede că pentru Musset capitala Lombardiei este un oraş destul de plicticos, căci nu-i găseşte altă atracţie decât că acolo se arată din când în când pe scândurile unei scene dănţuitoarea Cérito...

Cu totul altfel vede Milanul Stendhal.

Pentru acest scriitor, vechiul oraş înseamnă paradisul pământesc, iar vremea cât a trăit el aici o considera ca cea mai frumoasă din viaţa lui, pe care cu nimica n'ar fi voit s'o înlocuiască. Câte oraşe n'a văzut el în peregrinaţiile lui ciudate, câte localităţi cu adevărat pitoreşti în diverse regiuni ale Europei — nici una însă în judecata sa, nu se apropie măcar pe departe de acest cuib favorit. Pe vremea aceea însă Milanul nu semăna cu cel de astăzi, destul de banal de altfel şi acesta. Totuş, pentru Stendhal, fizionomia particulară a bătrânului Mediolanum, cu împrejurimile lui pe care el le găsea „luxuriante", grădinile care împodobeau aproape orice locuinţă — până şi mirosul de gunoi care se exala depe străzile târgului ,aveau un farmec deosebit. Totul îl încânta aici, făcându-l să trăiască o viată de vis, şi oraşul acesta era punctul de plecare şi *ultima ratio* pentru toate vicisitudinile existenţei. Când nu-i plăcea vreun lucru, o cafea, un cotlet, o prăjitură avea obiceiul să spuie : „Degeaba, nu-i ca la Milan !"

Desigur însă că nu numai alcătuirea fizică a oraşului, nici întinsele livezi care aminteau o privelişte de ţară şi nici măcar măreţia Domului, nu contribuiseră ca să facă din Milan centrul universului pentru Stendhal. Dar aici era teatrul *Scala*, unde auzise acea muzică divină, pentru care sufletul lui era atât de sensibil, şi în una din străzile misterioase ale capitalei cunoscuse el pe Contesa Simonetta — pe frumoasa Angela Pietragrua — pe care n'a uitat-o niciodată şi care a avut atât de mare influenţă asupra vieţii lui.

Acuma vom înţelege de ce Stendhal se proclama adesea Milanez...

In cimitirul Montmartre, unde a fost îngropat trupul lui, pe piatra mormântului, se citeşte şi astăzi inscripţia redactată de dânsul :

Arrigo Beyle
Milanese
Visse, scrisse, amo
Quant'anima
Adorava
Cimaroza, Mozart é Shakespeare.

(Henri Beyle, Milanez, trăi, scrise, iubi cu atâta suflet încât adora pe Cimaroza, pe Mozart şi pe Shakespeare).

GHEDEON

Un duel a lui Sarcey

Francisque Sarcey era un om bun, blând şi îngăduitor: mai niciodată nu se înfuria, nici nu-şi prea făcea sânge rău de mizeriile vieţii. Şi cu toate acestea a avut odată un duel care a făcut oarecare sgomot.

Părăsind Sarcey ziarul **Figaro**—al cărui critic teatral era — ca să treacă la **Opinia Naţională,** Villemessant, directorul ziarului, pentru a se răzbuna, însărcină pe scriitorul humorist Aurelian Scholl ca să-l răfuiască pe transfug în fiecare zi. Cu temperamentul său, Sarcey nu băga însă de seamă atacurile răutăcioase ale humoristului, până când într'o zi apăru un articol „Urechile lui Sarcey". Atunci criticul întâlnindu-se cu Scholl pe stradă, îi spuse :

— Ascultă, Scholl, aţi întrecut orice măsură. Spune lui Villemessant că-i voiu trimete marturi.

Scholl transmise directorului său vorbele criticului, dar Villemessant râzând cu hohot zise :

— Fac prinsoare pe 25 de napoleoni că Sarcey nu se va bate. Are haz.... Sarcey şi duel....

— Bine, răspunse Scholl—ţin prinsoarea, pe 25 de napoleoni.

Dela director Scholl se duse la Sarcey. Il găsi cu totul liniştit.

— Ei... spuse el... urechile mele... fleacuri.... La urma urmii... **Je m'en fiche !...**

Scholl înţelese că cei 25 de napoleoni sunt în primejdie.

A doua zi el publică un articol la adresa lui Sarcey şi mai ofensător încă decât celălalt — aşa că chiar în seara aceia, Scholl primi marturi din partea criticului ofensat.

Fiindcă în Franţa nu se puteau bate, plecară amândoi în Belgia.

La Quévy se scoboară din tren, aleg un loc potrivit, îşi leapădă sacourile, scot săbiile şi... deodată apar doi jandarmi belgieni. Adversarii n'au ştiut cum să se îmbrace mai iute, s'au aruncat apoi în trăsuri şi plecară în goană la gară unde au luat bilete pentru Baden-Baden

— Inţelegi — îl lămuri Scholl pe Sarcey — că nu putem să ne întoarcem la Paris fără să fi ieşit pe teren : injuria a fost sângeroasă.

— Ascultă, Scholl, răspunse criticul — vrei cu tot dinadinsul să mă omori?

— Ferească Dumnezeu... nici nu-mi trece prin gând.

— Dar dacă mă rāneşti ?

— Am să fiu cu multă atenţie.

— Şi dacă în mijlocul luptei am nevoie să răsuflu puţin ?

— Poţi să răsufli cât vrei.

— Bine, dacă-i aşa, să ne batem.

După douăsprezece ceasuri de drum, adversarii ajung la Baden-Baden. Se scoboară, găsesc o pădurice şi încrucişează amândoi săbiile. După câteva secunde Sarcey este împuns la o mână. O mică sgârietură care mai nu se cunoştea. Peste puţin, foştii combatanţi iau un aperitiv în Baden-Baden la **Café de Russie,** pe piaţa regală — şi vorbesc cu proprietarul stabilimentului.

— Trebuie să aveţi multe dueluri pe-aici — spuse Sarcey.

— Nici unul — ripostă neamţul.

— Cum, sunt aşa de liniştiţi oamenii prin partea asta?

— Nu, dar când vor să se bată, se duc în Elveţia.

— In Elveţia ?

— Da, pentrucă în ducatul de Baden duelul este pedepsit cu moartea.

Cei doi se uitară unul la altul. O sudoare rece acoperi tâmplele lui Sarcey.

— Ia ascultă, la câte ceasuri pleacă cel dintâi tren ? zise Sarcey ştergându-şi năduşeala.

— In douăzeci şi cinci de minute.

— Ţine douăzeci de franci... nu trebuie rest. La revedere.

Şi Sarcey nu se linişti decât la Strasburg.

In ce priveşte pe Scholl, îndată ce-a ajuns la Paris, a încasat cei douăzeci şi cinci de napoleoni.

Din caricaturi

Zoologică

Din trompeta lor sonoră,
— Barometru zoologic —
Toţi cocoşii 'n auroră
Prevestesc a ploaie, logic.

Orhestrează broţăceii
Imnul ploii indiscrete,
Ce-şi va sparge-apoi cercei
C'un ecou de castaniete.

Melcii leneşi, ies din case
Să serbeze vremea nouă,
Cu cornite de mătase,
Cu mustăţile de rouă.

Işi târăsc obezitatea
Toate broaştele greoaie,
Ca să guste voluptatea
Ce li se oferă 'n ploaie.

Stau furnicile blazate,
— Boabe dese de piper, —
Aşteptând să curgă toate
Pârâiaşele din cer...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Din carnetul intim al d-lui Aurel

STELUŢA

Il urmărea de cum scoborîseră din Jidoviţa.

Li se arătase întâi sus, între copacii uzi de o toamnă întârziată cu brumă rece. Se mişcase dela locul ei, spre trupă, ca o însăilare de ac argintiu şi a clipit în ochii ridicaţi în sus. Căprarul Aurel i-a zâmbit — tocmai când auzi ordinele de înhămare. Tunurile scurte şi groase scoborîră mai departe spre Bunoaica. In dezastrul militar pe care căprarul îl simţea groaznic sub îmbrăţişarea frigului, sub muşcătura de dihor a foamei, steluţa s'a tot ţinut din cerul ei dulce deasupra Dunărei celei reci şi înfiorate ca un braţ de femeie. Steluţa urmărind o zăpăcită baterie de artilerie grea, Gheţ, camaradul blond şi nalt al căprarului Aurel, se răsucea în şa şi ridica şi el ochii lui albaştri spre steluţă. Apoi râdea. Căprarul Aurel călărea posac. Nefericirea îl pătrunsese — era ud şi îngheţat, precum udă şi îngheţată era mantaua pe el. Ideia romantică înfiptă în cer şi care-l urmărea cu toată blândeţea, extazul şi puritatea steluţei nu-l ostoia. Simţea totuşi că era **a lui**, că dintre toţi călăreţii, surioara astrală de sus pe umărul lui îşi picura lumina. Ea nu-l trăda. El nu o trăda. Se ştiau.

A dispărut spre ziuă. Bateria în retragere trecea pe dinaintea Severinului ocupat de cinci sute de biciclişti germani. Tunurile scurte au zgâlţâit podul de lemn depe Topolniţa şi s'au înfundat în pieptul de lut al dealului, care primea mângâerea perfidă şi ruinătoare a Dunării. De-aci bateria şi-a svârlit jucăriile violente de fontă până în marginea Severinului, unde se spărgeau în nouraşi de fum. După o jumătate de oră, în amiaza diluată de toamnă, văzduhul înainte fu numai fulgurare de azur şi pene sidefate moi....

La primul semnal de alarmă, trupa a rupt-o de fugă. Bateria fu sacrificată şi tunurile cu pliscul lat şi scurt, căscat în sus, prin garduri de răchită, au rămas ca nişte dihănii de fer încurcate acolo stupid din propria lor grosime. Gheţ, călare, şi-a ajuns căprarul la o răscruce de drumuri — era într'un grup de infanterişti. Vorbeau domol şi păreau că se'ntorc dela cine ştie ce muncă pacinică.

— Dom'le căprar — păi calu' ?

Şi Gheţ trase cu multă greutate spre botul calului călărit de el, un rotaş îndesat. Il ţinea de căpăstru ; hăţurile se scurseseră până la genunchii calului şi ameninţau să-l împiedice. Amurgise. Căprarului Aurel îi păru rău de camarazii infanterişti, dar rotaşul îi reaminti bateria sfărâmată şi datoria lui batjocorită... Gheţ, — săracu ! — îi adusese un cal. Se aruncă în şa. Când ridică violent capul să soarbă curaj din aerul nopţii, în disperarea care ofta, plângea şi ţipa nebună în el, steluţa se scurse limpede în ochi, steluţa pe care o uitase, care nu se arătase în răstimpul cât ei se desfrunziseră în furtună de tot, de tot.

Căprarul călărea ducând în braţele sufletului povara ideală a luminiţei care din cer, picura lumina ei limpede, rece, — mângâiere din altă lume.

Libertatea şi aerul tare, zările care chemau când cu braţul lor de sidef, când cu o geană fumurie de pădure iscodiră în el spiritul aventurier şi curios. Trăiau din propria lor îndrăzneală. Trupele se fărâmiţaseră şi grupele se ţineau unele după altele, duse de o putere tainică, înainte, fără ţintă anume, ca apele unui fluviu spintecat pe alocuri de lagune de pământ. Cei doi călăreţi se abăteau când pe dreapta, când pe stânga drumului şi petreceau câte o noapte sub acoperiş de sălaş omenesc, cu vin şi păsări afumate la foc de coceni. Dar când toate treptele munţilor fură scoborâte şi cei doi camarazi călăreau pe malul scăzut şi fără sfârşit al Danubiului, satele sărace se înfăţişară, jilave schelete de scânduri, rogoz şi urme de vite. Camarazii suferiră de foame. Caii ameninţau să îngenunche — ameţiţi de neodihnă şi nehrană. Rotaşul căprarului — mai greu — rămânea uneori de la sine locului privind înlături şi înainte...

La o şură de pae, pe marginea şoselii, camarazii cugetară în acelaş timp, în tăcere, că mai departe nu se poate merge. Un car cu boi venea din vale. O muere fără vârstă, chincită în car, îndemna şi îndrepta boii cu un vârf de nueluşă. Militarii întrebară ceva...

— E satul plin de soldaţi, maică. Apele-Vii, Apele-Vii îi zice...

Celelalte vorbe se perdură în hodorogitura carului.

Incălecară. In sat, opriră la cea dintâi fântână cu roată. Caii ciuleau urechile, bucuroşi de popas. In jurul cumpenei un roi de fete şi femei aşteptau cu doniţe, garniţe, oale şi urcioare. Un copil desculţ, în nămol, dârdâia de ger şi plângea, cu nasul umed, batjocorind-o pe maică-sa. Călăreţii, din şa, cerură găzduire, aşa, către tot poporul. Ţâncul tăcu speriat, iar muerile îşi duseră câte o mână la gură, într'o strâmbătură de reculegere şi chibzuială sgârcită. Vre-o două fete râseră cu haz, scuturând uşor începuturi de sâni şi plecând capetele una spre alta.

Gheţ ceru căprarului un sfat.

— Hai, zise căprarul drept orice gândire.

Una din fete se desprinse, o rupse de fugă pe marginea şoselii şi mai înainte de a se pierde, sări un şanţ, îşi făcu loc prin ghimpii gardului şi nu se mai văzu. Camarazii, trăgând caii după ei, bălăciră cu cismele prin băltoacele din mijlocul drumului, hămesiţi de foame, fără vlagă măcar pentru a voi ceva, descurajaţi de numărul necrezut de mare al soldaţilor pripăşiţi prin curţi, prin şoproane, prin poduri. Gheţ putu să glumească amar, de'ndată ce cotind drumul în inima satului, văzu deschizându-se înainte ceaţa nesfârşită a câmpiilor...

— Domnule căprar, în Apele-Vii ne înecăm !...

Se opriră. Priviră în toate părţile. Se întunecase. Căprarul cugetă să lase calul în mijlocul fluviului de noroi şi să plece singur înainte. Nu era o părăsire. Era doar o despărţire a soartei unuia de soarta celuilalt. Calul e mai norocos decât omul. Şi întoarse capul, cu un nod de amărăciune în gât, să nu vadă, când le-o da drumul, cum cad dârlogii pe genunchii calului...

O fată se ivi între spini şi privi, dreaptă, la cei doi militari nehotărîţi şi bătuţi de Dumnezeu în mijlocul nămolului. Era mică. Să fi având 12 ani ? Picioarele îi erau goale şi părul închis îi cuprindea şi ascundea amândouă urechile. Luminau doar doi ochi mici, alburii de albaştri şi sângerata liniuţă a gurii setoase. Spuse căprarului :

— Bădiţă, hai la noi.

Apoi repede :

— Fac eu de coceni pentru cai.

Gheţ se grăbi :

— **Hai ! Şi'ncotro zici că ţi-i casa ?**

Dar fata aştepta răspunsul celuilalt ; şi, de data aceasta fără curaj, mai întrebă odată :

— D'apoi vii ?

Căprarul răspunse, măsurând-o cu ochi răi :

— Fată hăi, mai aveţi militari prin curte şi te-o bate măta când va prinde de veste că mai vii cu încă doi, colac peste pupăză.

— Ba. Că trageţi la moşu. E casa goală. El e fugit şi soldaţii au mas numai pe la căşi cu oameni.

Şi plecă înainte, cu fruntea în jos şi cu mâinile amândouă migălind la un colţ de pestelcă. Umerii mici împungeau haina subţirică şi mijlocul era atât de strâns în bete, că şoldurile păreau mari pentru picioruşele drepte şi subţiri ca de băiat. Cu adevărat, în partea despre apus a satului, după ce bătătoriră muşuroae de coceni retezaţi dela pământ şi se strecurară prin garduri desfăcute, se pomeniră într'o bătătură pustie. Legară caii de un car fără roate, aruncat sub un şopron găurit. Nici nu-şi scuturară bine cismele de nămol — militarii abia putură descoperi fetiţa dintr'un munte mişcător de coceni în mormane, pe care le răvăşea cu sgomot sub boturile fumegânde ale cailor. Gheţ culese fata dintre coceni şi o ridică în sus, chiuind. Fata vru să plângă, dar ochii ei se făcură atât de mici, că luminiţele se stinseră de tot.

Sus, printr'o gaură a şopronului acoperit cu şindrile putrezite — steluţa se ivi prietenoasă, alintătoare şi vecinică !

Infăţişarea locuinţelor omeneşti, glas de oameni după tăcerile din munţi, zgomotul cocenilor în care mişcau boturile cailor, readuseră curajul în inima celor doi fugari. Gheţ cugeta la ceva băutură, să se mai desmorţească şi înviorezе. Căprarul înţelese că dacă nu vor găsi grăunţe la noapte, nu e nădejde s'o pornească la drum nou cu cei doi cai osteniţi şi vlăguiţi. Şi pe când săreau pârleazul în curtea vecină unde o fereastră lumina în noapte, fetiţa pe urma lor ghicise, că vorbi încurcat :

— D'apoi grăunţe n'avem... N'oi putea lua... De unde?

Tinda casei vecine, pe jos, numai militari înfăşuraţi în mantale mâncate de ploi şi pătate de frecuşul cu pământul .Uriaşă e o armată în risipire... Erau mulţi. Cerşetori, cu toţi... Acolo căzuseră; poate că dormeau de mult, dinainte, din marş. Uşa în casă căprarul n'o putut împinge ; era baricadată de trupuri de soldaţi. Umărul lui Gheţ se propti, îndesă — uşa se crăpă puţin. Câteva oftări grele, şi un vlăjgan dinăuntru deschise mai bine uşa, stâlcind cadavrele câtorva adormiţi. O duhoare grea de petrol încălzit izbi nările călăreţilor văzduhului curat. In mijlocul adormiţilor o muere despletită şi cu sânii pungi goale atârnând afară, cu picioarele sub ea, se legăna şi se tânguia într'un cântec fără de sfârşit :

— Aoleo, Ionică, pe unde vei fi dormind şi tu — Doamne, iartă-mă : că la casă de om străin n'ai crezământ şi nici mâncare nu agonmiseşti, of ! Ionică, soldatul mamei soldat. Că dece nu mi-a lăsat Dumnezeu cu ce să hrănesc atâta putere de lume, ca să aibe şi alţii de tine milă pe unde vei fi, Ionică, Ionică !

Apoi cu vocea socotită, unui moşneag întins la perete pe un pat scund de două scânduri :

— Trage, omule, lamba mai în jos, că fumegă.

Cei doi artilerişti nu mai intrară. La vederea lor muerea începu să se vaete şi mai tare şi-şi suflă apoi nasul în poala cămăşii. Gheţ înţelese cu groază : n'aveau noroc! Trebuiau să doarmă în şopron, flămânzi. Dar o idee se răzvrăti în el. Trase capela pe ochi şi se aruncă în noapte, afară. Glasul i se auzi în curte :

— Vin-eu, acu!

Fata se urcase lângă tătână-său pe patul de scânduri şi îi povesti încet, la ureche, fără îndoială ca să nu audă muerea, toată întâmplarea — şi cocenii.

Căprarul, în tindă, rămase o clipă uluit. Apoi, fără vre-o bucurie se îndreptă în noapte spre locul unde se auzea ronţăitul întrerupt al cailor învăţaţi la fânul ales şi grăunţele îmbelşugate ale regimentului. Caii îl simţiră şi încetară din mestecat. Căprarul le vorbi ca unor oameni şi înşfăcând un snop de coceni, îl zvârli în nămolul din gura şopronului şi se'ntinse, greu de somn, de-asupra. Caii îşi reluară mestecatul şi căprarul închise ochii. Nu mai era singur. I se părea că e acasă, în camera lui caldă şi mică. Vedea masa lui de scris, cu lampa aprinsă ca o floare prea albă, şi cărţile rânduite; se vedea pe sine cu haina atârnată de speteaza scaunului, cum citea cu capul gol — şi în juru-i, în penumbră, o fiinţă mică, trecând uşor cu mic sgomot de mătase. Dar umezeala rece care răzbise în cisme îl deşteptă. Căprarul trase mantaua pe ochi să adoarmă, însfârşit, şi el şi nenorocul acela care şi-a bătut joc de atâţi călăreţi... Să fi aţipit ? Caii osteniţi îngenunchiară şi se lăsară apoi în duhoarea caldă a şopronului. Cu cel dintâi strigăt al unui cocoşel dintr'un copac de prinprejur, căprarul simţi că i se ridică mantaua depe ochi. Era Gheţ, desigur. Un glas se frânse melodios în noapte:

— Scoal' bădiţă, scoal'.

Căprarul tresări. Fata dârdâia în gerul nopţii, cu picioruşele goale şi cu ochii mici în umbra părului, ca două pietricele vii. De gât îi atârna o traistă, doldora.

— Am adus grăunţe. Mi-e teamă să mă vâr acu printre cai.

Şi scoase o azimă caldă pe care o învelise în şorţ pe pântecele ei sărac, iar traista o întinse militarului. Căprarul se ridică de la locul lui şi rămase cu traista în mână în faţa acestui miracol umil. Traista îi scăpă jos şi cuprinse fata în mantaua lui soldăţească. Un suflet mic în trup mic — şi fetiţa în vârful picioarelor ca să fie cât mai naltă, tremurând toată, cu bărbia-i albă spre faţa omului aspră.

— Of ! Bădiţă — nenea e şi el călăreţ; ce-or fi mâncând, el şi calu lui ? Săracii de ei, pe unde or fi dormind?

Plânsul o sgudui toată, pe pieptul de piatră al bărbatului.

— Or fi murit, bădiţă...

Căprarul sărută repede gura ei subţire şi udă şi răspunse scurt :

— N'au murit.

— Să trăeşti, că ai chipul şi glasul lui, bădiţă.

Apoi povesti cu glas mic şi frânt pe toate tonurile cum a fugit din patul de scânduri, cum a făcut focul în vatra din fundul curţii, cum a copt pita'n ţăst şi s'a urcat apoi în pod de-a umplut traista cu grăunţe pentru cal. De-ar afla maică-sa—i-ar fărâma oscioarele cu furca patului. Căprarul crezu că poate glumi, întrebând pe fată de **vreun ibovnic,—dar uimită, fata îl privi în ochi, râse ca de** o mică glumă şi-l îmbie pe dată să mănânce pita până nu se răceşte...

Ea nu voia nimic, nu aştepta nimic. N'avea pe nimeni, afară de nenea care a plecat călare la război şi nu se ştie dacă s'o mai întoarce. Şi se miră că omul îi pipăe trupul necrescut şi îi strică linia subţire şi roşie a gurii ei călduţe. Căprarul se întreba ce va fi această steluţă când se va desăvârşi în cerul iubirii ei. O încălzea la pieptul lui caşicum ar fi vrut prin puterea dorului, s'o crească dintr'odată, precum fachirii cresc plantele într'un ceas, în sacsia lor, numai prin farmecul privirii. Dar fata cu sufletul ei pustiu în care sclipea o singură luminiţă, rămânea în acelaş înveliş aspru şi fragil. Sânii erau doar nişte cornite, faţa o linie tare şi pură — numai părul şi înfiorarea gurei prevesteau lumea cea nouă. Căprarul cerca o fărâmare a învelişului, o aducere în vatra ei sufletească şi o pipăire a primei dorinţe. Şi când fetiţa, iscodită şi alintată, se ridică singură pentru a-şi da gura — îl strânse într'o scurtă tremurătură şi plân.s

Gheţ, spre ziuă, veni beat. Spărsese cu alţi camarazi o pivniţă şi soldaţii lihniţi îşi îndopaseră raniţele cu şunci şi faguri de miere. Gheţ îşi încărcase buzunarele uriaşe ale mantalei, iar marea lui durere era că nu putuse lua decât un singur bidon cu vin. Caii, odihniţi şi hrăniţi, îi scoaseră curând din sat. Ţineau coama dealului ce mărginea Dunărea. Fluviul ieşia din noapte, fraged şi suav, în culori sidefate. Căprarul se mai uită odată înapoi.

Steluţa rămăsese atârnată de-asupra Apelor-Vii.

F. ADERCA

Aquarele

SENIN

Un cer senin şi răsturnat e marea
Şi — foarfeci — taie-azurul pescăruşii.
Işi cântă libertatea 'n larg chemarea
Şi plâng din ochii albaştri 'n fund supuşii.

Adie briza falduri moi de zvon
Pe plajă un copil înalţă smeu
Si saltă două bărci la un pripon
De par opincile lui Dumnezeu.

CEAŢA

Văl greu de abur şterge slova zării,
Cocleşte 'n ape verzi o lună plină,
Se 'ngroaşă 'n larg perdelele pierzării
Si-ascunde marea nudu 'n muselină .

Când, poate, pipăind, corăbierii
Se roagă şi Neptun de ei se 'ndură
In port, suflând cenuşile tăcerii
Ii cheamă răguşit o geamandură.

PETRE STRIHAN

Un fapt şi două explicări

Când publicaţiile franceze se ocupă de niscaiva evenimente petrecute la noi şi se opresc asupra unora din bărbaţii noştri mai însemnaţi, în diverse domenii, numele proprii sunt mai totdeauna redate aşa de pocit, încât numai cu greu poţi ghici despre cine este vorba. Că ar fi greşeli de tipar nu se poate admite, întrucât e cunoscută rigurozitatea corectorilor franceji şi lipsa acestui fel de erori în tot ce iese acolo de sub teascurile tipografiei. Explicaţia nu-i decât una: necunoştinţa — şi oricât am fi de susceptibili în apărarea tuturor producţiilor naţionale, bunii noştri prieteni nu pot fi ţinuţi de rău. Prea departe locuiesc de noi, pentru a avea pretenţia ca toate numele şi pronumele moldo-valahe să ajungă pe ţărmul oceanului nealterate...

Asta ne aduce aminte de notiţa din *le Temps* — după intrarea noastră în răsboiu — în care marele ziar parizian făcea cunoscut lumii ofensiva fulgerătoare a generalilor români „Zéthon şi Thierco". Astăzi cu greu ar putea cetitorul român să înţeleagă cine se ascundea sub aceste numiri semigalice: atunci însă toată lumea a priceput că era vorba de generalii *Zottu* şi *Iliescu*, şeful şi sub-şeful Marelui Stat Major al armatei. De acest amănunt s'a folosit d. D. D. Patraşcanu în cunoscuta sa nuvelă: *Jalnica tragodie a Căpitanului Pontbriant* unde se arată şi alte încurcături geografice şi istorice pe care publiciştii francezi le-au comis în diverse rânduri pe socoteala noastră.

Toate acestea ne-au slujit însă acuma numai ca o mică introducere...

In *Almanach des lettres françaises et étrangères* pe anul 1924, alcătuit sub direcţia lui Léon Treich, se vorbeşte la pag. 80 despre Dimitrie Cantemir. Autorul articolului îl prezintă pe învăţatul nostru domnitor, ca pe unul din cei mai însemnaţi oameni de carte, admirându-i „complexitatea geniului, originalitatea extraordinară şi ştiinţa sa enormă" punându-l alături de celebrii enciclopedişti Diderot şi d'Alembert. Insistând însă asupra aptitudinilor lui istorice — ceeace e şi firesc — ni se spune că Dimitrie Cantemir a avut precursori luminaţi în direcţia asta, căci „istoriografia română este bogată în nume celebre", arătându-ni-se mai departe care sunt acele nume: „*Georges Urike, Merme Costus, Nicolas Milescu* şi mai cu seamă *Giovanni Noculu*, unul din cronicarii moderni care cunosc mai bine inima omenească".

La prima cetire anevoie să poţi identifica această împestriţare de numiri latineşti, franţuzeşti, italieneşti şi greceşti. Dar, cu puţină bunăvoinţă — cunoscând şi despre ce este vorba — îţi dai seama că *Urike*, deşi *Georges*, este vornicul Grigore Ureche, sau, cum îi zice un filolog dela Iaşi, Gligore Ureachie; *Merme Costus* nu poate fi atunci decât Miron Costin, iar *Giovanni Noculu*, după toate probabilităţile, ar părea Ioan Neculcea, mai ales că ni se dă şi oarecare lămuriri despre calităţile lui de scriitor.

O singură nedumerire avem:

Dacă *Noculu* s'ar mai putea potrivi cu *Neculcea* — ba chiar am putea descoperi cum a ajuns zeţarul la această metarmorfoză — nu înţelegem însă pentru ce scriitorul francez l-a botezat pe bătrânul cronicar moldovan *Giovanni?* Dacă i-ar fi zis simplu *Jean* — n'am fi avut nici o obiecţie, dar aşa *Giovanni Noculu!* Şi cu toate acestea avem şi aici o explicaţie: Se poate ca autorul articolului să fi auzit ceva de Traian, de lupoaică ori de „maica noastră Roma" şi, în cazul acesta, transcrierea de mai sus e perfect îndreptăţită: căci dacă mama e de pe malul Tibrului, putea fi altceva fiul decât *Giovanni?*

Nu ştim dacă explicaţia e cea adevărată, în schimb însă nu ni se poate spune că nu-i patriotică... * * *

Actualităţi

Universitate pentru detectivi

In gramatică avem a face numai cu trei grade de comparaţie: bun, mai bun, cel mai bun. In America însă nu există decât un singur grad: superlativ — „cel mai bun". Statele-Unite, — iată ţara superlativelor: „cele mai înalte case", „cei mai îndrăzneţi criminali", „cea mai vigilentă poliţie"...

Şi pentru ca toate aceste superlative, să nu fie simple vorbe goale, „cea mai vigilentă poliţie", în scop de a combate pe „cei mai îndrăzneţi criminali", a organizat, cu ajutorul guvernului, „cea mai mare şi cea dintâi facultate a profesiunii detectiviste".

Nu sunt nişte cursuri oarecare, „accelerate", de şease săptămâni, nu : e o instituţie veritabilă de ştiinţă, organizată într'un mod strălucit, având un plan profund şi bine chibzuit pentru lucrări sistematice pe baza unui bogat program ştiinţific. Se predau aci cursuri complecte de medicină legală, chimie generală şi legală, psichologie, neurologie, fiziologie, psihografologie, ştiinţa veninurilor, etc.

In acest institut se lucrează cu cele mai complicate şi fine aparate şi preparate fizice. Sunt studiate toate sistemele de arme, revolvere. Se face analiza petelor, a sângelui omenesc. Se constată diferenţa între acesta din urmă şi sângele animalelor. Orice piesă mecanică se demontează şi se montează de studenţii acestei facultăţi. Dentistica este şi ea studiată pe larg, deoarece — după dinţi artificiali, plombe sau chiar fălci întregi — se pot descoperi semnalmentele asasinilor şi ale victimelor.

Arta grimării se predă cu o fineţă necunoscută în alte ţări. La prelegeri, studenţii se transformă în bătrâni, decrepiţi, în călugări, în chinezi, în tipi rataţi şi uzaţi cu părul subţiat şi anume coafat,... pentru toate acestea se cere o imensă abilitate, gust şi mânuire a creioanelor colorate, a perucilor... Cicatricele artificiale sunt confecţionate pe faţă şi pe corp. Se cere multă practică pentru a distinge cicatricele chirurgicale de cele pictate.

O catedră specială are numele de „psiho-fiziognomie". Zeci, uneori sute de portrete ale uneia şi aceleiaşi persoane, trec pe ecran în faţa studenţilor : iată criminalul X. cu pălărie, fără pălărie, bărbierit, nebărbierit, cu perucă, grimat ca bătrân, ca femeie, etc... Studenţii studiază aci „habitus"-ul general al feţii, care rămâne acelaşi cu toate transformările criminalului: linii dinamice fundamentale, maniere, ţinuta gâtului şi alte particularităţi individuale, care nu pot fi tăinuite de grimul cel mai iscusit.

Apoi profesorii organizează pentru studenţi şi studente cele mai originale şi mai extravagante scene, imitând fel de fel de întâmplări şi înscenări criminale, în cursul cărora elevii trebue să-şi manifesteze prezenţa de spirit şi simţul inventiv sau de orientare rapidă. Toate trucurile criminalilor intră în această parte a programului de studii şi de seminar.

Se luptă doi studenţi : un detectiv şi un criminal. Un revolver rămâne pe duşumea. Criminalul dacă îl apucă, viaţa detectivului e isprăvită. Criminalul îşi întinde şi el mâna, reuşeşte s'o apropie de revolver la o distanţă de câţiva centimetri : şease, patru, trei, unu... Cum să faci ca să-l ajungi ? Cum să câştige detectivul acest centimetru ?

Apoi se demonstrează cele mai variate momente şi puncte de pândă ale detectivilor, de precauţiune a criminalilor, apariţia lor la fereastră, la uşă : primele încercări de a pătrunde în casă, etc.

In afară de asemenea „material" de studii, studenţii se ocupă, cu analiza celor mai grele cazuri şi procese din practica judiciară. O catedră e consacrată jargoanelor hoţeşti, limbajului banditilor şi corespondenţei lor cifrate.

Muzeul acestei facultăţi conţine toate instrumentele cunoscute până acum în lumea tâlharilor şi asasinilor. Mai este şi un „model" de atelier mecanic pentru falşificarea bancnotelor, contrafacerea monedelor de aur. O bogată bibliotecă enciclopedică asupra crimelor şi muncei detectivilor ocupă mai multe săli mari.

Biblioteca aceasta lucrează acuma la publicarea unei enorme enciclopedii în acest sens, deoarece s'a constatat, că în nici o ţară civilizată criminalogia populară şi profesiunea detectivistă n'au fost încă sistematizate şi teoretizate în cărţi speciale pentru profesionişti şi amatori, deşi un material inepuizabil s'a adunat pretutindeni.

Somităţile profesorale ale acestei facultăţi găsesc că analiza literară şi psihologică fină şi iscusită făcută de Conan-Doyle în ale detectivismului, nu e în stare să înlocuiască examinarea cazurilor reale, făcută la faţa locului de un detectiv, înarmat cu toate ştiinţele mici şi mari, notate mai sus.

Nu de mult un scriitor american, care îşi făcuse glorie şi bani din imitaţia lui Conan-Doyle, a fost invitat de poliţie şi facultate să-şi dea concluzii într'o crimă. Cu toată fineţea şi forma literară strălucită a concluziilor, acesta a îndreptat ancheta într'o direcţie, care a dus la un impas. Cazul n'a fost descifrat decât atunci când poliţia, după sfatul facultăţei, a procedat într'o direcţie absolut contrarie.

Un caz din ultimele succese ale foştilor studenţi ai facultăţii. La o Bancă din New-York s'a prădat cassa. Casierul fu găsit legat de mâini şi de picioare. Bănuelile căzură asupra lui, însă părea legat atât de brutal, şi dovezi erau atât de puţine, încât s'a renunţat la urmărirea lui. Hoţul n'a fost descoperit. Detectivul însă a reuşit să examineze detailat costumul casierului şi a constatat că stofa, puţin păroasă, trebuia să prindă ceva fire dela funie, deoarece casierul afirma că n'a fost legat decât în urma unei lupte cu banditii.

Detectivul s'a îmbrăcat într'un costum identic şi a fost legat după ce opuse mare rezistenţă. Ca rezultat, costumul lui era plin cu fire de la aceiaşi funie, cu care fusese legat casierul, — pe când costumul acestuia din urmă nu purta nici un fir dela funie...

Această dovadă a fost suficientă pentru ca ancheta să fie reluată contra casierului, care la urma urmei mărturisi simulaţia.

NOTE DE CALATORIE

Priveliști elvețiene

Zürich, Iulie 1925

Pe înălțimile cu aer proaspăt ale „Dolder"-ului, tăria zilei scade tot mai mult, în vreme ce , pe alocuri, apar lumini tremurătoare. In depărtare, lacul se zărește ca o pânză verzuie, tăiată de linia curbă a pământului. Incet, coborâm prin aleile șerpuite, până în mijlocul orașului...

E noapte. Prin cărările de pe marginea lacului, răsună acordurile vesele ale fanfarei dela Tonhalle. In grupuri bărbați și femei străbat aleile umbrite de copaci de unde se poate urmări unduirea liniștită a apei.

Cu tot zgomotul fanfarei, ai impresia că o tăcere suverană, detașată de mișcarea oamenilor, plutește asupra întregului peisaj. La o cotitură a drumului, se deschide vederea feerică spre colinele cari mărginesc orașul. Luminile lămpilor electrice, înșirate în amfiteatru, tremură în depărtare, formând în noapte un orizont înstelat. Dâre de lumină se prelungesc în vibrații lungi pe suprafața apei, în timp ce altele pătrund în adânc, proectate în coloane frânte. Pe luciul schimbător al apei, luntrele dorm cu pânzele nemișcate. Aerul a devenit domol, potolit de liniștea odihnitoare a naturii.

Serile sunt încântătoare la Zürich, pentru călătorul care are buna inspirație de a uni, într'o perspectivă comună, apa lacului cu feeria de lumini a orașului. Ziua însă, orașul e mai puțin atrăgător. Curat și bine pavat, ca toate orașele elvețiene, Zürich e mai mult un centru de afaceri, unde înfrigurarea luptei pentru viață nu lasă prilej unei liniștite contemplări. Vitrinele, lucitoare de curățenie, ale prăvăliilor, absorb atenția trecătorului, fără a-i oferi însă ceva din gustul magazinelor pariziene sau vieneze.

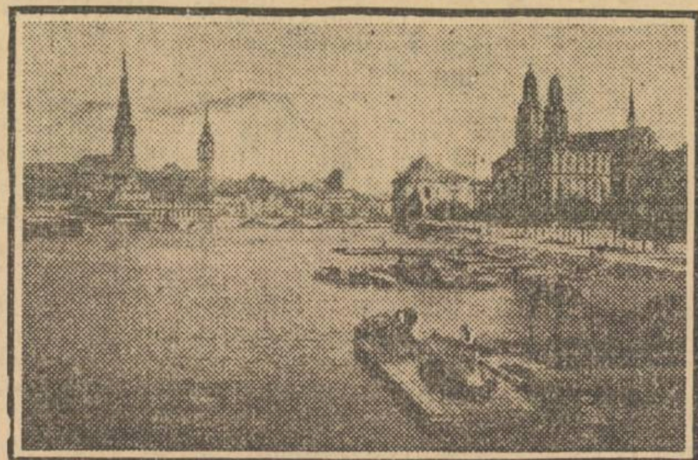
Lacul, interesant prin coloritul lui viu și prin țărmurile împestrițate cu orășele, nu deschide perspectivele mărețe ale celorlalte lacuri din inima Elveției; pare mai mult o cale de legătură potrivită și plăcută între Zürich și porturile mici din apropiere. Nu afli aici nici sălbătecia plină de farmec și de poezie a Lacului celor patru cantoane dinspre Uhr, nici decorul împietrit al munților pierduți în ceața fumurie, cari se oglindesc în apa verde și clară a lacului Brienz. Cu țărmul lipsit de munții înalți, cari încadrează atât de minunat cea mai mare parte a lacurilor elvețiene, lacul Zürich nu reflectează în jocul undelor nici măcar variația culorilor palide, așternute în fășii pe luciul apei, care fac din Leman și Constanz miniaturi ale Mediteranei dinspre Coasta de azur.

Dorul munților râpoși și al culmilor sălbatece, de pe cari să-ți poți odihni privirea pe oglinda netedă și depărtată a apei, nu ne dă răgaz să mai rămânem în Zürich. O călătorie de câteva ore, ne poartă repede spre minunatele priveliști ale Lacului celor patru cantoane, despre a cărui frumusețe am auzit vorbindu-se de atâtea ori.

Brunnen, Iulie 1925

Un drum de câteva minute dela gara Brunnen, deschide perspectiva Lacului celor patru cantoane, într'unul din punctele lui cele mai pitorești. Munții, împăduriți pe alocuri, înaintează până în albastrul limpede al lacului, desvelind în depărtări culmile albe și vaporoase ale ghețarilor. De jur împrejur, apa e închisă de pereții râpoși ai munților cari se oglindesc în adâncul clar al apei, prelungindu-și astfel imaginea neverosimilă și încântătoare. De fiecare parte a lacului, decorul capătă aspecte noui, care se transformă pe nesimțite sub răsfrângerea luminii, dela răsăritul și până la apusul soarelui.

Am remarcat această mobilitate a perspectivei și la lacurile din părțile de nord ale Italiei, cu deosebire la Maggiore, privit dinspre Stresa. Poezia priveliștei e însă aici mai gravă și decorul mult mai pitoresc. Lipsesc insulele Boromee, împodobite cu grație de mâna omului, cari vrăjesc privirea călătorului și îl fac să coboare din tren, fără voință, la Stresa, întrerupând călătoria mai lungă pentru care pornise pe drumul de fier. Dar natura este aici atât de bogată și de variată, perspectivele atât de schimbătoare și de impresionante în măreția lor, încât nu cred că s'ar putea găsi în Europa un al doilea lac care să ofere, dela un capăt la celălalt, un decor asemănător.

Zürich

Spre stânga, se desprinde brațul Urner *(Urnersee)*, pe țărmul căruia duce, până la Fluelen, o șosea de doisprezece chilometri, tăiată în piatra stâncilor. Pe țărmii acestui braț de lac ,legenda așează întâmplările împodobite și eternizate de Schiller în „Wilhelm Tell".

Urnersee e și regiunea cea mai romantică a Lacului celor patru cantoane. Zidurile abrupte ale stâncilor, de o înălțime impunătoare, formează la altitudini mari terase, de pe cari călătorul poate privi, cu reculegere, albastrul minunat al unei ape, ce deschide în claritatea ei neînchipuită, misterului adâncului, plin de viața agitată a vietăților. Blocuri mari de stânci, tăiate în plinul rocelor, par că așteaptă o mică zguduire, semnalul unei răsvrătiri, ca să se prăvale cu un zgomot de infern pe coasta înclinată a munților, până în răcoarea apelor.

De pe *Axenstrasse*, priveliștea se deschide în toată măreția ei. Aproape de intrarea în lac, se zărește vârful de stâncă, pe care recunoștința locuitorilor din cantonul Uhr a săpat inscripția de proslăvire a autorului lui „Wilhelm Tell": „Cântărețului lui Tell, F. Schiller, cantonul Uhr, 1859".

Cu cât înaintezi spre Fluelen, gigantica apariție a ghețarului Briesten își precizează tot mai bine formele. Ca o sentinelă neclintită, împietrită de milenii, Briesten păzește extremitatea estică a Lacului celor patru cantoane, marcând cu statura ei impunătoare, intrarea într'un ținut de feerie și de grave contemplări.

Din loc în loc, inscripțiuni săpate în stâncă, indică moartea tragică a unora dintre pionierii cari au tăiat calea Axen, în luptă furioasă și distrugătoare cu stâncile de piatră cari stăvileau sforțarea omului. Deodată, un spectacol nou se prezintă înaintea ochilor. Neputându-se distruge stâncile enorme de pe țărmul apei pentru construirea drumului, mintea omului a închipuit o lucrare ingenioasă, menită să lase nu numai putința unei treceri ușoare prin piatra muntelui, ci săși conserve nestingherită, vederea spre una dintre cele mai frumoase priveliști ale lacului. O galerie săpată ca un tunel în munte, are peretele dinspre apă deschis și susținut de numeroase coloane de piatră, rămase în picioare prin perforarea parțială a stâncii. De pe această „verandă" unică în felul ei și situată la o mare înălțime deasupra apei, privirile amețite se pot lăsa în jos, spre unda liniștită a lacului. In peretele dinspre munte, un fotograf original și-a săpat în stâncă ateliere încăpătoare. Drumul coboară apoi până la Fluelen, iar lacul se îngustează spre sfârșit.

* * *

Dacă în Elveția natura oferă perspective atrăgătoare, nu se poate spune că localnicii se folosesc fără de muncă de acest dar prețios al pământului. Nu e colțișor frumos,

Brunnen

pe care ochiul elvețianului să nu-l descopere și nu e urcuș, cât de greu, pe care să nu -și poarte activitatea și inițiativa. Localități numeroase, cu hoteluri confortabile, sunt stabilite cu febrilitate pe vârfuri de munte și case primitoare sunt acățate adesea pe culmi socotite de mulți inaccesibile Funiculare sistematice, de forme și invențiuni variate, poartă din văi spre culmi povara omenească, într'o sforțare regulată și greoaie.

Aerul proaspăt devine tot mai tare și perspectiva se lărgește cu cât înaintezi spre înălțimi. De pe terasele hotelurilor din Seelisberg, localitate așezată pe un munte înalt, de partea cealaltă a apei, se poate îmbrățișa toată perspectiva lacului Urner. Sisikon și Fluelen se zăresc în depărtare ca niște pete mici și albe, cari împestrițează decorul de piatră și de munți împăduriți, la poalele cărora se întinde covorul albăstrui al lacului.

Privirile în zare, spre partea vestică, sunt oprite de zidurile înalte ale munților, cari se înalță drepte, pe linia frântă a țărmurilor. Ce peisaje minunate, ce bogății de culori și de forme, se ascund de partea cealaltă a peretelui, durat din piatră și din pământ ?...

Din liniștea aparentă a contemplării, gândul tresare și imaginația pornește, frământată de dorul ținutului necunoscut.

AURELIU WEISS

Anecdote din viața lui Anatole France

Odată France plecase în provincie, în tovărășia lui Jaurès, pentru ca să ție o conferință.

Organizatorul conferinței îi primi în gară și, cu toate că nu cunoștea pe nici unul, i se adresă lui Jaurès, spunându-i:

— Dacă nu exagerez, sunteți cetățeanul Jaurès?

„Asta-i gloria", murmură France la urechea tribunului.

Primul care vorbi fu Jaurès. Când veni rândul lui France, președintele întrunirii nu reuși să-și reamintească decât pronumele marelui scriitor. El anunță:

— Dau cuvântul d-lui Anatole.

Și de data aceasta Jaurès șopti la urechea lui France:

— Asta-i popularitatea!

* * *

Anatole France se afla odată ca oaspete la Caillavet, în sudul Franței. Pe vremea aceia Caillavet scria rubrica nautică la „Figaro".

In ajunul unor mari serbări nautice, el scrise o notiță pentru jurnalul său și rugă pe France să i-o amplifice.

France, neputând refuza rugămintea, scrise câteva rânduri într'o formă impecabilă în care era vorba de calmul apei... valurile în soare...

Peste două zile Caillavet, triumfător, se duse la France cu jurnalul în mână.

— D-ta crezi că ești mare scriitor? i se adresă lui France.

— Ei, chiar așa de mare... nu.

— Nu ești nici măcar scriitor. Privește jurnalul. A rămas numai ce-a fost scris de mine. Ceeace era de d-ta s'a suprimat.

Intr'adevăr redacția socotise partea poetică inutilă într'un articol sportiv și suprimase tot ce era adăugat de France.

* * *

Pe când France lucra la romanul „Zeilor li-e sete", un prieten îl întrebă:

— Ei, maestre, cum mai stai cu cartea?

— Prost, răspunse France, nu merge. Nu merge de loc. Sunt oprit de o piedică.

— D-ta? — se miră prietenul. Vrei să glumești.

— Ba de loc, reluă France. Inchipuiește-ți că am ajuns la un capitol în care personagiul principal devine erou.

Atunci m'am oprit spunându-mi că trebuie să fi greșit cu ceva!

* * *

Intr'un cerc, France fiind de față, se discuta despre unii scriitori cu reputație stabilită, însă întru nimic justificată.

— Afirmați că n'au talent, întrerupse maestrul, dar inseamnă că ai foarte mare talent, dacă iți vinzi cărțile când n'ai talent.

PARERI LIBERE

Un poet inedit

MIHAIL MUNTEANU

Cititorul de acum vre-o cincisprezece ani, putea să întâlnească, rar, izolat, prin revistele de literatură extremistă, numele, modest așezat în josul unei poezii de două sau trei strofe, a lui Mihail Munteanu. Reviste cum au fost „Carmen", „Literatorul", „Românul Literar", „Cronicarul" și „Semănătorul", au adăpostit astfel cu mari interminențe, versurile acestui poet. Din ele însă nu se putea desprinde o judecată critică; apăreau prea izolat și prea rar pentru aceasta. Autorul lor este totuș, un poet de talent. Un caet de poezii inedite, în cea mai mare parte, pe care îl am astăzi de la el definește o sensibilitate prețios de ascuțită, preocupări constante de armonia formei, și un rar simț muzical în perceperea vieței:

„Tu mi-ai sădit în suflet trandafiri
„Și mi-ai cântat din lira cea mai nouă;
„Mi-ai dat azur și aripe și rouă,
„Mi-ai dat aroma caldelor zâmbiri.

„Tu mi-ai sădit în suflet trandafiri...

„Intr'un amurg de bronz, monumental.
„M'ai însoțit prin holdele bogate,
„Să-l sorb, adus din văi îndepărtate,
„Repaosul de fluer și caval...

„Intr'un amurg de bronz, monumental,

„Și ți-am rostit un psalm în gândul meu...
„O, nu-ar fi fost nici David mai cucernic!
„Căci în amurgu-acela, pe nemernic,
„Il înfrățeai un ceas cu Dumnezeu...

„Și ți-am rostit un psalm în gândul meu!..."

Poezia d-lui Munteanu are în general, un caracter de luminozitate muzicală, o strălucire, optimistă în fondul ei, de om neimpovărat nici de contactul cu soarele și nici de viață. Atunci chiar când motivul ei sufletesc are un caracter îndurerat, imaginile sunt șlefuite ca o sculptură, așezate ordonat și reliefat în de ele, iar cuvintele se înșirue în ritmuri largi ca o haină preoțească, cu flori de argint pe ea:

„Crizantemele nădejdilor mele s'au scuturat...
„Pășunea s'a topit în cântece de tălăngi,
„Și mierla și-a 'nflorit în altă țară, alte crengi.

„Crizantemele nădejdilor mele s'au scuturat.

„Visul ațipește somn de lebădă desperechiată.
„A mai rămas în ele vre-un crezământ?
„Dar oftica coboară în mormânt...
„Vieața nu se mai întoarce niciodată...

„Vreau iarnă, vreau câmpu 'n alb drapat,
„In mine plânge dorul de ceva mai pur;
„Ger, ger... de-a dispărut albul azur,
„Să 'nghețe amintirea așa cum n'ar fi existat.

„Crizantemele nădejdilor mele s'au scuturat".

Am citat aceste două bucăți în întregime, pentru că ele dau, odată cu imaginea sufletească a poetului, și o imagine a mijloacelor lui literare. D. Mihail Munteanu are unele asemănări destul de esențiale cu poezia nouă. Ca mulți dintre scriitorii moderni, d-sa folosește notația scurtă, a stărilor sufletești, în linii suprapuse, stângăcia voită, ritmul cu șovăiri care, fără să meargă până la versul liber propriu zis, se oprește la înlăturarea monotoniei țăcănite a versului clasic. Cu o simplă mutare a accentului tonic de pe o silabă pe alta într'un vers, cu jocul neregulat al încrucișerei rimelor, sau al cesurei, pune în relief un cuvânt, accentuează o imagine sau o subordonează, sau, cu ajutorul repetițiilor, dă nota dominantă, din punctul de vedere sufletesc, a unei bucăți. Toate aceste lucruri, aparținând poeziei de totdeauna, au fost totuși exploatate sistematic și valorificate ca atare, de către poezia zisă nouă. Prin această latură, d. Mihail Munteanu se apropie de moderniști. Și se mai apropie de ei, prin gustul de exotic, de nou, din punct de vedere al spectacolului, și de sonor și colorat:

„Lângă lotusul albastru
„Poartă amforele pline;
„Astă-seară beau cu tine
„Din pocale de-alabastru
„Cercuite cu argint
„Vinuri negre de Corint".

sau:

„Va străluci albastră seara,
„Căzând enormă peste ape,
„Pe câmpuri galbene, pe clape...
„Un zeu cu mâinile de ceară
„Va desemna imagini roze
„In chioșcul unei odaliști...

„Noi vom pluti pe mare, triști..."

Poezia aceasta, decorativă, subtilă și muzicală, cu străluciri de pietre rare și cu fosforescențe de ochi de pisică sau de lup, în noapte, se păstrează astfel în limitele unei sensibilități care, cu toată acuitatea ei, rămâne clasică. Este îndrăgită de linia curbă, de unghiul drept, de priveliștea senină. Tulburările sufletului omenesc torturat până la spazm, meandrele lui de labirint tragic, înrudirile acelea ale senzației conștiente cu nebunia, chinul beției lucide a simțurilor supra-încărcate, sunt motive cărora d-nul Mihail Munteanu le preferă anticul ideal al frumuseței senine. Durerea însăși la d-sa se încadrează în limitele unui țipăt în noapte. A fost atinsă fiara, și a fost atinsă mai greu sau mai ușor, dar a fugit. In urma țipătului ei simți fuga sănătoasă prin pădure, spre lumină, spre soare, spre căldură și vindecare. Poezia d-lui Mihail Munteanu are astfel, darul de a veni, în mijlocul unei arte a cărei sănătate cerebrală învălue o sensibilitate debilă până la rafinament, cu o sensibilitate a căreia sănătate nu exclude de loc rafinamentul mijloacelor cerebrale moderne de redare. Și în măsura în care arta nu este de cât istoria mijloacelor succesive de exprimare ale fiecărei generații, d. Mihail Munteanu se află alături de poezia noastră nouă. Ceeace-l desparte, într'un fel, de această poezie, este, ca să spunem așa, caracterul ei dionisiac, luminos, robust, chiar în durere:

„Noi suntem două clopote ce 'ngână
„O muzică ce nu o pot cânta,
„Noi suntem două suflete 'ntr'o mână
„Și mâna ce le poartă, e a ta.

„Noi suntem un aprins convoi de clipe
„Unite ca brățările de fier,
„Dar suntem doi vulturi fără aripe
„Trudiți de setea zborului spre cer."
...etc.

Sensibilitatea autorului, ca intensitate și ca înclinare, amintește sensibilitatea erotică a lui St. O. Iosif. Are însă alte mijloace, care îi sunt proprii, de a se exprima. Expresia d-lui Mihail Munteanu este mai ales decorativă, ca elemente de care se servește, și adânc muzicală, ca sonoritate. Poezia aceasta, formează astfel un capitol de serioasă contribuție la poezia noastră de azi, și, conținând în ea toate elementele unei temeinice dezvoltări, trebuie privită cu toată dragostea necesară dezvoltărei ei viitoare.

N. DAVIDESCU.

La teatru

Se juca Vlaicu-Vodă. In fund, la parter, patru țărani bănățeni cu preotul din satul lor.

Trag cu urechea:

„Ce de lume! Mare mândreță e pe aicea!... și domnii noștri din Timișoara ne spuneau că la București sunt numai țigani și murdărie... și ce frumos vorbesc ceia care joacă... ia te uită ce îmbrăcăminte... în ce bogăție să purtau peatunci... ca și grofii din vremea veche de pe la noi... măi da amarnică muere o fi fost și doamna asta Clara, papistașă mândră și plină de draci... numai Mircea prea să tângue... nu-mi place... apoi de ce să tângue așa... Că dacă-i rumân curat, fecior vrednic, s'o fure pe fată și să fugă cu ea în toată lumea, nu să se tângue mereu...

TROTUȘ

Anecdote

Un circ sosește într'un oraș. Minunea cea mai mare pe care o arată este un leu și o oaie care trăesc totdeauna în aceiaș cușcă. Un domn întreabă pe patron:

— Și... nu se ceartă niciodată?

— Ba câte odată... de! Nu trăesc chiar așa de bine ca în momentul acesta. Se mai întâmplă uneori și câte-o gâlceavă... câte-o scărmăneală... da.... trece.

— Și atunci?

— Atunci... cumpărăm altă oaie.

* * *

Scena se petrece într'un otel. Un călător, în fiecare sară, înainte de culcare, își aruncă ghetele într'un ungher. Vecinul lui de odaie, care e cardiac, tresare din somn și multă vreme nu mai poate adormi. Pentru asta se plânge stăpânului otelului, care atrage atenția celui sgomotos asupra prostului său obiceiu.

— Bine — răspunse acesta — voiu fi mai cu băgare de samă.

Sara, când să se culce, se descalță de-o gheată și o aruncă ca și mai 'nainte. Auzind sgomotul, își amintește de făgăduința sa de dimineață și scoțându-și și gheata cealaltă o pune binișor lângă pat. Apoi se culcă și începe să cetească în pat.

După vreun ceas, aude bătând în ușă.

E vecinul.

— Ah, domnule — spuse el. — E un ceas de când aștept. Te rog arunc-o și pe cealaltă ca să pot dormi și eu!

* * *

Un individ intră la un farmacist din Londra și-i spune:

— Nu mă simt bine de loc. Sunt neurastenic, slăbit... vai de capul meu! Mi-ar trebui un tonic... ceva care...

— Știu ce vă trebuie — răspunse spițerul. O să vă dau elixirul Smith-Jones. Trei linguri pe zi, înainte de masă. După o săptămână... veți vedea. Zece franci.

— A... nu — răspunse bolnavul. Nu iau asta.

— De ce? Toți doctorii îl recomandă... Vindem enorm.

— Cred-cred... dar aș vrea altăceva.

— Vă repet încăodată, domnule, că elixirul ăsta e o minune. Face mai bine într'o zi, decât toate celelalte într'o lună. Dacă cumva vi se pare prea scump, avem și sticle mai mici.

— Nu-nu... Altceva!

— Bine, domnule. Aș vrea să știu însă ce găsiți d-voastră contra elixirului Smith-Jones?

— Ce găsesc?... Apoi eu sunt... Smith-Jones...

Biblioteca „Dimineața"

No. 36.—Joseph Conrad: LAGUNA
No. 38.—Anatole France: CRAINQUEBILLE
Trad. de M. CARP
No. 39.—Holger Drachmann: POVESTIRI DIN DANEMARCA
(din nemțește de I. BOTEZ)
No. 41.—Henri de Régnier: SECRETUL CONTESEI BARBARE
(Nuvele) Trad. de Theodor Solacolu
No. 43.—G. Brandes: BALZAC și STENDHAL
No. 45.—Guy de Maupassant: LIVADA de MĂSLINI
Trad. de M. CARP

Costul unui exemplar 6 Lei

LITERATURA STRAINA

Dragostea la Arabi

Mohamed, fiul lui Giafar Elahuazadi, povesteşte că Giamil fiind bolnav de boala de care a murit, Elabas fiul lui Sohail a venit la dânsul şi l-a găsit gata să-şi dea sufletul.

— O, fiu al lui Sohail, i-a zis Giamil, ce crezi tu de-un om care n'a gustat niciodată vin, care în viaţă-i n'a câştigat nimic pe nedrept, care niciodată n'a jertfit fiinţe vieţuitoare hotărîte de Dumnezeu să nu fie ucise, şi care mărturiseşte că nu este în cer decât un Dumnezeu şi Mohamed proorocul lui?

— Cred, a răspuns Ben Sohail, că asemenea om are să intre în raiul făgăduit. Spune-mi însă cine-i?

— Eu sunt, i-a întors cuvânt Giamil.

— Nu ştiam că împărtăşeşti credinţa islamului, i-a spus atunci Ben Sohail. Ş'afară de asta se ştie că de douăzeci de ani eşti legat prin dragoste de Bothaina pe care o şi slăveşti în stihurile tale.

— Iată-mă ajuns, a grăit Giamil, la ziua întâia a celeilalte lumi şi la cea din urmă a lumii aceştia. Indrumarea stăpânului nostru Mohamed să nu coboare asupră-mi în ziua judecăţii, dacă am tins mâna spre Bothaina pentru ceva necurat.

Acest Giamil şi Bothaina, iubita lui, s'au născut în Benu-Azra, seminţie cu mare faimă în dragoste printre triburile Arabilor. Asemenea dragoste a născut pe lume o zicătoare — şi Dumnezeu n'a dat pământului alte fiinţi mai pline de gingăşie în iubire.

Sahid, fiul lui Agba, a întrebat într'o zi pe un Arab: — Din ce neam eşti? — Sunt din neamul oamenilor care mor când iubesc, a răspuns Arabul. — Atuncea eşti din seminţia Azra? a adaos Sahid. — Aşa este, pe sfântul nostru stăpân dela Caaba, a întărit Arabul. — Şi cum se face că dragostea voastră e astfel? a întrebat după aceia Sahid. Arabul a răspuns: Femeile la noi sunt frumoase şi tinerii curaţi.

Cineva a întrebat într'o zi pe Arua-Ben-Hezam: — E adevărat, precum se spune, că dintre toţi oamenii voi aveţi inima cea mai aprinsă în dragoste? — Dumnezeu e mărturie că altfel nu este, a răspuns Arua, ş'am cunoscut în seminţia noastră treizeci de tineri pe care i-a cercetat moartea, şi n'au pierit de altă boală decât de dragoste.

Un Arab din neamul Beru-Tazarat a zis într'o zi altui Arab din Benu-Azra; — Voi cei din Benu-Azra socotiţi că moartea din dragoste e blândă şi mândră moarte; să ştiţi însă că asta-i numai prostie, şi acei pe care îi luaţi drept oameni de inimă nu sunt decât nişte nebuni şi nişte slăbănogi. — Tu n'ai vorbi astfel, i-a răspuns Arabul din seminţia Azra, dacă ai fi privit pe femeile dela noi, cu ochii lor mari şi negri săgetând pe subt sprâncene lungi, dacă le-ai fi văzut zâmbind şi cu dinţii lucind între buzele rumene!

Abu-el-Hasan Ali, fiul lui Abdalah Elzaguni, povesteşte după cum urmează: Un drept credincios iubea pe fiica unui creştin aşa de mult, încât era să-şi piardă mintea. Fiind nevoit să pornească într'o călătorie lungă cu un prietin care avea cunoştinţă de dragostea lui, afacerile i s'au prelungit într'un ţinut depărtat ş'a fost lovit de o suferinţă de moarte. Atunci a zis prietenului său: — Iată ceasul meu se apropie, şi în această lume nu voiu mai întâlni pe aceea care mi-i dragă, şi mă tem că murind musulman, n'am s'o întâlnesc nici în cealaltă viaţă. S'a hotărît să se boteze şi a murit creştin. Iar prietenul s'a întors la fata de creştin pe care a găsit-o zăcând bolnavă. Când l'a văzut i-a zis: — N'am să-l mai văd pe prietinul meu în lumea asta; însă doresc să ne întâlnim în cealaltă viaţă, aşa încât, faţă cu dumneata, mărturisesc că nu este în cer decât un Dumnezeu şi Mohamed e profetul său. Cu aceste cuvinte a murit, Domnul să se milostivească de dânsa.

Eltemimi istoriseşte că în seminţia Arabilor dela Tagleb era o fată creştină foarte bogată care iubea pe un fecior musulman. Punându-i la picioare averea ei şi tot ce avea mai scump, n'a izbutit să se facă iubită de dânsul. Când şi-a văzut toată nădejdea pierdută, a chemat pe un meşter mare şi i-a dat o sută de dinari ca să-i facă chipul bărbatului care-i era drag. Iar meşterul făcându-i chipul, ea l-a primit şi l-a aşezat într'un loc unde se ducea să steie în toate zilele. Acolo săruta acea închipuire, apoi se aşeza alăturea şi petrecea astfel toată ziua plângând. Când venea întunericul serii, se închina către chipul iubitului ei şi se ducea. Multă vreme a făcut ea astfel. Intr'o zi, tânărul a murit. Ea a dorit să-l vadă şi să-l sărute mort. După aceea s'a întors la închipuirea ei şi, închinându-i-se, a sărutat-o şi s'a culcat lângă ea, după obiceiu. A doua zi dimineaţă au găsit-o ai săi fără suflare, cu mâna întinsă spre o însemnare pe care o scrisese înainte de a muri.

Uedah, din ţara Iemenului, avea între Arabi nume mare pentru frumuseţa lui. El şi cu Om-el-Bonain, fiica lui Abd-el-Aziz fiul lui Meruan, copii încă fiind, aşa de mult se iubeau încât nu puteau suferi să stee nicio clipă despărţiţi unul de altul.

Când Om-el-Bonain a fost dată în căsnicie lui Ualid-Ben-Abd-el-Malek, Uedah şi-a pierdut mintea. După ce a vieţuit astfel multă vreme într'o stare de rătăcire şi de suferinţă, s'a dus în Siria, ş'a început să rătăcească în fiecare zi în jurul locuinţii lui Ualid fiul lui Malek, fără să găsească mijlocul de a ajunge la ce dorea.

In sfârşit, într'un rând s'a întâlnit cu o copilă pe care a izbutit să şi-o apropie cu multă grijă şi răbdare. Şi când a socotit că se poate încrede întrânsa, a întrebat-o dacă cunoştea pe Om-el-Bonain.

— O cunosc, se 'nţelege, pentrucă mi-i stăpână, a răspuns fata...

— Atunci să ştii, i-a zis Uedah, că stăpâna ta mi-i verişoară, şi, dacă vrai să-i faci plăcere, vorbeşte-i despre mine.

— Am să-i vorbesc cu dragă inimă... a răspuns copila.

Pe loc a şi alergat la Om-el-Bonain, să-i dee ştire că a văzut pe Uedah?

— Bagă de samă la ce spui! a strigat cu uimire Om-el-Bonain. Mai trăieşte Uedah?

— Trăeşte, fără îndoială, a întredinţat-o copila.

— Atuncea du-te şi-i spune să nu cumva să se depărteze. Ci s'aştepte veste dela mine.

După aceasta Om-el-Bonain şi-a făcut toate pregătirile ş'a adus în cămările ei pe Uedah. Şi-l ţinea ascuns într'un sunduc. Descuia capacul şi-l scotea, ca să fie cu dânsul, oridecâteori n'avea a se teme de nimic. Iar când venea cineva care l-ar fi putut zări, ea il încuia iarăşi în sunduc...

Intr'un rând s'a întâmplat să aducă niste negutători lui Ualid un mărgăritar frumos. Şi primindu-l el, a spus către unul dintre slujitori:

— Ia acest mărgăritar şi du-l stăpânei tale.

Slujitorul a luat mărgăritarul şi l-a dus la Om-el-Bonain. Intrând pe neaşteptate în cămări, pe când ea se afla cu Uedah, a putut zări ceva în camera cea mai ascunsă, fără ca femeia să fi băgat seamă. Infăţişându-i juvaierul, sluga s'a rugat să-i dee ceva pentrucă i-a adus asemenea dar de preţ. Om-el-Bonain însă l-a mustrat cu mare asprime şi n'a vrut să-i deie nimic.

Mânios pentru aceasta, slujitorul s'a întors la Ualid şi-a spus ce-a văzut, — zugrăvindu-i şi sunducul în care zărise pe Uedah intrând.

— Minţi, rob nemernic! minţi, neruşinatule! i-a strigat Ualid. Şi pe loc s'a răpezit către Om-el-Bonain.

Erau în cămara din fund mai multe sunduce. El s'a aşezat pe cel pe care i-l jugrăvise slujitorul. Şi a zis către Om-el-Bonain:

— Dă-mi unul dintre aceste sunduce.

— Toate sunt ale tale, caşi mine, i-a răspuns Om-el-Bonain.

— Bine; atuncea dă-mi pe acel pe care stau acum.

— Se poate, însă se găsesc în el lucruri trebuitoare unei femei.

— Lucrurile nu-mi trebuiesc; îmi trebuieşte sunducul, a stăruit Ualid.

— Ia-l, a răspuns femeia.

Atunci Ualid a pus să scoată din cămară sunducul şi chemând doi robi, le-a poruncit să sape o groapă în pământ, până ce vor da de apă. După aceia, apropiindu-se cu gura de sunduc, a strigat:

— Mi s'a spus ceva despre tine. Dacă-i adevăr, atunci urma ta să fie oprită şi orice veste despre tine să se stingă. Dacă nu-i adevăr, atunci nu fac nimic rău îngropând o ladă. N'am îngropat decât lemn.

După aceste vorbe a hotărît să fie prăvălit sunducul, — şi l-au îngropat acolo, acoperindu-l cu pământ şi pietre.

Din acel ceas Om-el-Bonain n'a mai încetat de-a plânge. Ades se furişa la locul unde era îngropat sunducul. Ş'acolo au găsit-o slujitorii moartă, cu faţa în ţărână.

în româneşte de *M. Sd.*

(STENDHAL, *De l'amoar*).

Câteva farse de-ale lui Sacha Guitry

Sacha avea pe atunci vreo zece ani. Intr'o zi se duce la băcanul dela care cumpăra familia lui:

— 11 kilograme 250 de cafea a 2 franci 75 livra, porunci el.

— Bine... Pe urmă?

— 17 funduri de lumânări, a 1 franc 50.

— Pe urmă?

— 4 kilograme şi jumătate zahăr, a 0 fr. 85.

Şi uitându-se pe o hârtiuţă pe care o scoase din buzunar:

— 28 litri de gaz a 0 fr. 55, şi... s'a sfârşit.

Pe când băiatul din prăvălie împacheta comanda, stăpânul îi făcea nota şi întinzând-o lui Sacha:

— Plătiţi aici sau trimetem mamei acasă?

— Mama n'are nici un amestec, în socoteala asta, răspunse Sacha punând nota în buzunar. E o temă la aritmetică şi n'am putut s'o fac singur.

* * *

La nunta lui Sacha Guitry — care a avut loc într'o vilă din Honfleur, mirele a vroit să-şi facă un gust.

„Să vie primarul acasă" a spus Sacha „vom petrece mai bine şi va bea şi el un pahar de şampanie.

— Dar — i-a răspuns unul din prieteni — nu se obişnueşte. Ofiţerul stării civile nu vine acasă la nuntă, decât numai când trebuie să cunune *in extremis*.

— Dacă-i aşa, atunci voiu fi şi eu foarte bolnav. De mâne mă pun în pat.

Şi lucrul s'a întâmplat cum a vrut Sacha.

Intr'o dimineaţă, primarul, cu codul civil subsuoară, intra în vârful degetelor în odaia lui Guitry, pe care-l găsi trăgând de moarte. El se grăbi să citească mai iute paragrafele respective ca nu cumva bolnavul să moară înainte de a zice *da*.

După ce închise cartea, care nu-i fu mirarea când văzu pe muribund sărind în sus şi strigând:

— Şampanie! Să vie şampania! Apoi râzând, către oficiantul aiurit:

— Domnule Primar, fă-ne onoarea şi bea cu noi un pahar!

Primarul a râs şi el şi a primit invitaţia.

Maxime şi Cugetări

Sărăcia nu este un viţiu decât atunci când e acceptată.

(Raymond Groc)

Prudenţa este frica umblând în vârful picioarelor.

Amorul nu-i orb, ci atins de presbiţie; probă că începe să vadă defectele numai când se 'ndepărtează.

(Miguel Zamacois)

Femeile au un mare viţiu: egoismul familiei. E un egoism grozav, pentrucă te împinge la cruzimile cele mai mari în numele dragostei: piară totul, numai fiul meu să fie fericit!

— Incearcă să faci o pereche de ciubote sau să construeşti un cuptor— fără să ştii meşteşugul. E cu neputinţă! Cu toate acestea ori cine poate fi ministru.

(Lew Tolstoi)

Cele mai multe femei nu pot să judece de loc o operă de artă, mai înainte de a fi văzut pe artist.

(L. Henri Fabre)

Uneori iertarea e o figură a răsbunării.

Mai bine să urli cu lupii decât cu cânii.

(C. J. Toulet)

După lacrimile cele mai sublime, tot trebuie să sufli nasul.

(H. Heine)

CONTELE de GOBINEAU

Cesar Borgia

LA SINIGAGLIA

1502

(Câmpia din faţa Sinigagliei. — La oarecare depărtare, în fund, poarta oraşului, ocupată de infanteriştii aventurierilor. Escadroane în linie de bătaie, condottierul Oliverotto în capul lor, cu ofiţerii lui. In partea din faţă, trupa ducelui şi cardinalului Cesar Borgia, în număr inferior faţă de companiile condottierilor, îngrămădite în partea dreaptă. — Ducele Cesar Borgia, Machiavel, seniorul de Candalle, Balthazar Castiglione, don Michele, căpitanul aventurierilor lui Cesar Borgia şi om de încredere al lui, don Ugo, Marcantonio da Fano, Leniolo, Monseniorul d'Allegri şi alţi căpitani de mercenari, toţi călări).

CESAR BORGIA. — Michele!

DON MICHELE. — Monseniore!

CESAR. — Apropie-ţi calul de al meu! Apleacă-ţi capu 'ncoace... Ascultă! Vezi condottierii noştri ce se apropie călări. Când voiu fi intrat în vorbă cu ei, câte doi vor lua între ei pe fiecare din aceşti oameni.... ca să le facă onorurile.... Mă 'nţelegi bine?.... Şi n'o să-i mai părăsiţi.

DON MICHELE. — Inteles, monseniore.

CESAR. — Ce 'nseamnă asta? Oliverotto a rămas în urmă?

DON MICHELE. — Da, Alteţă. E colo devale în capul bandelor lui. Au făcut, se vede, între ei aranjamentul acesta.

CESAR. — Treci în dosul nostru, fă un ocol, du-te până la Oliverotto şi, cu orice preţ, fă-l să vie încoace. Cu orice preţ! Mă pricepi, şi-mi răspunzi de asta?

DON MICHELE. — Dar, monseniore....

CESAR. — Nu mă 'nţelegi vasăzică?.... Te fac răspunzător! Nu pierde vreme; mergi numaidecât!

(Don Michele pleacă în galop. Condottierii s'apropie şi salută).

CESAR. — Fiţi bine-veniţi, amicii mei! Slavă Domnului, s'a isprăvit orice neînţelegere dintre noi. Aş avea oarecare pricină să vă dojenesc pentru nesocotinţele voastre, dar ce nu iartă iubirea şi, pot să v'o mărturisesc, şi interesul bine priceput! Mâna dumitale, duce de Gravina! Bună ziua, Vitelozzo! Bună ziua, Pagolo! Veniţi lângă mine, deoparte şi de alta! Nu mă simt niciodată destul de aproape de voi. Forţa mea e în lăncile condottierilor şi aventurierilor mei.

GRAVINA. — Am păcătuit, monseniore, căci uitasem că acestea sunt sentimentele Domniei-Voastre. Vom şti să ne reparăm greşelile, prin serviciile noastre.

CESAR. — Mă bizui deplin pe asta.

(Către curtenii lui)

Domnilor, poftiţi mai aproape de oaspeţii noştri, înconjuraţi-i cu toată dragostea şi, dacă ţineţi la prietenia mea, siliţi-vă de căpătaţi-o pe a lor.

(Cavalerii, înştiinţaţi de către don Michele, înconjoară pe cei trei căpitani; soseşte şi Oliverotto cu don Michele).

Ei, seniore Oliverotto, unde-mi întârziai?

OLIVEROTTO *(cam palid)*. — Monseniore, eram la datoria mea; n'aşi fi voit ca vre-o trădare din partea oamenilor cetăţuii să poată turbura ziua asta frumoasă.

CESAR. — Când e cineva cu inima deschisă, nu se teme de 'nşelăciuni; de aceea nu mă tem de nimeni. Dă-mi mâna. Am uitat trecutul.

OLIVEROTTO. — Mulţumesc, monseniore.

CESAR. — Tot vorbind, înaintăm, şi iată-ne sosiţi la locuinţa unde-mi am cartierul. Frumos oraş vă datoresc, domnilor căpitani!

GRAVINA. — Am dori să-ţi cucerim altele o mie, şi mai frumoase, Alteţă.

CESAR. — N'o să vă lipsească prilejurile de împlinire a acestor urări. Să descălicăm şi să intrăm.

(Cesar Borgia, aventurierii şi toată suita sar de pe cai. Inghesuială, zarvă).

Ce gălăgie! Ordine, domnilor! Nu vă grăbiţi aşa!.... Monseniore de Candalle, o vorbă, te rog!

(Il ia d-oparte).

Trupele dumitale sunt gata, pe cai?

MONSENIORUL DE CANDALLE. — Monseniore, da. Am primit ordinele prin don Michele.

CESAR. — Ia-ţi trupele. Izbeşte cu putere cetele aventurierilor cari nu se aşteaptă la aşa ceva şi cari nu-şi mai au şefii între ei. Prada ţi-o dăruiesc.

MONSENIORUL DE CANDALE. — Monseniore, pornesc!

(El pleacă)

CESAR *(Cesar urcă scara urmat de cei patru condottieri, pe cari oamenii îi încercuiesc din toate părţile. El intră într'o sală înaltă, şi deodată se 'ntoarce)*.— Arestaţi pe trădătorii aceştia şi dezarmaţi-i!

OLIVEROTTO. — Ah! mişelule!

(E doborît cu o lovitură de pumn. Curtenii şi soldaţii se aruncă asupra celorlalţi şi-i leagă).

CESAR. — Duceţi pe oamenii ăştia în camera de-alături şi păziţi-i, la îndemână..... Aş vrea să ştiu ce face Monseniorul de Candalle.

DON MICHELE *(la o fereastră)*. — Mercenarii nu prevăzuseră atacul. Sunt puşi pe fugă; Francezii noştri taie 'n dreapta şi 'n stânga şi, desfăcuţi în bande, jefuesc casele oraşului.

CESAR. — Daţi fuga şi să mi-se spânzure o duzină de barbari de-aceştia. Nu 'nţeleg să-şi permită cineva, ce nu poruncesc eu. *(Don Michele iese grăbit)*. Unde-i Michelotto?

MICHELOTTO, călăul. — Iată-mă, Monseniore.

CESAR. — Ai ştreanguri noi?

MICHELOTTO. — Noi-nouţe; barda, jungherul — şi ajutoarele mele la 'ndemână.

CESAR. — —Intră aici! Vreau să te văd lucrând. Unul după altul, sugrumă-i. Am să stau să te privesc!

(Michelotto desfăşură frânghiile, ce le are petrecute pe după brâu, şi intră 'n camera vecină).

Haidem, domnilor, puţină distracţie după atâtea frământări!

(Trece pragul camerei, urmat de curtenii lui; hodorogeli, horcăieli îngrozitoare, apoi tăcere şi râsete).

(Casa 'n care e găzduit Cesar Borgia. — Terasă dând spre mare: lumină de lună plină. — După cină, Cesar întins pe jumătate, între perne; Machiavelli; Don Michele: muzicanţi cântând ultimele note ale unei motette).

CESAR. — Imi place mult muzica asta nouă. Suntem într'un secol mare, messer Niccolo. Totul se primeneşte. Mi s'a citit, aseară, o bucată din Virgiliu, foarte frumoasă, ca orice producţie cât de neînsemnată a acestui spirit divin, şi mi-a oprit luarea aminte fraza asta: „O ordine măreaţă ia naştere". Se pare că aşa era pe vremea aceea. Cât de potrivită ar fi şi pentru zilele noastre! Aria asta ce s'a cântat adineauri e pătrunsă de duioşia cea mai suavă. — Haideţi, băieţi, pentru astă-seară nu mai am nevoie de serviciile voastre. Să li se dea câte un galben de aur la fiecare. — Michele, te-ai încredinţat bine că au fost spânzuraţi jefuitorii francezi, cari au atacat Sinigaglia?

DON MICHELE. — Da, monseniore. Poate s'a exagerat puţin cu prilejul executării. Aţi spus o duzină, şi mă tem să nu fi fost vreo câteva peste.

CESAR. — Gluma e destul de bună. Dar cu jaful?...

DON MICHELE. — A fost oprit într'o clipă, monseniore!

CESAR. — Asta-i principalul. Să pui să dea jos spânzuraţii. Să fie tăiaţi în patru şi să se atârne bucăţi din ei prin mahalalele oraşului. E bine ca supuşii să ştie că nu rabd să fie strâmtoraţi de cineva.

DON MICHELLE. — Şi-au dat seama, monseniore, şi acum îţi acoperă numele de binecuvântări.

CESAR. — Cată s'o ştie şi mai bine, şi, pentru asta, fă cum ţi-am spus. Afară de asta, răspândeşte svonul peste tot că râvna mea deosebită este să stârpesc pe franţujii ce ne-au năpădit. Trebuie înteţită într'una şi pe orice căi, în poporul nostru, ura împotriva barbarilor venetici, şi e bine ca, la ură, să se amestece şi dispreţul. Du-te Michele!

(Don Michele iese)

Am reuşit să rezolvim dificultatea noastră, messer Niccolo.

MACHIAVELLI. — Mi-aş lua îndrăzneala să exprim Alteţei Voastre, o îndoială.

CESAR. — Spune! Spune deschis, te rog.

MACHIAVELLI. — Pentrucă milei i-aţi preferat justiţia, mă întreb de nu vă poate aduce vre-un neajuns executarea celor doi Orsini? Casa lor e puternică.

CESAR. — Scrisesem la Roma. Azi dimineaţă, am primit ştire că şi cardinalul, şi arhiepiscopul de Florenţa, şi messer Jacopo de Santa-Croce fuseseră prinşi fără de veste şi arestaţi, cum îl sfătuisem pe Sfântul-Părinte! Fără izbânda asta, aş mai fi tărăgănat puţin lucrurile.

MACHIAVELLI. — Dacă-i aşa, combinaţia îmi pare fără greş.

CESAR.—Ia seama, că sunt, nu patru caraghioşi mai puţin în Italia, ci cei patru condottieri mai de temut dintre toţi. După ei, nu rămân decât ciurucurile. Pot fi măturaţi fără mari greutăţi. Am cicatrizat o plagă îngrozitoare cu ajutorul fierului şi ştreangului de cânepă. Peste câteva veacuri, n'o să poată cineva să-şi închipuie că ceva în felul ăsta a putut să existe măcar! Şefii unor trupe, ne-atârnând de nici o partidă, de nici un stat, de nici un guvern! servind după pofta lor şi ruinând pe principi, sugându-le măduva sub numele de leafă, şi desnădăjduind pe supuşii acestora sub toate formele bunului plac! Ce monstruozitate! ce nerozie! Şi dintr'ăştia ieşeau alde Sforza, luând Milano, după alde Carmagnola, groaza Veneţiei! Pe mântuirea mea, v'am făcut azi, la toţi, cel mai de folos serviciu, ce mi l-aţi fi putut cere!

MACHIAVELLI. — Nu 'ncape nici o 'ndoială, monseniore; şi mulţumită Domniei-Voastre, pot repeta deasemenea cuvântul lui Virgiliu: Magnus nascitur ordo. Acum, instruind miliţii recrutate, nu din bandiţi, ci din fii de plugari, şi care să asculte, nu atât de căpeteniile cât de suveranii lor, v'aţi încununa pe deplin opera.

CESAR. — Pentru asta se cere vreme! Se cere vreme, nu pentru ca să-mi dau mie răgaz ci pentru a lăsa minţii popoarelor putinţa de a se coace. Câte lucruri de schimbat! De pus zăbale celor mari, de potolit cei mici, de tras aurul trebuitor şi, pentru toate nevoile astea, de combinat mijloacele sigure şi potrivite! Câte acţiuni deosebite se cer. Ele sunt fructele voinţii; ele încolţesc, se desvoltă, fac mugur, apoi se crapă. Să nu zorim peste măsură recolta, că altfel se pierde. Vreme, răbdare; nici moliciune, nici somn, — nici pripă!

MACHIAVELLI. — A ţine 'n frâu, nu atât pe alţii, cât pe tine însuţi, e meritul celor tari.

CESAR. — Ce noapte frumoasă! Vezi numai ce efect minunat produce resfrângerea asta a lunii, făcând punte de aur dealungul undelor tremurate, sub orizontul acesta măreţ! Ne-ar trebui aici câţi-va din pictorii şi din poieţii noştri, ca să tălmăcească simţurilor noastre vrăjite atâtea minuni... Dar, ce să fie focurile acele resfirate prin munţi, ici colo, până spre culmi?.... Ia vezi, uite colo!

MACHIAVELLI. — Văd. Mă gândesc că pot să fie popasurile răsleţe ale aventurierilor mercenari fugăriţi şi risipiţi de monseniorul de Candalle.

CESAR. — Ai judecat bine. Nenorocitele astea de târâtoare caută acum găuri de şearpe, unde să se ascundă şi să-mi scape.

MACHIAVELLI. — Alteţa voastră are ca emblemă pe armură un balaur înghiţind nişte şerpi.

CESAR. — Şi mai spun unii că-mi lipseşte sinceritatea? Da, chiar aşa, un balaur, messer Niccolo! Nu sunt ca păcătosul de duce al Milanului, o biată năpârcă muşcând un prunc. Eu sunt hidra dela Lerna, un monstru, dacă vreţi, dar care sfârtică şi 'nghite monştri. Şi am să distrug până la cel din urmă din aceşti principi de lut, din aceşti condottieri de metal prost, ce-mi încurcă drumul. Din sfărămăturile cuiburilor lor, am să-mi zidesc cetăţuia mea de zmeu şi o zi va veni când, dela poalele Alpilor şi până la marea Siciliei, n'o să găseşti altă stăpânire decât a mea.

Trad. de A. TOMA

Vasile Tochilă

Urcam cu Tudorache spre stâna de pe Goşman cu puştile — ca de obicei — şi însoţiţi de Dudaş, legat ca întotdeauna, de lanţ şi de brâul lui Tudorache...

Goşmanul se urcă, se ştie, pe o singură potecă, un singur plaiu, care ţine una, dela gura Negrului până sus... Şi dacă ai plecat pe la mulsul de dimineaţă, apoi pela fiertul jintiţei eşti la Scări, iar când s'a pus caşul în brighidău, ai şi ajuns.

Nu-i greu.

Dar noi ne-am ales alt drum, mult mai rău, mai greu.... De ce?

Mai întâi, să mergi pe unde merge toată lumea, n'are haz. Apoi se poate să te mai întâlneşti şi cu vre-un pădurar, şi nouă lucrul ăsta nu ne vine la socoteală.... Nu-i vorbă, cu pădurarul te poţi întâlni doar odată la zece ani; şi chiar atunci scapi uşor cu un pahar de rachiu, sau cu un pac de tutun; dar tot mai bine să nu-l întâlneşti. La ce?..

Mai e şi alta: luând muntele în răspăr, te oboseşti, se înţelege; în schimb mai dai de vre-un căprior, te mai opreşti în vre-un zmeuriş, mai culegi afini... Uneori, când simţi o găinuşă, scoţi piscuitoarea, o chemi, o împuşti, o pui în desagi — şi tot e ceva. Apoi vacanţa e, slavă Domnului, destul de lungă: ajungem noi odată...

Urcăm deci pe unde-i mai rău, dealungul Negrului, cam la o sută de metri, poate şi mai sus, deasupra apei. Greu, se înţelege: gropi, desişuri, stânci, brazi căzuţi la tot pasul, pârâiaşe fără nume, smârcuri şi bălţi fără fund..... Mai cazi, se înţelege, te mai scoli... Bietul Dudaş mai ales pătimeşte la tot pasul: mereu se încurcă printre rugi, crengi, rădăcini, iar Tudorache e fără milă.....

Nu ne simţim prea obosiţi şi din alte pricini; las că ne odihnim la tot pasul, dar ne oprim şi pentrucă avem de făcut oarecari cercetări. Intr'un loc întâlnim, de pildă, urma unui foc... Cine a putut să fie? Un cioban cu sterpele? Nu se bagă ciobanul pe aici! Un vânător? Vânătorul nu se încurcă cu bruma de foc care a mijit aici: vânătorul trânteste un fag întreg, de încălzeşte toată împrejurimea!..

Un păstrăvar ? Dar ce să caute păstrăvarul aici, sus? Păstrăvarul îşi face gospodăria jos, lângă apă. Se înţelege, la un dos, după o stâncă... Dar aici ce să caute păstrăvarul?..

— Nu, nu-i treabă de vânător, şi nici de păstrăvar!

Şi Tudorache căzu pe gânduri...

Mai merserăm vre-o jumătate de ceas: altă urmă, de astădată proaspătă de tot: cineva a stat aici chiar acum două-trei săptămâni. Se cunoaşe după cenuşă!

— Asta-i treaba lui Vasile, urma lui Vasile! — zise Tudorache hotărît. El-îi!.. şi noi îl credeam pe cealaltă lume....

— Dar cine-i Vasile, badeo?

— Am să-ţi spun.....

Tovarăşul meu păşi înainte, cercetând cu ochii în toate părţile, mai ales prin locuri mai tăinuite, pe după stânci, pe după vre-un butuc mare...

— El-îi! iaca şi prajila!.. A-a! Nu mai gospodăreşte lângă pârâu, s'a mutat aici....

Cercetăm prajila. E un fel de construcţie, ca să zicem aşa, pe care ar fi putut s'o facă poate şi altă vieţuitoare decât omul: în dosul unei stânci bine umbrite şi ascunse ochiului, era clădită din pietre mici şi mai mari, şi cimentată cu lut amestecat cu muşchiu—o mică construcţie rotundă, fără acoperiş şi de mărimea unui butoiu mare — pe ai cărei păreţi dinlăuntru, se vedeau urme de funingină !.... In părete, în partea de jos, e lăsată o gaură pătrată, pe care ar putea să intre la nevoe un câine, iar alături—de formă tot pătrată şi tot afumată,—o piatră care ar fi putut sluji drept închizătoare. Dar la ce-ar putea să fie bună această gaură ? Şi la ce închizătoarea ?....

— Ii bună toamna, când e frig, — zise Tudorache. Bagă picioarele colo, la căldură. Afară îşi încălzeşte trupu la foc, că-i bătrân şi n'are suman: vezi urma cenuşei?.. Ia bagă de seamă: pe dedesubt, pe subt pământ e şi o bortă, tot afumată, ca să treacă fumul în prajilă...

In sfârşit înţelesei şi eu: în gaura de subt pământ se pune o cioată putredă de brad, căreia i se dă foc. Fumul cald dela cioată pătrunde în prajilă unde se coc păstrăvii... Prajila n'are nevoie de un acoperiş statornic: se acopere abia cu un braţ de cetină, care împedică fumul de a eşi liber, făcându-l să circule cât e nevoie; pătrăvii copţi şi afumaţi se ridică apoi, împreună cu ţăpuşele în care sânt înfipţi, şi prajila rămâne goală. Uneori, după ce s'au prăjit păstrăvii, sau şi pe când se prăjesc încă, moşneagul scoate piatra cea afumată şi bagă picioarele în prajilă, de se mai încălzeşte, dacă e frig...

— El-îi! Şi noi îl credeam mort de zece ani!..

Tudorache caută să vadă dacă funinginea din lăuntru e proaspătă; bagă apoi capul în prajilă, mirosi, mă întrebă şi pe mine: se mai simte oare vre-un miros de peşte? Nu, nici urmă.

Mai cercetarăm urmele focului: urmele-s vechi, poate tocmai de prin Martie....

— Mare tâlhar! N'ai auzit de Vasile Tochilă? — mă întrebă tovarăşul.

— Nici odată.

In adevăr, cunoaştem pe toţi cei vreo patru—cinci păstrăvari mai de seamă, care cotroboesc poate şi azi, apele Tazlăului, Negrului, Şoimului, Verdelui, Tulburelui, Asăului... dar de Vasile Tochilă n'auzisem.

— E hioros tare moşneagu! Tare om! Dar las că-i dau eu de capăt!

— Tochilă? Aşa îl chiamă?

— D'apoi! Nu pot să-ţi spun, — urmă Tudorache —, ce cumpănă o fi avut în tinereţe, că nu-i dela noi (îi tocmai dela Calu-Iapa) dar de patruzeci de ani stă ascuns aici, şi nu-i chip să-l urneşti... L-am întâlnit acum vreo zece ani, — urmă tovarăşul meu, aşezându-se pe iarbă, şi tot mai uitându-se de jur împrejur, n'ar zări cumva vre-un semn doveditor de prezenţa misteriosului moşneag: vre-un melesteu uitat, teapşă—scândurica cu care se *tepşeşte* mămăliga, cujba de care se atârnă ciaunul. Nimic.— Le-a pus pe foc, tâlharul, cum să-l afli?.... Il întâlnim, cum îţi spun: noi patru, el singur; noi cu puşti, cu topoare, el cu volocu; că n'are nici băţ... „Măi băieţi, zic, ia să-i descărcăm noi puştile ici, deasupra capului, cum stă plecat pe voloc... să-i băgăm spaima în ciolane, apoi — buluc pe el cu toţii!" „Ba nu, bade, — zice Gheorghe, — numai trei puşti. Una s'o ţinem încărcată, că-i tare moşneagu, îi om năpraznic!" Bun. Când am buhnit odată din puşti, s'o cutremurat valea. Şi pe el! „Stăi, badeo, că ţi-am dat de urmă!" Gheorghe de colo, cu puşca la ochi: „să nu clinteşti, moşnege, zice, că te trimet la Dumnezeu! Scoate opincile, dă volocu, dă păstrăvii — tot ce ai. Cu noi nu te joci!" Că doar de mult îl căutam... He-e, de când îl căutam! Ţi-am şi vorbit eu de el, dar ai uitat...

— Si?..

— O dat tot: voloc, opinci; că atâta avea. Păstrăvu l-a ascuns. „Bine, moşule, dar să nu mai calci pe aici, că te sfinţim!" Când colo... el-îi! — rosti Tudorache inspectând forma prajilei.

— Te-i fi înşelând, badeo. Mare treabă să clădeşti asemenea chichineaţă! Şi rândunelile se pricep să facă la fel, numai că un cuib de rândunică e mic. Şi alte dihănii ştiu să facă la fel. Apoi chiar şi oamenii... Parcă la noi în sat nu-s mai toate casele la fel? O fi avut omul poate şi vre-un ucenic... Dai vina pe morţi!..

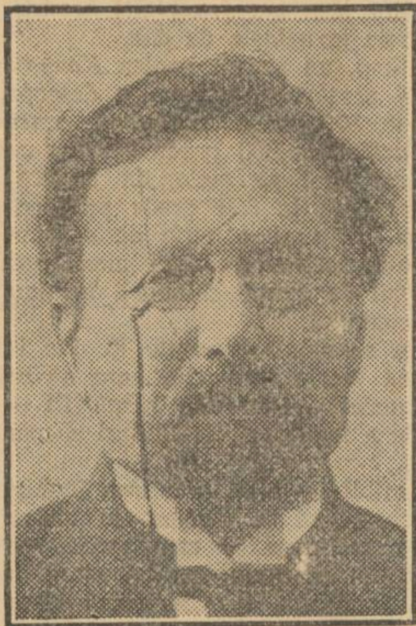
— H-m, mai ştii....

* * *

Găsirăm de cuviinţă la urma urmelor să pierdem ziua asta, să căutăm coliba lui Vasile Tochilă. Tudorache, ce e drept, o descoperise de mult, încă de acum câtiva ani, petrecuse chiar o noapte în coliba marelui păstrăvar, dar nu găsise nici urmă de stăpân. Să vedem ce-o mai fi pe acolo acuma: tot goală o fi, sau dăm de moşneag?..

Luându-ne după un pârâiaş întortochiat şi încurcat printre stânci şi butuci, zărirăm în sfârşit ceva ca o vizuină singuratecă, destul de mohorîtă, aşezată de altfel pe un loc destul de sănătos, destul de însorit, numai la câţiva paşi dela pârâiaş.

Cu mare băgare de seamă ne apropiarăm de colibă, dar coliba goală... Aceeaşi lipsă de orice urmă de stăpân,

A. Frunză

ca şi mai înainte... Incolo, cum a fost şi mai înainte: aceeaşi ulcică de lut atârnată de un ciot al furcii, acelaşi făcăleţ de mestecat mămăliga, vârât după aceeaşi grindă şi aproape putred. Intre râuleţ şi intrarea în colibă — aceeaşi urmă de foc, unde acum creşte un fel de muşchiu roşiatic şi aspru, — toate, cum le-a găsit Tudorache acum câţiva ani: dovadă că Tudorache s'a înşelat, luând prajila din vale, drept o ispravă a lui Tochilă, care a şi putrezit poate de mult...

Ne mai uitarăm la colibă, ne uitarăm jur împrejur: mort totul, părăsit, mohorât, tăcut: n'a trecut pe aici poate măcar o fiară...

...Hotărîrăm să moştenim noi coliba. Şi fiindcă până în seară nu mai era aşa de mult, găsirăm de cuviinţă să şi dormim aici noaptea asta, iar timpul cât ne mai rămânea până la asfinţitul soarelui, să-l întrebuinţăm la oarecare meremeturi: mai acoperim colibioara cu ce-om putea, mai aşezăm altă furcă, mai lărgim pârâiaşul dinaintea colibei, ca să putem lua apă mai uşor — ca la gospodărie: am făcut ceeace fac nişte moştenitori serioşi şi conştiincioşi, cari nu lasă să se piardă o muncă. De ce să se piardă un adăpost, de care poate să aibă nevoie un biet creştin oropsit de soartă, vre-un biet dezertor... sau chiar unul de-ai noştri?..

N'am fost destul de cruţători numai cu cellalt avut: urcând micul tăpşan din dosul colibei, găsirăm vre-o cincisprezece fagi ciungiţi, adică crestaţi la rădăcină, uscaţi deci din picioare, şi pentru foc—minunaţi. Stăpânului, fagii aceştia i-ar fi ajuns poate pentru ani de zile; noi am tăiat şi am târât la colibă, cât a trebuit şi cât n'a trebuit. Aşa e de alfel în firea lucrurilor; la urma urmelor rari sânt moştenitorii cari ştiu să preţuiască un avut căpătat deagata. Apoi un vânător arde cât zece pescari. Am luminat deci cu lemnele lui Tochilă toată văgăuna! Las să se mai însenineze, e prea pustiu, prea mort totul.... Bietul Tochilă, cum a stat el aici singur aproape o viaţă de om?..

N'am uitat pe răposatul nici la masă, adică la rachiu:

— Era om grozav — zise Tudorache.— Toată Chiatra a mâncat din păstrăvii lui; până şi domnu prefect cică zicea: „măi, aiştia-s dela Vasile Tochilă"!

Dar cine era Vasile Tochilă, nimeni n'a ştiut, nimeni nu l-a văzut...

— Iaca, vezi, — zise tovarăşul, — noi în coliba asta încăpem tocmai bine. Lui abia îi ajungea. Grozav om! De patruzeci de ani în pădure singur — singurel... Unii spun că ar fi avut buclucuri cu perceptoru. Alţii ci-că din vrăji... o femeie a dracului...

— Sărmanul!

—Cine ştie ? Iacă şi eu: de douăzeci de ani nu vorbesc cu femeia mea.

—Am auzit.

Căzurăm pe gânduri.

— Rău cu femeie, rău şi fără femeie; cum îi da — tot rău...

Oftarăm.

— Numai în pădure e bine, — încheie tovarăşul, strângând masa. Ştiu că o să dormim împărăteşte!..

Mai tăcurăm, mai privirăm focul...

— Omu, cum i-a fost ursit: care cu vânătoarea, care la călugărie...

Cum i-a fost scris...

Pleoapele ni se îngreuiară. Afară se auzi zăngănind lanţul lui Dudaş.

— Noa, cotarlă, că n'ai să pleci noaptea după căpriori! — îl dojeni Tudorache, cu vocea aproape adormită, şi se lungi pe suman.

Copoul se potoli, căscă şi el şi adormi.

Tăcere....

Numai focul se zdruncină o clipă; câteva lodbe mai subţiri se prefăcură în jăratec şi căzură jos. Abia atunci începură să ardă mai cu temeiu şi fagii cei mari.

Acuma doarme totul; chiar fagii par mai mult a respira, decât a arde, căci trosnet nu se aude, fumul nu se simte, se vede numai cum se luminează cât colo pădurea, cum se schimbă din când în când umbrele.

Singur pârâiaşul veghează grăind din ce în ce mai limpede, mai respicat. Povesteşte viaţa lui Badea Vasile... Acum patruzeci de ani fagul ista era subţirel numai cât mâna, iar el, pârâiaşul, curgea pe cealaltă parte a văgăunei, prin mocirlă, butuci, foi de captalan şi barba ursului... Dar a venit un biet om străin, a izit cu pietre, cu butaci, cu pământ, adâncătura din acea parte, şi atunci pârâiaşul a pornit vesel către malul vechiu, curgând prin umbra tinerilor fagi şi ţinând de urât tăcutului musafir, care pleca noaptea după păstrăvi, iar ziua se întorcea la colibioara şi pârâiaşul lui. Aici dormea toată ziua, tăcea, visa.... Când venea frigul şi zăpada, musafirul pleca undeva departe; iar când înceta gerul şi viscolele, când se muia pământul şi se dezmorţea râuleţul, se întorcea şi badea Tochilă, tăcut, paşnic şi trist, caşi mai înainte.

Adesea namile negre ca păcura se iveau deasupra Goşmanului, fulgere şi trăznete străbăteau pădurea, şi chiar pârâiaşul venea turbure şi mânios, sfărâmând butuci (şi mai ales crengi mai subţirele, pe care le întâlnea în cale), dar badea Tochilă nu se speria: înfigea toporul la intrare, cădea în genunchi dinaintea crucii săpate în furca colibei, bătea mătănii, zicea o rugăciune pe care o înţelegea numai el, şi grozăvia trecea în curând; se potolea, se ruşina şi se mira chiar pârâiaşul, de unde l-a apucat atâta pornire şi hărţag?..

„Dumnezeu să-l ierte pe bietul Tochilă!..

Şi pădurea asculta graiul subţirel al pârâiaşului, clătina din cap, şoptea şi ea ceva nedesluşit în desişuri, ofta din adâncimile văilor, gemea câteodată din trunchiurile fagilor şi brazilor mai bătrâni, se gândea şi ea la soarta şi scurtul veac al lucrurilor din această lume....

— Sărmanul Tochilă! — zicea şi pădurea.

* * *

A doua zi plecarăm destul de târziu. Ţi-i şi greu să părăseşti... pleci cu inima frântă... Nu, cu greu va înţelege cineva cu câtă milă părăseşti un bun al tău, unde ai muncit, unde ai asudat... unde... Mai găsim noi oare coliba noastră?.. Şi atâta bun aveam şi noi în Tudorache pe lumea asta...

Dar omu-i om: te mai mângâi... poate... De ce nu?..

Ba mai coborârăm şi îndărăt, spre Negru, unde lăsaserăm în ajun bunătate de zmeuriş: nu întârziem, până la jintiţa a doua suntem tocmai la stână...

Fiind însă că e greu să te mişti printre rugi cu cânele mereu legat de brâu, Tudorache găsi de cuviinţă să dea drumul lui Dudaş: las să mai alerge, că-i tânăr; nu se depărtează el de noi poate aşa de mult; şi dacă se depărtează, ne găseşte când i-o veni foamea...

Dar nu trecură poate nici cinci minute dela slobozirea lui Dudaş, când auzim lătrăt... Să fi descoperit Dudaş ceva? Aşa de iute? Şi pe un timp aşa de uscat, când se şterg urmele, când copoul stă nedumerit, când căpriorul paşte în poiană ca pe moşia lui?..

Ceeace se părea mai ciudat, era că Dudaş bătea locului: bate des şi îndârjit...

Ne uitarăm unul la altul.

— Auzi?

— Aud, dar nu înţeleg, badeo, nimic...

Vorbă să fie: orice vânător ştie ce înseamnă când bate cânele pe loc: e, sau vre-un porc mare, — din cei singuratici, — căruia nu-i prea pasă de un câne şi nici nu se gândeşte să fugă, sau vre-un ţap puternic care iarăşi, nu se prea sinchiseşta de copou, mai ales că pe aici nici n'a întâlnit poate copou; sau în sfârşit ar putea să fie, — mai ales ar putea să fie....

— Ursu! — şopti Tudorache grav, aproape solemn, zărind ceva printre crengi. — Iacată-l.

Tovarăşul meu lăsă în grabă subt un brad desagii şi cealaltă jechilă, şi rămase numai cu puşca şi toporul.

— Schimbă cartuşele îndată!—îmi şopti cu un ton aproape poruncitor, — şi stă locului. Aşteaptă-l aici, dacă nu... Toporul la îndemână!..

Şi tupilându-se printre rugi, se strecură în fugă spre pârâu...

Il urmării până trecu în dosul unui fag gros. Apoi, destul de îngrijorat — mai îngrijorat decât se spune de obiceiu — începui să aştept: va urma de sigur o împuşcătură, apoi... apoi...

Trecură câteva clipe: nimic. Mai trecu o clipă... două... nouă: nici un sunet! Ba amuţi şi Dudaş!... Apoi ceva şi mai ciudat: două voci!....

Una din voci e a lui Tudorache: mânioasă, răstită, ameninţătoare. Alta — străină: domoală, rugătoare, umilă. Tudorache face parcă un fel de interogator, cineva parcă răspunde, rugând, aproape plângând...

Tăcere, apoi iar întrebări, răspunsuri, ameninţări, rugăminţi...

Imi venea să părăsesc postul şi să mă îndrept spre cele două voci, să văd ce s'a întâmplat, cine-i străinul, de unde s'au luat oameni în aceste pustietăţi, — când se arătă Tudorache, ţinând într'o mână puşca şi toporul, iar în cealaltă un suman rupt, un voloc şi o pereche de opinci.

— L-am prins pe Vasile! N'a murit!..

— !..

— Ţi-am spus eu.... Ştiam eu.....

— Dar opincile astea, sumanul?..

— N'am avut ce-i lua. A ascuns păstrăvul. Dar las că l-am înţărcat eu! Pe vecie!.. Să fi văzut cum fugea, când i-am dat dat drumul...

—Bine, dar... la urma urmelor noi?.. Nu-i tot pădurea statului? Nu înţeleg... săracul... De ce?..

Nu înţelegeam în adevăr, cum tovarăşul meu, acest colos cu muşchi de fier, dar cu suflet de aur, poate să fie atât de crud cu un om sărac şi dezarmat, care la urma urmelor, nu făcea decât ceeace facem şi noi, şi că prin urmare cu ce drept?..

Dar răspunsul prietenului fu scurt şi aspru:

— Ce caută la mine? Eu la dânsu mă duc? Ce caută în pădurea noastră?....

— Adecă... cum?..

Dar un nou lătrăt al lui Dudaş ne curmă discuţia. Tudorache ascultă o clipă.

— A dat de căprior! He-e! Nu mai mâncăm noi jinteţă nici azi, nici mâne: mâncăm muşchiu de căprior! Il afumăm la projila lui Vasile Tochilă!....

A. FRUNZA

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Edit. „Cartea Românească"
PREŢUL 60 Lei

Al. G. Florescu

Investmântând într'o formă cuviincioasă — pe alocuri literară de-abinelea — faptele uşuratice, emoţiile nu tocmai profunde, palavrele, situaţiile anevoioase şi elegantele sensualităţi ale clasei sale, diplomatul Al. G. Florescu a contat, între anii 1908—1910, printre dramaturgii români, şi alăturea de cei mai înzestraţi. In piesele lui a pus şi probleme — social-pedagogice: singularizarea mistică (şi eretică) a unei fete semi-abandonate de către o mamă mondenă şi juisoare ; şi probleme de psihofiziologie cari dădeau minţei auditoriului următoarea chestiune de rezolvat : *pentru un suflet ce se zbate între o teribilă ameninţare şi o destul de serioasă ruşine ce este de preferat : a fi moştenitorul legitim al unei alienaţii mintale, ori bastardul clironom al unei minţi sănătoase?*

Până să ajungă a fi membru în corpul diplomatic, până să figureze în repertoriul Teatrului Naţional (şi printre colaboratorii beletristici ai „Convorbirilor literare"), el a făcut gazetărie.

Primele încercări le-a tipărit în *la Liberté roumaine*, redactată — în 1887 — de Frédéric Damé. A făcut apoi ucenicie de curierist la ziarul „Epoca" dintre anii 1888 — 1889, unde causeria umplea rubricele : Curierul petrecerilor, Curierul din lume, Curierul Bucureştilor, Curieru ştiinţific. Al. G. Florescu era — cum s'ar zice astăzi — un distins reporter. Nu reporter „high-life" în felul lui Iorgu Bora din „Sanda" care găseşte între sine şi gazetar o deosebire : „Ziaristul vorbeşte de cele ce despart pe oameni : de politică, cu intrigile şi ticăloşiile ei. Eu vorbesc de cele ce-i apropie : de serbări şi de petreceri. Ziaristul ocărăşte; eu laud. Ziaristul scrie pentru bărbaţi şi despre dânşii ; eu scriu pentru femei şi despre dânsele"....

A fost cronicar al Corpurilor Legiuitoare. Meşteşugul scrisului şi l'a deprins apoi în „Constituţionalul" şi — mai departe — în a doua serie a „Epocii", din 1895 — 1896, când după zburdalnicul prim-redactoriat al lui Tony Bacalbaşa la „Epoca", venise vremea când ziarul — înviat de Nicu Filipescu — avea în fruntea redactorilor pe un George Panu, pe un Caragiale şi pe Alexandru Antimireanu. Acolo până şi unele ştiri artistice erau formulate epigramatic. Bunăoară revenirea în teatru a bătrânei, prea bătrânei Frosa Sarandy era anunţată astfel : *La garde meurt, mais ne Sarandy pas.*

Deci, până să intre în coredactarea articolelor patente ori secrete ale tratatelor, a învăţat secretul compunerii unui articol de ziar ; şi-a aflat — acolo în redacţia „Epocei" şi apoi în cercul „Convorbirilor" — cum vorbele cu dublu senz, şoptite în saloane, pot căpăta un sauf-conduit în lumea literelor.

Când, în Octombrie 1898, avea să întemeieze—cu fraţii Lahovary — *la Roumanie* (la care au colaborat Take Ionescu, George Bengescu, Henry Catargi, Charles adică Scarlat Korné, Al. Gr. Lahovary), Al. G. Florescu, în afară de bihebdomadare editoriale, scria o rubrică cotidiană: *De par le monde,* din care nu lipseau echivocurile spirituale. Obiceiul cuvintelor cu îndoit senz l'a păstrat şi în anii (1907—1910) când s'a dedat lucrărilor dramatice ; şi iată câteva din aceste cuvinte pe cari — în toiul scenelor menite să emoţioneze, — le-a strecurat cu ghibăcie, ca pe nişte fine note diplomatice confidenţiale, în „Sanda" şi „Chinul". Vorbeşte Iorgu Bora către o doamnă care primeşte prea fără supărare omagiile Secretarului legaţiunii spaniole :

IORGU:... Ce, voiţi să mă faceţi să cred că vorbiţi diplomaţie împreună?
ZOE: De ce nu?
IORGU: Cel mult alianţă... dublă alianţă.

O sustinere a unui personaj că „avem totuşi oameni de stat" e complectată prin următoarea replică : „de stat... la putere". şi à propos de d-na Guşat, al cărei tată îşi schimbă numele lui Muşat, iar ea luă titlul de Principesă, se aude următorul dialog :

MIHAI: Totuşi... bine se ţine.
RADU: Cu cine?

Deschid o paranteză în lăuntrul căreia s'ar părea că am de gând să desvolt un paradox (dar nu-i aşa !). Cred că puterea mediatrice între Al. G. Florescu şi Thalia a fost mai mult decât Caragiale, formidabilul orator politic Alexandru Lahovary. Discursurile parlamentare ale acestuia au fost adunate în volume de Al. G. Florescu (în bună conlucrare cu harnicul istoriograf al literaturii româneşti Petre V. Haneş şi cu Em. Lahovary). Ei bine, Alexandru Lahovary — nu prin pasagiile lui de crâncenie când devenia uragan, ci prin acele întredeschizături cari sub aparentă de curtenie erau o prindere în capcană — a avut o înrâurire asupra lui Al. G. Florescu. Alexandru Lahovary n'a nesocotit nici calamburul, care în gura lui, căpăta prestigiul jocurilor de cuvinte ale lui Haşdeu, fiindcă erau oarecum intelectualizate. Iată două exemple: In şedinţa Senatului dela 4 Februarie 1889 — cu prilejul interpelării lui Fleva asupra concesiunilor acordate fabricei de herăstraie Goetz — Lahovary pomeneşte de nişte furnituri nenorocite de porumb ale tribunului şi spune: „Onor. d. Fleva vede bârna de lemn din ochii altora; va vedea paiul sau mai exact cocianul de porumb din ochii săi?"

Alta: într'o şedinţă a Parlamentului, cu ocazia unei întrebări asupra cabinetului din Noembrie 1888 (din care Lahovary făcea parte în calitate de ministru al domeniilor (rosteşte următoarea scurtă peroraţie: „D-lor, să inaugurăm o eră nouă, era oamenilor serioşi şi oneşti, o eră de ministere de treabă, iar nu de ministere de treburi".

Lucruri de felul acesta, — bine *colportate* dar fără conferirea de puteri pe care putea s'o dea nu numai un om de o inteligenţă pătrunzătoare, dar şi un dezlănţuitor de patimi ca Alexandru Lahovay — se găsesc multe, foarte multe, prea multe în piesele lui Al. G. Florescu. Unele sunt ştafete vestitoare a unor întâmplări dramatice; altele sunt *marivaudagii*, cam cu de-a sila încorporate în scenele cu intenţiuni justiţiere şi de îndoctrinare conservativă şi timid progresistă; câteva au o alură oarecum funebră şi pe cari numai o concentrare şi puţin scrăşnet din dinţi ar fi putut să le puie în rândul istorioarelor de un Galgenhumor.

In exalarea mâniilor însă, în găsirea vocabulelor cari nu plutesc ci sunt pare-că zvârlite de talazuri, n'a fost în totdeauna fericit. Talentul lui de *negociator* în literatură al unor mărunte chestii etico-sociale şi al unor accese de criză sufleteşti, — protocolar, veşnic de veghe să nu depăşească hotarele galanteriei, desvăluitor prin *poante* ascunse în madrigaluri — îi dă totuş o scrisoare de creanţă către Gloria română ca să-i găsească un locşor printre talentele oneste ale literaturii şi dramaturgiei noastre.

BARBU LĂZĂREANU

CRONICA MUZICALA

Ce nu ştie Opera

Stagiunea 1925—26 o Operei dela Teatrul Liric s'a deschis înainte ca aceste rânduri să fi fost publicate, însă cu mult după ce au fost scrise. Anunţarea lui „Boris Godunov" ca spectacol de deschidere a stagiunii mi-a stârnit mai multe considerente şi amintiri, fiindcă l-am văzut pentru întâia oară cu un sfert de secol în urmă, cu Şaleapin în rolul titular, şi apoi l-am revăzut în marile teatre ruseşti de provincie, în condiţiuni asemănătoare cu cele dela Bucureşti.

Nu ştiu cum s'a jucat şi s'a cântat în seara de Joi, 1 Octombrie „Boris Godunov" sub actuala Direcţiune şi sub conducerea d-lui E. Massini, nici care i-a fost succesul şi care sunt perspectivele acestei opere ruseşti în repertoriul stagiunii. In primul rând însă constat că prin punerea în scenă a lui „Boris Godunov" se spulberă ideia că muzica rusească ar fi inadins neglijată de actuala Direcţiune. Rămâne deci în afară de orice îndoială, că legenda despre intoleranţa şi şovinismul Direcţiunii faţă de artiştii şi de compozitorii ruşi s'a prăbuşit—cum se prăbuşeşte orice absurditate la lumina logicei şi a faptelor.

Şi atunci, o întrebare: Alegerea lui „Boris Godunov" şi modul cum sunt recrutate forţele artistice ruseşti pentru trupă sunt oare procedee menite să ajute cauza Operei şi să desvolte gustul muzical la noi ?

Acum vre-o 35 ani am început să frecventez Opera, când muzica luase un mare avânt în Kiev, Chişinău, Odesa, Harcov, etc.

Care au fost operele, ce au format publicul intlectual al acestor oraşe în direcţia acestui gen de artă ?

Pot afirma, fără vre-o teamă de a fi desminţit, că au fost numai patru : Eugen Oneghin, Dama de Pică, Demonul şi Neron, — adică două opere de Ceaicovski şi două de Rubinştein...

„Boris Godunov" a putut fi adus pe scena rusească numai când s'a ivit un Saleapin. Apoi au răsărit câţiva imitatori talentaţi ai marelui artist.

Ca opere de deschidere a stagiunilor se prefera în Rusia: „Viaţa pentru Ţar" a lui Glinca şi „Aida".

A fost un timp când melodiile şi ariile lui Verdi s'au popularizat foarte mult. Insă ele, cu toată bogăţia cantitativă, n'au produs entuziasm, n'au scos, din case, familii, cartiere, şcoale şi mahalalele, un public numeros care prin zarva şi lăcomia pentru operă să fi creiat apoi ceea ce s'a distrus în 1917: 60 de trupe permanente de operă cu tot atâtea orchestre mari şi mijlocii.

Nici Wagner, nici ciclul de opere favorite pe scenele europene: dela Bărbierul din Sevila şi până la Tosca, *y compris* Carmen, Faust etc., n'au fost în stare să scoată din societatea rusească cadrele entuziaste pentru Operă.

Ca şi la noi acuma, pe atunci — în marile centre ale Rusiei — opera clasică, wagneriană sau novatoare era frecventată mai mult de populaţia flotantă a oraşelor, de boerii agrarieni, cari îşi petreceau sezonul de iarnă în oraşe. Pe la 1860-70-80 numai opera italiană din Odesa prinsese rădăcini în massele populare ale acestui port îmbogăţit. Incolo, studenţimea, şcolarii, intelectualii profesiunilor libere, meseriaşii mai răsăriţi, etc., nu prea se duceau la Operele din Kiev, Moscova, Petersburg, deşi locuri eftine erau abondente.

Dacă acuma la Liric locurile eftine sunt tixite de lume, credem că n'am vedea acest fenomen, dacă am avea în Bucureşti un mare teatru modern de operă cu locuri eftine de patru-cinci ori mai numeroase. Findcă însusi repertoriul actual nu poate creia un public entuziast.

Muzica în genere în România rămâne neglijată dacă nu dispreţuită. Nu cunosc primi-miniştri, în ale căror care să fi fost vreodată instrumente muzicale şi să fi făcut muzică, — deşi unul dintr'înşii a fost şi preşedinte al Filarmonicei. Nu cunosc nici un simplu ministru meloman, dar nici oameni politici care să se intereseze de muzică şi s'o iubească.

Acum 11 ani, când m'am stabilit la Iaşi, am fost izbit dureros de faptul că generaţiile de poeţi, de scriitori talentaţi, critici de artă nu dădeau nici o atenţie muzicei. In case de intelectuali nu se făcea muzică. Aproape acelaş lucru—la Bucureşti.

Mai târziu am auzit din gura unei Doamne, cu o situaţie foarte înaltă, că poporul român are aplicaţie pentru broderii şi pirogravură, însă este a-muzical.

Am început să cred că într'adevăr numai Evrei şi Ţigani îmbrăcaţi în costume naţionale româneşti, au popularizat „capelele româneşti" în Rusia prin restaurante şi varieteuri. In România am dat peste o lipsă îngrozitoare de cântece de leagăn, copilăreşti, şcolare şi soldăţeşti. Corurile lipsesc şi nu numai în biserici, dar pretutindeni. Conservatoriile noastre n'ar putea să fie şcoli serioase de muzică în oraşele ruseşti. Nu-s romanţe uşoare, melodice, pasionante de care mii şi mii sunau de câteva decenii în toată Rusia. Nu-i o producţie de note originale. Vechile romanţe moldoveneşti sunt uitate. Şi aşa mai departe.

Am observat totuşi că pe deasupra aceştei stări generale de stagnare, regres şi degenerare muzicală, apar unele semne de speranţă, începând de la opereta lui Grigoriu, dela Miciora şi Leonard şi până la Enescu. Am mai constatat apoi, că românul nu e mai puţin muzical decât rusul sau italianul, însă rămâne în halul de embrion din cauza lipsei de mijloace pentru desvoltare muzicală.

Atunci am priceput: o întârziere în toate faţă de Europa şi de Rusia face ca în România, — în loc de rădăcini şi trunchiuri de muzică, — să fie plantate direct vârfurile acestei plante gingaşe.

Simfoniile moderniste, wagnerismul d-lui Georgescu se aruncă aci în spaţiu, nu pe baza muzicei primitive şi progresive desvoltate în familie, la şcoală, la biserică.

Tot astfel se procedează şi cu alegerea lui „Boris Godunov": vârfuri izolate... şi nu muzică organică, atotcuprinzătoare, capabilă să pasioneze toată lumea setoasă cât de puţin de melodie, de cufundare în lumea sunetelor...

Şi tot la Iaşi, acum 11 ani, mai mulţi prieteni mi-au spus că cea mai frumoasă amintire a lor muzicală e „Demonul", jucat de câteva ori de o trupă de operă venită întâmplător din Chişinău.

Nemulţumit de convenţionalismul operei, amorezat de balet, care şi el jucase, ca muzica şi ca plastica, cel mai mare rol în desvoltarea Rusiei artistice, — am priceput atunci ce anume cere gustul muzical din România de astăzi. Cere ceea ce s'a dat în 1880—1900 societăţii ruseşti provinciale şi din capitale: lirismul lui Eugen Oneghin, dramatismul Damei de Pică, tragismul Demonului şi clasicismul patetic al lui Neron.

Dacă în plus s'ar capta aci „Pomul de Crăciun" al lui Rebicov pentru copii şi câteva balete superbe comice şi lirice din cele populare în Rusia, — atunci s'ar creia în tineret şi în marele public, acel entuziasm, pe care l-am trăit acum vre-o 28 ani, într'o iarnă, unsprezece nopţi pe ger (la Kiev), făcând coadă dela orele trei după amiază în ajunul deschiderii caselor de teatre cu bilete pentru „gastrolele" lui Tartacov, Davâdov, Figner, Vealţeva, etc... Numai astfel se creiază avântul sincer al masei şi al tineretului pentru muzica de operă.

Direcţia Operei noastre nu cunoaşte acest lucru. Nu-l cunosc nici miniştrii, nici secretarii sau directorii general ai artelor. Nu-l cunoaşte nici publicul. De aceea în pepiniera incomodă şi improvizată a teatrului Liric se cultivă ciclul variat de opere dela Aida, prin Vasul Fantoma, şi până la Boris Godunov, însă totul în mod sec şi rutinar. Focul sacru al muzicei de operă, predecesoare a tuturor compoziţiilor grele, capricioase, contrapunctuare, nu poate fi aprins decât de curentele puternice ale melodiei, ale arioso-ului, ale uverturei captivante ca motiv, efect şi pasiune, ale dramatismului sau ale lirismului adevărat, larg şi pasionant ca subiect şi joc.

O direcţiune de operă, care a ajuns să deschidă o stagiune cu „Boris Godunov", însă fără Şaleapin — presupunem — cu o prea grăbită interpretare *à la russe*, ar putea şi ar trebui, în interesul creării unui auditoriu real în Bucureşti, să caute să recruteze cât mai multe elemente care au cântat în „Oneghin", „Dama de Pică", „Demonul" şi „Neron" şi, cu ajutorul lor, să pornească la munca cea mare de cucerire a unei societăţi şi a unui popor, care se pretinde că „are talent pentru broderii şi pirogravură, însă e a-muzical".

ALEXIS NOUR

Cronica medicală

Cancerul în România

— Noui descoperiri despre etiologia bolii —

Cine ar crede că astăzi mor în oraşele României mai mulţi oameni de cancer, decât de boli epidemice? Numai medicii ştiu cât de întinse sunt ravagiile pe care le face azi grozava boală! Intr'o singură stradă din Bucureşti am văzut în cursul unei săptămâni trei cazuri grave de cancer.

In ultimul număr al *„Analelor Ministerului Sănătăţii publice"* am publicat statistica mortalităţii din oraşele noastre pe anul 1924. Din tabloul statistic şi din diagramele alăturate lui se vede că pe când în 1924 au murit de boli epidemice un număr de 930 inşi, tot în acest interval au sucombat de cancer 1688! Şi grozava boală împotriva căreia nu avem până azi nici un remediu, se întinde din ce în ce mai mult, de sigur nu numai la noi, ci în toată Europa.

E par'că o fatalitate! Abia reuşeşte omenirea să scape — mulţumită cuceririlor terapeutice moderne — de o boală şi imediat îi ia locul o altă nouă secerătoare de vieţi omeneşti!

E natural, că orice noţiune nouă, orice adevăr ştiinţific şi mai cu deosebire, experimental, câştigat în domeniul etiologiei cancerului să fie privit cu mare interes nu numai de lumea savanţilor ci şi de public.

Sunt zece ani de când doi savanţi japonezi Jamagava şi Ischikawa, intreprinseră o serie de experienţe prin care dovediră că se poate provoca apariţia cancerului la iepuri, şoareci, găini prin ungerea pielei acestor animale cu *gudron* provenit de la uzinele de gaz.

In ultimul timp, un savant englez *Kennawag*, urmând cu cercetările în această direcţiune, a descoperit că *acetilena* încălzită la 800 grade este şi ea *cancerigenă*. Tot astfel petrolul *încălzit* la 800 grade (într'un curent de hidrogen) şi aplicat apoi pe piele, dă naştere cancerului! *Pielea umană* încălzită la 800 grade produce şi ea cancer! Vedem deci, că sunt o serie de substanţe organice care sub influenţa unei temperaturi mari, pot produce o substanţă (probabil de natură chimică), în stare de a provoca apariţia cancerului.

Descoperirile acestea interesante îţi duc în chip logic gândul la vechea teorie medicală, care atribuia naşterea cancerului stomacului — atât de răspândit — obiceiului unor persoane de a înghiţi zilnic băuturi şi mâncăruri fierbinţi.

E foarte posibil ca sub înrâurirea înghiţirei repetate a lichidelor fierbinţi, să se formeze în tunica stomacului acele substanţe cancerigene de care vorbeşte savantul englez. Şi n'ar fi rău ca aceia, care abuzează de cafele şi ceaiuri fierbinţi (majoritatea o formează clasa intelectualilor) să nu-şi înghită cafelele după sistemel logofătului Tăutu, aducându-şi aminte de dictonul latin: *„sublata cauza tollitur effectus"*.

D-RUL YGREC

Cei doisprezece Evrei

Ziarul *The New-York Jewish Tribune* a întrebat pe cetitorii săi, care sunt cei doisprezece Evrei mari din vremea noastră. Iată lista:

1. *Einstein;* 2. *Weizmann,* chimist englez, specializat în explozive, unul din şefii Sionismului; 3. *Israël Zangwill,* scriitor englez; 4. *Louis Marshall,* legistul american; 5. *Louis Brandeis,* preşedintele Curţii de casaţie din Washington; 6. *Lordul Reading,* care în hierarhia engleză vine îndată după rege; 7. *Nathan Strauss,* filantropul american; 8. Rusul *Chaim N. Bialik;* 9. Criticul danez *Gerges Brandes;* 10. Rabinul american *Stephen S. Wise;* 11. filosoful francez *Henry Bergson;* 12. romancierul austriac *Arthur Schmitzler.*

Bucurestii de azi

LIBRARIILE

Cartea Românească — Socec & Comp. — „Universala" — Cohn — Alcalay

Suntem în sezonul cărţilor. E anotimpul când oameni maturi şi copii se apropie de vitrinile librăriilor, preocupaţi acum, odată pe an, de instrumentele gândirii: cartea şi creionul. Mamele, acasă, află că odraslele lor s'au înarmat pentru toată viaţa cu ştiinţa unei cărţi noui, care costă mai mult decât hrana pe o zi a unui om; inimele mamelor se strâng de nelinişte şi de bucurie. Din adâncurile mahalalelor, din fundul curţilor, din subsoluri şi din mansarde, din satele dealurilor, şesurilor şi munţilor, pe jos, cu picioarele goale, în căruţe, pe cai mărunţi, în tramvae, cu trenuri — copiii din toată lumea se îndreaptă către librăriile unde-i aşteaptă Cartea.

In Bucureşti, unde se consumă cea mai mare cantitate de materie pentru a crea lumină — electricitate şi conştiinţă — a început anotimpul librăriilor, într'o lumină aurie de Octombrie care înnobilează totul cu o strălucire imperială. Cartea se pare că, mai curând decât revoluţia, va înnobila pe proletar!...

„Cartea Românească" e atât de plină de zvonul clienţilor de toate vârstele că n'are vreme să-şi mai îngrijească vitrinele. Numai vitrina cărţilor streine, caşi secţia de cărţi şi reviste streine, se află în ordine: toate publicaţiile şi volumele expuse pe mese lungi şi biblioteci înnalte, în mijlocul prăvăliei. Cumpărătorul nu mai vine la carte; cartea vine la cumpărător, prin toate atributele ei: numele autorului, titlul cărţii, îmbrăcămintea ei sau numai editura care face cât o critică literară a unui scriitor reputat.

Trebue să observăm că autorul român nu se bucură la „Cartea Românească" — de altfel una din cele mai puternice şi norocoase edituri dela noi, — de aceiaşi favoare. Cartea nu este expusă, iar când e tipărită, n'are înfăţişarea demnă a cărţilor din Apus. Pentru volumul scriitorului român nu se găsesc, în mijlocul secţiei, decât vreo câteva tăbliţe, unde s'au expus coperţile galben-decolorate ale cărţilor lui Sadoveanu, Rebreanu, — cărţi care merită chiar numai prin tirajul lor actual, o îmbrăcăminte şi înfăţişare mai omenească.

„Socec & Co.", librărie de veche tradiţie a încărcat una din cele mai de seamă vitrine ale ei cu geamantane de lux, călimări de marmoră neagră şi statuete de porţelan lucios, de piatră albă sau de aramă — cadâne vândute, napoleoni cu şuviţe de bronz, lei cu coama înfuriată şi coada adusă ca o virgulă, etc —, iar cealaltă vitrină a fost împărţită între câteva cărţi româneşti pe stânga şi câteva cărţi franceze, pe dreapta. Suportul de lux, pe care casa „Socec & Co." îl aduce cărţii este nobil şi... umilitor. E drept că din vânzarea cărţilor cu greu se vor ridica palate dar cartea — aşa săracă — se simte umilită de vecinătatea geamantanului de lux!...

„Universala" însă — o librărie care ţine tot de „Socec & Co.", şi e tot în calea Victoriei — aduce cărţei o biruinţă neaşteptată: a izbutit să alunge din colţul căii Victoriei, unul din colţurile cele mai frecventate, un prăfuit negustor de haine gata şi să creeze un şir de vitrine de lux, care, noaptea, sunt adevărate cămine de nobleţe ale cărţei. Inăuntru, funcţionari şi funcţionare circulă rapid şi precis, şi din toate trăsurile, din toate automobilele, din toate tramvaele se poate vedea această reconfortantă trepidaţie din jurul cărţei, un isvor de fină voluptate.

Librăria „Cohn", mai puţin norocoasă, ne arată că nici în vremile cele mai glorioase ale spiritului, cugetul nu poate spune că e stăpânul lumei. In locul celor două elegante vitrine din strada Edgar Quinet — în faţa cafenelei Capşa — unde cărţi de lux din librăria franceză ademeneau cucoanele din automobil şi odraslele boereşti pedepsite de destin să trăiască în Bucureşti departe de malurile Senei, în locul ilustrei librării de cărţi franceze Cohn, s'a instalat azi serviciul de salubritate al unei bărbierii albe, cu frizeri şi manicureze în halate spitaliceşti. In locul aromei fine de hârtie răcoroasă, te izbeşte azi mirosul enervant şi leneş al apei de colonie eftină.

Librăria Cohn se află instalată azi în pasajul Imobiliara, unde, spre a-şi atrage vechii clienţi, scoate în zilele de Duminică şi sărbătoare un băiat cu un steag de scândură, pe care scândură se află lipită afişele cu litere fine ale cărţilor franceze. Nu ştim dacă acest mijloc de reclamă are succes. Adevărul e că alături de librăria Cohn, cu faţa spre Calea Victoriei îşi expune în două vitrine graţiile-i cinematografice Francesca Bertini, la cinema Select — cu succes sigur!...

Alcalay şi-a înscris din nou numele (e drept alături de un asociat) de-asupra unei librării. Tot în calea Victoriei — între magazinul de lux oriental Dgeaburoff şi o parfumerie selectă. E o indicaţie precisă, pentru aristocraţia de nas şi de pântece, că există şi o aristocraţie de tâmple. Noua librărie Alcalay e o mică librărie de lux. Şi pe de-asupra mai face şi un serviciu de librărie editurii „Alcalay & Calafeteanu". Directorul ei d. Benvenisti acordă în fiecare an, prin S. S. R. un premiu literar de debut.

Aceste librării sunt în centrul Capitalei; mai sunt şi alte librării, de periferie. Destinul lor, tot atât de interesant, uneori mult mai original, îl vom vedea cu alt prilej.

V. SIMION

Cronica ştiinţifică

In spaţiu infinit şi finit

Serile trecute, în liniştea desăvârşită a miezului nopţii, în timpul somnului naturii întregi, îmi îndreptasem luneta spre o pată alburie din Andromeda, spre celebra nebuloasă, de care trebue să fi auzit cu toţii, măcar numai din nume. Tronează la o depărtare neînchipuită, care apare şi mai fantastică când este exprimată în cifre.

Cine are vederea bună, când cerul e senin şi noaptea liniştită, lipsită de vânt sau orice altă agitaţie atmosferică, o poate zări, deasupra constelaţiei Andromeda, ca un norişor oval şi difuz. In lunetă însă, sau chiar într'un binoclu puternic, priveliştea e cum nu se poate închipui de frumoasă. Intrebuinţasem un ocular mijlociu şi totuşi distingeam bine spiralele acestei nebuloase, căci aceasta-i forma ei adevărată. Pe fotografii mai cu seamă, se văd bine braţele nebuloasei în spirală din Andromeda.

Imi amintii atunci de calculele profesorului Lundmark, dela vechea universitate din Upsala, care a încercat să calculeze depărtarea la care se află nebuloasa ce-o aveam în întreg câmpul lunetei. Arătată în kilometri, nu mai spune absolut nimic minţii noastre. Miliardele şi trilioanele ce se numără cu sutele şi miile, ne fac să nu mai înţelegem nimic şi ne copleşesc sub greutatea lor. Spusă în ani de lumină şi tot apare uimitoare. Căci, cu toată iuţeala nebună de 300.000 kilometri pe secundă, lumina întrebuinţează nu mai puţin de o jumătate de milion de ani ca să ajungă rela nebuloasa aceasta la noi! Admiţând corecţiunea făcută nu de mult de un astronom american, **distanţa ar fi mult mai mare, apropiindu-se de un milion de ani de lumină !....**

Ştiţi ce însemnează distanţa de faţă ? Cu nimic n'aţi putea-o asemăna. In tratatele de astronomie şi chiar în cărţi mai elementare, de popularizare, aţi întâlnit desigur felurite comparaţii pentru depărtările cereşti, tocmai pentru a fi evidenţiate mai bine. Aproape în toate, ca să se ajungă la o înţelegere deplină, se înlocueşte noţiunea de spaţiu cu aceea de timp. O distanţă, dela pământ la lună bunăoară, se arată în câtă vreme ar putea fi străbătută de unul din cele mai rapide vehicule, trenul electric sau avionul. Din apropierea iuţelii acestui mijloc de transport de timpul cât îi trebue ca să străbată acea distanţă, se înţelege mai bine prodigiozitatea unei asemenea prăpastii cereşti. Intorcându-ne la nebuloasa din Andromeda şi încercând să exemplificăm prin metoda clasică depărtarea ei, am cădea în aceeaş confuziune şi lipsă de înţelegere, ca şi cum am fi arătat-o în măsurătorile obişnuite, în kilometri.

Vom recurge deci tot la anul de lumină. E vehiculul cel mai rapid din univers. Intrece aştrii cei mai iuţi, luându-se la întrecere cu electricitatea, având totuşi amândouă o viteză asemănătoare. Dacă vom spune că în scurta durată a unei secunde, o rază de lumină ajunge aproape dela lună la pământ, întrebuinţând opt minute dela soare şi patru ani dela steaua cea mai apropiată, distanţa de nouă sute de mii de ani de lumină, ce ne desparte de nebuloasa din Andromeda, va fi înţeleasă pe deplin.

* * *

Nebuloasa din Andromeda, pata alburie ce se desface în spirale în lunetele puternice şi fotografii, asemenea unei hidre uriaşe, ridicată de pe pământul mitologic în cer, — este un univers aparte, o îngrămădire de stele, o formaţie cerească ca şi Calea laptelui unde se află şi soarele, cu întreaga lui familie de planete, împreună şi cu pământul, globul pe care am văzut lumina zilei şi pe care ne ducem bucuriile şi tristeţile noastre.

Universului nostru i se găsesc limitele uşor şi enunţarea adevărului acesta e una din cele mai strălucite laturi ale teoriei relativităţii a fizicianului Einstein. Mai sus, vorbind de aprecierea depărtărilor cereşti, aminteam că cea mai apropiată stea se află la patru ani de lumină. Se poate ca să existe, printre nenumăratele steluţe ce abia se văd pe placa fotografică, şi una mai apropiată. Faptul sigur este însă că soarele poate fi socotit aproape izolat şi înconjurat de un spaţiu lipsit de orice tovarăş ; doar cometele, meteoriţii şi praful fin de materie cosmică, mai adeveresc principiul, tot einsteinian, **că spaţiu fără materie nu numai că nu există, dar nici nu poate fi conceput.** (Vechea părere, a filosofiei cartesiene, după care un obiect e clasificat după întinderea ce-o ocupă, după spaţiu deci, nu mai are nici un rost în concepţia nouă asupra spaţiului).

Sorii sunt prin urmare despărţiţi unul de altul, depărtări fantastice îi separă şi legătura dintre ei, care face ca materia să fie aproape continuă, este praful cosmic şi meteoriţii de tot felul. Numărul tuturor aştrilor nu pare însă a fi mai mare de două miliarde. Pe tot cerul, noi nu vedem, ajutaţi de cele mai uriaşe telescoape şi însoţindu-le de placa fotografică extrem de pătrunzătoare, nu vedem deci mai mult de două mii de milioane de stele. Două miliarde de sori strălucesc şi răspândesc lumina şi căldura lor binefăcătoare, pe planetele din jurul lor, în universul nostru !...

Străbătând întreg acest şir de stele-sori vom străbate universul nostru,, ale cărei forme generale se proectează pe cer sub înfăţişarea unui brâu luminos, alcătuit din stele : Calea laptelui. Intinderea acestei împărăţii cereşti nu-i mai mare de treizeci, până la patruzeci de mii de ani de lumină ; atât îi trebue unei raze de lumină, ca să treacă dela o margine la cealaltă a universului, traversând astfel Calea laptelui.

In totul, universul nostru nu-i decât o insulă de sori, al căror număr este mărginit, plutind în haosul nesfârşit relevat de astronomia modernă. După cum soarele nostru străluceşte singur, neînsoţit de nimeni,—deşi există şi sori dubli şi chiar multipli, — despărţit de tovarăşii săi prin abisuri ameţitoare, cum numai în cer pot fi, tot aşa şi universul, ansamblul de sori şi planete, e despărţit de semenii lui, celelalte universuri, prin distanţe asemănătoare celei care ne desparte de vaporoasa nebuloasă din Andromeda, ale cărei forme curioase le admiram în lunetă.

Cu ajutorul datelor ştiinţifice noui, vom trece şi peste graniţele universului nostru şi înregistrând în minte înfăţişarea adevărată a cerului, vom înţelege uşor concepţia nouă asupra spaţiului !

C. N. NEGOIŢĂ

CĂRȚI ȘI REVISTE

FRANCESCO FLORA: De la Romantismul la Futurismul italian

Milano, A. Mandadori, ed. II-a, 1925.

Francesco Flora retipăreşte acest larg studiu al său asupra literaturii contemporane din Italia, atâta de apreciat la cea dintâi apariţie, întâmplată acuma vre-o trei-patru ani.

Cu o privire destul de ageră şi de coprinzătoare tânărul critic cercetează cauzele etice şi estetice care au dus Italia dela Romantism la Futurism, plecând dela originea artei moderne şi dela înrâurirea pe care au avut-o asupra ei cei trei mari poeţi dela începutul sec. XIX-lea, Carducci, Pascoli, D'Annunzio, precum şi principalele curente literare de peste Alpi.

Poate pentru cea dintâi dată, într'un studiu serios şi organic, se dă Futurismului valoarea istorică şi artistică pe care-o are, recunoscându-i o funcţiune necesară şi relevând ceeace a dat şi a făptuit direct şi indirect.

Infăţişând cu multă vioiciune de stil şi cu multă bogăţie de informaţie atmosfera futuristă (Flora a luat parte activă la „bătăliile" marinettiste), criticul ajunge la o primă concluziune, în urma căreia mişcarea futuristă şi-ar găsi justificarea de-a fi în însă-şi estetica crociană, pentru care arta este intuiţie.

In substanţă, observă Flora, pentru Futurişti arta a fost totdeauna şi numai intuiţie, adică noutate, originalitate şi nemijlocire.

Iată aşa dar un echivoc înlăturat: antagonismul dintre Futurişti şi estetica dominantă azi în Italia, aceea a lui Benedetto Croce (Flora, alături de Luigi Russo, îi e adept).

I-a trebuit desigur mult curaj să silabisească acest adevăr în faţa Italiei oficiale, cu ochelarii după urechi!

Astfel că Flora reface pentru cetitor întreaga experienţă a acestor douăzeci de ani din urmă şi ne dă — în linii largi dar esenţiale — fisionomia celor mai de seamă scriitori ai Italiei de azi: Marinetti, Govoni, Folgore, Guido Da Verna, Pirandello, Panzini, Soffici, Papini, Croce, etc. (Te întrebi de ce lipseşte Palazzeschi?)

A treia parte a volumului se adânceşte şi mai mult în discuţiile critice şi este pe de-a 'ntregul stăpânită de voinţa îndârjită de-a apăra şi de-a impune definitiv cugetarea şi metoda lui Croce:

„Croce a săvârşit fără discuţie un progres asupra speculaţiunei filosofice a veacului al XIX-lea. Se poate accepta, după cum pe drept cuvânt s'a şi observat, ceeace Bosanquet a scris în formă condiţională: — Croce oferă avantagiile monismului fără misticism şi avantagiile positivismului".

Merite de nediscutat (unanim admise): serioasa interpretare a problemelor estetice (cu tot tonul şi ardoarea juvenilă) şi o credinţă statornică în refacerea spirituală şi artistică, neîntârziată, a culturii italiene.

Ce s'ar fi putut cere mai mult cărţii lui Flora? Prea puţin. Măcar în formă, o stăpânire mai obiectivă faţă de presupuşii detractori ai lui Croce. Ardoarea cu care-l apără, ca „elev", îi face cinste. Să nu dea însă impresia că doctrina crociană mai are încă de luptat spre a se impune în conştiinţa publicului italian!

ALEXANDRU MARCU

VIAŢA ROMANEASCA (No. 8) — In acest număr d-ra Lucia Mantu, publică câteva schiţe din viaţa hulubilor, cizelate cu acelaş meşteşug de giuvaergiu-artist.

Aceste păseri elegante sunt zugrăvite în linii fine, în nuanţe delicate.

„Unii, — ni-i prezintă autoarea, — cenuşii, sobri şi distinşi, poartă numai pe gât o revărsare de lumini: luciri smaragdine şi violete, albăstrimi întunecate. Alţii, albi fără nici o pată, întrupează simplicitatea perfecţiunii. Apoi sunt cafenii, cu o nuanţare bogată şi amănunţită, mascată de o discreţie aleasă; negri, stranii, ca trimişi rătăciţi ai altui neam şi albi cu negru, în combinaţii variate, cu eleganţe diverse şi înrudite, ca nişte siluete de femei *dernier cri*".

Aceste personagii cochete sunt puse să joace, ca 'n viaţă, scene sentimentale sau sângeroase. La un moment dat ni se pare că asistăm la nişte întâmplări cu oameni. Intoarcem ultima pagină cu o discretă amărăciune.

D. Mihail Sadoveanu dă în vileag „Memoriul lui Cuconu Ilie Leu", care a fost la Deva unde a văzut lucruri nouă şi ciudate. Boerul moldovan s'a minunat foarte şi, după pilda înaintaşilor, le-a pus pe hârtie.

Cuconu Ilie Leu a văzut aşezări bogate: case de cărămidă acoperite cu roş. Satele au peste Munţi o „înfăţişare străină". Femeile poartă pălării pe câmp, ghete, fote şi cămăşi ca de sărbătoare. „Cum se poate una ca asta,— se minunează Ilie Leu. Dacă-s Români, — atunce cam ce-aş putea eu crede despre stăpânirea veche din Moldova noastră şi din Valahia? Iar dacă-s străini, — atuncea cum îndrăznesc să ne înfrunte? — Erau însă şi Români, dintre foştii subjugaţi, îi cunoşteam prea bine. Şi erau şi neamuri străine. Şi trăiau pe acelaş pământ, subt acelaş soare, fără să se omoare. Trebuie să fie la mijloc vre-o înşelătorie, ca să nu ne ticnească nouă, ca să stârnească îndoeli patriotice şi să dărâme glorii naţionale".

„Ploae de primăvară", o poezie plină de o rară delicateţă sufletească.

Un fragment de roman de d. Cezar Petrescu.

Articole de d-nii M. Ralea, D. I. Suchianu, Manuel Menicovici, etc. — *M. Sv.*

MERCURE DE FRANCE (No. 654). — Ludmila Savitzky semnează un articol despre opera şi personalitatea lui Gustave Kahn, cunoscut scriitor francez. Relevând mai întâi arta critică, discernământul valorilor, pe care Kahn a practicat-o cu alează desinvoltură, Ludmila Savitzky se opreşte la „Symbolistes et Décadents", „Silhouettes littéraires" sau la studiul recent asupra lui Baudelaire, arătând rara intuiţie a fenomenelor artistice precum şi calmul, familiaritatea şi naturalul cu care Kahn îşi caracterizează eroii. Fără să răspundă unei forme fixe sau unui postulat de estetică generală, critica lui Kahn este mai mult o analiză pătrunzătoare a sufletelor şi faptelor literare, cu un cuvânt, arta lui critică variază odată cu schimbarea obiectului, cu care adeseori Kahn reuşeşte să se identifice.

In opera lui literară originală — poezia şi romanul — în care este un adevărat creator Kahn, contrariu romancierilor secolului al XIX-lea, care detaşează etape sufleteşti şi cizelează incidente, nu se supune decât forţei de desfăşurare a obiectului, a personagiului. Fatalitatea modernă în „L'Adultère sentimental", pasiune halucinată în „Le cirque solaire", dragoste de fantastic în „Les contes hollandais", întretăeri politice şi sociale în „Le roi fou", triumful unui destin, absurd în aparenţă, în „Moarte", victoria tinereţii asupra mediocrului în „L'Aube enamourée". „Le conte de l'Or et du Silence" este trăsătura de unire între ficţiune şi lirism. Pentru a asculta o poemă de Gustave Kahn, spune autorul articolului, trebue să faci abstracţiune de inteligenţa propriu zisă ca şi de auzul propriu zis, nelăsând ca să vibreze decât punctul cerebral în care aceste două facultăţi se ating, se întrepătrund, se limpezesc. S'a spus chiar că adevăratul caracter al poeziei lui Kahn este de ordin vizual şi psihologic, nu de ordin auditor. In felul acesta el ştie să redea sufletul colectiv, cu avânturile şi simţămintele lui contradictorii, cu mândria vieţii care-i exaltă vocea:

Marteaux de la destinée
Frappez, frappez plus fort, frappez!
Le métal est dur et l'enclume est sonore,
Et la chair de l'homme et son âme dure
Sont à l'apreure de vos coups répétés.

Aducând arareori accente de resemnare, de pesimism, urmărit de veşnica tendinţă fugitivă a lucrurilor, Kahn rămâne, cu toate acestea, un poet optimist. Foarte puţin vorbeşte Ludmila Savitzky despre romanele lui: „Mourb" şi „L'Aube enamourée", pe care le găseşte totuşi pline de imagini simbolice, de orientalism şi istoricism.

„Mercure de France" începe, cu acest număr, publicarea unui roman de Francis Carco: „Perversité", realist şi psihologic, şi continuă să dea actul al IV-lea din drama istorică, mai mult o cronică a Franţei, „Le Camp du Drap d'Or" de Paul Fort, cunoscutul şi subtilul poet liric al „Baladelor franceze".

LES MARGES (No. 135). — Acelaş Denis Saurat, despre articolele căruia am scris aci în repetate rânduri, continuă seria discuţiilor sale literare, vorbind în numărul acesta despre Pascal, celebrul autor al culegerilor „Pensées", „Les Provinciales", pe care-l numeşte dela început „mare experimentator, dar spirit mărginit". Avem de-aface prin urmare cu o revizuire a activităţii şi operii acestuia.

După autorul articolului, Pascal este un stilist neîntrecut, dar nu şi un cugetător de înaltă valoare. In „Pensées" de pildă, Pascal este un suflet, dar nu un spirit. Atâţi savanţi, îi judecă ştiinţa, atâţi psihologi îi cercetează misticismul, atâţi neliniştiţi încrezători se reconfortează încălzindu-se la focul nesiguranţei sale înflăcărate, dar nimeni nu poate spune că a găsit o soluţionare a ideilor. Pascal este o problemă, dar nu un răspuns; un întrebător, dar nu un cugetător. Este însă un observator şi nu unul obişnuit. El a descoperit unele nuanţe de sentiment, a relevat oarecari fapte psihologice care n'ar fi fost văzute, sau atât de bine văzute, fără el. Vioiciunii stilului, pătrunderii sentimentului, Saurat adaogă adâncirea observaţiei.

Dar nimic mai mult decât observaţie. „Când Pascal observă, e mare; când raţionalizează, este un oarecare; când îşi explică religia, este supărător; când îşi exprimă sentimentele religioase, e superb, deoarece face atunci observaţiuni asupra materiei pe care o cunoaşte mai bine: asupra lui însuş; când încearcă însă să convingă, închid cartea". Şi cu aceste cuvinte Denis Saurat îşi încheie articolul. — *George Baiculescu.*

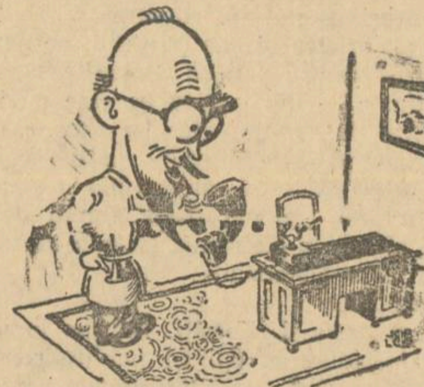
KLINGSOR (No. 8). — La Braşov, sub conducerea talentatului scriitor sas Heinrich Zillich, apare de vre-o doi ani, această revistă prea puţin cunoscută în cercuri româneşti. „Klingsor", revista cu numele de legendă e deocamdată cel puţin, singura publicaţie germană serioasă în ţara noastră. Se interesează de aproape nu numai de problema germană de peste hotare, de mişcarea culturală, literară, artistică din „Reich", ci şi de cele de aici, dela noi. Colaborări permanente are şi dintr'o parte şi din cealaltă. Cel ce a urmărit evoluţia revistei, observă o crescândă ardelenizare. In înţeles bun. La Braşov există un cerc de aleşi şi foarte subţiri intelectuali, poeţi, gânditori, pictori, un cerc în care ne place să vedem oarecum expresia cea mai destilată a sufletului săsesc crescut din peisajul ardelenesc. Poporul săsesc are tradiţii frumoase de multe veacuri; alături de ele şi-a păstrat totuşi puterea de înoire. Regretabilă e numai izolarea ce şi-o impune faţă de ceilalţi de altă limbă şi cu un alt trecut. E drept, subiectele alese de scriitorii saşi din viaţa românească, a ţăranilor de pe Târnave sau a ciobanilor de pe Buceciu, apar dela o vreme tot mai multe. Dacă legătura între noi şi saşi nu o poate face astăzi politica atotdistrugătoare„ nu ar putea-o totuşi dura altceva şi anume peisajul comun în care trăim, minunându-ne deopotrivă de aceleaşi frumuseţi? Dela noi au trecut multe în sufletul lor, şi din sufletul lor au trecut multe în noi. Fără să ştim. Fără să vrem. Suntem siguri că şi apropierea şi prietenia definitivă va veni tot aşa: fără să ştim şi fără să vrem.

Reţinem din numărul acesta al revistei Klingsor în deosebi un articol despre „împăraţii oculţi" al d-lui H. Zillich. Impăraţii oculţi sunt conducătorii poporului săsesc, cari printr'o ciudată confuzie a misiunilor, îşi ispăşesc osânda de a nu fi niciodată la locul lor. „Iată-i: preoţi cari sunt filozofi, preoţi cari sunt politiciani; politiciani cari sunt preoţi; buni burgheji cari fiindcă joacă după un fluier, suflă în altul şi sunt artişti; buni „templari" ca purtători de cultură; filologi ca critici literari; oameni de raţiune ca apostoli ai moravurilor; jurnalişti ca învăţători ai neamului; — e un amestec, unde fiecare e în rol greşit... şi în faţa priveliştei poporul strigă: să trăiască!" Acestei situaţii tinerii îi declară războiu. Tinereţii nu-i poţi dori decât succes..

DIE NEUE RUNDSCHAU (August). — Are un sumar excepţional de bun. Iulius Meier Grasfe scrie despre Dostoiewski, Bernard Shaw, despre perspectivele creştinismului, marele poet T. Däubler publică două poezii, se traduc nişte scrisori ale lui Dostoievski, din timpul de grea criză sufletească, când a scris „Fraţii Karamazov". Pentru noi e de interes un mic studiu al lui Ernst von Aster asupra filozofiei contimporane. Aster pretinde că dela un timp diferitele şcoale filozofice, foarte exclusiviste până aci, tind spre o apropiere, făcându-şi reciproce concesii. Şcoala abstractă şi logicistă de Marburg se împrieteneşte tot mai mult cu concretul iubit de pozitivismul pur. Punţi de trecere se încearcă între psihologism şi transcendentalism. Dar mai importante decât toate aceste încercări de împăcare a unor idei cari de mult circulă printre filozofi, par a fi unele noui idei cari s'au încetăţenit în filozofie în timpul din urmă. Filozofia goetheană e mai actuală decât oricând. Sub influenţa ei, apoi aceea a lui Nietzsche, şi acum în urmă a lui Spengler, ideea de „formă", de „fizionomie", de „figură" a devenit una din preocupările cele mai însemnate ale gânditorilor. Felul de a vedea viaţa şi istoria *tipologic* a devenit curent. Introducerea ideii de „Gestalt" s'a încercat de unii gânditori chiar şi în fizică. Metoda a învins în filozofia istoriei şi în biografii. Astfel Gundolf ne-a dat un „Goethe"-„idee", şi nu „psihologie" în marea sa operă cu acelas titlu.

Un alt articol, al aristocratului Anton Kuh încearcă o nouă sinteză asupra personalităţii lui Nietzsche. Eseistul vede în Nietzsche un revoluţionar care „crescut în sistemele lipsei de afect" a început să filozofeze din afect. Afectul lui permanent a fost pamfletist, *jurnalistic*. Şi Kuh crede că linia care împreună fazele gândirii lui Nietzsche— a fost un fel de jurnalism „ca voinţă de neobiectivitate". Cu acest jurnalism început prin „consideraţiile inactuale", Nietzsche a rămas pentru toată viaţa. Se spune că a iubit mai mult ziarele decât cărţile în zeci de volume.

DER QUERSCHNITT (August). — E o revistă, cum ne-am dori şi noi una. Poate să mulţumească pe oricine. Are colaborări de mâna întâi, chiar şi ultramoderniştii francezi, dar în acelaş timp aduce şi ultima fotografie a lui Dempsey cu simpatica lui soţie, actriţa de cinematograf. Desene de Cocteau şi de Georg Grosz se pierd printre fotografiile unui oarecare care a făcut ocolul pământului pe jos. Anton Kuh scrie despre „monoclu", Ernesto de Fiori prinde câteva tacte de dans modern, un prim articol vorbeşte despre apropierile sufleteşti dintre popoare, astăzi când şi „canibalii din Oceania uită să-şi mănânce oaspeţii, se lasă fotografiaţi şi se admiră singuri la cinematograf. Fiicele lor sunt îndrăgite în America ca Şaţband, după ce au renunţat pentru totdeauna la hrana rituală a strămoşilor lor". — Un alt mic studiu, foarte interesant, vorbeşte despre erotică în cărţile pentru copii. Şi se citează o seamă de „cărţi pentru copii" de pe la 1500, 1600, — exemplele nu pot fi falşificate! — cu anecdote, pe cari astăzi te sfieşti să le citeşti şi în reviste pornografice! Şi totuş acolo, nu fac impresia de pornografie, ci mai curând de primitivă sănătate! In orice caz — citind acele vechi cărţi cari făceau educaţia copiilor, trebuie să sfârşeşti printr'un suspin: Doamne, cum se schimbă spiritul vremilor— b. l.

Din practica doctorului Nesângerescu

Păstraţi! **2** **Va urma**

Doctorul Nesângerescu, cu vinele şi nervii de oţel (o consecinţă a aplicării continue a preparatelor KUKIROL) încalecă o bicicletă şi cu iuţeala vertiginoasă se îndreaptă spre locuinţa divei Madeleine Pedisudaţio. In drum reflectează, câte din elegantele picioruşe ale cucoanelor ce întâlneşte, cu pantofi drăguţi şi ciorapi fini, o fi diformate de bătături, şi ce diferenţă o fi între aceste picioruşe şi mânile frumoaselor. Pedicura este încă cu mult înapoi, spre marea bucurie a fabricanţilor de ciorapi de mătase, cari n'ar face atâta cifra de afaceri, dacă nu s'ar strica atâţia ciorapi din cauza sudorii după ce i-ai purtat numai o singură dată. Nimic mai bun contra sudorii decât baia de picioare KUKIROL, care face pielea moale şi fină şi împiedică arsura şi răceala picioarelor. Se recomandă dese ori acidul chromic pentru băi de picioare, fiindcă înlătură sudoarea; dar nu se gândeşte omul că acest efect este obţinut prin distrugerea celulelor. Dacă zice cineva, că împiedicarea sudorii la picioare ar avea urmări rele pentru sănătate, aceasta este adevărat numai pentru băile cu acid chromic. Băile KUKIROL nu conţin nici o urmă de acest acid, nici alte substanţe vătămătoare, şi pentru aceasta ar trebui să ceară numai preparatul KUKIROL. Cu . . . Lei poţi să ai un pachet simplu pentru o singură baie, şi cu L..... găseşti porţia dublă. Seara faci baie de picioare cu KUKIROL şi dimineaţa pui niţică pudră KUKIROL pe picioare şi în ciorapi. Astfel picioarele rămân uscate, calde şi fără sudoare, nu ard şi nu răcesc atât de uşor. Iar plastru KUKIROL te scapă în două trei zile de bătăturile cele mai rele, asemenea de negi, fără dureri şi nesângeros, adică fără operaţie, prin urmare şi fără pericol.

A kukiroliza este modern

A kukiroliza însemnează a îngriji sistematic, raţional şi în mod sanitar picioarele. Seria completă de preparate KUKIROL, compusă din praful pentru baie, pudră şi plastru nu costă decât Lei.... şi se găseşte în fiecare farmacie şi drogherie. Cereţi broşura noastră, care vă dă indicaţiuni importante asupra însemnătăţii îngrijirii picioarelor, şi care se trimite gratuit oricărui interesat.

Fabriça de KUKIROL Gros-Salze lângă Magdeburg

Reprezentanţa generală pentru toată România: ANTON STEINER Bucureşti, str. Popa-Russu No. 4.

Depozite pentru en gros: Drogueria „Apollo"; drogueria „Standard"; drogueria Opreanu, Rudeanu şi Săvuleanu; drogueria „Sf. Gheorghe"; drogueria „I. Zaharia" şi drogueria „Centrală".

Note pe marginea poeziei ruseşti

Căutând să stabilească originalitatea şi semnul caracteristic al poeziei ruseşti dela 1890 şi până în zilele noastre, Jean Chuzeville încearcă prin „Mercure de France" (15 Septembrie) un studiu lămuritor, bazat pe o metodă istoric-impresionistă şi pe comparaţia cu celelalte literaturi europene. Ceeace face interesul deosebit al acestui studiu sunt cunoştinţele bogate ale autorului, care a trăit ani întregi în Rusia, fiind martor al diferitelor mişcări culturale din ultimul deceniu.

Datorită, în mare parte, simboliştilor francezi şi prerafaeliţilor englezi, influenţei lui Ibsen, Maeterlinck şi Nietzsche, noua poezie rusească nu e lipsită totuşi de cel mai caracteristic şi mai adânc element autohton. De remarcat, mai întâi de toate, că termenul „decadent" — dekadentstvo — n'are în ruseşte sensul peiorativ obişnuit. „Dekadentstvo" înseamnă în realitate o eră fecundă, desfăşurarea unei noui concepţii a lirismului. Isvorîtă din adâncurile conştiinţei ruseşti, mişcarea aceasta redeşteptătoare din preajma anului 1890, se îndrepta spre un scop, nu prea fericit definit, în care se întrevedea, printre vagi lumini apocaliptice, ideea revoluţiei din urmă, a bisericei universale, a teocraţiei universale. Simbolismul modifică formula în sens estetic, dar spiritele vor rămâne credincioase aceluiaş principiu de revoltă contra ordinei sociale şi naturale, vor atesta totdeauna prioritatea idealului asupra realului, după ei, ucigător şi determinat.

* * *

In grupul poeţilor din pragul vremilor nouă, Chuzeville rezervă un loc particular lui Vladimir Soloviev, a cărei activitate se desfăşoară într'un plin domeniu filozific. Rara uşurinţă dialectică a lui Soloviev a făcut ca să fie supranumit drept un Platon rus, care visează edificiul unei opere conciliatoare, fuziunea dintre cele două biserici, ortodoxă şi catolică. Misticismul acesta influenţează puternic lirismul lui Soloviev care, deşi poet în convingerile sale, rămâne mai puţin artist, prin retorismul care-i întunecă realizarea plastică. Merejkovski, autor al volumului „Simboluri" intră în aceeaş categorie a novatorilor, cu aceleaş caractere întâlnite în opera lui Soloviev, dar cu o accentuată luptă între lumină şi întuneric, între trecutul greco-latin şi viitorul lumei slave. Iluminat de o serie de cugetări elaborate în jurul veşnicei probleme a Nirvanei, Merejkovski încearcă „devenirea" hegeliană. După Neculai Minski sau Zenaida Hippins — soţia lui Merejkovski, — în ale cărei versuri femenine sunt puternice ecouri din poezia lui Baudelaire sau Maeterlinck, Constantin Balmont, Valeriu Brussoff, Ivan Bumic şi Alexandru Blok sunt cele patru culmi, cei patru stâlpi pe care reazimă poezia rusă contimporană.

Două culegeri de versuri: „Să fim ca soarele" şi „Nimic decât dragostea", fac gloria lui Balmont, acest Paul Fort sau Gabrielle d'Annunzio al Rusiei, una din figurile cele mai originale ale timpului. Călător neobosit, Balmont a cunoscut religiuni, obiceiuri şi literaturi diferite, traducând, rând pe rând, din Verlaine, Ibsen, Hauptmann, Calderon, Walt Whitman, Villiers, de l'Isle-Adam sau Cromelynck. Poezia lui originală, poezia lirică — pentrucă Balmont s'a ocupat tot atât de miturile şi legendele biline, — aduce intuiţia unui fel de panteism, al cărui centru luminos, focarul de atracţie ar fi, în universul fizic, — soarele, în celălalt, — dragostea. In arta lui poetică cuvintele nu numai că strălucesc şi cântă, dar înfloresc şi trăesc sub aspecte variate. Poetul le numeşte cuvinte-cameleoni:

„Cuvintele-camaleoni, trăesc un singur moment; deodată se schimbă, strălucesc reînoindu-se. Aci stă toată frumuseţea lor"...

Admirator şi discipol al lui Verhaeren, Valeriu Brussoff a fost mult timp preşedinte al unui cerc literar şi artistic şi mai ales al clubului „Estetica liberă" din Moscova. Şezătorile se ţineau Marţea, la care luau parte toate personagiile notorii din Moscova. Sentimental şi liric, Brussoff a căutat, ca şi Balmont, să fie poetul ideilor.

Titlul celor două dintâi culegeri „Capodopera" şi „Me meum esse", mărturisesc individualismul exclusivist al lui Brussoff, cu ajutorul căruia el iniţiază în drama intimă a vieţii:

Albă întindere de promoroacă
Se aşterne peste inima mea îngheţată...

Temele lui sunt acelea ale unei poezii eterne, dar cu un oarecare sentiment de inadaptare, sau neputinţa de a trece din domeniul imaginativ în acela al conştiinţei. Omul nu este decât creatorul visurilor sale, chiar atunci când crede că ţine în mâini destinele lumii. Dintre toţi poeţii ruşi, Valeriu Brussoff este cel dintâi care a aderat la bolşevism, dar care păstrează totuşi cultul pentru poezia şi formele exterioare ale culturii accidentului. El lasă o operă de peste douăzeci de volume mari; versuri, nuvele, romane, traduceri şi încercări de critică. Cea mai semnificativă dintre operele sale rămâne romanul „Ingerul Focului," care are drept personagiu central pe Cornelius Agrippa.

Ivan Bunin, cunoscut mai ales ca prozator, este iarăşi un poet simbolist. La fel ca Moréas în „Stances", Bunin posedă arta motivelor alternate, cu un fond de pesimism sumbru, căci bucuria care are conştiinţa de a fi efemeră, încetează de a mai fi bucurie:

Inimă plină de flăcări şi parfumuri, cădelniţa aceasta
Işi imită destinul; consumă-te până la cărbune.

Poet baudelerian, Alexandru Blok nu idealizează; idealul este pentru el realitatea crudă. Străzile întunecoase şi populate ale Petersburgului, casele îndoelnice, tavernele şi odăiţele sărăcăcioase şi murdare, temele acestea îi sunt familiare. In maniera cu care le tratează Blok nu este nici fantezist nici satanic. El este modern şi popular; mai ales liric. Intima relaţiune a poetului cu lumea invizibilă este sugerată prin mijlocirea a ceeace el numeşte „semne".

O fată a cântat în templu,
Pentru toţi marinarii plecaţi pe mare.
Dulce era vocea şi limpede raza;
Singur un copil la iconostas
Plângea soarta tuturora.

Este accentul depărtat al Vistulei, trecut prin armonia minoră a baladelor şi câtecelor lui Uhland şi Heine. Ca şi ei, Blok a ştiut să creeze cântece adevărate, printr'o intuiţie a sensului tragic din viaţa modernă. „Cei doisprezece" este o poemă de largă amploare, — Chuzeville o numeşte epopeea revoluţiei, — în care Blok face din Christos un „precursor al Revoluţiei".

Constatând pentru epoca actuală acelaş amestec de curente ca pretutindeni, Chuzeville recunoaşte totuşi şi o literatură sănătoasă, aceea care continuă să se desfăşoare sub influenţa simboliştilor francezi sau ruşi, sau chiar a lui Gauthier sau Leconte de Lisle, cum e cazul cu Neculai Gumiloff. Printre ceilalţi poeţi lirici contimporani el remarcă pe un Esseniu sau Adamovici, Kliniev sau Maiakovski. Chuzeville lasă însă să se întrevadă, în partea finală a studiului, că poezia rusească de sub revoluţie şi aceea care a continuat şi continuă, poate interesa, în mare parte, numai ca fenomene psihologice, nu însă ca opere de artă, care să producă şi să comunice o emoţie estetică. — *George Baiculescu.*

INSEMNĂRI

Lutz Korodi

De sigur că mulţi din cetitorii noştri n'au auzit acest nume, el fiind cunoscut mai mult în cercurile culturale de peste munţi. E un prieten bun al Românilor, nu de acuma, când condiţiile politice s'au schimbat pentru provinciile transcarpantine, ci de vremuri grele, de pe când în revista *Preussische Jahrbücher* publică judicioase articole în chestiunea naţionalităţilor, atunci când monarhia austroungară apăsa popoarele conlocuitoare printr'o politică nechibzuită. E un prieten vechiu al nostru „nu din cei sentimentali cu care nu putem face nimic, fiindcă nici nu ştiu nimica serios, nici nu sunt capabili de o muncă folositoare. Ci unul din acei prieteni în perfectă cunoştinţă a lucrulilor şi plini de iniţiativă de cari avem cea mai mare nevoie, mai ales astăzi", cum se exprimă atât de adevărat d. N. Iorga.

Şi iată că acest prieten şi bun şi vechiu ne părăseşte — şi ceeace e mai trist pentru noi, ne părăseşte supărat. Căci ministrul Instrucţiunii — din motive pe care nu le cunoaştem (ele trebuie să fie însă înalte) l-a scos aşa deodată la pensie din slujba pe care o ocupa la o şcoală secundară din Timişoara. Că actul ministrului n'a fost bine chibzuit — o dovedeşte refuzul d-lui Korodi de a primi pensia — căci el pleacă în Germania lăsându-şi toate drepturile de aici în plata Domnului

Tot d. Iorga spune:

„Pensia n'o primeşte d. Korodi. Dar un lucru va trebui să primească: asigurarea opiniei publice româneşti că maltratarea sa e opera unei guvernări miope, iar nu a unui popor care-şi cunoaşte amicii şi ştie să le mulţămească".

D-l Korodi în Consiliul Dirigent a fost secretar general la departamentul Cultelor şi Instrucţiunii publice — iar pentru politica Saşilor, ai căror reprezentant era, a fost pentru actul din Mediaş.

Dat fiind arbitrarul decretului ministerial, întrebăm şi noi pe cei care ne conduc: Avem oare aşa de mulţi prieteni, încât putem să-i înstrăinăm pe cei mai buni dintre ei?

Simplă întrebare retorică, la care nu aşteptăm, bineînţeles, nici un răspuns.

In aceiaşi chestie, d. Onisifor Ghibu, cunoscutul profesor dela Cluj, protestând împotriva scoaterii la pensie a d-lui Lutz Korodi, spune:

„Nu poporul românesc alungă dela sine pe acest om de caracter, ci politicianismul detestabil care amărăşte la fel şi pe bunii români ca şi pe acela care azi pleacă pentru totdeauna dintre noi".

D. Ghibu are perfectă dreptate. Nu numai pe d. Lutz Korodi l-a amărît acest guvern, ci şi pe oarecare buni Români, tot profesori — pe care de ani de zile îi ţine departe de învăţământ — subt pretexte ca şi acelea în baza cărora a fost îndepărtat din ocupaţia lui, directorul din Timişoara....

Căci nu ne îndoim că la acest fapt a făcut aluzie d. Onisifor Ghibu.

Memorii buclucaşe

„Jurnalul" fraţilor Goncourt pasionează de câtva timp lumea literară aproape din întreaga Europă. Se ştie că ilustrii fundatori ai academiei ce le poartă numele au notat zi cu zi istorisirile ce se colportau pe seama scriitorilor şi notabilităţilor contemporane. Cu o totală lipsă de indulgenţă, ba cu o predilecţie de a spune numai răul despre confraţi şi amici, au notat în faimosul „Journal" toate intimităţile şi confidenţele lor — cu vădită intenţie de a le da în vileag defectele, chiar ruşinoase, divulgând tot răul ce se putea spune. Acestea le-au vânturat câţiva din membrii Academiei Goncourt, cari au avut manuscrisul în mână. (Folosim ocazia de a enumera pe cei zece membri ai Academiei: Gaston Geffroy, preşedinte, Léon Henniqeu, H. Rosny-aîné, J. H. Rosny-jeune, Lucien Descaves, Léon Daudet, Elémir Bourges, Jean Ajalbert, Pol Neveux şi Raoûl Ponchon).

In Septembrie (10) s'au împlinit 20 de ani dela moartea ultimului din fraţii Goncourt, Edmond — termenul fixat prin testament de ei când „Jurnalul" trebuia publicat de academia lor.

Menajarea susceptibilităţilor persoanelor numite în acele memorii, unele dispărute, altele cu renume în Franţa de azi, ridică atâtea inconveniente în contra publicării: s'ar comite indiscreţii, calomnii nejustificate, scăderea onorabilităţii multora... Intrigile literare şi mondene, cu belşug de picanterii şi obscenităţi, ar provoca scandaluri pentru cei încă în viaţă, dacă nu şi pentru moştenitorii defuncţilor-eroi. In rezumat se conchide la imposibilitatea publicării actuale.

Ca adepţi ai libertăţii publicităţii, sîntem pentru publicare. Mai cu seamă că dacă se va adeveri în sensul de mai sus conţinutul, atunci discreditul va cădea mai degrabă asupra autorilor. In acest caz nici scuza unui curaj n'ar fi de partea lor: mai curând lipsa de responsabilitate de a spune tot ce are omul pe inimă când nu i se mai poate cere samă.

Onoarea literară pentru ei va fi scăzută. De preferit ar fi fost să-l fi publicat pe când trăiau. Cum se vor apăra victimele cari trăiesc în contra unor morţi glorioşi? Dar victimele defuncte cum rămân?

Publicarea „Jurnalului" nu va atinge pe morţii iluştri, ca Zola, Daudet (Alphonse), Maupassant; iar despre cei vii, care le-ar fi prejudiciul de vreme ce ei vor fi fost copii pe când fraţii Goncourt scriau aceste memorii?

„Jurnalul', apărut poate va aduce o imensă decepţie. In cazul că va conţine observaţii şi detalii subtile — atât mai bine.

Un jurnalist

A fost jurnalist Courier, despre care ziarele franceze şi, după ele, cele româneşti vorbesc apologetic de vre-o săptămână, încărcându-l de epitete magnifice. Un jurnalist, — aşa dar puţin lucru. Totuş i se comemorează centenarul. Fiindcă jurnalistul acesta, care n'a compus nici opuri compacte, nici n'a figurat ca şef de şcoală şi nici măcar n'a fost gratulat în vre-un fel de puternicii ţării lui, face parte din galeria marilor francezi, alături de Voltaire şi France. Acelaş geniu clar, scânteietor şi nuanţat de ricană era întrupat în el.

Pana lui mergea după fantezie, fără grija de a face operă definitivă. De altfel era şi un biet „ţăran", care numai se amuza când avea prilejul să spună ceeace gândea despre obiceiurile şi întâmplările epocii sale. Făcea scrisori, cronici, comentarii. Prin pana sa şi cu surâsul în colţul buzelor, a parat îndrăznelile puterii constituite, forţelor sociale şi ipocriziei timpului său, stigmatizându-le slăbiciunea şi ridicolul. Cu o adâncă sinceritate a făurit *un magnific exmplu de curaj moral,* sfidând arbitrarul.

Iată marea lecţie ce a dat-o Paul Louis-Courier. Iată de ce îl consacră ca „prinţ al presei" gazetarii moderni. Aceştia se întorc spre Courier cu nostalgie şi obidă. Indemnul lui: ca jurnalistul să-şi dea în vileag cu orice risc gândirea, nu mai este întotdeauna cu putinţă în actualele împrejurări

Guy de Maupassant

Maestrul neîntrecut al nuvelei şi al povestirei. Succesul literar i-a venit târziu, dar deodată: Necunoscut la treizeci de ani, e celebru la treizeci şi doi. La patruzeci şi doi de ani e secerat în mod tragic în plină activitate, lăsând ca rod al acestor zece ani de producţie fenomenală, treizeci de volume de capod'opere, dintre cari cinci romane, — restul nuvele şi povestiri, mici perle preţioase, formând colanul nesfârşit al operei lui.

Maupassant s'a născut în 1850. In începuturile carierei lui literare a fost călăuzit cu devotament de marele Flaubert, a cărui glorie ajunge s'o egaleze. Prima lui capod'operă nuvelistică a fost „Boule de Suif". (Bulgăre de seu, 1880). Incurajat de succes, demisionează din funcţia ce o avea la ministerul de marină şi se consacră cu totul creaţiei literare.

Ce vast material de cunoaştere umană a îngrămădit în sutele lui de povestiri scurte! Işi alege subiectele mai cu seamă din lumea mijlocie, — funcţionarii, micii rentieri, micii gentilomi vânători, burghezii pescuitori cu undiţa, ţărani mucaliţi, bătrâne gospodine, servitoare, femei de pescari, etc. — un univers întreg creat de el. Intr'un episod care se desfăşoară viu şi repede, el luminează, pe câteva clipe, sufletul lor, cu raze de duioşie, ori de ironie, de bonhomie ori de umor, dar priveliştea rămâne pentru noi de neuitat. Stilul lui e nervos, precis, interesul susţinut, pitorescul sobru, imaginaţia îmbelşugată şi totuşi măsurată, — toată compoziţia limpede şi simplă. Marea lui măestrie literară e că nu face paradă de podoabe şi artificii literare, ca mulţi din contimporanii lui. Unii critici au vrut să-l deprecieze pentru aceasta, dar timpul, care a demodat zorzoanele celorlalţi, a dat o satisfacţie glorioasă operei lui sobre, păstrând-o tot atât de vie şi de actuală, după aproape un sfert de veac.

Prin 1884 (poate chiar din 1880) încep să-l înspăimânte semnele unei paralizii progresive. Trăieşte şi produce de atunci între visuri grozave şi vedenii, — în aşteptarea conştientă a nebuniei. In 1892 încearcă să se sinucidă. Internat într'o casă de nebuni, moare acolo în 1893.

Impreună cu Zola, e cel mai de frunte reprezentant al Naturalismului francez şi cel mai citit dintre autorii moderni.

In No. din urmă (34) al „Lecturii" găsim trei din cele mai puternice nuvele ale lui.

Un autor nomad

Scriitorul francez Marcel Arnac nu şi-a isprăvit niciodată o carte în locul unde a început-o.

Una (Le Brelan de Joie) a compus-o prin hanurile din regiunea la Sarthe. Fiecare popas a însemnat unul din capitolele lucrării. Altă carte a început-o în Paris, într'un taxi — şi a terminat-o în localitatea Saint-Paul, în casa unui episcop. Concepţia romanului Saint-Lettres i s'a fixat pe marginile fluviului Loire (chiar în biroul unde Ponson du Terrail a scris Rocambole!) şi încheierea a făcut-o în localitatea sa de naştere la Morvan.

E de aşteptat alt roman lucrat în văzduh, pe pământ şi pe vre-un submarin, după cum îl vor purta capriciile vieţii şi ale muzei.

Cereţi astăzi
LECTURA No. 34
„Floarea literaturilor străine"
MAUPASSANT
— Cel mai citit scriitor din lume —
O AVENTURĂ IN TREN
In româneşte de A. TOMA
Scrierea complectă — 32 pagini mari
La toţi chioşcarii şi librarii

MARUNTE:

— In Italia se păstrează încă vii tradiţiile călătorilor streini mai iluştri, mai ales când aceştia sunt şi cunoscuţi literaţi. Alături de Montaigne, de Goethe, de Shelley, ori de Byron, se numără printre aceştia poetul englez Milton, autorul „Paradisului Pierdut". Şederea lui în Toscana (unde a fost oaspetele lui Galileo Galilei) a fost de curând comemorată la Vallombrosa, din iniţiativa comitetului florentin a societăţii turistice E. A. T., şi a secretarului ei general, Enrico Barfucci.

— S'a inaugurat, de curând, la Paris în localul Vieux-Colombier, „Teatrul tinerilor autori" cu piesa „La chapelle ardente" de Gabriel Marcel, cronicarul dramatic al revistei „L'Europe nouvelle". Din comitetul de direcţie face parte cunoscutul literat şi publicist: Henry Bidon.

— Asociaţiunea culturală „Astra" organizează în palatul din Sibiu o expoziţie artistică de studiu, în care vor fi expuse covoare orientale şi scoarţe româneşti, broderii orientale şi broderii româneşti, ceramică românească, crestături şi sculpturi în lemn. Expoziţia va mai cuprinde o sală de icoane şi de pictură românească modernă. Organizatorii expoziţiei sunt profesorii I. D. Ştefătescu şi D. Comşa.

— In şedinţa dela 24 Iulie ţinută la „Académie des Inscriptions et Belles-Lettres" din Paris, d. Pierre Jouguet a prezentat douăsprezece fragmente de papirus provenind dintr'un manuscript al „Odiseei" lui Omer, cântecele IX şi X. Documentul, găsit în cartonagiile unei mumii datează din secolul al III-lea înainte de Cristos.

— Incepând cu No. din Octombrie 1925, revista „Flamura" apare cu o nouă organizare şi o nouă conducere.

— Premiul Nobel, cel mai însemnat dintre premiile literare se dispută anul acesta de către: Norvegia, Anglia şi Germania.

— Clubul scriitorilor din New-York au început acţiunea strângerii fondurilor pentru ridicarea unei statui poetului Walt Whitman. Planurile organizaţiilor pentru strângerea fondurilor au fost stabilite de un comitet executiv, în fruntea căruia se găseşte profesorul Emery Holloway.

— Romancierul evreu Israel Zangwill are numeroşi emuli şi discipoli. Printre cei mai cunoscuţi, în Anglia şi America, sunt: Louis Golding, autor al volumului „Day of Atonement" şi Elias Tobenkin, care în „God of Might" descrie sforţările unui evreu american pentru a se elibera de prejudecăţile rasei şi a intra în marele curent al vieţii contimporane.

— In Ianuarie viitor se împlinesc 25 de ani de la moartea marelui compozitor Verdi. Vor avea loc comemorări în toate ţările şi de către toate instituţiunile muzicale.

— A murit la Paris, poetul René Ghil, unul din continuatorii poeziei lui Stefan Mallarmé.

— In „La revue de linguistique romane" care a apărut de curând, d. Al. Rossetti semnează o lungă dare de seamă asupra tuturor cărţilor româneşti de filologie apărute în ultimii ani.

— „La revue de Paris" publică un foarte interesant articol de J. Kessel: „La nouvelle littérature russe". Sunt studiaţi poeţii: Pasternack, Maiakovski şi Essenin şi romancierii: Boris Pilniak, V. Ivanov, L. Leonov şi Ilya Erenburg.

— La 12 Octombrie viitor, ziua de aniversare a morţii lui Anatole France, vor apărea în editura Calman-Lévy ultimele pagini scrise de marele scriitor. Manuscrisul — dialoguri filozofice asupra războiului şi pudoarei — este în forma schiţării. Păstrătorul acestor frumoase pagini emoţionante (Michel Corday) le-a pregătit pentru publicare.

— La 4 Octombrie e fixată inaugurarea plăcii comemorative ce se va aşeza la casa lui Zola din Médan. Pelerinajul de la Médan va fi prezidat de d. Painlevé, urmaşul lui Anatole France la preşedinţia societăţii ‚Amicii lui Zola".

— In articolul d-lui Octav Botez despre Antologia d-lor Perpessicius şi Pillat s'a strecurat o regretabilă eroare. Era vorba de versurile „scâncitoare" ale d-lui Camil Baltazar. Zeţarul a cules: „scânteetoare". Cetitorul însă, care cunoaşte poezia d-lui Baltazar, a îndreptat desigur eroarea... chiar fără să-i atragem noi atenţia.

— Bucata „Cesar Borgia" este un fragment extras din celebra carte „Renaşterea" (scene istorice şi dramatizate) de contele de Gobinau ; volumul — tradus în mai toate limbile culte — va apărea în curând şi în traducere românească de A. Toma.

Bibliografie

L. L.: Cronici Rimate, Ploeşti, Preţul 40 lei.

I. C. Stroescu: Aripi şi cânt, R.-Vâlcea, Preţul 30 lei.

VIAŢA ROMANEASCĂ, No. 8. (Cezar Petrescu: Acolo şezum şi plânsem; Al. A. Philippide: Elegie; M. R.: Cetind Tess d'Urberville; Mihail Sadoveanu: Memoriul lui Cuconu Ilie Leu despre o călătorie în locuri depărtate, — tocmai la Deva; Petre Marcu: O nouă categorie de concepte juridice; Otilia Cazimir: Ploaie de primăvară; Lucia Mantu: Din viaţa hulubilor; Mihai D. Ralea: Pragmatism şi psihologie; I. Gonciarov: Oblomov; D. I. Suchianu: Consideraţii asupra prostului-gust; Manuel Menicovici: Politica lui Charles Maurras; Const. I. Vişoianu: Problema securităţii.— Recenzii; Revista Revistelor; Mişcarea intelectuală).

Ritmul Vremii, No. 7—8.

Clipa, No. 113.

Revista generală a învăţământului, No. 7.

Mişcarea literară, No. 46. (Pompiliu Constantinescu: Cărţile didactice; F. Aderca: Vocea Poporului; etc.)

Societatea de mâine No. 38 (Ion Clopoţel: Invăţămintele expoziţiei dela Chişinău; Onisifor Ghibu: Lutz Korodi; G. Bogdan Duică: Ion Pilat; etc.)

Ateneul Literar No. 7.

Transilvania No. 9—10.

Ideia Europeană (15 Sept.)

Revista ideilor No. 4, 5, 6 (A.A .-Luca, C. Rădulescu-Motru, Dr. M. Câmpeanu, I. Simionescu, St. Zeletin, etc.)

Cele trei crisuri pentru popor No. 9.

Analele Ministerului Sănătăţii şi Ocr. Soc., August (Dr. I. Glicsman: Cauzele mortalităţii în oraşele României 1912—1924; Dr. Bogdanovici, dr. Tulbure.

Curiozităţi

Administratorul Eleonorei Duse

Intorcându-se la viaţa de teatru, Eleonora Duse avusese norocul să găsească în Alessandro Romanelli un administrator cuminte şi devotat. Dar că, în fond, va fi avut nevoie de un administrator, de acest lucru nu se putea prea bine convinge marea artistă!

Romanelli, fireşte, era cât se poate de mândru de locul său şi de îndată ce fu vorba să tipărească afişele, ţinu ca, în josul listei cu personalul artistic, să se pună în litere vizibile: „Administrator, Alessandro Romanelli". Dar abia se începuse lipirea afişelor, când Romanelli fu chemat în grabă de Duse.

— Ce ţi-a trecut prin minte? — spuse marea artistă.— Când oare a avut nevoie arta de administratori? Administrator! Nu vreau eu să văd acest odios cuvânt pe afişele mele. Să suspenzi numaidecât lipirea afişelor! — Şi marea artistă întoarse nasul în faţa lui Romanelli, caşi cum numai mirosind un administrator în el, era deajuns să-i jignească nările.

— Bine, doamnă, dar cum ar trebui să-mi zic? — întrebă consternat Romanelli.

Marea artistă, după ce se gândi puţin, ridică ochii spre el:

— Iată: am găsit. Pune să se tipărească pe afişe: „Businessman, Alessandro Romanelli".

Resemnat, administratorul se lăsă businessamat: dar după două zile, o nouă invitaţie.

— Nu-i bine, nu-i bine — exclamă marea actriţă. — Mi s'a spus că „Businessman", cuvânt străin, izbeşte şi sună urît pe un afiş italian. — Şi Duse întoarse iarăşi nasul în faţa lui Romanelli caşi cum, prin acel cuvânt exotic osândit, ar fi simţit răspândindu-se iarăş uşorul miros neplăcut al celuilalt cuvânt: „administrator".

— Să găsim altă ceva! — propuse răbdător Romanelli.

— Atunci să facem aşa! — încheie marea artistă după ce se mai gândi iarăşi. — Să nu punem nici un calificativ profesional: să punem un cuvânt abstract, generic: „Organizarea: Alessandro Romanelli".

Resemnându-se să se suptilizeze astfel în ceaţa vagă a abstractului, Romanelli puse din nou să se retipărească afişul, nădăjduind că toate greutăţile vor fi înlăturate pe viitor.

După două-trei zile, o nouă chemare. De data aceasta, marea artistă nu mai vorbi de afiş. Administratorului îi veni inima la loc.

Nu mai amintea de afiş dar, vorbind de afaceri cu Romanelli, urma să întoarcă nasul, ca şi cum delicatele-i nări ar mai fi avut încă unele bănueli. Sărmanul Romanelli băgă de seamă şi nu mai ştia cum să iasă din încurcătură

La un moment dat, Duse, nemai putând să se abţină, întrerupse vorba şi, întorcându-se brusc, spre cameristă, porunci:

— Adu-mi sticluţa aceea!

Apoi, întorcându-se din nou spre administrator, îi explică:

— Ascultă, dragă Romanelli: în fundul apei dumitale de colonie, eu simt într'una ceva care nu-mi place. Trebuie să-mi permiţi să-ţi ofer o sticluţă de-a mea

Radiofonia păsărilor

Un inginer radioelectrician din Londra a înfipt într'un parc un stâlp înalt pe care a instalat o scândură orizontală. Pe această masă pune tot felul de seminţe. Sub masă e un **microfon** în comunicaţie cu o antenă de emisiune. Păsărelele atrase de seminţe vin zilnic, se ospătează şi cântă ca după un ospăţ bogat. Inginerul şi familia lui pot asculta zilnic concertele micelor primadone.

Un consiliu ideal

Se ştie că în Africa toţi soldaţii sunt generali. Umblă soldaţi în pielea goală, dar îşi spun unul altuia: — **„Domnule General !"** Intr'un mic cătun din Franţa sunt numai 10 locuitori alegători, cari având de ales 10 consilieri comunali, fiecare alegător s'a votat pe sine însuşi şi astfel s'au ales toţi !...

Polul frigului în laborator

Temperatura cea mai de jos, numită **zero absolut** e —273 grade sub zero Celsius. Fizicianul **Karnerling Ones** din Leyda a reuşit acum câţiva ani să atingă minus 268 grade.

Inginerul **Kaurell** din Washington, purificând Hidrogenul lichid, a reuşit să ajungă la **minus 272** grade sub zero, adică la **un grad de absolut !**

Schimbarea parfumului prin altoire

Chimistul francez **Lucien Daniel** a făcut o curioasă experienţă, schimbând parfumul plantelor prin altoire.

O insulă de pucioasă

In Noua-Zelanda, o companie de exploatare a cumpărat insula **White,** cu scopul de a exploata cantitatea extra-ordinară de pucioasă ce se găseşte acolo. Pucioasa provine dintr'un vulcan stins al cărui creştet formează, astăzi, insula White. Pe această insulă se găseşte un lac, alimentat de izvoare calde şi înconjurat de minerale foarte solidificate. Pucioasa din insula White este de cea mai bună calitate de pe glob. Specialiştii au evaluat cantitatea care se află în această insulă la **750.000 tone** adică cel mai mare zăcământ de pucioasă din lume.

Adeverul DIMINEATA
BONUL CĂRŢII

LIBRAIRIE UNION
Bucarest - 10, Bulevardul Elisabeta, 10, — Bucarest
Dernières nouvaeutées litteraires et scientifiques

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VI. — No. 253

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminica, 11 Octombrie 192

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT in 1893

DIN CARNETUL UNUI SOLITAR

Anatole France si „admiratorii" săi

In fața mea am un nou volum consacrat memoriei lui Anatole France: **Jacques Roujon,** — „La vie et les opinions d'Anatole France".

Fără voe îmi aduc aminte de afirmația „maistrului", de atâtea ori repetată, că „sufletele omeneşti fiind impenetrabile unele pentru altele, bieții oameni sunt condamnați să trăiască fără să ştie ce sunt semenii lor"...

De altfel d. Jacques Roujon nu este singurul admirator al lui Anatole France, care se strădănueşte să ilustreze acest paradox.

Iosefina, voluntara şi hărțăgoasa menajeră a Villei Said, era convinsă că extravaganțele stăpânului ei nu pot fi explicate decât prin slăbiciunea lui mintală.

Bătrâna slujnică, desigur, poate fi mai scuzabilă de cât d. J. J. Brousson, mai mulți ani secretar, şi prin urmare colaborator şi confident al autorului „Istoriei Contemporane", când ni-l zugrăveşte pe acesta ca pe un bătrân libidinos, capabil să săvârşească atentate la bunele moravuri pe băncile grădinilor publice, un ipocrit, care se delectează în calomnii odioase la adresa celor mai buni prieteni, un egoist feroce şi un laş, care îşi îneacă indiferența olimpiană pentru semeni în pupături acordate cu profuziune şi în lacrămi uşoare.

D. Marcel Le Goff („Anatole France à la Béchellerie") nu se mulțumeşte însă să ne povestească că scriitorul delicat şi spiritual între toți, putea cu cruzime şi grosolănie să-şi bată joc de ultima tovarăşă a vieții lui, sau că umanitarul luptător pentru toți obidiții, — silit după moartea fiicei să primească un nepoțel în cadrul luxos al locuinții sale în care numai tablourile şi bibelourile constituiau o bogăție fantastică, — avea tăria să-l plângă pe bietul orfan, „care va trebui să-şi câştige viața, neavând nici o avere"... Acest „admirator" nu se opreşte la scăderile în viața intimă a marelui dispărut, ci ni-l arată, şi în viața publică, laş, fățarnic — retras de frică în fundul provinciei, unde scrie pentru galerie articole războinice, cu toate că în intimitate nu-şi ascunde oroarea de Marele Măcel...

Nu ştiu dacă Anatole France n'ar fi primit cu zâmbet asemenea „destăinuiri" — dar nu cred că l'ar fi lăsat indiferent cartea d-lui Jacques Roujon, fiindcă acesta nu-i ponegreşte numai caracterul, ci desfigurează însăşi fizionomia lui intelectuală.

Pentru d. Jacques Roujon, în adevăr, creatorul lui Jerôme Coignard şi al d-lui Bergeret e.... reacționar, militarist şi antisemit—într'un cuvânt, un vulgar apărător al „ordinei"!...

C. Stere

Dovada? Citațiuni câte doriți. Nu dovedesc, de pildă, reacționarismul lui Anatole France acele pagini din „Părerile lui Jérôme Coignard", în care se spune, că acesta „n'ar fi iscălit nici un rând din declarația drepturilor omului, din cauza excesivei şi nedreptei separațiuni pe care aceasta o stabileşte între om şi gorilă"?

Dar Anatole France treizeci de ani a luptat în rândurile partidului socialist francez, şi a murit comunist şi aderent al Internaționalei dela Moscova!

Foarte simplu: din laşitate.— acest octogenar căta să-şi asigure confortul şi impunitatea „pentru cazul revoluției"...

D. Jacques Roujon ne spune textual:

„Autorul **Dorințelor lui Jean Servien** şi al romanului **Zeilor li-i sete,** îşi închipuia foarte precis, revoluția şi riscurile ei; el nu o vedea **en beauté.** Perspectiva de a fi masacrat ca Jean Servien nu-i surâdea... Dimpotrivă, ideia **de a urla cu lupii** i-a surâs... El şi-a luat ca normă de a nu contrazice nici odată sentimentul popular, mai cu seamă când el se arată absurd şi feroce"1).

Cum se explică această campanie postumă împotriva omului pe care o jumătate de veac îl adula întreaga Franță intelectuală, — şi care încă în viață îşi putea indica locul ce i se rezervase în Panteon?

Avea oare dreptate **Anatole France când spunea,** cum mărturiseşte un alt „admirator":

„Inteligența este o calamitate..... In raporturile dificile pe cari omul **le are cu semenii săi, inteligența** nu e de nici un folos.

„Ne fiind prea răspândită, ea este obiectul de invidie sau de teamă..... Ea face pe cel ce-i posedă vr'o fărămitură să **se deosebească de alții** prin ideile lui şi prin expresia pe care el le-o dă. Prin aceasta el devine de îndată suspect **şi detestat"....** 2)

Mediocritatea nu poate oare ierta geniului această singularizare — şi se consolează când îi poate afla slăbiciunile şi scăderile, sau îi poate reduce ideile cele mai originale la banalități răsuflate? Poate chiar instinctul de conservare dictează această atitudine față de un om care e o glorie națională, dar în a cărui operă fiecare cuvânt e ca o mină de dinamită.....

La întâmplare deschid un volum şi dau în minunatul **„Crainquebille"** peste următoarea apologie a justiției pusă în gura preşedintelui Bourriche:

„Metoda care consistă în examinarea faptelor după regulele criticei este inconciliabilă cu o bună administrație a justiției.

Societatea se reazimă pe forță şi forța trebue respectată ca temelia augustă a societăților. Justiția e administrația forței.....

„Judecătorii nu sunt ascultați decât în măsura în care au forța cu ei. Fără jandarmi judecătorul n'ar fi de cât un biet visător. Mi-aş face rău, dacă aş condamna pe un jandarm. De altfel spiritul legei se opune la aceasta. A dezarma pe cei tari şi a înarma pe cei slabi, ar însemna o schimbare a ordinei sociale, pe care eu am misiunea să o conserv. Justiția este sancțiunea nedreptăților stabilite. Mai cu seamă să nu-i cereți ca să fie dreaptă — şi eu vă voiu spune chiar că ideea unei justiții drepte a putut încolți numai în capul unui anarhist."

La aceasta d. Bergeret adaogă:

„Toată justiția socială se reazimă pe aceste două axiome: furtul este condamnabil; — produsul furtului este sacru"...

Ironia corozivă, care atâtea decenii atacă în operele lui Anatole France toate *temeliile societății* trebuia cu ori ce preț neutralizată.

Incomprehensiunea sau subtilitatea „admiratorilor" vin în ajutorul acestei necestăți sociale.....

C. STERE

Bucov, 30 Septembrie 1925

1) Jacques Roujon: „La vie et les opinions d'Anatole France", 201—202.
2) Marcel le Goff: „Anatole France à la Béchellerie". p. 128-129.

Indexul

Congregația Indexului, opera lui Ignațiu de Loyola, consfințită prin consiliul dela Taident, funcționează şi astăzi cu aceiaş imperturbabilitate ca şi pe vremea reorganizării catolicismului după reformă, când şefii bisericei erau înfricoşați de influența ideilor asupra credinței. Din vreme în vreme câte un edict al oficiului aruncă anathma asupra unei lucrări făcând cunoscut credincioşilor că le este oprit nu numai cetirea ei dar şi posesiunea, ba chiar atingerea de dânsa. Interdicția aceasta a consiliului cardinalilor nu este fără urmări, după cum s'ar părea, deoarece foarte mulți credincioşi execută întocmai hotărîrea congregației. Iar cititorii catolici neascultători — când sunt dovediți — sunt loviți de excomunicare — adică sunt scoşi de sub tutela bisericei — lucru care deşi nu mai are vechile urmări, totuş e destul de neplăcut — pentru care catolicul convins se leapădă mai bine de plăcerea cărții prohibite.

Sunt scrieri care, deşi oprite, au fost mai târziu reabilitate: aşa de pildă lucrările lui Copernic şi ale lui Galileu nu mai sunt astăzi interzise. De asemenea opera lui Pic dela Mirandola, lovită de Inocențiu VIII, fu amnestiată de Alexandru VI Borgia.

Dintre scrierile vechi au rămas condamnate până azi **Cugetările** şi **Scrisorile Provinciale** ale lui Pascal, **Scrisorile Persane** ale lui Montesquieu, **Esseurile** lui Montaigne, **Povestirile** lui Lafontaine, **Emile, Contractul social** şi **Scrisorile** lui J. J. Rousseau, **Povestea butoiului** de Swift, **Ruinile** lui Volney, **les Mélanges de litterature** ale lui d'Alembert, **Dicționarul** lui Bayle, **l'Esquise sur les progrès humains** de Condorcet, **Jacques fatalistul** al lui Diderot, **Pluralitatea lumilor** lui Fontenelle, **Franța** şi **Reisebilder** ale lui H. Heine, **Incercările asupra înțelegerii omeneşti** ale lui Hume şi Locke, **Poeziile** lui Clément Marot şi **Paradisul pierdut** al lui Milton.

Printre lucrările moderne sunt: **Rouge et Noir** de Stendhal, **Port-Royal** al lui Sainte-Beuve, **Cântecele** lui Béranger, **Cursul de filozofie** al lui Auguste Comte, **Istoria literaturii engleze** a lui Taine, **Memoriile Diavolului** ale lui Soulié, **Religia naturală** de Jules Simon, **Ahasvérus, Geniul religiilor, Filozofie şi poezie** de Edgar Quinet, **Madame Bovary şi Salambo** de G. Flaubert, **Notre Dame de Paris** şi **Mizerabilii** lui Victor Hugo, **Jocelin** şi **Căderea unui înger** de Lamartine, **Cuvintele unui credincios** şi **Cartea poporului** de Lammenais, **Evangheliile** de Leopardi, **Scene din viața bohemilor** ale lui Murger, le **Citateur** de Pigault-Lebrun, etc.

Apoi a fost condamnată şi pusă la index opera în întregime a următorilor scriitori: Voltaire, Eugène Sue, Balzac, Campanella, Georges Sand, Spinoza, Dupin Ainé, Ernest Renan, Ernest Feydeau, Lamettrie, Alexandre Dumas-père şi Alexandre Dumas-fils.

Caracterul.

Un gentilom care avea o minunată colecție de porțelanuri (China, Sèvres, Depton...) se plângea la trei amici — un scoțian, un londonez şi un irlandez — de stângăcia valetului său care amenința să-i nimicească raritățile.

— Dă-l afară — spuse englezul.
— Păcat — altmintrelea e foarte bun servitor.
— Pune-l să plătească stricăciunile, zise scoțianul.
— Unde-i ajunge leafa!
— Măreste-i-o atunci — încheie irlandezul.

Intre scriitori

„DELICIOSUL EFEB"

Cât a trăit, Balzac a făcut mereu planuri cum să ajungă repede la avere, la glorie şi la onoruri. După ce toate întreprinderile lui industriale puțin au lipsit să nu dea faliment; după ce cetățenii din Angoulême şi Chinon n'au voit să-l aleagă deputat; după ce însfârşit operele lui dramatice, dela care aştepta nişte venituri fabuloase — au căzut cu mare scandal — cu tot concursul dramaturgului romantic Frédérick Lemaitre, Balzac tot se mai gândea cum ar putea da o... lovitură şi se convinse în cele din urmă că numai presa i-ar servi năzuințelor lui. Incercase mai întâiu să lanseze o revistă scrisă în întregime de dânsul — numită **la Revue Parisienne,** care însă nu prinse. Căci Balzac, măcar că era o minte foarte ageră şi avea o voință de fier, totuş o uşurință caracteristică fizionomiei lui sufleteşti, îl făcea să vadă necontenit foloase enorme în afaceri care nu erau nici bine închegate, nici serios studiate. De pe urmele tuturor încercărilor nefericite de parvenire, marele scriitor se înglodase în datorii colosale, iar din pricina lor aproape nu-i ticnea să trăiască...

Balzac

Dar Balzac nu putea exista fără să plănuiască ceva. Pe vremea aceia apăreau două reviste la Paris, care aveau autoritate mare în public şi făceau şi bune afaceri comerciale: **la Revue des Deux-Mondes** şi **la Revue de Paris.** Balzac ar fi dorit să le ia locul cu o publicație mai ieftină, mai bine scrisă şi mai interesantă decât ele. Sfătuindu-se cu prietenii săi, hotărîră cu toții — după insistențele marelui lor amic — să-şi pună planul în lucrare — şi să mai încerce şi data asta. Titlul revistei avea să fie **la Chronique de Paris,** iar redactorii ei — între alții — Théophile Gauthier, Jules Sandeau, Gozlan, etc. găsiseră şi un foarte bun administrator în persoana lui William Ducketi — acela care mai târziu a lansat **Dicționarul Conversației** care a avut un apreciabil succes...

Pentru ca acest proiect să devie însă o realitate, trebuiau bani —şi încă mulți — şi nimeni dintre fundatori nu avea capitalul trebuincios. Deşi toate celelalte chestiuni se aranjaseră, revista nu putea apărea din motive financiare, şi Balzac se frământa cu gândul ziua şi noaptea cum să rezolve problema.

Intr'o dimineață — când enervat era gata să renunțe şi la această combinație — i se anunță un domn care dorea să-i vorbească în chestiunea nouei publicații. Balzac îl primi — dar fu deziluzionat de la cea dintâiu aruncătură de ochiu. Inaintea sa era un tânăr subțirel, înmănuşat, pomadat şi spilcuit, — parcă atunci s'ar fi scoborât din galantarul unui croitor bărbătesc — care se închină cu toată reverența în fața marelui scriitor.

Balzac îl pofti să şadă, şi junele musafir se aşeză comod pe un scaun scoțând înainte un bețişor de promenadă la care străluceau câteva garnituri inelare de aur.

— Domnule, începu el — sunt unul dintre admiratorii o uitară unii la alții neştiind ce să creadă? Balzac pe care am auzit c'o scoateți...

— Domnul meu, îi răspunse acru scriitorul — doritor să sfârşească mai repede o conversație inutilă — revista mea nu va apărea încă, de oarece...

— A, în privința asta nu face nimica — îi tăie vorba cu nevinovăție solicitatorul — pot să aştept. Am crezut că e bine să vă anunț numai din vreme, că vreau să scriu eu rubricele **Moda** şi **Teatrul.**

— Domnule, răspunse Balzac cât se poate de plictisit, uitându-se mereu la pantofii lui de lac, — dar nici nu m'am gândit dacă revista mea o să aibă rubricele de care-mi vorbeşti, iar în cazul când ele vor figura, nu ştiu dacă nu vor fi atribuite vreunuia din prietenii mei...

— In cazul acesta ar fi păcat — răspunse tânărul sculându-se depe scaun, căci aş fi ținut mult să lucrez sub direcția d-voastră. Eu sunt fiul bancherului N.

Şi tânărul numi pe un bancher foarte cunoscut din Paris.

Auzind numele, Balzac înaltă capul...

— Personal eu n'am nici o avere — urmă mai departe viitorul cronicar — dar cred că tatăl meu, care are vreo douăzeci de milioane, ar fi dispus să...

— Te rog, dragă Domnule, fii bun şi ia loc... zise cu grabă Balzac care, auzind vorba de milioane, se făcu pe față roş ca bujorul. Şi o conversație foarte vioae se încinse între scriitor şi prețiosul său musafir — care părea cu totul doritor să colaboreze cu Balzac — scriind despre teatru şi mode — rubrici pe care directorul revistei i le concedă cu mare entuziasm. Apoi vizitatorul se ridică să plece:

— Sunt încântat de cunoştința dumitale, tinere, — îi zise Balzac strângându-i mâna cu efuziune. Trebuie să ne vedem cât de curând ca să faci cunoştința şi cu ceilalți redactori, prietenii mei. Ştii ce? Să mâncăm într'o sară împreună.

După ce au căzut de acord asupra zilei, îşi luară rămas bun unul dela altul cu multă cordialitate şi se despărțiră.

Imediat Balzac chemă numaidecât pe amicii săi.

— Veste bună! le strigă el. Insfârşit de data asta vom izbuti. Norocul mi se prezintă sub chipul unui tânăr — cât se poate de prost — însă foarte simpatic, care ne pune la dispoziție milioanele lui tată-său. Vom lua o masă împreună la începutul săptămânii viitoare. Să-l orbim prin bogăția noastră!...

— Foarte bine, însă de unde bani pentru asta? întrebă unul din cei de față.

— Să ne cotizăm... să facem ce-om şti... chiar dacă ar trebui să scoatem francii şi din piatră seacă, dar să nu scăpăm aşa minunată ocazie...

Şi Balzac spunând aceste vorbe, îşi freca mânile de bucurie.

— Dar e lucru sigur? se interesă Gozlan.

— Dacă e sigur... Mai e vorbă?... Afacerea e caşi făcută. Deci pe lucru, băieți! **Cronica Parisului** apare cât de curând...

Discuțiile începură în privința solemnității mesei. Căzură de acord asupra locului alegând o sală din centru, frumoasă şi spațioasă. Se găsi şi restaurantul care să servească menu-ul — pentru 400 de fr. Trebuia însă argintărie. Asta era mai greu. Unul din prieteni spuse că are el o superbă garnitură de masă, **dar e pusă la Muntele** de Pietate pentru 800 de franci. Era nevoie deci de 1200 de franci cel puțin. Amicii lui Balzac alergară, vândură din disponibilități, se împrumutară — şi cu mare greutate strânseră suma — iar în ziua fixată s'au adunat cu toții în jurul unei mese copioase şi bogate.

Tânărul păru încântător tuturora: fu poreclit **deliciosul efeb!** Balzac îl puse la dreapta sa. Masa se trecu în veselia comunicativă a invitaților, toți prieteni buni ai marelui scriitor — viitori colaboratori ai revistei.

La sfârşit — aproape de ziuă — Balzac se ridică cu paharul de şampanie în mână şi într'o splendidă improvizație salută pe noul Mecena care punea în serviciul unei idei averea sa cu atâta mărinimie. Apoi la cafea, după ce comesenii şi-au aprins câte o parfumată havană, directorul **Cronicei** se adresă fără jenă deliciosului efeb:

— Şi acuma, tinere amice, te rugăm să ne spui cam ce capital ai de când să pui în Cronica Parisului?

— Domnilor, zise efebul ridicându-se surâzător. Vă făgăduesc că, chiar de mâne, o să încep vorba cu papa.

O tăcere mormântală urmă acestor cuvinte. Redactorii se uiară unii la alții neştiind ce să creadă? Balzac se făcu întâiu galben, apoi roşu, pe urmă vânăt şi, în debandada generală care urmă după dezastru, strigă lui Gozlan:

— Repede tacâmurile la Muntele de Pietate!

GHEDEON

Cântecul Lipoveanului

Am să 'ntind la noapte plasa.
Să prind mrene ca argintul,
Şi obleți ca mărgăritul,
Şi ciortani voinici cât masa.
Am să prind cât oiu putea,
N'am să-i duc la chirhana.

Ci lui Iani cârciumarul,
Peste mult i-oiu duce 'n lotcă.
Şi-am să-i spun să-mi toarne votcă,
Să mi-l umple ras paharul.
Si-am să beau cât oiu putea,
Ca s'o uit pe Lenca mea.

Şi-am s'o uit pe Leanca mea....
Insă dacă mâine seară
Am să dau cu plasa iară,
Pprinde-voiu doar stele 'n ea,
Ca să leg şirag de stele
Pentru gâtul dragei mele.

RADU BOUREANU

„ADEVARUL LITERAR ŞI ARTISTIC" şi-a asigurat colaborarea regulată a d-lui CONST. STERE

Subt rubrica „Din carnetul unui solitar" d. Stere va publica în numerele viitoare: însemnări asupra literaturii ruseşti actuale; note pe marginea unui roman antisemit, etc.

Pustiul

In fiecare vară așteptam, mai cu nerăbdare decât ziua Paștilor, cele două săptămâni de concediu. Atâta răgaz de răsuflare ne dau și nouă, slujbașilor inferiori dela bancă. Și încă suntem mulțumiți dacă-l avem în fiecare an. Se'ntâmplă că-i lucru mult une-ori, sau slujbașii mai mari întârzie pe la băi desvinovățându-se cu un atestat medical, și atunci om să fie funcționarul cu leafa subt patru mii care cutează să se înfățișeze directorului pentru concediu! Și dintre cei cari cutează rari sunt cari să nu se încurce, să nu înceapă a bâlbâi, îndată ce directorul se pune să răcnească la ei că ce nevoe au de concediu? Nu știu cum îți pare dumnitale, dar eu cred că un director de bancă mare pe pământ nu se poate asemăna decât cu sfântu Ilie din cer. Când începe să tune și să trăznească zadarnic cauți după adăpost: n'ai unde te ascunde, iar de oprit nime nu-i poate opri.

Eu sunt dintre cei puțini cari n'au pierdut nici o vacanță. Am eu meșteșugul meu de-a mă apropia de directorul. Dar, mai ales, amintirea zilelor de vară din satul acela dela poaelele munților, îmi crește curajul de câte ori tiranul nostru vrea să mă despoaie și de puțina libertate la care, se spune, că am drept.

In fiecare an trăgeam la aceiași gazdă: îmi plăcea grădina românului. Mare cât un hotar și adumbrită de meri bătrâni. Să stai trântit pe spate, cu ziua de cap, pe iarba moale, fragedă, la umbră, și să privești albastrul cerului, printre deschizăturile ramurilor! Zadarnic zâmbești dumneata, dar eu cred că în mine doarme un pictor sau un poet! Da, un artist care trăește într'o cușcă, cu ferestrile zăbrelite, anul întreg, afară de vacanța de două săptămâni! Să nu crezi dumneata că mișcările revoluționare sunt chiar așa de neîndreptățite pe cât ți-se pare: geme lumea de nedreptățile sociale! Să socotești numai talentele și geniile cari se îneacă în noaptea inculturii și a mizeriei, neputând birui valurile grele, să se salte o singură dată la suprafață, să lumineze pentru un veac întreg! Ce pierdere, ce pagubă pentru omenire dar ce chin pentru cei ce se simt aleși și n'au putință să fie chemați! Ei nu sorb viața, ei sorb pustiul.

Da, zâmbești, fiindcă, te știu eu, dumneata ești tipul burghezului ca și directorul nostru. Pentru dumneata nu există decât materia cu legile ei... Dar, s'o lăsăm încurcată. Am trecut la teorii numai pentru ca să-ți dovedesc ce mă lega de grădina gazdei mele. Am simț pentru frumusețile naturii, iată ce mă făcea să merg în fiecare an în satul acela dela poalele muntelui, și să trag la gazda care avea grădina aceia minunată.

Dar nu numai frumusețea grădinii mă făcea să nu-mi schimb gazada. Imi vei spune dumneata că mă atrăgea cinstea gazdei, fiertura bună ce mi-o pregătea nevastă-sa, ori poate vr'o codană de fată sau nevastă tânără? Da, adevărat este că nenea Pavel era om de omenie, lelea Anuța femeie harnică, curată și bună gospodină, și că mai aveau și un drac de fată. Dar eu cam trecusem de vârsta drăciilor, iar cele două săptămâni cât rămâneam la ei, făceam cură de lapte. Și încă știi ce lapte? De capră! Sănătos lapte!

Dar cânt lapte de capră poți găsi la cincizeci de gazde din sat, iar camere tot așa de bune și grădini tot așa de mari câte vrei, ce crezi dumneata că mă aducea în tot anul la aceeași gazdă? Principala cauză a determinării?

Fiindcă ori cât te-ai gândi nu ai ști ce să răspunzi, îți voiu spune eu dela început: distracția, putința de distracție. Da, domnul meu, putința de distracție acolo în grădina mare cât un hotar, cu oala de lapte de capră lângă mine, subt umbra merilor bătrâni, printre ramurile cărora se vede seninul înalt al cerului de vară. Casa, curtea, grădină e pustie din răsăritul până în apusul soarelui: toți din casă se duc la lucru. Eu rămân singură și mă distrez.

Vacanța fără distracție nu plătește nimic. Hodina goală ostenește și plictisește pe om. Dar cum mă distram? Sorbeam aerul proaspăt și priveam cerul? Și asta e distracție până la un loc. Ascultă, dacă vrei să cunoști taina atracției mele.

Vecini cu nenea Pavel trăiau doi bătrâni, Costan și cu Sorica. Nu mai erau buni de lucru. Toată ziua se târau prin curte și toată ziua se certau. Ce mai certe!

Abia se ridica soarele de-un sul, — soroc până la care eu băusem două ulcele cu lapte de capră, și auzeam pe moș Costan tușind pe lâng ăgard. Il cunoșteam după tuse: a lui era mai adâncă, mai energică: a babei era hodorogită, cu răsunete îndelungate în coșul pieptului: părea că sfârâe acolo un ceasornic enorm, vechiu de veacuri, cu toate fierăriile ruginite și stricate.

— Iar te-apucă! se auzea de unde-va de aproape glasul babei.

— Iar! spunea cu geamăt, moșul, între două năvale din adâncul pieptului.

— Ți-am spus să nu mai bei dimineața apă din fântână pe inima goală! Să știi că odată ai să-ți scuipi și sufletul din tine.

— Numai să nu mă întreci! zicea moșneagul cu ciudă, înnecându-se.

Și, am băgat de seamă, că baba nu se mânia în zadar. Cât ce-l auzia pe moșneag tușind, nu se mai putea opri: începea și ea, cu înnecăciuni mai grele decât moșul.

— Tu o să deșertezi ce ai în tine mai grabnic decât mine, zicea Costan. Tu nu bei apă rece dimineața, și iată că te prind neputințele, mai avan decât pe mine.

— Tu mă faci!

— Eu?

— Știi bine: când te-aud, îmi vine și mie. Nu pătesc așa și noaptea în păcel?

Un restimp nu se mai aude nimic: tușesc și se înneacă amândoi. Șed împreună pe-o trupină de stejar mâncată de cari, cu coatele răzimate de genunchi, cu capul spriginit în palme, și hârâie pe-o nespus de mare și de variată mulțime de glasuri.

Când se linișteau, moșneagul zicea:

— Cum îți vine dacă m'auzi pe mine? Parcă ai umblat tu vr'odată în viață pe urmele mele!

— Nu vorbi tare, nu striga, că te-apucă din nou, zicea bătrâna, simțind încă gâdilitura în gâtul deșirat, pe care mărul lui Adam se plimba mare cât o vertebră.

— Ei, și! Parcă n'am mai tușit noi! Asta-i *cafeiu* nost de dimineață, tu babo. Până nu vom trece peste paharul ce ni s'a dat, nu vom avea liniște.

Și baba avea iarăși dreptate. Cum gâtlejurile lor erau pline de ațâțările tusei, se porneau din nou pe behăit.

— Blestemat bătrân! Nu se înțelege! reușia, cu mare chin, să spună Sorica. De cincizeci și doi de ani nu m'a ascultat niciodată!

— De cincizeci și patru!

— De cincizeci și doi de ani mă bagi în pământ!

— De cincizeci și patru, și tot nu te văd odată acoperită.

— Să-ți fie rușine!

— Mi-o fi!

— Nu ți-e păcat de Dumnezeu?

— Nu.

— Nici frică de muncile iadului, să vorbești așa?

— Nici. Iad am avut eu pe pământ!

— Iad?

— D'apoi! Cu tartorița lângă mine!

— Ptiu! Păgânule!

Auziam cum bătrâna sculpa într'o parte și printr'o spărtură a gardului vedeam cum își măsură cruci largi. Un restimp era liniște. Cei doi bătrâni ședeau tăcuți vreme îndelungată.

— Costane, zicea dela o vreme baba, ai dat tu mohor la viței?

— Dat! răspundea bătrânul.

— Mohor secerat de azi?

— De azi!

— Cel rămas de aseară era prea bătrân, și vițelușii sunt cruzi încă. Le mai place mohorul tînăr.

— Parcă eu nu știu! Cui nu-i mai place ce e tînăr?

— Ptiu! Diavole!

Și bătrâna iar scuipa și iar bătea la cruci. Urma din nou un restimp de tăcere.

— Da', le-ai umplut bine ieslea? întreba Sorica într'un târziu.

— Umplut, n'avea grije!

— Și le-ai pus și ciubărașul cu apă?

— Pus.

— Atunci e bine!

— Bine, da! Dacă le fac eu toate!

— Le faci tu toate?

I. Agîrbiceanu

— D'apoi? La ce-mi ajuți? Tai tu mohor? Aduci tu bostani din grădină pentru porci? Scoți tu apă din fântână? Dumneaei întreabă, poruncește! Costan săracul să se'nvârtă și acum ca un priznel! Dumneaei stăpâna!

— Vai, păgânule! Cum poți vorbi așa? Mai pot eu scoate găleata din fântână? Mai pot căra bostani? Nu mă știi cu vătămătură?

— Da, ești hârbuită rău! Ți-a eșit un sfânt din gură, babo! Numai ești bună de nimic. De-acum sapa și lopata! lopata!

— Da de bună voe m'am hârbuit, ticălosule? Așa am fost când m'ai luat, acum cincizeci și doi de ani?

— Cincizeci și patru!

— Iacă! Nebunie curată! Ții mereu la cincizeci și patru! Parcă nu ți-a spus popa! Parcă nu ți-a spus nănașu' acum douăzeci și cinci de ani. Dar spune-mi, bătrân ticălos, așa hârbuită m'ai luat? N'am îngenunchiat în jugul pe care mi l-ai pus după grumazi? Câți copii ți-am făcut? Câți copii ți-am crescut?

— Ți-am zis eu să-i faci? Cine te-a pus? Te-ai pornit ca o mașină! Cine te-a mai putut opri?

— Talpa iadului ai s'ajungi! Vorbești așa de copiii pe care ni i-a dat Dumnezeu.

— Ba eu știu că mie tu mi-ai dat! Și dacă nu te grăbeai și nu te hărniceai așa, știu că era mai bine. Așa am mai umplut și noi lumea cu șase sărântoci.

Un petec de moșie împărțit în șase! Știu că o să te blagoslovească și ei! Și ce-ar putea face când de atât amar de ani trag pe dracul de coadă! Mai bine rămâneau în zgău vr'o patru.

— Ce?

— Mai bine te opreai la doi! Asta vream să spun.

Bătrâna își lua capul în palme și începea a se gelui ca la îngropare.— Măi Costane, zicea în urmă cu greu suspin, după cât văd eu, tu cu cât îmbătrânești te dai tot mai mult de partea necuratului. Ii scris la Evanghelie că copiii sunt darul lui Dumnezeu.

— Vor fi! Iată ce hodoroagă au făcut din tine! N'ai spus tu că ai crescut mulți copii și de aceea te-ai hârbuit?

— Da, că n'ai avut grije de mine, nu m'ai cruțat nici ca pe-o slugă. M'ai pus la poveri cu copilul în brațe, cu ei după mine. Dar tu știi bine, — de ce ieai în deșert numele lui Dumnezeu, — că nu din copii mi-a venit vătămătura. Din ridicătură prea multă, Costane! Nu ți-aduci aminte când plângeam că nu pot urni ciubărul plin cu rufe mulate, și cum te-am rugat ca pe Dumnezeu să vii să-mi ajuți? Stăteai subt șopron și trăgeai fum din drăcia aia neagră, și n'ai vrut! Bărbatul e capul răutăților, să știi dela mine!

— Parcă nu știu! Parcă acum mi-o spui întâia oară!

— Dacă știi, să-ți tacă fleanca! Eu, dacă nu pot căra bostani și nu mai pot scoate găleata din fântână, nu mai sunt de nici un folos? Dar cine-ți face de mâncare? Cine te spală? Cine-ți dă primeneli Duminica? Cine-ți așterne? Cine mătură 'n casă? Cine mulge vacile? Of, că nu mă adună odată Dumnezeu sfântul, să rămâi tu singur! Atunci să mă plângi!

— Aș pune o pomană să se ducă vestea!

— Tu? Sgârcit cum ești?

— Da! Cu vase nouă, cu rachiu și cu mâncări de dulce!

— Nici pentru părinții tăi n'ai vrut să faci așa o comândare creștinească! Vei face pentru mine? Cine te crede?

— De bucurie, ce nu face omul? Poate aș mai avea și eu un an doi de trai, și i-aș trăi în liniște. Dar știu eu că dorința mea-i zadarnică. Ce dorință mi-ai împlinit vr'odată?

Bătrâna se scula supărată, intra în tindă, vedea de clește, de fiertura de la foc; eșia o clipă la portiță, privea în lungul uliței, apoi, potolită, împăcată, se apropia din nou de buturugă. Dar moșul nu mai era aci. Iși luase secerea și trecuse în grădină să secere mohorul ce creștea ca pădurea în porumbul din fundul grădinii unde aveau un petec de pământ, pe care nu l-au dat încă copiilor.

— Costane hă! măi Costane!

Moșul o auzia dar o lăsa să strige un restimp pe baba care se tot apropia de porumbiște.

— Costane!

— Aici-aici! răspundea dela o vreme bădicul.

— Seceri mohor? Ce faci acolo?

— Secer!

Sorica se apropia și abia-l găsia pe moșneag, pierdut în porumbul mare.

— Las' că-i destul Costane!

— Mai tai puțin.

— Se veștezește și nu-l mănâncă vițelușii bucuros. Stai să viu să-ți ajut și eu.

Bătrâna fâșeia printre porumb, prin mohor, încârligată de spate, aduna mănunchiurile de verdeață tăiate de bătrân.

— Destul, Sorico, nu mai lua!

— Ba mai iau un mănunchi!

— Nu mai lua că iar ți se face rău. Știi tu bine că nu mai suferi la povară!

— Nu mai sufăr, e drept, dar și tu prea te încarci cu greutățile. Eu dacă mor, nu-i nimic!

— Cum?

— Tu poți trăi și fără mine!

— Ei, iacă! Ce-ți mai trece prin cap!

— Da, Costane! Odată tot te vei scăpa de mine.

— Ce mai vorbă! De ce să mă scap de tine?

— Nu că vrei, dar așa-i legea lumii. Și, dintre noi doi, eu sunt cea mai hodorogită. Să dea Dumnezeu să mor eu mai întâi.

— Cum va vrea Dumnezeu! Aici omul nu se poate amesteca. De trăit, ce să spunem, am trăit destul. Cu bine, cu rău cum a dat cel de sus. Ascultă, Sorico, mâne-i Sâmbătă?

— Cum se poate! E Duminică!

— Nu-i Sâmbătă? Am vrut să merg la popa să mă mai grijesc odată. Mi se pare că au trecut șase săptămâni de când m'am cuminecat mai pe urmă.

— Au trecut. Două zile peste șase. La mine patru zile peste cinci săptămâni. Ai putea merge deseară.

— Așa mă gândesc!

Și amândoi bătrânii înaintau domol, cu mohorul în brațe, spre țarcul vițelușilor.

* * *

De zece ori se certau și se împăcau la zi.

Ascultându-i ajunsei să cunosc tot traiul lor de cincizeci și patru de ani de căsătorie, ba și vremea dinaintea căsătoriei. Intelesei rând pe rând, durerile și bucuriile vieții lor, luptele lor, biruințele și înfrângerile lor. Iși dăpănau viața în crâmpeie de vorbe aruncate, întăcerile lungi, în amintiri fără sfârșit, fără nici o rânduială imperechiate. Părea că vorbesc numai din trecere de vreme, să împrăștie urâtul și pustiul, ce-i încunjura c'un aer de cimitir, de moarte. Sfezile, supărările lor nu lăsau urme. Nu știu cum, ascultându-i, îmi părea că vorbesc numai din gât, ca și când aci ar fi așezată o mașinărie, care deapănă amintirile ce nu mai ating inima, sufletul.

Ajunsei astfel, vară de vară, fără să citesc vr'o carte, să cunosc romanul unei vieți.

Era o distracție cum nu se poate mai minunată. Fără să mă obosesc, fără să-mi fortez privirea sau intelectul, cunoșteam o viață de cincizeci și patru ani de căsnicie. In fiecare vară câte un nou amănunt. Dar nu însăși povestea vieții celor doi bătrâni mă distra și mă hodinea, ci ceeace se desprindea din felul cum o înfiripau ei. Cu o emoție de porunceală, din obișnuința de a trăi, fără să se supere, să se mânie, să le pară rău, ori să dorească ceea din ce a trecut, ei își dădeau seama de deșertăciunea vieții lor. Și, ascultându-i cum și-o povestesc, eu, din an în an, îmi dădeam tot mai mult seama de deșărtăciunea întregei vieți.

Și acum fiindcă eu te stimez și țiu la dumneata, cred că îți pot spune adevăratul motiv pentru care mergeam în fiecare vacanță în acelaș sat de munte, la aceeași gazdă era tocmai ca să am senzația acestui simțemânt al deșertăciunii. Și știi pentru ce? Ca să pot suporta mai ușor viața, traiul meu de mic funcționar, cu salar sub patru mii, într'o celulă cu zăbrele, între cifre și condeie, când în mine de sigur că putea trăi un pictor ori un poet.

Din an în an regretam tot mai puțin că nu trăiesc în împrejurări în care artistul din mine să-și fi putut lua avânt. Acum știam: artist ori om de rând, viața, după ce-ai trăit-o, nu mai are nici un preț. Nici ea, nici ceeace ai făcut, ce ai realizat. Cu ce te alegi în pragul morții? Cu ce pleci în lumea cealaltă? Deșertăciunea nu poate veni după tine.

* * *

In anul acesta n'am stat numai trei zile în satul de munte, la vechea mea gazdă. In vecini se făcuse schimbare. La început, un ceas-două, după ce am intrat în grădină, nu-mi puteam da seama ce s'a petrecut. Aveam impresia că ceva fumuriu, ca o negură, se lăsase, peste grădina, curtea și casa lui Costan. Un pustiu greu plutea de-asupra lor.

Nu auziam nici o vorbă, nici o sfadă. Mă simțeam rău, în liniștea asta grea. Intr'un târziu îmi păru că aud un sgomot ușor, nedeslușit, ca fâșeitul unei paseri de noapte. Mă apropiai de gard și mă uitai printr'o spărtură. Era baba Sorica singură, ședea pe buturuga mâncată de cari și căsca. Căsca să-i cadă falca, nu alta, și după fiecare căscătură făcea: „Hăi-hăi!" Ușor, domol, ca un fâșeit de pene moi.

O urmării cu privirea vreme îndelungată. Trecu încet prin curte, prin grădină, se înapoe domol, și, în restimpuri, se opria și căsca. Așa o văzui înapoindu-se dela portiță, eșind din tindă.

Se opria în mijlocul curții, se uita în neștire ca un obiect, și, după ce căsca, făcea:

„Hăi! Hăi!"

— E singură. A murit Costan! A murit moșneagul mi-am zis. Și ascultam c'un fel de teamă acele oftări ale bătrânei: „Hăi! Hăi!" Nu-mi părea că-i un regret, o durere. Imi părea că hăuitul acela vine de undeva din marginile existenței, că însăși existența cască, nepătrunsă de ea însăși, neînțeleasă, zadarnică, că-i un glas dela începutul sau dela sfârșitul lumilor.

Și atunci am simțit pustiul greu din vecini! Era ca un cer de plumb care turtea casa, șura, pe bătrâna; pătrundea prin ferestrile mici, prin coperișul de pae. Părea că din casă isvorește pustiul. Era sur, rece, greu, apăsător. Mă înăbușa. Mi-am luat geamantanul și am plecat.

Cu o săptămână înainte îl îngropaseră pe Costan.

Conan Doyle despre lumea cea'altă

Avenue Vagram e plină cu automobile, sgomot, lumină electrică și oameni. Pe trotuar — un zid viu. Nici nu poți răzbate. Intrarea în sala Vagram e barată cu gratii de fer.—Ocoliți,—strigă polițiștii,—pe ceilaltă stradă.

Mulțimea aleargă, se poticnește, prin stradele înguste, manevrând printre curentele de automobile.

Vai! Din nou un gard de fer. Se începe un adevărat asediu. Prin gard publicul e lăsat să treacă numai unul câte unul. E prea lungă așteptarea celoralți! Publicul murmură, protestează și apasă din rândurile dinapoi. O franțuzoaică cu voal lung se revoltă: „Toate astea-s din cauza străinilor. Nu mai poți respira în Paris din cauza lor!"

Două englezoaice bătrâne se simt jignite. La rândul lor încep să se revolte; și nu știu de ce mă acuză pe mine că eu produc înghesuiala. Una chiar începe, fără nici o jenă, să mă lovească în spate cu pumnii.

In hall-ul sălei se stinge electricitatea. Mulțimea răspunde cu vuet și cu un urlet formidabil agitându-și pe sus mâinile cu biletele strânse în pumni.

Franțuzoaica cea expansivă își schimbă deodată tactica „Ce scandal! Dacă poliția noastră nu-i capabilă să facă ordine aci, să-i invităm pe Americani!"...

Ah, femeile!...

Spre intrare își croește drum un bătrân gras, mare ras, cu părul lung. Poate că-i pastor sau poate... vre-un comic, celebru în retragere. E strâns din toate părțile. Trăsăturile mari ale feței lui produc cele mai variate și surprinzătoare grimase. Totuși bătrânul ajunge la intrare și vrea să-și cumpere un bilet. Publicul îl împinge înapoi cu strigăte de indignare furioasă.

Când am reușit să intru în sală, Conan-Doyle începuse să vorbească. Vocea-i răgușită, de bătrân, s'aude în toată sala arhiplină. Pe o estradă înaltă, alături de orator, o domnișoară lucrează la un aparat telegrafic, fără zgomot, expediind nu se știe unde fiecare cuvânt pronunțat.

Conan-Doyle seamănă mai degrabă cu Watson decât cu Sherlock Holmes. Are statura aproape înaltă. E cam gras. O față lată, plină de bonomie. Vorbeste englezeste, iar un translator traduce tare fiecare frază în franțuzește.

— M'am convins de existența celeilalte lumi, de dincolo de mormânt. Am intrat în raporturi cu oameni veniți de acolo, i-am văzut, am vorbit cu dânșii.... Existența după moarte diferă atâta de a noastră, în cât ni-i extrem de greu s'o judecăm și s'o pricepem. Nici cei morți nu pot povesti multe despre ei înșiși. Totuși e stabilit că viața omului de pe pământ e oarecum legată de viața de dincolo. Nu se poate spune că în viața aceea noi primim răsplata sau pedeapsa cuvenită pentru faptele noastre, însă există oare care legătură cauzală, și viața de dincolo apare cașicum ar fi o consecință directă a vieții pământești.

Oratorul explică apoi procesul materializării. Ea se produce cu ajutorul unei materii deosebite: hectoplasma, care se radiază din medium.

— Ultimii cincizeci de ani, — zice Conan-Doyle, — au fost întrebuințați pentru studiul protoplasmei. Cincizeci de ani viitori savanții vor studia hectoplasma.

Incepe demonstrarea fotografiilor spiritiste. O parte din public care vede ecranul numai în parte, se mișcă violent înainte. Alții protestează. Zgomotul întrerupe conferința pentru câteva minute.

Pe ecran trec fețe palide, stranii; niște figuri neformate complect, ivite din niște dungi luminoase.

— Uitați-vă, domnilor: e hectoplasma; și asta-i tot hectoplasma, — repetă Conan-Doyle, trecând deodată în limba franceză și pronunțând cuvintele excitant.

Pe ecran apar din nou fețe palide. Oratorul atinge ecranul. Fețele se mișcă. Sala e cuprinsă de tăcere. Publicul simte fiori.

Iată o fotografie a spiritului unui doctor, care făgăduise prietenilor să se întâlnească cu dânșii, a pierit într'o catastrofă de cale ferată; totuși a fost exact la întâlnire. Iată o femeie într'un sicriu, iar deasupra-i chipul ei propriu materializat în aer.

Aplauzele cu care publicul întâmpină fiecare fotografie, par atât de ne la locul lor! Masa însă nu pricepe asta. Conferențiarul e vădit impresionat rău: doar el nu demostrează scamatorii aici.... Și mai ales când Conan-Doyle arată fotografia spiritului materializat al copilului său!

— Această fotografie, — zice Conan Doyle, — a fost luată sub controlul meu cel mai strict. Auditoriul mă va crede că am știut să previn orice posibilitate de înșelăciune, în acest caz?.... Singur am cumpărat placa, am marcat-o cu un semn cunoscut numai mie și am dat-o mediumului în clipa care preceda materializarea și fotografierea. Am aranjat totul cu cea mai mare precauțiune, și sunt convins în mod absolut de autenticitatea acestui portret. Vedeți aci și semnătura făcută de spiritul materializat: e identică cu iscălitura lui obicinuită în viață...

Se simte în spusele lui Conan-Doyle o credință profundă, convingerea și dorința de a convinge pe alții. El promite să aducă anul viitor dovezi și mai clare asupra lumei celeilalte.

Câteva cuvinte de încheiere — asupra religiei — nu ne explică cum își închipue Conan-Doyle raportul între religie și spiritism. El spune numai că fără religie viața e grea, că existența spiritului omenesc dincolo de moarte ne ajută să trăim.

Conferința e terminată. Publicul părăsește sala. Conan-Doyle, plin de bonomie, zâmbește plăcut și nu se grăbește. Se așează pe estradă, înconjurat de lume. E rugat să-și dea autografe, semnează bucăți de hârtie, de carton Refuză unei doamne să-și pună semnătura pe un volum de Sherloch Holmes.

Poliția invită publicul să se împrăștie. La eșire se distribue o revistă spiritistă. Publicul o ia și stocul se epuizează repede. Biletele au fost ieftine, broșurile se dau gratis: conferința a avut un caracter pur de propagandă... Valuri de lume se revarsă în străzi, prin cafenele, unde sună neîncetat dancingurile străine lumii celeilalte...

UN RAPIN

LITERATURA STRAINA

ARDENGO SOFFICI

Palavre

Nous ne sûmes ces choses
Qu'après sa mort.
Jacqueline Pascal

— ....Păi da!
— Da! Chiar așa!....
Imi ședea pe genunchi ca în timpurile bune, și stăteam de vorbă, între o țigară și alta, despre vechea noastră iubire redusă acuma la prietenie.
De sigur!.... O sinceritate totală ar fi într'adevăr cât se poate de primejdioasă, în iubire. Poate e cu neputință. A spune ori a scrie ceeace simți și nimic mai mult, să-ți mărturisești vinovăția pe de-a'ntregul, iată ceeace ne-ar secătui fără chip de îndreptare pasiunea.
— Așa o fi, dar e trist!
— E trist..... Așa eu, de-o pildă, pot să-ți spun abia acuma lucruri pe care nu ți le-aș fi putut spune mai înainte fără a risca să te pierd. Adesea am exagerat în expresiile mele amoroase.
— *(O gură de fum).*
— Nu că aș fi mințit. Te iubeam. Dar era un *eu* mai adânc care mă ținea din scurt și râdea răutăcios de mine tocmai în momentul celui mai mare delir, „bagă de seamă că exagerezi! — rânjea — Exagerezi!"
— *(O altă gură de fum).*

Ardengo Soffici

— Ceva mai mult, îți voiu spune că această conștiință pe care o aveam că spun mai mult decât s'ar fi cuvenit, și fără să vreau, a fost mereu pentru mine unul din cele mai grozave chinuri. Adesea m'am întrebat ce pedeapsă e aceasta de-a nu găsi nici odată „tonul just". A găsi tonul just! A trăi într'o perfectă armonie cu tine însuți: ce fericire! Dar nici cu tine n'am găsit tonul just. Ai simțit?
— Uneori.
— Da' tu ai găsit în totdeauna acest ton?
— Mai totdeauna; cel puțin, după cât mi s'a părut. De altfel cred că noi femeile n'avem acel *eu* adânc de care vorbești și care la urma urmelor e o semi-lipsă de iubire. Noi, când iubim, iubim. Ne dăm toate și nu privim lucrurile cu atâta subtilitate.
— Așa o fi.... Dar mințeai, puțintel, și tu.....
— Foarte puțin.
— Tocmai: semi-minciuni. Dar aceste semiminciuni distrug totul.
— ....
— Da. Când de exemplu, am venit la N., ca săți fac pe plac, după atâtea scrisori înflăcărate de-ale tale și de-ale mele, cu totul turburat de gândul, de speranța și de frica a ceeace se va fi întâmplat de sigur, cu toate hotărîrile noastre de castitate, și tu mi-ai spus, iți mai aduci aminte? pe digul mării, că între timp Z. pricepând rău unele mărturisiri ale tale la lumina lunei încercase să te sărute — nu spuneai decât un semi-adevăr· am înțeles mai târziu.
— ....
— Ei bine! Iubirea mea a început să moară atunci. Inainte de a se fi născut pe de-a'ntregul.
— Acest lucru nu mi l-ai spus!
— Nu ți l'am spus. De ce? Știu și eu! Poate a intrat în joc orgoliul, vanitatea. Ar fi fost mai bine să fug și să rup totul atunci. Am preferat să rămân, să merg mai departe — și să mă răzbun după câteva zile. C'est la vie!
— Răzbunare desăvârșită!
— Aproape.
— Dar nu mi-ai spus nimic.
— Ți-am spus pe jumătate, pe terasa hotelului.
— .... Fata tutungiului.
— Foarte bine.
— *(Guri de fum).*
— *(Guri de fum).*
— Și pe urmă? In timpul epocei eroice?
— Pe urmă am uitat. M'am întors iarăși la înălțimea mea. Am fost chiar și fericit. Dar adesea simțeam că luam un ton greșit.....
— Eu am fost fericită.
— Știu; dar urmai să minți. Fără măcar să-ți dai seama, poate.
— Nu cred.
— Să minți. Intâi, pentrucă te încăpățânai să susții semi-basmul din Napoli. Apoi, pentrucă iubeai și pe Z.
— Fără să-mi dau seama, poate.
— Am spus.
— Dar asta nu mă împiedica să fiu fericită cu tine.
— Fericită! Și eu am spus chiar acuma că am fost fericit. Mă întreb dacă și în acest moment suntem de bună credință.
— Bine dar ești teribil, dragul meu!
— Imi place să văd limpede. — Cel puțin după.
— Bine! Să auzim!
— Voiu începe prin a-ți da bunul exemplu al franchețiì, chiar cu prețul de-ați face și de a-mi face rău. *Eul* meu cel mai adânc îmi spune că exagerez iarăși și că fericirea mea cu tine a fost destul de relativă....
— Un pis-aller!
— Nu, dar pe sub ascuns doream altă ceva. Nu o altă femeie, dar o fericire pe care o visam mai plină.
— ....
— Dar tu? Vorbește fără milă. De ce ochii aceea triști?
— ....
— Hai, s'auzim!
— Da! Poate și eu doream altă ceva.
— Intr'adevăr, eu te-am trădat și tu m'ai trădat. Cu Z....!
— Tu ai început, iar eu ți-am scris cum a fost.....
— Foarte adevărat, dar asta nu schimbă nimic.
— Totuși....
— Nu, nu schimbă nimic. Gândește-te bine.
— *(Fum).*
— *(Fum).*
— .....E chiar așa!
— Astfel că, după tine, toate plăcerile noastre, toate durerile noastre: — lucruri fără temei!
— Cu puțin temei.
— Nu ne-am iubit, într'adevăr!
— Nu i-am iubit nici pe aceia pentru cari ne-am trădat.
— Oh! oh! Ce tot spui?
— Eu n'am iubit-o pe aceea pe care am luat-o după tine. Am spus, am jurat c'o iubeam. O nimica toată m'a despărțit de cele mai mari nebunii, și totuși știu că nu era iubire adevărată.
— ....
— Dar e ceva mai grav, draga mea, și de oarece a venit vorba de asta, vreau să-ți spun totul: Eu n'am iubit nici odată în viața mea. Ba ceva și mai rău: N'am să fiu nici odată în stare să iubesc. Este ceva ireductibil în mine, ceva care nu se dă, care rămâne mereu al meu, un fel de sâmbure tare pe care nimeni n'o să-l poată suge vreodată...
— *Eul* cel mai adânc!
— *(Fum, fum).*
— Sărmane prieten!
— Iar tu îmi semeni.
— ....
— Da, îmi semeni. Nici tu n'ai iubit în viața ta. Privește în tine cu curaj.
— .....
— Nu-i așa? spune!.....
— Poate.... Da' de ce acești ochi triști? și la tine.
— Pentrucă ești singura femeie pe care speram s'o pot iubi.
— Ești sigur? Dar *eul* cel adânc ce spune? Intreabă eul adânc.
— *(Fum).*
— Ce spune?
— Spune că exagerezi. E teribil!
— Vezi că nu poți fi cu totul și cu totul sincer nici măcar după?
— Sărmană prietenă! Iartă-mă.
— ....E teribil.
— *(Fum).*
— *(Fum, fum, fum).*
— Păi da!......
— Ce zici dacă am vorbi de altceva?
— Mai vrei o țigară?
— Da' tu vrei puțin licheur?

Trad. de A. M

Maxime și cugetări

Câtăva vreme după ce a dispărut o eroare, oamenii nu se pricep cum au putut s'o creadă.

(Helvetius)

Când deschidem ușa unui câne, simțim bine cum crede că noi pentru asta suntem făcuți.

Spui că bărbatul și femeia care vorbesc în odaia de alături sunt indiferenți unul față cu altul ? Să batem totuș în ușă înainte de a intra.

Vrei să dai o ocazie unei femei visătoare să mintă ? Intreab-o la ce se gândește.

(Miguel Zamacois)

Dacă ai întreba pe cineva: „cânți din vioară?" și ți-ar răspunde : „nu știu, n'am încercat", oricine ar râde de asemenea răspuns. Cu toate acestea, vorbind de literatură, se spune acelaș lucru : „nu știu, n'am încercat". ca și când ar fi de ajuns să încerci ca să te faci scriitor.

Nu trebuie să scrii decât atunci când muind condeiul în cerneală lași de fiecare dată o bucată din carnea ta în călimară.

(Lew Tolstoi)

Lanțul căsniciei este așa de greu, încât trebuie doi ca să-l poarte — câteodată chiar trei.

(Al. Dumas-fiul)

Mai lesne suporți să nu fii iubit de cel pe care-l iubești, decât să te iubească cineva pe care nu-l iubești.

Iubirea acordată bărbatului este asemenea cu plata unui furnisor. Cea acordată amantului este asemenea cu darul ce se dă săracilor.

Ucizi o femeie numai când o adori. Femeia preferă să o iubești numai și să te sinucizi.

In dragoste voluptatea de a te înjosi nu e dintre cele mai mici.

Pesimistul care a afirmat că nu există căsătorie agreabilă a uitat desigur că există și căsătoria altora.

(P. J. Toulet)

Increderea femeilor e nelimitată, pentrucă se cred numai pe ele în stare să mintă.

Femeile își contemplă așa de grav sufletul, încât sfârșesc prin a socoti drept complexitate însăși această contemplare.

(Jaques Natanson).

KUPRIN

Grădina Maicii Domnului

Departe de tot, dincolo de granițele Căiei Laptelui, în planeta pe care n'a văzut-o nici odată ochiul scrutător al astronomului, se găsește o grădină tainică și minunată, proprietatea Prea Sfintei și Preacuratei Fecioare Maria... In grădina aceea cresc toate florile cari răsar și pe pământul nostru cel sărac și copleșit de păcate, numai că acolo înfloresc vreme îndelungată, nevestejindu-se mulți ani la rând, fiind îngrijite de mâinile răbdătoare ale unor lucrători ce nu pot fi văzuți de ochiu omenesc.

In fiecare din florile acestea e închisă câte o părticică din sufletul oamenilor cari trăiesc pe pământ, e închisă partea aceea care veghează în timpul somnului nostru de noapte, ne duce în țări minunate, recheamă la viață veacurile trecute, ne arată chipurile prietenilor noștri morți de multă vreme. țese în închipuirea noastră țesături pestrițe și împodobite cu tot felul de desenuri — unele dulci și fericite, altele groaznice — ale ființei noastre adormite, ne silește sau să cădem într'o bucurie căreia nu-i poți găsi vreo pricină sau să plângem cu lacrimi fierbinți și deseori ridică puțin înaintea noastră perdeaua nepătrunsă îndărătul căreia se ascund căile întunecoase ale viitorului, căi pe cari nu le înțeleg decât copiii, înțelepții lumei și sfinții prooroci.

De fiecare dată când e lună plină, în orele de dinainte de dimineață, când vedeniile noastre de noapte sunt deosebit de clare, mobile și dătătoare de teamă, când palizii lunatici cu ochii închiși și cu fața îndreptată spre cer se întorc, umblând pe marginea acoperișului caselor, la așternuturile lor reci, când se închid florile de noapte, — atunci e vremea când Maica Domnului vine la grădina sa, umblând cu pași tăcuți și ușori.

Și iată că luna, așa rotundă și luminată cum este, vine la Maica Domnului dinspre partea dreaptă, iar după dânsa aleargă în aceiași direcție steaua cea mică, asemenea unei luntri, care e legată prin fire nevăzute de cârma corăbiei ce plutește. După aceea corabie și luntre se ascund și pier în nourii purpurii, pentru ca dintr'odată să se ivească din nou pe întinderea întunecoasă. Iar mantaua albastră a Fecioarei Preacurate se înfășoară într'o strălucire argintie. precum și prea frumosul Ei chip, a cărui frumusețe și blândețe nu stă în puterile omului să-l exprime nici cu penelul, nici cu cuvinte și nici cu cântece.

Cuprinse de o nerăbdare veselă, florile se agită și tremură, se înalță pe cotorul lor subțire și se silesc, la fel cu copiii însetați, să se atingă de mantaua cea albastră a Maicii Domnului. Iar Sfânta Fecioară, mama lui Isus, care în vremea vieței sale pământești iubise așa de mult florile, văzând entuziasmul lor curat, le zâmbește cu toată duioșia. Cu degetele ei subțiri și albe, Fecioara mângâe în văzduh sufletele tinerilor, modestele părăluțe, omegii, ghioceii, ventriolicele și gura leului.

Kuprin

Și în nemărginita-i dragoste nu uită Maica Domnului nici o floare. Mângâe zarnacadelele — cari sunt florile îndrăgostiților, trandafirii cei mândri și pătimași, bujorul cel înfumurat, frumoasele orhidee, macul cel cu culorile de foc, tiparoasele și zambilele cari parfumează cu aroma lor înțepătoare patul muribunzilor. Trimite lăcrămioarelor, micșunelelor și dedițeilor visele înflorite ale fecioarelor. Simplelor flori de câmp, cari sunt sufletele celor trudiți și chinuiți, Sfânta Fecioară le dăruește o liniște adâncă și sănătoasă.

Și mai cercetează Ea îndepărtatele și neîngrijitele colțuri ale grădinei sale unde cresc cactușii cei urâți și înțepători, feriga de un verde bolnăvicios, mătrăguna cea palidă, hameiul cel beat și edera care se cațără pe morminte. Și tutulor celor cari pe pământ nu au parte de bucurii, dezamăgiților vieții, tutulor necăjiților și obidiților, celor cari merg întunecați întru întâmpinarea morții, le hărăzește Fecioara Preacurată clipe de uitare desăvârșită, — o liniște fără vise și fără amintiri.

Dar dimineața, când din purpura și aurul zorilor răsare soarele triumfător și aprins de veșnică biruință, Maica Precistă își înalță la cer strălucitorii săi ochi și rostește cu toată smerenia:

„Binecuvântat fie ziditorul care ne-a arătat semnul slavei Sale. Și binecuvântate fie făpturile Lui. Și binecuvântată fie veșnica și sfânta creațiune a lumei. In vecii vecilor".

Florile răspunseră printr'o șoaptă abia auzită : „Amin !"

Ca și tămâia din cădelnițe, așa se înalță deasupra lor mirosul aromat. Iar chipul soarelui tremură, resfrângându-se în raze de foc în fiecare picătură de rouă.

Și în noaptea aceasta Preacurata își cercetează grădina. Dar îndurerat este strălucitorul său chip, plecate în jos genele prea frumoșilor săi ochi și brațele îi atârnă neputincioase dealungul faldurilor mantalei albastre. Pe dinaintea ei se perindă vedenii groaznice. Sunt câmpii și livezi umede și roșii, adăpate cu sânge. Sunt case și biserici arse. Sunt mame batjocorite și copii insultați. Sunt dealuri, sunt chiar munți întregi acoperiți de leșuri omenesti sub cari horcăe cei cari se sbat în chinurile agoniei. Se aud gemete și blesteme și strigăte de hulă împotriva lui Dumnezeu și scrâșnire de dinți... Și mai sunt trupuri ciopârțite, sâni uscați de mame, răni ce curg mereu, câmpuri de luptă înegrite de stoluri de corbi.

Deasupra lumei atârnă o liniște înăbușitoare și amenințătoare. Vântul nu adie. Totuși florile tremură turburate, ca în vreme de furtună, se îndoesc la pământ și într'un gest de nemărginită rugăminte își întind coroanele spre Stăpâna lor.

Zăvorite îi sunt buzele și amărât îi este chipul. Iarăși și iarăși îi se arată Acela pe care răutatea omenească, pizma, lăcomia, intoleranța și pofta de asuprire l-au osândit la chinurile cele mai îngrozitoare și la cea mai umilitoare pedeapsă. Din nou îl vede pe cel bătut, însângerat, ducându-și crucea și căzând sub povara ei.

Vede stropituri negre pe drumul prăfuit — sunt picături de ale sângelui Fiului lui Dumnezeu, îi vede frumosul trup, acum sfâșiat de chinuri, atârnând răstignit pe cruce, cu broboane de sudoare, de sânge pe fruntea-i palidă. Și din nou Sfânta Fecioară aude groaznica șoaptă : „Mi-e sete !" Și din nou, ca și atunci, o sabie ascuțită i se înfige în inima-i de mamă.

Răsare soarele, înfășurat în nouri greoi și deși. In focul de sânge ce a cuprins lumea întreagă, soarele arde colo sus pe cer ca o imensă pată de purpură. Și înălțându-și în sus ochii săi îndurerați, Preacurata întreabă smerită și cu glas tremurător : „Doamne ! Unde-i oare hotarul mâniei Tale ?"

Dar e nepotolită mânia lui Dumnezeu și nimănuia nu-i este dat să cunoască hotarele ei. Și când năpădită de o durere de moarte, Fecioara Preacurată își lasă privirile în jos, vede că potirele nevinovatelor flori sunt pline cu rouă de sânge.

Din ruseste de N. BATZARIA

Vorbe de spirit

Edouard Pailleron, celebru dela imensul succes avut în 1881 cu „Lumea în care ți se urăște", candida pentru un loc la Academie.

El făcu cea dintâi vizită de solicitare lui Ernest Renan. Imediat ce a fost introdus în biroul marelui scriitor, acesta se sculă, îl primi cu multă bunăvoință și-i spuse:

— Luați, vă rog, un scaun.

Pailleron îi răspunse însă imediat:

— Iartă-mă, dragă maestre, însă am venit să solicit un fotoliu și nu un scaun.

* * *

Se vorbea într'un cerc de recentele procese intentate unor scriitori, învinuiți că au descris prea brutal unele vicii contemporane.

Pailleron, care era de față, își dădu și el părerea:

— Nu știu dacă aceste procese sunt drepte, însă în orice caz sunt inutile. Să-și închipue cineva că va schimba moravurile condamnând romancierii e ca și cum ar crede că, suprimând oglinzile, va face să dispară urâțenia.

* * *

Se reproșa odată unei doamne de societate că nu citește prea mult. Ea dădu din umeri și, ducându-se către biblioteca lucrată dintr'un lemn splendid și plină de cărți frumos legate, luă o carte, la întâmplare, și spuse:

— Cum nu-mi place cititul? Ascultă: „Calipso nu putea să se mângâe de plecarea lui Ullise. In durerea ei se plângea că e nemuritoare". Și oprind cu greutate un căscat închise cartea spunând:

— Aș putea să continu astfel până la sfârșit, însă nu mă ambiționez.

* * *

La Odéon printre cărți multe și curente de aer un domn scurt, gros, cu inele pe degete, răsfoește „Viața albinelor" a lui Maeterlinck timp îndelungat. El urmărește textul foarte atent subliniindu-l cu degetul. Deodată se întoarce spre un vânzător și-l întreabă:

— Nu aveți o carte în acelaș gen, dar tratând despre vaci?

I. VINEA

DESCÂNTECUL
ȘI
FLORI DE LAMPĂ

No. 37
Biblioteca „DIMINEAȚA"

Prețul 6 Lei

CRONICA CINEMATOGRAFICA

Declinul unei femei cinstite.—Circe seducătoarea.—Sora albă.—Zaza

Stagiunea cinematografică de iarnă a început abia săptămâna aceasta. Numele celor mai frumoase vedete, ale celor mai celebri regisori, și ai celor mai de seamă actori, — împodobesc afișele și reclamele meșteșugit făcute.

După cum Teatrul Național are un anumit public care îi urmărește toate reprezentațiile, după cum Teatrul Mic își are publicul lui, care nu frecventează alte spectacole în Capitală, tot așa și cinematograful își are publicul lui.

Acești spectatori merg cu admirația și cu credința, până acolo încât prima seară a proecțiunei, o consideră ca o premieră și o așteaptă cu aceeași curiozitate ca și snobul teatral.

Săptămâna care a trecut am asistat la trei premiere din acestea. Jumătate din publicul reprezentației, de la orele zece la douăsprezece noaptea, îl văzusem asistând și la celelalte premiere, și pot spune că am văzut o lume aleasă, care foarte rar este văzută la premierele teatrelor.

Cinematograful exercită un miraj nebănuit asupra tuturor claselor sociale și mai ales asupra celor pe care munca le împovărează spiritul, le distruge fantezia precum și asupra lumei care vegetează în opulență și lene.

Desfășurarea grăbită a filmului care fură privirile și mințile identificând pe spectator cu suferințele eroilor nu cere nici o sforțare intelectuală și în acelaș timp îl distrează, îl face să trăiască o oră într'o altă lume sau să încerce o parte din durerile, sentimentele actuale sau trecute. Grație acestui ecou pe care îl are în sufletul spectatorului, cinematograful place și interesează.

De multe ori am văzut filme lipsite de orice preocupare artistică ținând afișul săptămâni întregi grație unei stupide acțiuni sentimentale. Care era cauza acestui succes? Ecoul pe care îl avea în sufletul spectatorilor și mai ales a spectatoarelor. Cele mai multe filme însă sunt făcute anume pentru femei, fiindcă ele au mai mult timp liber decât bărbații, și pot frecventa mai mult cinematografele. Titlurile și subiectele sunt făcute să le înduioșeze în fața propriei lor soarte.

Casele de cinematograf exploatează abil ideia romantică a inferiorității și persecuției sexului; de aceia vedem anunțate filme cu titluri pline de haz și ridicole: Bărbat bătrân, femeie tânără: „Suferința unei femei frumoase" sau „Declinul unei femei cinstite", filmul pe care l-am văzut săptămâna trecută, ale cărui peripeții au ținut afișul o săptămână.

Publicul s'a înduioșat de mizeria în care trăia o dansatoare, a admirat hotărîrea ei de a-și sacrifica cinstea numai ca să-și scape copilul și soțul de lipsă și s'a simțit fericită când și-a regăsit și soțul și copilul.

Inainte de film, am văzut una din exhibițiile lipsite de orice preocupare artistică ale „Papagalului Verde!" Mă așteptam la o reprezentație aleasă așa cum se dă la Berlin și Paris la aceste teatre, ai căror inițiatori au isbutit chiar să creeze un nou gen de spectacol. Și am asistat la un spectacol sub mediocru.

* * *

Scenariul pentru *„Circe seducătoarea"* a fost scris de romancierul spaniol, Blasco Ibanez. Cu luni de zile înainte de a fi realizat, i s'a făcut o reclamă formidabilă. Ca să se atragă atenția publicului, s'a vorbit de pasiunea scriitorului pentru Mae Murray, de apropiata lor logodnă, în sfârșit de tot ce poate excita curiozitatea publicului.

Blasco Ibanez a căutat să favorizeze cu subiectul toate posibilitățile artistice ale vedetei, dându-ne o acțiune din când în când interesantă.

Circe este Cecilie Brunner. Ca să-și răzbune o deziluzie din tinerețe, își chinuie admiratorii. Intâlnește însă un doctor și începe să-l iubească. Lui însă îi este frică de ea. La joc într'o seară, ea își pierde întreaga avere și fuge la o mănăstire.

Intr'o zi suferă un accident de automobil. Rămâne paralizată și nu se vindecă decât în ziua când vede pe doctor.

Mae Murray este una din marile artiste ale ecranului. E simpatică, are în joc un ritm excentric care place, și dă ceva aparte interpretărei sale. Imbie naivitatea cu bizareria, iar gura pe care o mișcă neîncetat amuză.— Ca dansatoare este neîntrecută.

Decorurile lipsite de interes.

* * *

„Sora albă" e interpretată de Lillian Gish, una dintre cele mai mari artiste ale ecranului. Am mai văzut-o acum câtiva ani interpretând rolul principal din „Două Orfeline", vechea melodramă care a făcut și face înconjurul lumei. Aceleași mijloace simple, aceiași sinceritate în joc. Are o putere de exteriorizare negrăit de puternică, și o grație rară.

Subiectul e tot un roman de dragoste cu complicațiuni menite să intereseze publicul și să dea posibilitate artistei să-și valorifice darurile. Nu lipsesc nici scenele idilice, nici despărțirea tristă, nici moartea vitejească a iubitului pe câmpul de luptă, nici reaparițiunea lui. In plus, față de celelalte filme are două momente: călugărirea eroinei și erupțiunea Vezuviului, foarte bine realizate de regisorul Henry King.

Lillian Gish domină filmul cu arta ei simplă.

* * *

„Soții neglijate" cu subtitlul așa de interesant — In pragul adulterului — are printre interprete și pe Corinne Griffith.

Acțiunea filmului este tot o poveste de dragoste. Soțul din cauza afacerilor se ocupă prea puțin de soție. Ea crede că n'o mai iubește și vrea s-l părăsească. In urma unui accident află că tot o iubește și rămâne lângă dânsul.

La sfârșit am văzut una dintre puținele comedii americane amuzante cu Ben Turpin.

* * *

Scenariul filmului „Zaza" este făcut după piesa cu acelas nume, care acum vr'o zece ani s'a jucat pe scena Teatrului Național. Au fost chiar oarecare discuțiuni relative la această reprezentare.

D-na Maria Filotti pentru care se și montase piesa, a obținut un foarte mare succes în rolul principal.

Zaza este o curtezană, una din acele curtezane descrise de Zola, Dumas fils, Daudet și care au o literatură a lor în Franța de la 1870 — 1900 — curtezane cu echipagii, castele excentrice până la ridicul și sentimentale până la prostie. Zaza iubește un diplomat care-i însurat și care o părăsește sacrificându-și iubirea în fața intereselor. Când se reîntâlnesc după mai mulți ani, eroii se căsătoresc spre mulțumirea publicului.

Voi face o observație: toate filmele englezești și americane se sfârșesc bine, astfel ca spectatorii să plece mulțumiți. Aceasta nu este o întâmplare, ci o cerință a publicului, căruia nu-i place să plece trist. Citeam zilele trecute că i s'a cerut Casei care a editat „Jocaste" de către concesionarul englez ca să modifice sfârșitul, fiindcă publicului nu-i place. Lucrul acesta i s'a întâmplat și filmului „La bataille" a lui Claude Farrère. Scriitorul s'a supus și a modificat sfârșitul, fiindcă era prea trist.

Producția cinematografică având nevoie de public face toate concesiunile ce i se cer. Altfel n'ar putea trăi. Zaza este interpretată de Gloria Swanson, căreia i-am admirat excentricitățile jocului și toaletele.

Decorurile frumoase.

T. BOBEȘ

Monografia Brașovului

„Kronstadt" de Heinrich Zillich: o monografie a vechiului și frumosului oraș scrisă de un talentat scriitor sas. „Multe particularități ale Brașovului s'ar putea prinde mai tăios, decât o face icoana ce urmează. Dar aici rămâne să prindem aerul orașului și să simțim ceeace este fără însemnătate prin ceeace e mare, căci impresia singulară a acestei văi crește din munți, cari totdeauna sunt mari. Iată, acesta e Brașovul ridicat ca un lac din valea Bârsei de înălțimile țâșnite pe neașteptate". Cu aceste câteva minunate cuvinte autorul deschide priveliștea orașului ardelenesc dela poalele Tâmpii. Autorul e un poet brașovean, care a copilărit în jurul Bisericei Negre îndrăgind legendele și zidurile și porumbeii și femeile și ruinele cetății clădite în locul unde cavaleri medievali au găsit o coroană în mijlocul unei păduri misterioase. Negustorii să nu creadă că vor găsi în această monografie statistica mărfurilor produse în fabricile din cari pornesc șerpi de fum spre gorunii munților. Istoricii să nu-și închipuie că vor găsi în această monografie date despre legăturile Brașovului cu boierii români doritori de lucruri scumpe și rare. Chiar din istoria orașului însuși aflăm doar atât cât păstrează, nu arhivele, ci memoria generațiilor. Geograful va deschide în zadar aceste pagini ca să afle altitudini și zăcăminte de bogății în subsol, iar fabricantul nu va ghici din ele decât foarte vag lemnul ce crește pe înălțimi. Monografia e o monografie de atmosferă. Dacă o citești, cu greu învingi ispita s'o recitești. După câteva pagini simți aerul de munte al Brașovului răcorindu-ți plămânii. Paginile au ozon. Impresia se trezește în toate simțurile. Pe străzi poți să umbli cu ochii închiși, le ghicești din miros. Umbli pe ulițele lungi din Brașovul vechiu până sus în Tocile, unde casele se pierd în peisaj: simți serile cari se prăbușesc repede peste oraș din pricina munților, — și vezi noaptea stelele așa de mari cum nu le poți vedea din nici un alt unghiu al țării. In jurul Bisericei Negre tăcerea e totdeauna așa de adâncă, încât trecând pe acolo fără să vrei îți rărești pașii și te uiți la figurile de gotică târzie tăiate în piatră deasupra. In piață apusul, evul mediu, barocul se amestecă pitoresc cu orientul, cu acel orient plin de neastâmpăr și de culoare, care totdeauna par'că a fost așa cum e. Seara în liniște, Brașovul își reia par'că aspectul curat de oraș, „oraș ciudat, pecete nemțească apăsată în ceara orientului, care se prelinge peste margini în interior". Pentru intuiția autorului totul în acest oraș crește oarecum organic din peisaj — bisericile și casele, cetatea și Scheiul, afară doar de clădirile unguresti, acea arhitectură de „tulipan" rătăcită aci ca o cocotă din Budapesta între Hans Sachs și un țăran român.

Monografia d-lui Zillich devine și mai bogată prin cele câteva desene, unele mai precise, altele mai cețoase, totdeauna sugestive ale lui Kimm.

Monografia aceasta ar trebui tradusă și în românește.

Dacă am avea mai multe monografii de felul acesta despre diferitele orașe mai însemnate ale țării noastre, am începe poate să ne iubim orașele, așa cum astăzi iubim cele din Italia, din Franța, depe Rin și din poveste.

Se va găsi oare omul care prin scrisul său să ne silească să le îndrăgim? Nu numai Brașovul, ci și Sibiul, și Clujul, și Severinul, și Craiova, și Iașii — și toate celelalte multe locuri de care fugim!?

L. B.

BUCUREȘTII DE AZI

„De închiriat"

Un tânăr funcționar de bancă, de curând căsătorit, ne povestea zilele trecute următoarele:

— Caut, domnule, o locuință în acest București întins la ses cât un oraș cu zece milioane locuitori. Caut— adică am căutat — o locuință la înălțime, ca să scap de toate mizeriile de **parterre**: stradă nemăturată, fum de automobile... Ai să mă întrebi, de ce caut neapărat casă: Am fost logodit vre-o patru ani, tot din pricină că n'am găsit o locuință potrivită pe punga și nevoile mele; în sfârșit socrii, ca să nu le rămâe fata logodită toată viața ne-au dat „salonul", pe care l'am transformat în: dormitor, birou, salon de primit, bae și apoi — căci m'am certat cu socrii — în bucătărie. Și acum vreau, — adică am vrut —să mă mut, și am plecat în căutarea unei case de închiriat.

Am început cu informațiile din ziare, dela „Mica Publicitate". Am însemnat într'un carnet toate adresele ce mi se păreau potrivite, hotărând să mă duc să le cercetez, câte una pe fiece după amiază (ca să nu pierd nici slujba). Din vre-o opt adrese, câte am însemnat intâi, numai două rămăseseră necercetate de alții, când mă prezentasem și eu. La o adresă era de închiriat două camere goale în care lumina electrică trebuia să ardă și ziua și noaptea, iar la cealaltă adresă era de închiriat un pod în care, din scânduri, proprietarul potrivise „două odăi și o bucătărie, inclusiv pod pentru lemne".

Am aflat apoi că trebue să mă duc, dacă vreau să găsesc case, chiar în dimineața în care le găsesc anunțate la „Mica Publicitate". Și astfel convins că voi găsi case, am plecat cu nevasta, de dimineață dela șapte, spre strada Țepeș-Vodă, — anunțată tot la „Mica Publicitate" — nu departe de parcul Carol, deservit de vre-o câteva tramvae. Ne-am urcat în tramvaiul 16, apoi am schimbat cu 15, și după oarecari informații luate chiar în tramvai, am luat tramvaiul cu cai. Ne-am dat jos, două stații dincolo de restaurantul și grădina „La fetița voioasă". Și am întins'o apoi pe jos. Am cotit vre-o două străzi, am trecut într'o uliță nepavată, am apucat-o iar pe o stradă și când am cotit, ne-a eșit înainte un fel de casă de lut, până la mijlocul drumului bolovănos. O babă care scosese capul pe un geam de hârtie, la furiosul lătrat al javrelor din curte, ne spuse că strada Țepeș-Vodă începe din capul străzii, dela ultimul felinar înainte... Se vedea cerul și câmpul.

In dimineața aceia, ca o revoltă, înapoindu-mă în oraș, în București, am hotărât să mă mut în unul din acele mari palate, cu șase etaje, deservite de ascensoare rapide, chiar de-ar fi să închiriez o singură cameră goală, oricât de scumpă!...

A doua zi, în costumul meu cel mai bun, cu o cravată nouă și bastonul cu mânerul de argint — dar dela socru-meu — m'am prezentat în fața ascensorului unui palat la care de mult jinduisem, căutând pe „intendent". Eram emoționat... Niciodată nu crezusem că aș putea vreodată **gândi** măcar să locuesc în asemenea palat! Mă uit în jur. Ascensorul scoboară lin, cu moliciuni de catifea; din cămăruța lui luminată de un bec, ca un lu ceafăr trandafiriu, iese o doamnă și un domn, cărora le deschisese ușa acestei „cutii cu surprize" un portar galonat, închinându-se... Mă apropiu, dar portarul nu aude nimic, din pricină că ghetele mele pășesc pe un covor prea moale și prea gros. Am fost silit să-l întitulez:

— Domnule!

— Domnul dorește?

— O... cameră... Mă rog, mai aveți vre-un apartament neînchiriat?...

— Al doilea.

— La... al șaselea n'aveți nimic?

— La al șaselea locuesc oamenii de serviciu.

— La al cincelea?

— Numai etajul al doilea e liber.

— E mult mai scump?

— E la fel. Dacă avem **ascensor**... Dar toată lumea vrea sus.

— Firește, e aer mai curat, sgomot mai mic... Aș dori să ocup și eu un apartament. Cu cine pot vorbi?

— Nu închiriem decât cu etajul.

— Da? Și... cu ce preț?...

— 285.000 lei anual, șapte camere, bae, hall și două odăi de servitori.

— Cu... luna, nu închiriați nimic?...

Portarul râse, socotindu-mă spiritual, apoi salută respectuos bastonul meu care-l salutase amical și degajat...

Am fost, două zile, foarte amărât și nenorocit. Mărturisesc că de când fusesem pe Țepeș-Vodă, până ce aflasem că în palatele cele noui nu se închiriază decât cu etajele, care costă pe an cât câștig eu abia în trei ani — îmi făcusem o mulțime de închipuiri, și mă și văzusem locuind, cel puțin în două odăi nalte, tapetate, cu lumină electrică, apă la cuvetă care nu se'nfundă, parchet bine susținut, și geamuri mari cu perspective largi deasupra Bucureștiului zvonind departe și înnăbușit ca marea în cochilia unei scoici... Parc nu puteam avea... Dar flori proaspete pe masa de scris... o mică bibliotecă pe care nu se afla nicio cratiță...

Nu, — iți mărturisesc — eram atât de abătut, de parcă palatul ar fi fost al meu și-l perdusem, așa, în câteva minute, la joc de cărți, prin cine știe ce hazard stupid!...

...Dacă mai caut casă de închiriat?

Nu, nu mai caut nimic!... Mă'mpac cu socrul meu și rămân tot în „salon" cu nevasta, copilul care o să vie în curând, servitoarea pe care va trebui s'o aduc pentru copil, cu spălătoreasa care... Aici, cel puțin, mi se pare că nu mai am nimic de pierdut!

Trec de multe ori prin fața caselor unde văd câte un bilet „de închiriat", dar nu mai am curajul să intru...

O singură dată, într'o seară, venind cu nevasta dela o vizită, departe, pe Ștefan cel Mare, ne-am oprit în fața unei case boerești, cu două etaje, la ferestrele de sus ale căreia se aflau bilete „de închiriat". O adevărată surpriză!... Cartierul era destul de mărginaș; gândeam că aș fi putut lua etajul al doilea, la urma urmei cu un oarecare sacrificiu bănesc!... Când e să ai noroc, iți ese el singur înainte! In jurul casei un parc mic cu flori, și un chioșc unde mă și vedeam în pijama, mâncând vara și stând de vorbă cu proprietarul, vechi boer scăpătat... Am sunat. După câteva clipe, de-asupra treptelor de granit roșu, se deschide ușa mare de lemn de nuc sculptat și când am văzut alte douăzeci de trepte, de marmură, largi, lustruite, urcând înăuntru ca spre un altar — am înțeles că sunt pierdut...

Din adânci casei apăru în capul scărilor de marmură albă, nevoind să scoboare spre scările de granit, o bătrână — **une douairière** — cu păr alb și gătell de mătase închisă vișinie, care privindu-ne printr'un **face-à-main** de aur, grăi fără să mai aștepte întrebarea mea:

— S'a închiriat, domnule, de azi dimineață. Am să pun mâine servitoarea să rupă biletele dela ferestre...

— Și, mă rog, am putea ști cu ce preț? Poate dăm mai mult...

— Un milion. Chiria pe doi ani înainte..."

. . . .

Așa pățește, în 1925, orice tânăr bucureștean care vrea să locuiască aiurea decât în locuința socrilor!...

V. SIMION

Sistemul bonișei

Doctorul Héricourt, savantul higienist francez și autorul atâtor cărți de popularizare, ataca, deunăzi, într'un articol, tulburătoarea, discutata și — din nefericire — încă, mereu discutabila problemă a educației sexuale.

Atragem atenția în deosebi asupra unei chestiuni, în care nu suntem de acord cu autorul.

D-rul Hericourt scrie:

„Există o veche prejudecată, aceea a pretinselor nevoi sexuale ale tânărului adolescent, nevoi socotite foarte respectabile de unii, de vreme ce există chiar părinți de familie cari nu se sfiesc a ușura fiilor lor satisfacerea unor asemenea necesități.

„Dar o astfel de punere în activitate a funcțiunilor sexuale e mai întotdeauna, la tinerii băeți, timpurie, și această prematuritate nu e lipsită de foarte dăunătoare urmări.

„Ea scurtează, într'adevăr, creșterea băiatului, îi pune capăt, și o fixează în punctul unde se găsea adolescentul în momentul intrării în joc a funcțiunilor reproductive, făcând astfel din adolescent un adult neisprăvit.

„Căci organismul nu e în stare să facă cheltuiala îndoită pe care o cere creșterea pe de o parte — care e o construcție — și reproducerea pe de altă — care e o distrucție".

Incheiere: *Continență.*

De sigur, toate considerațiunile d-rului Hericourt sunt drepte. Decât e locul să ne întrebăm dacă adevărata problemă, aci nu este a alege între două rele. Căci între primejdia onanismului sau a homosexualității în care ar cădea cu siguranță majoritatea tinerilor supuși unui regim de castitate forțată, — și primejdia unei anemieri a organismului, durabilă poate, dar oricum remediabilă cu timpul, — între aceste două rele, cel de al doilea este cu siguranță mai mic.

Și apoi, în toate acestea, higieniștii fac greșeala de a nu privi decât partea fiziologică a lucrului. Nu se gândesc și la cea morală, care e poate încă mai importantă.

Sistemul „bonniche"-ei, al fetei tinere, curate, sănătoase, și puțin pretențioase, la care nevoile născânde ale băiatului să găsească un prompt și lesne debușeu (simt că mă exprim rău și că ar trebui să zic tocmai invers), — *un asemenea sistem prezintă avantagii mai cu seamă morale.*

Primo: —, cum spuneam mai sus, îndepărtează dela masturbație. Invață pe băiat să se obicinuiască cu ideea că, atunci când anumite pofte vin să-l neliniștească, mijlocul de satisfacere cel mai normal, cel mai puțin complicat, cel mai lesne de obținut, este femeea, iar nu altul, cum s'ar putea susține într'o logică mai corectă.

Secundo: îl învață a socoti seducerea fizică a unei femei ca un lucru neînsemnat și ușor de obținut, ceeace reprezintă un pas important în cunoașterea realităților așa cum sunt. Il învață a nu supraestima un bun care are o valoare, desigur, apreciabilă, dar curentă. Il ferește de acea timiditate specială datorită sentimentului că în fața femeei suntem prin definiție într'o situațiune de inferioritate, inferioritate datorită faptului că-i cerem un lucru exorbitant, pentru care trebuie să plătim cu multe sacrificii dreptul de a ne considera achitați. Aceste supraestimări eronate și pernicioase ar dispărea din mintea viitorului adult dacă un comerț sexual regulat și senin îi va fi arătat ce lucru banal și uzual este acesta.

Terțio: —, și este punctul cel mai important: sistemul bonișei învață pe adolescent să *disocieze amorul, de acuplare*; operație extrem de utilă, a cărei necunoaștere atrage trei sferturi din marile nenorociri morale ale omenirei. Căci cele mai multe din căsătorii se fac sub înrâurirea unei trecătoare excitațiuni sexuale, în amețeala căreia se topesc toate valorile. Și candidatul la însurătoare *confundă*, confundă în beția simțurilor tot soiul de sentimente înalte care n'au ce căuta acolo. Și viața i-se strică, ades pentru totdeauna, fiindcă inexperiența comerțului technic-sexual nu l-a înzestrat cu destul de clare cunoștinți și metode pentru a ști să distingă între ce este dragoste și ce este simplă concupiscență.

Insfârșit, quarto: —, și fiindcă am vorbit de cunoștinți și dexterități technice, să nu uităm grava problemă morală căreia Freud el-însuși îi acordă o excepțională însemnătate: *Femeia este mai monoandră decât este bărbatul monogam.* Dacă soțul știe, cum spune Jacques Tournebroche, a o *„scuti de acele afronturi pe care le merită mai puțin"*, — atunci femeea rămâne, trup și suflet, la căminul ei oficial. Menajurile „unite" își datoresc în bună parte concordia acestei foarte prozaice împrejurări. Așa încât, revenind la bonișă, nu perdem nimic dacă înmulțim numărul „școlilor preparatorii".

Ca încheiere, făcând bilanțul de profit și pierderi, contul se soldează finalmente cu excedent pentru partizanii bonișei prompte și conștiincioase.

Rămâne de conciliat aceste constatări cu imperativele moralei femeniste. Ceeace este — desigur — o altă întreagă poveste. Se poate totuși presimți că, odată suprimată odioasa inegalitate dintre sexe referitoare la libertatea amorului fizic, ori și ce chestiune — inclusiv aceea pe care am analizat-o mai sus — să devină mult, dar mult mai lesne de soluționat.

D. I. S.

CARŢI ŞI REVISTE

BENJAMIN CRÉMIEUX: Le vingtième siècle première serie. La nouvelle revue francaise. Paris 1924

E vorba de spiritul literar al secolului al XX-lea, fiind că volumul cuprinde o serie de studii asupra literaturei franceze contemporane. Fireşte, din analiza operilor şi a autorilor, se degajează, chiar fără voia autorului, care nu şi-a însoţit volumul nici cu o introducere, nici cu o concluzie, mentalitatea generală a acestui început de veac. Dacă ar trebui să precizăm ceeace n'a precizat autorul, am fi înclinaţi să prezentăm ca o caracteristică evidentă a timpului nostru *viteza vieţii*. Maşinismul pe deoparte, care nu cunoaşte încercările brute şi infructuoase, care efectuează iute şi precis, de altă parte complexitatea veşnic crescândă a sentimentelor, efect al unei veşnic accentuate diferenţieri, a ocupaţiilor, distracţiilor, călătoriilor noastre, toate acestea, ne obligă să trăim repede şi scurt. Urbanismul accelerează cadenţa vieţii. Dar cum, fie prin exodul rural, fie prin industrializare crescândă, urbanismul creşte mereu, urmează că iuţeala crescândă, febrilitatea, agitaţia ne dau o altă percepţie a timpului. Se ştie doar din psihologia tradiţională că, pe măsură ce înregistrăm mai multe evenimente într'un interval oarecare, timpul ni se pare mai scurt. Epoca noastră se interesează din ce în ce mai mult de mobilitate, de schimbare. De aici succesul enorm al filozofiei bergsoniene, evanghelia metafizică a ceasului de faţă. Literatura se resimte şi ea de această accelerare a ritmului. Autorii studiaţi de d-l B. Crémieux dela Marcel Proust (studiul asupra acestuia ni se pare cel mai complect şi mai profund din câte s'au consacrat marelui scriitor în critica franceză) la J. Girandoux, Mac Orlan ori Paul Morand, au, sub deosebiri superficiale, acelaş fond comun, acela al unei nervozităţi, al unei mobilităţi nepotolite. Viaţa descrisă de ei e aceea a telefoanelor, a telegrafului, a bursei, a aeroplanului. Pulsaţie bogată şi rapidă, dar în acelaş timp obositoare şi epuizantă. Ca să facem profeţii. Viaţa viitorului va fi şi ea, poate, din această cauză, mai bogată, dar mai scurtă.

MIHAI D. RALEA

CUVANTUL LIBER (1 Octombrie). — In acest număr găsim două articole relative la rolul statului în încurajarea literaturii.

D. Tudor Teodorescu-Branişte vorbeşte despre rostul Ministerului Artelor. „Creat pe fugă,—spune autorul, —fără nici o preocupare pentru artă, dar cu bine cunoscute preocupări de ordin politic, acest bizar departament poartă o şi mai bizară titulatură: „Ministerul cultelor)i al artelor". Nu suntem o ţară pravoslavnică şi nu înţelegem ce are comun popa cu arta. Or arta merită o atenţie specială din punctul de vedere al oficialităţii şi atunci trebuia să creeze un minister sau un subsecretariat de stat special pentru artă, or arta nu are nici o importanţă pentru oficialitate, şi aunci de ce s'a creiat această jumătate de minister pentru artă? Acesta-i adevărul".

Cu literatura se ocupă în schimb Casa Şcoalelor, pendinte de Ministerul Instrucţiunii. Dar această Editură publică mai ales operele clientelei politice, necazate de partidul la putere în nici o prefectură sau primărie din ţară.

Cât priveşte propaganda literară, ea intră în competinţa Ministerului de Interne.

Deşi de artă şi de literatură se îngrijesc trei ministere şi vre-o câteva Fundaţii, — ţara, cum foarte bine remarcă d. Branişte, — n'are biblioteci populare, n'are ediţii eftine din scriitorii clasici, n'are traduceri din operele noastre bune în nemţeşte, ungureşte, ruseşte..... (In limba rusă există o încercare a d-lui N. Dunăreanu). Astfel, după şapte ani dela unire, nici un scriitor român nu a trecut graniţele vechiului regat. Iar de unificare sufletească nici nu poate fi vorba. „In ţara politicianismului să nu ne mirăm de nimic",—îşi sfârşeşte autorul articolul.

D. Mihai Ralea priveşte aceiaşi chestiune, dar cu alţi ochi. In această ţară cu vre-o şaptesprezece milioane de locuitori nu există decât vre-o **trei mii** de cititori de cărţi. In această situaţie nu-i de cât o consolare: „Faimosul principiu a lui Aristot, după care forma creiază fondul, artificial poate creia naturalul. Ca să înoţi, trebue să intri în apă. Ca să ştii să votezi şi să ai conştiinţa cetăţenească, trebue să ai votul universal. Pentru ca publicul să înceapă a ceti, trebue să existe scriitori neutilizaţi care să scrie cărţi nesolicitate. Privind teancurile melancolice din librării, poate, într'o zi, apucat de curiozitate, va deschide şi cetăţeanul una".

LUMEA (4 Octombrie). — D. Gh. Topârceanu urmează, nu ştim pentru ce, apriga-l polemică cu d. Camil Petrescu. Doar cititorii îşi dau samă şi de valoarea combatanţilor şi de chestiile în litigiu.... D. Topârceanu îi crede pe cetitori prea naivi: de aceea se pune cu tot dinadinsul să dovedească cu ce „**pramatie** (vorba lui Caragiale" de adversar are de-aface....

D-sa persiflează definiţiile d-lui Camil Petrescu: 1) sufletul naţional este „gradul de intensitate, întindere şi tonalitate a... sufletului naţional" şi 2) „Râul este viteza de curgere a apei".

Cu prima definiţie ne-am distrat într'un număr trecut al „Lumii". Despre noua definiţie d. Topârceanu ne spune numai atât: „O las pur şi simplu la aprecierea d-voastră. Argeşul este... viteza de 2 metri pe secundă. Iar dacă printr'o ţeavă circulă cu o viteză oarecare un pic de apă spre robinet, să ştiţi că viteza aceia este **rău**".

In această discuţie fără rost a intrat şi d. M. Ralea.

Decât atâta timp pierdut, mai bine d. Topârceanu ar scrie o poezie, iar d. Ralea un articol—şi literatura ar fi mult mai în folos, decât înregistrând atacuri viguroase asupra unor porţi deschise şi asupra unor adversari de fum. — **M. Sv.**

CONFERENCIA (Septembrie). — In acest număr cetim o interesantă şi substanţială conferinţă a lui Felix Galipaux despre pantomimă. Spicuim din ea unele date asupra acestei arte, care înveselea generaţiile trecute.

Pantomina, ştiinţa gestului şi a atitudinilor, a avut pasionaţii ei încă de pe timpurile anticei Grecii şi ale imperiului roman. Contimporanii acelor glorioase vremuri, foarte sensibili la frumuseţea şi maiestatea musculaturei bine construite, la graţia şi armonia corpului atletic în diferitele lui atitudini, idolatrizau pe actorii de pantomimă, cari deţineau arta exprimării prin gesturi, a complexului de sentimente cari alcătuesc sufletul omenesc. Cicero număra pe Roscius printre prietenii lui, Oesopus era răsplătit cu glorie şi aur mult, iar Luchéia şi Galeria Capriola stârniseră entuziasm unanim în Atena pentru desăvârşita lor ştiinţă actoricească.

Şi în vremurile mai apropiate de noi au strălucit „luceferi" şi stele în arta pantomimei. Cel mai glorios dintre toţi, cel care a insuflat suflet nou vechei arte, a fost Gaspard Debureau. Rareori a cunoscut cineva popularitatea acestui „accident heureux et rare", cum zicea despre el Théophile Gautier. Mâini din cea mai pură aristocraţie binevoiau să aplaude zgomotos marele lui talent. In mizerabila sală, joasă şi întunecoasă, decorată cu pomposul nume „Funambules, unde Debureau se istovia jucând zece-douăsprezece ore pe zi, veneau Charles Nodier, Jules Janin, Théophile Gautier, Béranger să savureze adevărate clipe de artă.

Pantomima are personagii cu structura sufletească şi trupească bine conturată, simboluri vii ale caracterelor şi temperamentelor omeneşti.

Pierrot poartă casacă albă, o împestriţează cu ciucuri negri, pantalonii îi sunt largi, toca neagră. Arlequin, complimentul lui pierrot, în oricare pantomimă clasică, are şi el costum special, mai complicat, mai luxos. Şi galeria se complectează cu gingaşele Cassandra, Colombina, Leandra, cu irezistibilul Polichinelle. Prin fine clipiri din ochi, grimase, subtile strâmbături, gesturi largi, ţi se dezvălue toţi, cu pasiunile şi micimile lor. Pierrot: sentimental, poetic, nenorocit, sceptic, iar Arlequin, nedespărţitul tovarăş al celui dintâi: încrezut, lăudăros, guraliv, vorbind neîncetat de excepţionalele lui calităţi. Nu scot un cuvânt, nu-şi tocesc limba, şi totuşi îi înţelegi până'n tainiţele sufletului, prin savanta lor gesticulare.

Pantomima a fost apoi lăsată în părăsire, până când câţiva actori curagioşi au încercat s'o reînvie. In 1888 se creiază cercul Funambulesque. Oameni ca Chamfort, Huysmans, Jean Richepin, Jules Lemaître, Massenet, Jacques Normand, Francis Thoné sunt printre fondatorii acestui cerc. Se montează piese cari au succes, ba chiar triumfuri răsunătoare. Această mişcare artistică a creiat o elită înţelegătoare a acestui gen care, la orice manifestaţie de asemenea natură, nu-şi precupeţeşte entuziasmul.

PERISKOP (Iunie-Iulie). — E o revistă maghiară ce apare la Arad subt conducerea lui Szantó György, unul din cei mai talentaţi scriitori maghiari din Ardeal. Pare a-şi fi ales ca model tocmai revista „Querschnitt" despre care am vorbit mai înainte. Periskop e o revistă de avantgardă, cu traduceri din Cocteau, Marcel Sauvage, cu reproduceri din Gontcharova, Brâncuşi, Picasso. Literatură bună fac aci şi autori tineri maghiari, între cari cităm pe Deri Tibor, un elev al lui Ludovic Kassák, poetul revoluţionarilor maghiari împrăştiaţi prin ţări străine. Revista publică şi articole în limba germană şi franceză. (Dela o vreme, acesta e obiceiul tuturor revistelor de avantgardă). Theo van Doesburg scrie despre sfârşitul artei, şi Illyés Gyula analizează cu seriozitate şi cu pricepere „superrealismul". Periskopul se interesează cu deopotrivă stăruinţă de poezia lui Apollinaire şi a lui Ivan Goll, ca şi de creaţiile cinematografului, de artele plastice, ca şi de sport. In rezumat, de tot ce constitue: viaţa nouă, cu articulaţii de oţel şi clădită pe beton. Revista nu dispreţueşte *fotografia*, cum nu dispreţuieşte nici o latură a complicatei noastre actualităţi.

A IÖVÖ TARSADALMA (întâiul număr, Cluj). — In româneşte: societatea viitorului. Pare scrisă în mare parte de muncitori. Găsim între colaboratori şi nume nomâneşti, necunoscute în publicistica noastră. Se vorbeşte aci, în cuvinte de imn, despre Panait Istrati şi Simona Basarab.

Cuvinte de încurajare trimit tinerei reviste dd. Costaforu şi Ion Pas. — *b. l.*

LA REVUE DE FRANCE (No. 17). Gustave Charlier se ocupă în ale lui „Lettres belges" despre opera noului laureat al premiului Verhaeren, poetul Noël Ruet, autorul volumelor „L'ombre et le soleil" şi „Le musicien du coeur". Poezia lui Ruet are graţia tinerească, frăgezimea impresiilor şi accentele bucolice ale înaintaşului său Fernard Severin. Ca marii lirici de odinioară el evoacă natura umanizând-o, însufleţind neînsufleţitul, după sensul mitologiei celor vechi:

L'azur est frais comme une main de fiancée,
La colline a la courbe indolente d'un bras...

Imaginile, cel puţin în fond, sunt clasice. O neobişnuită vioiciune a impresiei le reînoeşte şi le vivifică. Caracteristica generală a poetului stă în aceea că este un *auditiv* şi arareori un *vizual*. Astfel versurile lui aduc o originalitate ciudată:

L'air est sonore et net du bruit sur ler cailloux
De l'acier lisse et bleu des bêches.

Faţă de volumul „L'ombre et le Soleil", din care au fost scoase exemplele de mai sus, „Le musicien du coeur" are o formă mai aleasă, mai suplă. Aci se îndreptează spre o poezie fantezistă, cu un lirism care aminteşte pe un Tristan Derême sau chiar pe un Philippe Chabaneix. Comparaţia pe care Charlier o face cu Toulet nu pare deloc îndreptăţită.

* * *

După o admirabilă nuvelă de J. Kessel: „Le Thé du Capitaine Sogoub", a cărei acţiune se petrece în plină societate franceză, deşi eroii sunt ruşi, şi o expunere a lui Raymond Racouly asupra vieţii şi moravurilor spaniole, numărul acesta mai publică o largă dare de seamă a lui Jean Laporte despre voluminosul „Tratat de Psihologie" apărut sub direcţiunea lui G. Dumas.

LA REVUE DE GENEVE (No. 9). — Intr'un articol intitulat „Essayistes et ironistes italiens", Giuseppe Prezzolini, după ce defineşte essai-ul ca o caracteristică a mentalităţii engleze, care comportă un oarecare ton de conversaţie intimă, de diletantism superior sau de singurătate concentrată, găseşte că, în literatura italiană, essaiul, dacă nu aduce totdeauna un umor de atitudini, este în tot cazul uşor, exuberant şi constitue aproape un amuzament, prin tonul agreabil al unei ironii naive. Astfel, pentru literatura italiană, scrie Prezzolini, „il faut surprendre ces écrivains en robe de chambre, ou en causant avec leurs amis, dans les expansions d'un moment de cordialité, dans les annotations en marge de leurs livres, dans la plaisanterie et la corespondance".

Referindu-se la cel din urmă termen, Prezzolini merge cu originea essai-ului, în literatura italiană, până la Petrarca, pe care îl numeşte cel dintâi „essayiste" modern, predecesorul lui Johnson, Addison, Montaigne sau Lamb Nu Petrarca din „Chansonnier" sau „Africa", ci din culegerea lui de „Scrisori" şi din micile tratate intime şi psihologice. „Intercoenalia", de Leone Battista Alberti, cu pesimismul şi varietatea dialogurilor şi anecdotelor, alcătuesc un exemplu foarte puţin cunoscut şi totuşi semnificativ, pentru teza lui Prezzolini, care merge cu originea atât de departe.

Scriitorii aceştia bizari, atât de numeroşi în secolul lui Ariosto, cari se complac în a analiza natura omenească, cu bogate experienţe şi cu un curios spirit paradoxal, aşa cum au făcut un Anton Francesco Doni, Ortensio Lando şi chiar Anton Francesco Grazzini, — sunt pentru Prezzolini adevăraţii essayişti ai literaturii italiene, dintre care, „Cortegiano" de Baldassar Castiglione este un essai de stil mare, „l'essai des essais". Tot astfel dialogurile lui Tasso.

Printre producţiunile actuale ale genului, Prezzolini remarcă culegerea „Landi" a lui D'Annunzio, analiza pe care Luigi Pirandello a făcut-o, examinând felul în care a scris „Şase personagii în căutarea unui autor", şi alte mici fantezii lirice sau estetice, de Giovanni Papini sau Benedetto Croce. — *George Baiculescu.*

REVUE ELENE (No. 17). — Henri Lichtenberger, profesor la facultatea de litere din Paris, închină un articol pianistului şi compozitorului german Hans de Bülow, cu ocazia publicării corespondenţii acestuia avută cu Richard Wagner. Bülow s'a născut în 1830 la Dresda, ca fiu al romancierului Charles Eduard de Bülow. A fost elevul marilor muzicanţi Liszt (pe a cărui fică a luat-o în căsătorie) şi Wagner. A fost unul din primii redactori la „Nouvelle gazette muzicale" din Leipzig, care susţinea doctrinele muzicale ale lui Wagner şi aderenţilor lui. — *George Baiculescu.*

Din practica doctorului Nesângerescu

Păstraţi! **3** **Va urmă**

Doctorul Nesângerescu soseşte la domnişoara Madelein Pedisudaţio, marea artistă de cinematograf, şi o găseşte leşinată. Pedicuristul ei care a încercat nenorocita operaţie chirurgicală a bătăturii, este aşa desperat, întrucât părul său, care de obicei se lipeşte de capul său într'o frisură elegantă după ultima modă, seamănă acum unui cactus cu ţepi. Doctorul desinfectează rana şi artista noastră se deşteaptă din leşinul ei adânc: cu această ocazie doctorul face constatarea plăcută, că ochişorii divei îi ard tot aşa de puternic, cum înainte poate nu ard bătăturile ei, şi ca prim remediu ordonează o baie de picioare cu KUKIROL. Baia aceasta înmoaie bătăturile şi pielea întărită, întăreşte nervii şi vinele, sporeşte circulaţia sângelui, împedică sudoarea şi arsuri, precum şi răceli şi nu costă decât lei..... la orice farmacie sau droguerie, când ceri porţia simplă. Porţia dublă se plăteşte cu lei..... După ce rana a fost pansată, doctorul aplică pe celelalte bătături excelentul plastru KUKIROL, care le va îndepărta în decurs de câteva zile radical, fără inflamaţie, fără dureri şi absolut nesângeros. Ca tratament prescrie: în fiecare seară baie de picioare KUKIROL, iar dimineaţa aplicarea pudrei KUKIROL, care face pielea moale şi fină, desinfectează ciorapi şi ghete, şi nu mai admite mirosul sudoarei.

Kukirolizaţi

spune doctorul Nesângerescu, îngrijiţi picioarele sistematic şi raţional. Nu întrebuinţaţi niciodată băi de picioare care conţine acid chromic. Aceste băi înlătură sudoarea, dar nu fără a strica anumite celule ale pielei. Cereţi numai preparatele originale KUKIROL cu marca depusă „Cap de cocoş cu picior". Seria întreagă de preparate KUKIROL costă lei..... şi vă scapă de tratamentul periculos chirurgical a bătăturilor. Secţia ştiinţifică dă orice sfat în privinţa îngrijirei a picioarelor, numai contra mărcii pentru răspuns. La cerere trimitem broşure interesante despre necesitatea îngrijirei picioarelor.

Fabrica de Kukirol, Gross-Salse lângă Magdeburg

Reprezentanţa generală pentru toată România: ANTON STEINER, Bucureşti, str. Popa-Russu No. 4.

Depozite pentru en gros: Drogueria „Apollo"; drogueria „Standard"; drogueria Opreanu, Rudeanu şi Săvuleanu; drogueria „Sf. Gheorghe"; drogueria „I. Zaharia" şi drogueria „Centrală".

Viaţa literară în Rusia

„Ziarul Roşu de seară" scrie despre un nou „astru al prozei ruseşti". — Scriitorul proletar I. Lebedinschi nu s'a definit încă bine, caşi restul reprezentanţilor literaturii proletare. El apare însă ca cel mai viu zugrav al mediului comunist. Rar se coboară Lebedinschi până la luptătorii de rând ai partidului comunist. Eroii lui sunt „cekişti" marcanţi şi comisari „căliţi de stagiul războiului civil". Sentimentele şi cugetările acestor eroi se desfăşoară totdeauna pe fondul unor evenimente revoluţionare însemnate. Lebedinschi nu ascunde cusururile mediului comunist rusesc, — spune „Ziarul Roşu de Sară",— el zugrăveşte părţile întunecate sufleteşti ale „cekiştilor", orgoliul comunist şi fudulia micilor comunişti, dezorientarea lor în faţa problemelor economice. Aceste subiecte apar pline de adevăr în nuvelele şi romanele lui Lebedinschi. E lăsat să le descrie, fiindcă el e invulnerabil ca ideolog al comunismului. Autocritica lui e bine venită: ea prezintă altceva decât atacurile pline de răutate ale scriitorilor ne-comunişti. Lebedinschi e ferm convins de realizarea revoluţiei mondiale. Romanul său „Mâne" (despre revoluţia germană) l-a fixat, ca cel mai ortodox dintre comunişti.

— A apărut No. 3 din „Steaua", care şi-a concediat redactorii ne-comunişti — aşa numiţi „con-drumeţi".. Acuma „Steaua" se reazemă exclusiv pe „forţele proletare". Programul acestei reviste formulat încă acum doi ani rămâne acelaş: „deservirea educaţiei marxiste a muncitorilor şi ţăranilor".

Criticii sovietici recunosc că „Steaua" îşi îndeplineşte cu cinste programul. Numărul al 3-lea publică: începutul romanului „Deraierea republicei Itli" din epoca războiului civil din Crimeea; un fragment din romanul lui Tvereac, „Directoarea", şi nuvele de Barşev şi Ivnev.

Partea publicistică a „Stelei" are un articol scris de Zinoviev: „Despre Marxism şi Leninism". Autorul defineşte leninismul ca nefiind o continuare a marxismului, ci ca o nouă etapă în teoria şi practica luptei de clasă a proletariatului şi ca învăţătura hegemoniei proletariatului în literatura mondială.

— In revista „Proiector" cunoscutul istoric literar I. Rozanov scoate din uitare pe predecesorul poeziei profetare Egor Alipanov, poet muncitor, autodidactic, care a trăit şi scris acum o sută de ani. Rozanov aminteşte că „poeţii-nobili n'au fost citiţi în Rusia decât de nobili". Arată că nici unul dintre istoricii literari ruşi, cu S. Vengherov în frunte, nu l-au preţuit pe Alipanov şi nici „n'au bănuit viitoarea înflorire a poeziei muncitoreşti". Acuma Rozanov reînviază pe acest „tată" al poeţilor moderni ruşi şi se revoltă contra clasării lui ca „autodidact lipsit de orice scântee de talent", făcute de Belinski şi de alţii. Rozanov a uitat totuşi astăzi că şi el până la 1918 nu s'a ocupat decât de poeţi „nobili" ca Necrasov, Nadson, Puşchin, Lermontov, Balmont, etc.

— Upton Sinkler, proclamat de mult în presa sovietică, ca cel mai mare scriitor al revoluţionarismului modern, şi-a publicat cartea „Arta Mamonei" în care revizueşte literatura, pictura, teatrul şi muzica, din antichitate şi până în zilele noastre, din punctul de vedere al proletariatului. Cartea a apărut în ruseşte şi englezeşte. Critica sovietică nu o aprobă şi arată că în judecarea literaturii ruseşti Sinkler dă greş când îl numeşte pe Cicicov (eroul „Sufletelor Moarte" de Gogol) — „îndrăzneţul om de afaceri de tip american", iar pe Turgheniev — Hamlet rus. Sinkler consideră curentul slav neofil" ca o manifestare a sufletului slav. Caracterizarea lui Tolstoi şi a lui Dostoevski nu e iarăşi decât o absurditate a unui străin absolut incapabil de a pricepe subiectele ruseşti. Ca încheiere, critica sovietică râde de Sinkler, când acesta spune în prefaţă că volumul lui va fi desigur recomandat pentru şcolile sovietice.

— Critica sovietică se ocupă mult de trei tineri poeţi proletari: Saianov, Vasiliev şi Panfilov, şi le salută trecerea dela lirism la epic şi la poezia socială.

Vasiliev în poemul „Dragostea" ţine mai presus de toate la activitatea politică. Deşi eroul poemului suferă de gelozie şi-şi urăşte rivalul, el nu uită că e legat de acesta din urmă prin activitatea partidului comunist.

Panfilov e un adevărat „Rabfac", adică student-muncitor al „facultăţii de muncă" („rabocii facultet"). „Femeia în poemele lui e tip de „comsomolcă" („**comunisticeskii soiuz molodeji" = com-so-mol** — uniunea comunistă a tineretului), cu arma şi cu cartea. Ea n'are timp să se piardă în auto-analiză, cum fac intelectualele".

Al treilea poet, Saianov, e apreciat fiindcă ştie să zugrăvească „distinct şi cizelat" viaţa militară comunistă. Poeziile lui absolut intraductibile, pline de „unu, doi, trei!" — sunt citate de critici ca mostre de măestrie poetică de acest gen.

* * *

Marele teatru dramatic din Petrograd s'a transformat într'un teatru de propagandă politică. In fruntea lui a rămas acelaş artist venerabil care este N. Monahov. Oficial reforma s'a făcut pentru a se trece dela „tragedia clasică şi comedie pură" la „tragedia şi comedia modernă". Noul repertoriu conţine în primul rând două tragedii mari. Prima — „Rebeliunea", scrisă de Lavrenev după dorinţa guvernului sovietic, cu motiv din războiul civil din Asia centrală. Ideia piesei e, după cum spun ziarele sovietice, „a analiza şi evidenţia impasul şi pieirrea fatală a gărzei albe". Tragedia aceasta reprezentată la Voronej produce într'adevăr o puternică impresie: inscenarea judecăţei marţiale asupra lui Botkin, fost „leib-chirurg" al Curţei, şi momentul împuşcărei lui provoacă crize isterice în public şi se isprăveşte în mijlocul plânsului şi zgomotului general.

A doua tragedie se numeşte „Moartea Comandantului".

Teatrul lui Meyerchold din Moscova reia „Revizorul", cu pasagiile şterse de cenzura ţaristă, reintegrate. A doua piesă va fi „Petru-Petru", în care figurează Petru cel Mare şi ordonanţa lui Petre Romanov, pe care ţarul l-a ţinut lângă dânsul din cauza asemănărei lor uimitoare. A treia piesă — „Burtă de Aur" a lui Cromlinc, autorul dramei „Purtătorul de coarne cel mărinimos".

In teatru de Cameră din Moscova se reprezintă: „Antoniu şi Cleopatra" de Shakespeare, „Maimuţa păroasă" de O'Neyl, „Manon Lescaut" de Sterhein şi opereta „Insula verde" de Lecock.

Teatrul evreesc din Moscova anunţă: „Drumul victoriei", „Directorul Trustului", „Revizorul" şi „Uriel Acosta".

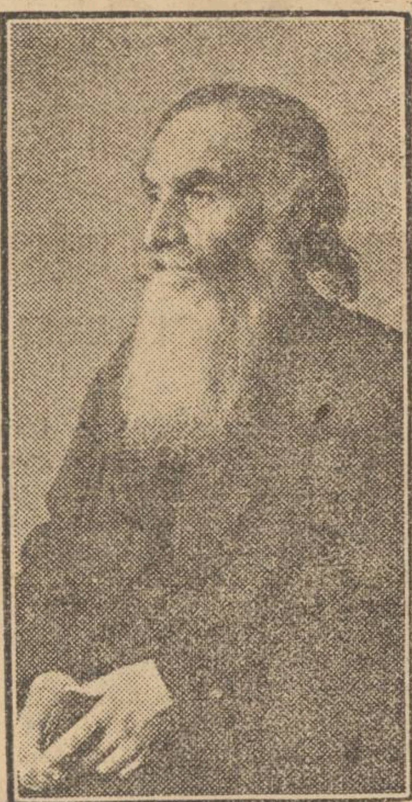
Al 4-lea studiu al Teatrului de Artă se deschide cu piesa lui Nizovoi „Pe pământ", şi va continua cu „Ciu-Iun-Vai" de Bertel, „Va veni timpul" de Romain Rolland, „N'a fost nici un ban" de Ostrovski şi „Flor Scabeev" de Averchiev.

Lunacearski a isprăvit o dramă „Veninul" pentru Prima Cinofabrică de Stat.

INSEMNĂRI

Un adevărat creştin

Talentatul scriitor Nichifor Crainic ne face, zilele acestea, un foarte frumos portret al colaboratorului şi amicului nostru Gala Galaction. „Pe omul Galaction — scrie d-l Nichifor — cine îl cunoaşte, nu poate decât să-l iubească. E atâta infinită bunătate în acest creştin, care nu cunoaşte ura şi pisma! Şi e atâta blândeţe îngăduitoare, ce covârşeşte năvalnic orice stăvilare dintre credinţe şi dintre oameni. Zâmbetul omului acestuia se imparte, egal ca lumina, şi creştinului şi păgânului, şi românului şi Evreului, şi credinciosului serafic şi ateului cinic şi porcesc". Intr'adevăr, — şi aci stă adevăratul temperament creştin al lui Galaction: ştie că, din toată clientela înşirată de d-l Crainic, ateul cinic şi porcesc e, pentru preot şi credincios, speţa cea mai interesantă. Cu ea se realizează marile victorii ale marilor duhovnici; căci principalele arme ale prozelitismului sunt îngăduinţa şi răbdarea. Acel care, uitându-şi de toate acestea, se grăbeşte, înhămându-se pe el şi religia în care îşi închipue că crede, unui scop extrareligios, — acela poate fi un excelent politician, dar nu un adevărat creştin.

Gala Galaction

Afacerile sale personale se poate să-i meargă bine; acele ale lui Dumnezeu vor merge însă cu siguranţă, puţin mai prost.

Decât — scrie d-l Nichifor Crainic — această atitudine a lui Galaction are un inconvenient; „ea îl face iubit de toţi, şi suspectat de toţi în acelaş timp". Nu credem.

D-l Nichifor Crainic nu este un bun observator al sufletului mulţimei. Experienţa ne arată că dimpotrivă, cine face exces de zel, tocmai acela dă mai ales de bănuit. Şi este poate oarecare adevăr în această credinţă populară. Numai cine se sileşte a-şi afişa o convingere comite acele excese în arătare, acel absolutism nemăsurat caracteristic spiritelor în fond neconvinse. Şi-apoi Istoria nu ne învaţă oare că spionii, agenţii provocatori, „mouchard"-ii se pot recunoaşte tot după acest infailibil criteriu al excesului de zel? Revoluţia franceză, şi tot veacul al XIX-lea rusesc sunt pline de exemple în sprijinul teoriei.

Dar să zicem că teoria e falşă. Puţin importă. Ea este — şi-i deajuns. Psihologia maselor e aceasta, şi nu alta. Aşa că părintele Galaction va fi sigur scutit de supărarea vre-unei suspectări din partea oamenilor pe care el îi iubeşte şi-i stimează pe toţi ca un adevărat bun creştin. In schimb — o! ironie a lucrurilor! — mulţimile oarbe şi proaste vor continua, în mod eronat, să suspecteze tocmai pe cei ce, din exces de zel, supun religia „gospodăriei unui scop" ca să ne servim de foarte propriile expresiuni ale foarte talentatului scriitor Nichifor Crainic.

El canto che nell'amina si sente...

D. Liviu Rebreanu, ca Românul, imparţial... publică în „Mişcarea Literară" un articol al d-lui Const. T. Stoika, asupra poeziei d-lui Ovid Densuşianu.

Mai întâiu autorul ne iniţiază în tainele poeziei nouă — „poezia viitorului, o poezie subtilizată, tăiată în cristalele fine ale gândirii".... poezie ce „reziduă" „din reflexul ideilor creatoare care găseşte în sufletul artistului o reprezentare superioară şi o concretizare emotivă variată şi profund omenească".

Apoi d. Stoika întoarce în palmă fiecare poezie a d-lui Densuşianu, o pătureşte şi pe-o parte şi pe alta, şi-o pune pe urmă, cu un gest sigur, în nişa eternităţii.

Ce n'au aceste versuri?

„Stări sufleteşti concentrate, răsucite adânc în şurubul nervilor... cu răsfrângeri dureros de fierbinţi în interiorul versului"... „o duioşie ce se frânge în cristale de lumină"... „reflexe care stârnesc un ritm de armonii"... „tonuri de o armonie inedită ce aduc (din grădinile depărtate ale viziunilor) o atmosferă proaspătă, mirosmată de crini şi maci sălbateci"... o poezie „ce smulge acel *desir de larmes*"... „o lumină ţâşnită parcă din isvoarele soarelui din Walhala"... „culmile unei filosofii fine şi resemnate"...

Iar „poetul" este un „statuar liric". Şi — ce mai la deal la vale! — d. Densuşianu e nici mai mult, nici mai puţin decât „Verhaeren-ul poeziei noastre", fiind egalat în „virtuozitatea suverană a artei" doar de Petrarca: „El canto che nell' anima si sente"...

D. Densuşianu, a cărui „poezie a dat în luptă deschisă şi mândră lovitura de graţie heghemoniei esteticei vechi", va fi cândva „unul din acei *poètes maudits*, pe care Verlaine i-a aşezat în Parthenonul criticei lui (lipsită de sisteme şi principii-fantome) şi va străluci în marmora pentilică a poeziei, ca altădată splendidele frize ale panatheenelor".

Suntem tentaţi să reproducem articolul dela început până la sfârşit. Nu facem acest lucru decât din lipsă de spaţiu.

Avem înainte un caz extrem de interesant.

Despre un poet mai bun sau mai rău, cineva poate, la urma urmei, să exagereze puţin. Dar dintr'un poet nul, adică, mai bine zis, dintr'o persoană care nu-i nici măcar poet, ca cineva să scoată un Verhaeren... să i se pară, ascultându-i versurile, că-l aude pe însuşi Petrarca: *El canto...* să spună că poezia lui „a dat, în luptă deschisă şi mândră, lovitura de graţie heghemoniei esteticei vechi" — aceasta-i o adevărată monstruozitate.

Dar ce să spunem de d. Rebreanu care a publicat-o în revista d-sale, revistă cu pretenţia de a informa just publicul asupra *mişcării literare* de la noi?

Discipolul diavolului

Acum vre-o cincizeci de ani, criticul rus Mihailovski, a scris un articol intitulat, ni se pare: Darwin şi operetele lui Offenbach. Era vorba de cenzura ţaristă, care — sprijinită de baionete — apăra religia, curtea imperială, etc.

Mihailovski arăta că regimul excepţional era un nonsens, — câtă vreme opera lui Darwin nu cădea sub interdicţie, câtă vreme operetele lui Offenbach se puteau juca liber pe scenele ruseşti.

Intr'adevăr, ce rost mai aveau măsurile luate de cenzură împotriva scrierilor antireligioase, antibisericeşti, etc., — când opera lui Darwin, care atacă însăşi temelia creştinismuuli: creaţia prin bagheta divină, se vindea în orice librărie şi se preda în toate şcolile!

Ce rost avea prigoana împotriva detractorilor curţii imperiale, — când eroii lui Offenbach, prin ridicolul lor, scoborau de pe tron capetele încoronate.

Cuvintele lui Mihailovski sunt de actualitate la noi, după jumătate de secol.

Pe scena Teatrului Naţional se joacă „Cesar şi Cleopatra". Pe scena Teatrului Regina Maria se reprezintă „Discipolul diavolului". Aceste două piese de Bernard Shaw sunt mai „tari" decât toate manifestele aşa zise subversive. Eroii marelui dramaturg englez sunt mai revoluţionari decât „complotiştii" noştri.

Cum astfel de piese nu pot fi oprite decât cu riscul de a ne face de râs în ochii întregii lumi civilizate, ceiace-i deci imposibil: deoarece fiecare regim ţine în primul rând la stima contemporanilor, — persecuţia ideilor „subversive", scrise agramat pe petece ferfeniţoase de hârtie, sau rostite încurcat şi bâlbâit prin concialiabule clandestine, apare şi mai inutilă, şi mai stupidă, şi mai ridicolă...

Dar despre „Discipolul diavolului" vom vorbi în „Cronica teatrală" din numărul viitor.

Ola Hansson

Scriem aci un nume nou, în totul necunoscut la noi, care aparţine literaturei Nordului.

Poetul şi romancierul suedez Ola Hansson a murit zilele acestea în Orient, într'o localitate din apropierea Constantinopolului, unde se afla în timpul verei, spre a culege fapte, observaţiuni şi impresiuni pe cari avea s le redea într'un volum consacrat ăţrilor orientale.

Ola Hansson este apreciat în patria sa şi în toate ţările nordice ca unul din marii artişti de rasă. Poet sensitiv, el a dăruit literaturii opere de o reală valoare. O sensibilitate fină îi străbate nuvelele şi romanele, ca şi impresiile zilnice.

Ca psiholog Ola Hansson susţine că nu există o viaţă absolut liberă. Crima şi sinuciderea se pot comite fără ca voinţa să fie o cauză determinantă. Cu această teorie, el a conceput ciclul de nuvele întitulat „Pariaşii", în care arată că oamenii nu sunt stăpâni nici pe împrejurările exterioare şi nici pe impresiunile lor intime.

După Ola Hansson dragostea este cea mai mare taină a vieţii. Ea dispune de soarta omului şi, ceeace-i mai straniu, e că tocmai această pasiune este adesea nimicită de cele mai mici nimicuri.

Ola Hansson este obsedat în primele opere de un pesimism accentuat.

Ola Hansson analizează dragostea ca un maestru psiholog — de pildă în volumul de nuvele devenit celebru, întitulat **„Sensitiva Amoroso"**. In aceste nuvele el trece pe dinaintea noastră — ca **A. Schnitzler** în „Reigen" sau ca Ruoul Aurnheimer în „Geselschaft" — perechi amoroase în plină beatitudine, pentru a ne demonstra că în dragoste există ceva mai puternic decât voluptatea, şi anume acea pătrundere sufletească a fiinţei altuia sau sentimentul suprem de comunitate sufletească.

Bărbatul sensitiv este produsul culturei moderne Uneori din cauza acestei sensibilităţi dragostea e învinsă, alte ori duce la nebunie. Aceste păreri sunt desvoltate în romanele sale „Inainte de Căsătorie" şi în „Doamna Bruce" în care viaţa sexuală este descrisă din punctul de vedere al necesităţii fizice.

Intr'un roman auto-biografic intitulat **„Călătoria spre casă"** scriitorul suedez idealizează totuş femeia, datorită căreia — spune el — bărbatul poate progresa în toate acţiunile sale.

Un frumos roman de dragoste e acel intitulat **„Pasări de mare"**, în care sunt zugrăvite două suflete în urmărirea unui ideal ciudat: acela de a nu avea nici un ideal! Iar într'un alt roman „Inţelepciunile lui Olef", Hansson desvoltă teoria că omul trebue să creadă în el însuşi.

Prin moartea lui **Ola Hansson**, care nu avea decât 57 ani, dispare unul dintre cei mai originali şi valoroşi scriitori din ţările nordice.

Hermann Sudermann

E unul dintre scriitorii cei mai populari din Germania. S'a născut în Prusia de est (1857), dintr'o familie cu o situaţie destul de modestă. La 14 ani a trebuit să intre ucenic la o farmacie. La început autodidact şi-a făcut apoi studiile de filologie şi istorie la Königsberg şi Berlin; a fost pedagog în familii, jurnalist, dar s'a manifestat curând cu încercări literare în proză, essayuri critice şi piese de teatru. A cunoscut un succes răsunător cu piesa lui **„Onoarea"**, jucată în toate ţările, — în urma căreia a fost declarat fruntaşul mişcării realiste în literatura germană — alături de Iohannes Schlaf, Arno Holz, Brahms, Schlentner şi Gerhard Hauptmann. Mai târziu această faimă exagerată avea să scadă puţin.

Ca dramaturg, Sudermann e cunoscut şi publicului nostru — mai ales neuitate sunt interpretările strălucite ale Agatei Bârsescu în unele roluri. „Onoarea", „Patria", „Stane de piatră", „Trăiască viaţa", „Sfârşitul Sodomei" şi altele, au fost traduse şi jucate cu succes la principalele teatre din ţară. Abilitatea lui scenică şi calităţile sale de bun meşteşugar al teatrului au fost apreciate şi de publicul românesc. Ca romancier şi nuvelist, Sudermann e mai puţin cunoscut în România, deşi romanele lui: „Poteca Pisicilor", „Doamna Grija", „A fost", „Cântarea cântărilor" au obţinut în Germania ca şi în Franţa sufragiile cetitorilor. Colecţiile lui de nuvele, cele mai însemnate sunt: „Fraţi", Crinul din Indii", „Poveşti lituane" (din ţinutul lui natal) şi „In amurg". Sudermann pune acestor din urmă nuvele, subtitlul de: „Povestiri nejenate" (Zwanglose Geschichten") şi într'adevăr, sunt întâmplări povestite pe un ton de plăcută causerie liberă, neformalistă, din care nu lipseşte însă „poanta" întotdeauna interesantă. Din această din urmă colecţie, e luată nuvela plină de poezie şi emoţie „Jertfa", din viaţa artiştilor, care apare în ultimul No. (35) al „Lecturii". Autorul stă de vorbă, în amurg, cu o prietenă şi luând ca punct de plecare un gest, o exclamaţie, o cugetare a acesteia, desfăşură o povestire originală, turburătoare şi uneori picantă chiar: — e în amurg, „l'heure mauve", propice frivolităţilor decente.

MARUNTE:

— Intr'o carte apărută de curând „La vie amoureuse de Richard Wagner". Louis Barthou vorbeşte de iubirile genialului compozitor. „Nici o viaţă amoroasă a unui om mare, scrie el, n'a fost mai plină, mai neliniştită şi, câteodată mai tragică, ca aceia a lui Richard Wagner". Cu discreţie sunt evocate Minna Planer, Mathilde Wesendonck şi Cosima Liszt, cele trei femei care au însemnat atât de mult în viaţa marelui muzicant.

— Ultimul număr din „Revue des deux mondes" începe publicarea amintirilor lui Paul Gaulot asupra Comediei Franceze de acum patruzeci — cincizeci de ani. Pe acele vremuri, Gaulot fiind printre obicinuiţii culiselor, a avut ocazia să cunoască pe mulţi dintre aceia cari au ilustrat teatrul lui Molière.

— „Trois nouvelles exemplaires et un prologue" de Miguel de Unamuno au apărut de curând în traducerea franceză a lui Jean Cassou şi Matilde Pomés. Aceste trei nuvele nu deşteaptă un interes prea deosebit: ele transportă în inima preocupărilor celor mai moderne, problemele realităţii şi personalităţii. Prologul parc'ar fi acela al unei piese de Pirandello. Cele mai realizate tipuri din toată culegerea sunt acelea ale femeilor aspre şi pasionate, Raquel şi Caterina. Lectura acestor trei tragedii, de o clasică sobrietate, dar de o brutalitate şi ironie romantică, dă impresia unei nesfârşite dezolări.

— Un nou ciclu de conferinţe organizează pentru anul acesta, gruparea „Poesis". Vor conferenţia: Mihai Ralea, Paul Zarifopol, Em. Ciomac, Ion M. Sadoveanu, Tudor Vianu, Ion Pillat, A. Dominic şi Perpessicius.

— Au apărut în volum cele 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român, cu subiectul „Politica externă a României". Cu o bogată anexă de documente, volumul publică conferinţele d-lor: M. Djuvara, D. Negulescu, D. Iancovici, V. N. Madgearu, Gr. Trancu-Iaşi, G. Taşcă, Gr. Antipa, V. Brătianu, A. Corteanu, Eugen P. Botez, C. Diamandy, Iuliu Maniu, Erik Colban, N. Iorga, Al. Vaida-Voevod, Dr. G. Marinescu, E. Pangrati, Albert Thomas şi Dim. Gusti.

— „Le Félibrige" de Emile Ripert este un excelent manual de vulgarizare a poeziei provensale, în special a poeziei lui Mistral. Cartea a apărut la Paris, Colin, 5 fr.

— La 25 Octombrie are loc vernisajul Expoziţiei de pictură şi sculptură, pe care d. Iser o deschide în sala Ileana („Cartea Românească") din Bulevardul Academiei No. 3. Expoziţia va dura până la 12 Noembrie.

— Marţi 6 Octombrie s'a jucat cu succes la „Teatrul Popular" piesa „Zile vesele după războiu", prelucrare de d. Mihail Sadoveanu.

— La 25 Sept. s'a deschis la Paris al XVIII-lea Salon de Toamnă în baracele pepinierei din grădina Tuillerie dealungul cheiului Senei. Salonul nu conţine decât pictură şi sculptură, cu scopul a nu concura cu Expoziţia Artelor Decorative, deschisă la Paris. Catalogul are numai 1479 bucăţi expuse, adică un număr foarte restrâns. Ruşii ocupă primul loc, cu 66 bucăţi care aparţin la 41 persoane. Apoi vin Japonezii cu 49 bucăţi expuse.

A apărut
„Lectura" No. 35
H. SUDERMANN
„JERTFA"
— Un mic roman duios şi pasional —
Scriere completă — La chioşcari şi librari

Curiozităţi

Humor Anglosaxon

Indicăm tuturor oratorilor oficiali ocupaţi cu nesfârşitele inaugurări de tot felul, care nenorocesc o lume întreagă în ultima vreme, un tipic şi poate unic exemplu de oratie practică, rostită de primarul din Grimsby (Anglia). Povesteşte „Paris Soir" că nici un autor oficial din lume n'a avut vreodată un succes grandios şi spontan ca acela al primarului din oraşelul englezesc. Trebuia să se inaugureze un mare bazin de înot, de mulţi ani dorit de locuitori, şi pentru care toţi îşi dăduseră obolul. In ziua veselei întâmplări de jur împrejurul vastei piscine, pe lângă nelipsitele autorităţi, se adunase o mare parte din populaţie şi vie era aşteptarea pentru discursul de inaugurare, mai ales că lordul mayor era cunoscut pentru speciala-i artă oratorică, plină de spirituală voioşie. Iată pe primar; tăcere de mormânt, toţi în vârful picioarelor şi cu urechile ciulite. Primul cetăţean din Grimsby zâmbeşte frumos împrejur, lasă la o parte, încet, cilindrul şi bastonul, apoi, repede, redingota, pantalonii şi ghetele şi..... rămâne în indispensabili! Mai înainte ca paşnicii cetăţeni să se desmeticească primarul lor a şi făcut un splendid salt în mijlocul bazinului şi înoată vârtos spre debarcader. Succesul inaugurării a fost delirant.

Originalităţi

Extravaganţele Americanilor în deobşte constitue originalitatea lor. Un oarecare Sam. R. Kimbalt, din Los Angelos, s'a prezentat unui fabricant de cosciuge: — Aş voi să ştiu ce preţ îmi cereţi pe un cosciug prevăzut cu cele mai perfecţionate aparate de telegrafie fără fir. Cred că după moarte sufletul pluteşte pe lângă corp până la ziua judecăţii de apoi. Când voiu muri, sufletul meu va asculta cu plăcere concertele de radio...

Antreprenorul, om de afaceri mai întâiu, n'a râs, nici nu s'a mirat. I-a făcut devizul: o mie două sute de dolari.

Comanda a fost semnată şi cosciugul executat. Până acum Sam. R. Kimbalt n'a murit, dar aşteaptă liniştit şi împăcat.

Transformism

La Lyric-Theater din New-York s'au angajat toamna aceasta doi dansatori, de fel din insulele Marquises. Părinţii lor au fost canibali şi chiar ei în copilărie au mâncat carne de om.

Un explorator priceput, care i-a văzut jucând, i-a atras în Statele-Unite, unde foarte repede s'au acomodat obiceiurilor moderne.

Sunt primiţi peste tot şi invitaţi —ca un fenomen. Prea deseori primesc întrebări de felul acesta: — Femeia e mai gustoasă decât bărbatul? Ce parte din trup preferaţi?

Ei dau răspunsuri, strâmbându-se. Numai gândul canibalismului le repugnă.

De când stau la New-York, canibalii au ajuns vegetarieni.

Viata scumpă

Un june galant s'a revoltat împotriva scumpetei, hotărându-se la acte manifeste de protestare. Elegant, cu un veston de ultima modă, înmănuşat cu grijă, cu pălărie de efect şi pantaloni la fel, a ieşit la plimbare desculţ pe străzile din Bruxelles. In urma lui o mulţime enormă.

Intrând într'o cafenea, patronul a oprit chelnerii să-l servească. La rându-i tânărul a chemat poliţia, care a recunoscut că nici o lege şi nici un regulament nu opresc pe cetăţeni să umble desculţi, iar comercianţii au obligaţiunea să servească pe toţi cei ce intră în magazin. Aşa că originalului june i s'a adus comanda.

Vecinii consumatori i-au cerut explicaţii asupra cauzelor ce l-au făcut să se lipsească de încălţăminte. Atunci el a răspuns: — Manifestez contra scumpetei traiului!

Desigur, acesta-i dreptul lui—ca şi al altui semen de aceeaş opinie care ar voi să-şi suprime şi pantalonii. Nu însă pălăria şi mai cu seamă mânuşile...

Tezaurul printilor Iusupov

In palatul prinţilor Iusupov din Petersburg (Petrograd Leningrad) s'a descoperit de curând o cameră secretă cu un mare depozit de lucruri scumpe, metale şi pietre preţioase, pe care le-a confiscat guvernul sovietic. Prinţul Felix Iusupov, contele Sumorocov-Elston (asasinul lui Rasputin şi ginerele ţarului) care se află actualmente la Londra, adusese acolo un mare tezaur în 1918. Se credea că reuşise să-şi salveze toate bogăţiile familiei. S'a dovedit acuma, că în fugă n'a putut lua totul. Cea mai mare parte din bogăţii au rămas în camera secretă a palatului. Acuma se ştie cum s'a descoperit taina.

Când s'a construit acest palat în 1860 camera secretă a fost lucrată de trei zidari, un arhitect şi un băiat de 12 ani, ca ajutor. Acest băieţel a rămas în viaţă până astăzi. Acum are aproape 80 ani. El s'a prezentat de curând Academiei de Arte din Petrograd şi a declarat că poate să-şi aducă aminte de locul unde se află camera secretă.

Intr'adevăr, după cercetări şi reconstituiri făcute cu acest om, s'a dat peste un tezaur, care conţinea 25 coliere, 87 briliante mari, brăţări diademe, tabachere, ceasuri de aur cu briliante (o colecţie antică unică), un serviciu de masă de argint în greutate de 1000 kgr., etc. în valoare aproximativă de cinci milioane lire sterline... Fostul zidar a primit ca recompensă... 250 ruble aur şi a fost încadrat ca funcţionar într'o dregătorie sovietică.

COMPILATOR

LIBRAIRIE UNION
Bucarest 10, Bulevardul Elisabeta, 10, — Bucarest
Dernières nouveautées litteraires et scientifiques

ANUL VI. — N. 254

5 LEI EXEMPLARUL IN TARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 18 Octombrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

DIN CARNETUL UNUI SOLITAR. - II

„Decembriştii"

La 14 Decembrie anul acesta se împlinesc o sută de ani de la răscoala „decembriştilor" la St. Petersburg.

Un veac cade greu chiar în viața popoarelor. In Europa de atunci — Europa prințului Metternich — când pe continent numai în Franța restaurațiunii funcționa un regim quasi-constituțional, sub vestita „chartă octroiată", mişcarea revoluționară din barbarul imperiu de nord, care a culminat în acea zi sângeroasă pe malurile înghețate ale Nevei, pare ca un vis bolnav, un episod misterios, neexplicabil după normele acceptate de interpretarea istorică.

Totuşi, de atunci datează frământarea intelectualității ruse care, după nesfârşite şi patetice peripeții, a dus la cea mai formidabilă tragedie a istoriei mondiale, menită să aibă incalculabile repercusiuni în viața omenirii întregi.

Pentru psicologia „inteligenții" ruseşti, — care în perspectiva istorică pare mai accesibilă mentalității occidentale, —nimic nu poate fi mai caracteristic decât această răzvrătire a unui mănunchiu de visători umanitari, din care foarte mulți au eşit din rândurile celei mai îmbuibate „jeunesse dorée" din lume.

Pătrunderea acestei psicologii este necesară şi pentru ca să putem vedea în adevărata ei lumină şi cea mai „proletară" dintre revoluțiuni.

Un material prețios din acest punct de vedere ne dă volumul apărut, zilele trecute, la Paris: „Despre decembrişti, după amintiri de familie", de prințul Sergiu Volconski (în ruseşte).

Autorul, nepot de fiu al decembristului cu acelaş nume, Sergiu Volconski, — utilizează scrisori şi documente din arhiva familiei. Şi cu greu s'ar putea găsi o lectură mai emoționantă decât această nemeşteşugită povestire.

Prinții Volconski aparțin celei mai vechi aristocrații din Rusia, ei sunt „Ruricovici", adică se trag din prima dinastie a perioadei de Kiev, a istoriei ruseşti. Sub Romanovi, membrii acestei familii ocupă, din generație în generație, cele mai înalte situațiuni în imperiu.

Tatăl revoluționarului, prințul Grigore Volconski, a fost multă vreme guvernator-general al vastei regiuni ce se întindea pe ambele versante ale Uralului. Fiul lui cel mai mare, fratele decembristului, prințul Nicolae Volconski (însurat cu contesa Varvara Razumovski, nepoata de fiu a ilustrului „hetman" Razumovski, — soțul morganatic al împărătesei Elisabeta), în timpul ocupațiunii Saxoniei de trupele imperiale, exercita acolo funcțiunile de „vice-rege". Alt frate, Nichita, „fluegel-adjutant" al împăratului, este soțul vestitei prințese Zinaida Volconski, „fermecătoarea congresului din Viena", cântată de poeți în toate limbile europene; al treilea, prințul Petre Volconski, a fost ministrul Curții, — situația cea mai înaltă pe atunci în guvernul imperial, prin apropierea imediată şi constantă cu împăratul. Mama decembristului, prințesa Alexandra Nicolaevna, a stat neîntrerupt ca prima damă de onoare, — „oberhofmeisterină", după titulatura Curții imperiale, sub trei împărătese.

Din acest mediu a ieşit răzvrătitul dela 14 Decembrie, prințul Sergiu Grigorievici, — el însuşi general **la vârsta de 23 ani.** Acest băetan avea înaintea lui toate perspectivele de mărire şi fericire. Tânăr, însurat din dragoste cu o floare a aristocrațimii ruse, bogat, încărcat cu onoruri, — în războiul din 1812 el a fost încununat de glorie şi de înalte recompense; „pieptul lui ardea în pietrele neprețuite ale decorațiunilor", cum citim într'un memoriu contimporan.

Soția prințului Sergiu, şi ea, nu ocupa un loc mai puțin înalt în erarhia socială: fiica celebrului general Nicolae Raevski — apărătorul Smolenscului, unul din eroii bătăliei dela Borodino, imens de bogată, moştenind, după mamă, o parte însemnată din averea fabuloasă a „şerenisimului prinț Potemkin" (favoritul Marei Ecaterine), la vârsta de 21 ani, în momentul catastrofei, a fost recunoscută ca una din cele mai strălucitoare frumuseți ale Curții imperiale, şi nu numai la Petrograd (unul din frații ei s'a însurat cu ducesa de Gramont). Puşchin i-a consacrat multe strofe în „Fântâna din Bahcisarai" şi în „Eugeniu Oneghin"; şi i-a dedicat, când ea se afla în exil, poemul „Pultava", — a cărei eroină (cu acelaş nume: „Maria") a fost pictată după biata prințesă exilată.

Din această dedicație se vede, că icoana ei făcea să vibreze în sufletul poetului strune duioase şi adânci:

Ție-ți cânt... dar glasul muzei mele triste
Atinge-va auzul tău?
Va înțelege oare sufletul tău smerit
Avânturile inimei mele?
Sau dedicația poetului,
Ca altă-dată iubirea lui,
Va rămânea fără răsunet,
Vecinic nerecunoscută?
Recunoaşte cel puțin cântul,
Ce pe vremuri te bucura,
Şi crede că, şi în depărtare
In destinul meu atât de nestatornic,
Pustiul tău înghețat,
Ecoul înăbuşit al vorbelor tale
Sânt singura comoară, relicva sfântă
Şi singura iubire a sufletului meu.

In posesiunea dar a tuturor bunurilor imaginabile ale vieții, ce mai cere dela soartă prințul Sergiu Volconski?

Totuş el intră în societatea secretă, alături de alți prinți şi generali, pentru a revendica în Rusia din 1825 emanciparea țăranilor, Constituția, reprezentarea națională, reorganizarea justiției după sistemul englez, libertatea cuvântului, etc.

Şi iată-l de pe vârful piramidei, aruncat în fundul ocnelor siberiene, în lanțuri, cu capul pe jumătate ras...

Iar tânăra prințesă, chiar două zile după ce soțul ei a fost închis în subteranele lugubrei cetăți Petru şi Paul, îi face cunoscut că nimic nu-i poate despărți, că-l va urma oriunde îl va duce soarta.

In zadar însuşi împăratul Nicolae îi scrie, că în Siberia o aşteaptă o trudnică viață în afară de lege şi de ocrotirea autorităților, soarta oricărei femei de ocnaş; în zadar nu i se permite de a lua cu sine pe băețelul ei, de două luni; în zadar tatăl ei o amenință cu blestem, — ea îi spune: „băiatul ceu e fericit, bărbatul meu e nenorocit, locul meu e lângă el"...

Ea pleacă, singură, în toiul iernei; luptă cu toate greutățile drumului de 8000 kilometri şi cu toate piedicile ce i se pun în cale de autoritățile siberiene, după ordinul personal al împăratului; şi după lungi luni, ajungând în sfârşit la Novcinsc, în ultima scrisoare adresată din drum soțului îi scrie: „în sfârşit sunt în țara făgăduinții" („Me voilà enfin dans la terre promise!". — limba ei de predilecție, ca şi limba întregii aristocrații din Rusia, e cea franceză).

Cum a fost această „țară a făgăduinții" acum un veac?

Din fragmentele memoriilor, publicate de nepotul ei, aflăm că în localitatea în care a trebuit să se stabilească inspiratoarea cântecilor lui Puşchin, nu a putut găsi măcar ață; şi întrebuința pentru cusut intestinele de peşte. Chiar la Ircutc nu se găsea nici un ceasornicar, — ceasul, trimis din Petersburg, a ajuns în țăndări. Nu era nicăeri în apropiere nici doctor, nici farmacie. Având durere

C. Stere

de dinți, prințesa a fost silită singură să-şi ardă gura cu un cuiu ferbinte. Doctoriile trebuiau comandate la Petersburg şi ele sosiau, bine înțeles, când nu mai puteau servi.....

Moştenitoarea averii lui Potemkin şi-a închiriat, în apropiere de gura ocnei, într'o colibă țărănească, o odăiță atât de mică, încât când se culca, capul i se rezema de un perete, iar picioarele ajungeau la celălalt; ea singură a trebuit să-şi gătească mâncarea, să spele rufele pentru ea, ca şi pentru nenorocitul ocnaş...

Ea a venit pentru dânsul, — dar ce putea face pentru el?

La sosire i s'a smuls semnătura pe o declarație, că nu va încerca să-l vadă, în afară de orele reglementare, adică numai două întrevederi pe săptămână în închisoare, de câte un sfert de oră, în prezența unui ofițer de jandarmi — cu obligațiunea de a nu vorbi decât ruseşte, şi mai cu seamă „de a nu spune nimic ce nu se cuvenea"...

In afară de asta, ea putea şti, după zângănitul lanțurilor, la cinci ore dimineața, că ocnaşii sunt mânați la muncă, la unsprezece — că se întorc pentru prânz... Atâta i-a adus marea ei jertfă...

Şi de acasă nu putea aştepta consolare, — şi nu numai din cauza unei severe cenzuri, în mai multe etape... Rarile scrisori cari făceau pe drum trei luni, — nu-i puteau uşura izolarea...

Rudele cele mai apropiate, din jurul împăratului, trebuiau doar să uite pe cei oropsiți de el.

Cu mulți ani mai târziu, când exilații au trimis la Petersburg pe fiica lor născută în Siberia, în îngrijirea prințului Petre Volconski, ministrul Curții, Nicolae I, în antractul unei reprezentațiuni de operă italiană, a întrebat într'o seară pe ministrul său:

— Cine e acea frumuseță din loja ta?
— Nepoata mea.
— Ce nepoată? Tu nu ai nepoate.
— Volconski.
— Ce fel de Volconski?
— Fiica lui Sergiu.
— Ah, a acelui care a murit.
— El n'a murit încă, Sire...
— Când eu spun că a murit, va să zică e mort...

Noaptea uitării în robie şi mizerie, decenii lungi... Dar în zadar am căuta în documentele lăsate vr'o manifestare de căință...

In memoriile rămase după el, scrise la vârsta de şaptezeci şi opt de ani, prințul Sergiu Volconski spune: „Credințele mele m'au adus în fața Curții Supreme, la ocnă, la exil în Siberia timp de 30 ani, — şi totuşi nici acum nu retractez un singur cuvânt al meu"...

Credința în ideal şi mândria suferinților respiră din tot acest martirolog supraomenesc.

Puşchin, care în zilele fericite a trăit în intimitatea familiei Volconski, — a ştiut să dea o puternică expresiune acestor simțiri:

In fundul ocnelor întunecate,
Păstrați-vă mândria suferinței.
Nu va peri nici lupta trudnică
Nici înălțarea sufletească...

Iubirea şi prietenia vor străbate
Prin uşile ferecate,
Cum în tainițele ocnei voastre
Străbate volnic glasul meu.

Vor cădea lanțurile grele,
Şi temnițele se vor prăbuşi,
Şi în brațele ei vă va primi libertatea,
Şi frații vă vor reda lancea...

Prin ironia destinului, când pentru Rusia a sunat trâmbița libertății, descendenții martirilor din Decembrie, au fost siliți şi ei să ia calea probegiei: alt Sergiu Volconski îşi publică la Paris amintirile de familie...

C. STERE

Bucov. 8/X. 1925.

Maxime şi cugetări

Se zice că timpul e un mare magistru. Nenorocirea e că-şi omoară elevii.
(Berlioz)

Nu cu *ideia* răscoli oamenii, ci cu *sentimentul.*
(Taine)

Lecția începe numai, exemplul sfârşeşte.
(Lamotte)

Tot ce e real, nu e frumos; nu există, însă frumos, chiar ideal, decât numai în real.
(Littré)

Un cap fără memorie e o fortăreață fără garnizoană.
(Napoleon)

Oamenii învață prin şcoli tot ceeace trebuie să uite.
(Christina de Suedia)

Chiar şi infuzoriile au paraziții lor.
(Jokai)

Citeşte încet; reciteşte încă şi mai încet.
(Fichte)

Educația poate orice: ea face să joace şi urşii.
(Leibniz)

Orice fericire e o cursă pe care ne-o întinde destinul.
(M-me de Girardin)

Adevărul se găseşte, nu se inventează.
(J. Péladan)

Viața oscilează ca o pendulă între durere şi plictiseală.
(Schopenhauer)

Teatrul este un uriaş care râneşte de moarte tot ce-a lovit
(Beaumarchais)

De-ale copiilor

— Puiule, te-ai spălat înainte ca să te pui la piano?
— Da, mamă.
— Şi pe mâni?
— Da mamă.
— Şi urechile?
— Da, mamă.... acea din partea profesoarei

* * *

La biserică.

Leturghie lungă. Mărioara n'are astâmpăr. Se mişcă tuşeşte, face semne mamei, vorbeşte cu un băiețel dinaintea ei şi supără pe maica-sa, care o întreabă:

— Ți-ai sfârşit rugăciunea?
— Am sfârşit-o.
— Ai spus-o cum trebuie.... n'ai sărit nimica?
— Nimica.
— Mai spune-o odată.
— Am să plictisesc pe Dumnezeu, mamă. Doar o cunoaşte.
— Nu te teme.... zi încă odată.
— Mamă, să-i spun mai bine o poezie.

* * *

Jorjică ia întâia lui lecție de geografie — făcând şcoala acasă. Profesorul deschide un atlas şi, punând arătătorul pe o hartă, îl întreabă:

— Ce-i asta?

Băiatul se uită la degetul dascălului:

— Asta-i.... o unghie murdară.

* * *

După leturghie, la Paris:

— *Mamă, i-adevărat că negrii n'au pantaloni?*
— Da, i-adevărat.
— *Atunci pentru ce tata a pus adineaoarea un nasture în cutia pentru Misiuni?*

* * *

Marioara se joacă cu fratele ei în grădină. De odată încetează să alerge şi adresându-se tovarăşului de joc, îi spune:

— *Ah, Mihai aş fi vrut mai bine să fiu băiat.*

Mihai ridică din umere, apoi cu toată convingerea:

— *Acuma e prea târziu! Trebuia s'o spui înainte de botez.*

Poşta Redacției

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

— Domnul?
— Un articol!
— Bun, să vedem! Ați mai scris undeva?
— Da, la Distracția, Ardeiul şi Durducul!

Privirile calde, pline de încurajare şi seduse de o infinită bună voință ale directorului Foii Poporului, cerceta cu aviditatea şi orgoliul descoperitorului de talente, părțile **„mai literare"** ale schiții. Pe ale mele le lăsasem obidite în jos, pe duşumelele răcorite de curățenia de dimineață, de acolo în pumnii în care se încingea mototolit sulul de hârtie în care fusese înfăşurat articolul, apoi pe păreții redacției plin de fețe mărețe literare, toate încruntate, toate cu părul vulvoi, toate cu ochelari şi cu rozete la butonieră, şi de acolo spre gratile coşului de sub biroul directorului în care se asfixiau atâtea aspirațiuni, atâtea avânturi neînțelese şi atâtea iluzii înfrânte! Din foile mele se înălța când şi când, mormăiala directorului ai cărui ochi plini de îngândurare şi de nemulțumire alergau aprig după lucru bun şi pe care încă nu-l dibuise în costeliva mea lucrare. Răsuflarea îmi lovea sternul, oprind torentului sângelui în palme, în obraji şi în încheeturi. O foarfecă gigantică fulgera pe un teanc de aiurări, într'un colț al biroului. Intr'altul, o nicovală în miniatură apăsa amar suspinele atâtor mistice inspirații! Mă trudeam cu destulă temere să aflu cât mai îndată care din cele două ghilotine avea să-mi sugrume în curând copilul întâelor visuri cu ochi deschişi, care se perpelea în mâinile scrupulosului director. Nemulțumirea i se înăbuşi într'un timp, în foi, plesnind agasat unghia puricarului de aceea a degetului cel mic. O muscă mare de cal, albastră, îmbuibată de sânge, ințepă toată încăperea redacției cu strigătul ei de pradă. Pe fereastra care da în curtea tipografiei, se prelingea în scurgerea leneşă a dimineții de primăvară, simfonia surdă a vingalacurilor, comenzile rigide ale maeştrilor de atelier şi aroma înecăcioasă a cernelii. Directorul întoarse foile la loc pentru a reveni apoi îndată în mijlocul lor, rosti câteva cuvinte pentru el, tărguindu-se par'că cu vorbele din paginile mele. Smuci o mână în aer, sus deasupra hârtiilor de pe birou, îşi țăcăni dantura cu o altă unghie, oftă în vesta lui albă plină de bumbi de sidef şi începu a trimite spre mine, fără să-şi abată ochii înlăcrămați de o nehotărâre apăsătoare care până atunci îl chinuise îndelung şi fără de nici un rezultat, accente pline de îndoială.... Lucrarea părea acum afară din cale de stearpă! Totuşi citania directorului îi înfrumuseța sărăcia fondului şi a formei, gătindu-i goliciunea cu fanteziaz unei inspirații mai fertile.

— Altele mai ai?
— Da... în studiu!

Tasia avea ochii mari, încercuiți de umbra veştedă a unor pleoape pătate de plâns. Din lumina lor înlăcrămată am luat razele cu care am aprins speranțele lui Ilie Ighel Deleanu în desprimăvărarea aceea aurită, caldă şi plină de soarele debutului meu de... ziaristică literară. Din noaptea buclelor ei mate, am împrumutat primului meu articol, tânguirea desnădejdei mele rătăcită în palmele directorului Foii Poporului din curtea tipografiei inventatorului Gutenberg. Din paliditatea visătoare a obrajilor ei discret rumeniți de avântul unui suflet virginal, am pus în coloanele celei dintâi aiurări **„literare"**, febra pesimismului **„carierei"** mele de visător nedreptățit! Osanalele de sub foarfeca cea gigantică a redacției, pregăteau apropierea sufletelor. Apariția lor în Foaia Poporului avea să înfăptuiască cununia lor neîntârziată. Nerăbdarea planurilor noastre mai dedemult mi-a zidit însă cuibul mult mai înainte de împlinirea ei. Visul şi-a tors frumusețile sub tavanul scund în care îl închisesem. Inspirația care dăduse viață avântului directorului din gangul lui Gutenberg, respira lângă mine acum. Ea repeta necontenit, fixând în melancolia mea prematură pentru întârzierea articolului, conturul fantomei din paginile care aveau să-mi făurească.... **„nemurirea"!** Şuvițele părului ei negru îngroşau îngândurarea nopții şi chinul nostalgiei apariției articolului. Plânsul care îi tremura necontenit în ploape, făcea mai fioroasă încercuirea orbitelor. Anemia visătoare din pometele pătate de văpaia aşteptărilor, cioplea din Tasia o icoană. Articolul încredințat directorului Foii Poporului se înfiripa din nou acum, în apropierea Tasiei, venea spre noi, intra pe uşă, în casa noastră, se aşeza pe cărți, pe păreții iatacului mândrii de ocrotirea ce ne-o da, în candelă, în şoapte, trăind printre ghivecele cu flori, atingând coardele viorii, răcorind fruntea încinsă a Tasiei, sau aşezând pe masa din mijloc, între lumânări şi îndruşaime, cununiile bisericii, vorbind cu noi, suferind cu noi, plănuind şi bucurându-se cu noi şi pentru noi şi topindu-se apoi în umbra înlăcrămată a ploapelor Tasiei, în întunerecul înfricoşător al şuvițelor ei de atlas negru, sau în paloarea seducătoare a obrajilor ei obosiți de mângâeri!

* * *

N'am mai dat pe la redacția jurnalului din curtea inventatorului tiparului. Articolul nu-mi mai păstra în amintire nici măcar regretul vre-unei firimituri din sufletu risipit în paginile lui ursuze. Tasia îi înlocuise de mult gloria şi întârzierea apariției nu mă mai sinchisea. Dar într'o dimineață de toamnă sură, grăbită să încremenească pe neaşteptate în țurțuri lungi de ghiață, lacrimile unei fântâni, să înalțe morminte de frunze moarte peste mormintele idilelor, sau să sleiască în ramurile arborilor seva tinereții viitoare, Tasia îmi întinse ca într'o crucificare stranie a atâtor aşteptări înşelate, foaia lui Ilie Ighel Deleanu din ulicioara apostolului tiparului:

— Pentru ce m'ai amăgit idolatrizându-mă într'astfel? Uite, citeşte!
— **„Poşta Redacției".**
— S. K. Articolul, fără **miez!**

SARMANUL KLOPSTOCK

O călătorie dela Pralea la Iași și altele

Tot în anul 1857, am mers în ziua de Sfânta Maria Mică, tata fiind la Ieși, la Rădeana, unde mama voia să vadă pe o prietenă a ei, Zinca Donici, care se afla în vizită la cumnatu-său, Manolache Donici, stăpânul Rădenei. Am lunecat atunci în salonul bine ceruit al acelei curți, căzând cu ciolanul gleznei celei drepte pe cucoșul puștei mele și ciolanul a crapat. Vă puteți închipui țipetele mele. Mi s'au pus comprese și ne-am întors la Pralea, cale de 18 kilometri. Ajunși acolo, deoarece nu puteam calca de loc cu acel picior, s'a trimes îndată după baba Smunciloaia, din satul Blidari, tot pe moșia noastră, care babă era vestită pentru chipul în care îndrepta picioarele și brațele scrintite. Baba a declarat că piciorul meu este scrintit și, pentruca să mi-l îndrepte, a început să-l tragă, ceiace mi-a scos din gură țipete și mai cumplite decât până atunci, țipete de astădată justificate căci durerea astfel pricinuită numai mică nu era. A doua zi, mama văzând că piciorul mi se umflă mai tare și că durerile sporesc, a făcut răpede pregătiri de drum și a plecat cu mine și cu Anica la Căiuți. Acolo am luat cai de poștă și am plecat la Ieși, în careta cea verde a mamei, ea șezând în stânga, lângă giam, eu culcat pe restul scaunului, cu o perină sub cap și cu capul pe genunchii ei.

Imi aduc perfect aminte de peripețiile acestui drum. Pe capră șădeau Arnăutul cel bătrân, Pavel, care avea casa lui în capătul dela vale al târgușorului Căiuțu, cu fustanelă, cu poturi, cu cialma pe cap, cu o păreche de pistoale cu cremene urieșe și cu un iatagan în brâu, având lângă el pe Anica, căci în caretă erau numai două locuri.

La fiecare poștă sau jumatate de poștă, îndată ce surugiii opreau caii, Arnăutul și cu Anica se dădeau jos și veniau la oblonul stâng al cupelei să întrebe dacă avem nevoie de ceva. Seara am mâncat din niște provizii luate de acasă, dar nu ni era foame nici mamei nici mie. Nu mai simțiam dureri decât la hopuri, dar piciorul îmi era cumplit de umflat: n'am închis ochii toată noaptea.

Nu ne facem astăzi ideie de răpegiunea uimitoare și de farmecul acestor călătorii de altădată cu poșta. Caii, mai ales când surugii aveau cea mai mică nădejde de bacșiș bun, nu ieșiau din fuga cea mai nebună; acei cai cât niște mâțe, totdeauna nesăcelați, prăpădiți de slabi, într'adevăr că: *„se așterneau drumului ca și iarba câmpului la suflarea vântului"*. Se opreau numai la jumatate de poștă, iar când poșta era mică, nu stăteau decât la poștă. Acea răpegiune procura acelor care aveau parte de ea într'o trăsură îndemânatecă, legănați pe răzoare bune, o adevarată simțire de voluptate, o stare psihică ținând mijlocul între vis și beție, imaginația și simțurile mai fiind stimulate de sunetul tăläncilor, de pocnetele bicelor și de lungile și ascuțitele strigăte de *hiiiii-hăt!* ale surugiilor. Mai ales noaptea, pe lună, când drumul nu era din cale afară grunzuros și plin de hopuri, acest mod de locomoțiune a lasat tuturor acelor care au avut parte de el o amintire neștearsă. La vr'o două poște, când Arnăutul a aratat *podorojna* și a cerut cai, căpitanul de poștă a răspuns că nu sunt cai, nici în grajdiu și nici la imaș, toate *tacâmurile* fiind pe drum. Insă, în urma câtorva cuvinte zise căpitanului de poștă, din poronca mamei, de Anica, el s'a bătut pe frunte, par'că deodată și-ar fi adus aminte de ceva și a strigat *chehaiei:* (primului surugiu):

— Măi Grigore, uitam că tacâmul lui Bălălău și a piciului o sosit de vreme aseară. Incalecă fuga, du-te la imaș de-i adă. Țiganii sunt amândoi la câmp cu caii. Și chehaia încăleca și pleca îndată la imaș ca să prindă caii cu arcanul. Am așteptat un ceas poate un ceas și jumătate în liniștea nopții, a frumoasei nopți de toamnă, a cărei liniște era tulburată numai de cântecele grierilor din iarbă, de răcătăitul broaștelor din vr'o baltă apropietă și de latratul vr'unui câne în departare.

Deodată auzitu-s'au de departe strigăte prelungite și pocnete de biciu.

— Vin caii! zis-a mama, de acuma plecăm!

Dar se înșala: erau alți călători ca noi, cărora căpitanul de poștă li servia aceiași poveste ce ne-o servise și nouă, adăogând că așteaptă de pe imaș pe singurii opt cai ce-i mai are și care trebuie să plece cu noi. Poate că dacă călătorii sosiți acuma ar fi avut voința și putința să împingă în palma căpitanului de poștă bacșișul pe care îl făgăduise Anica din poronca mamei, el și-ar fi adus aminte că la imaș se mai găsește vr'un tacâm sau chiar două. Dar ceilalți călători nevrând sau neputând să facă asemenea jertfă, au ramas fără cai până după plecarea noastră. Din pricina acestor două opriri prelungite în aceiași noapte, răsăritul zorilor ne-a găsit deabie pe podul Moldovei, la Roman și zguduiturile pricinuite de trecerea roților peste grinzile necioplite și neînțepenite ale acelui pod, care se ridicau sub roți în urma trăsurii, m'au făcut s'o duc într'un țipet până la celalalt mal. Pe la prânzul cel mare am ajuns la o poștă a cărei casă și grajduri erau lângă biserica, ce o încunjura o mulțime de țărani și, în mijlocul lor, un gulerat, cu sabie la șold și mai mulți *cazaci*, cum li se zicea atunci slujitorilor care, puțin mai târziu, s'au numit *dorobanți* și, mai târziu, când acest nume s'a rezervat infanteriei teritoriale, au primit acel de *calarași*. Din acea gramadă se auziau țipete sfâșietoare și vaiete. Mama o poroncit Arnăutului să meargă să vadă ce este. Dar, mai degrabă decât el, ne-a adus lămurire Anica care schimbase câteva cuvinte cu soția căpitanului de poștă.

— Măria Voastră, povestit-a ea, țaranii de aici s'au burzuluit în săptămâna trecută împotriva posesorului care-i grozav de jacaș și-i încarcă cu munca. Ei au bătut pe un fecior boieresc, iar acuma o venit privighitorul cu zece cazaci, cu poroncă dela ispravnic să pue pe cei mai obraznici din ei jos și să le tragă dela cincizeci până la o sută de nuiele sau de bice.

La auzul acestei vești, frumoasa fața a mamei s'a făcut deodată albă, ochii i-au scânteiat și a făcut o mișcare cașicum ar fi vrut să se dee jos din trăsură, dar s'a așezat îndată la loc și au podidit-o lacrimile. Iubiam peste tot pe frumoasa, buna, blânda mea mamă; văzând-o că plânge, am izbuhnit și eu în lacrimi și am vrut să mă arunc la gâtul ei, dar acea mișcare pricinuindu-mi o durere cumplită la piciorul beteag, am căzut înapoi pe perină cu un țipet de durere. Mama s'a ridicat de pe locul ei și, plecându-se asupra mea, a început să mă sărute, iar eu, apucând-o de gât, mi-am lipit fața de fața ei, vreme de o clipă bună, am plâns amândoi în tăcere. Apoi mama reluându-și locul, mi-a așazat iar capul pe genunchii ei și, mângâindu-mă, mi-a zis:

— Tu, dacă mă iubești, când îi fi mare, niciodată să nu bați și nici să pui să bată pe țarani sau pe slugi sau pe orice om mai slab decât tine. Bataia este un mare pacat și o mare mișelie.

Având destul de des parte, dela tata, de certări, dealtmintrelea bine meritate, n'am nevoie să spun că eram un adversar convins al bătăii și că din fundul inimii am făcut mamei făgăduința ce mi-o cerea.

— De-am pleca mai răpede de aici, zise atunci mama. Anico! spune chehaiei că dau bacșiș îndoit dacă înhamă caii mai răpede!

Dar în acea clipă țipetele au încetat și s'au văzut, venind spre trăsura noastră, privighitorul, urmat de Arnăutul nostru, după care se luase vr'o douăzeci sau treizeci de țarani: barbați, femei și copii. Privighitorul s'a oprit dinaintea oblonului deschis al caretei și, scoțând șapca din cap, s'a închinat adânc, rostind un răsunător:

— Sărut mânile, Lumânarea Voastră!

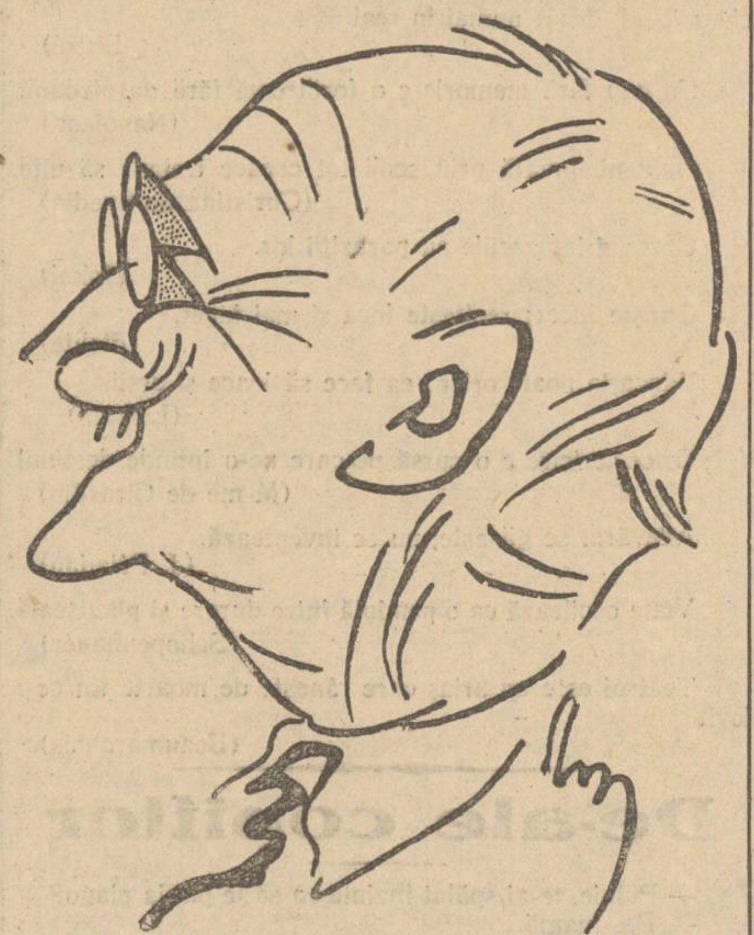
Mama răspunse cu o închinăciune de cap care numai amabilă nu era.

— Lumânarea Voastră nu mă mai cunoașteți? mai întrebă guleratul.

— Nu, răspunse mama scurt.

— Am fost paj la Inălțimea Sa: numele meu este Danu.

— Imi aduc acuma aminte de dumneata, dar nu în bine, răspunse mama cu un aer de adânc dispreț. Ai fost dat afară dela Curte fiindcă aghiotantul de jurne, care bănuia că ești un șpion în slujba dușmanilor Domnului și te urmăria de aproape, te-o prins scociorând în hârtiile de pe

Radu Rosetti

biuroul lui Vodă. Ai fost răsplătit de acei pentru care tradai pe stăpânul a cărui pâne o mâncai cu slujba de privighitor și acuma te-ai făcut calăul ocolului în capul căruia ai fost pus. Rușine să-ți fie!

Și mama a închis oblonul cu putere, mai trăgând în sus și giamul care era scoborit Iar zgomotul făcut de oblonul și de giamul ce s'închideau au împiedecat să s'audă răspunsul privighitorului, care a ramas în fața trăsurii, cu șapca în mână și cu un aer din cele mai plouate. Arnăutul și Anica se suise pe capră și am plecat aproape îndată.

La jumatatea de poștă următoare, Anica ni-a povestit că, după cât i se spusese de femeia căpitanului de poștă, posesorul acelei moșii, cumplit de jacaș față de țărani, era un om de casă al ispravnicului și foarte ocrotit de el, iar pe privighitor îl ținea de fân, de grăunțe, de vin, de lemne și de câțiva galbanași. Am ajuns la Ieși în acea zi, pe la căderea nopții și am tras la bunica, în vechea casă părintească din ulița Goliei, unde am găsit pe tata care de loc nu se aștepta la venirea noastră.

Chiar în acea sară am avut parte de o spaimă grozavă căci s'a adus, pentru ca să mă examineze, pe doftorul Russ, vestitul hirurg și eu știam că el este acel care taie brațele și picioarele oamenilor și mi-am închipuit că și mie are să-mi taie piciorul. Nu voiam nici în ruptul capului să-l las să pue mâna pe mine și a trebuit ca tata și mama să mă ție, pentru ca hirurgul să mă poată căuta. Din cauza umflăturii, Russ numai a doua zi a putut declara că nu am decât o *felură* a ciolanului gleznei și că trei săptămâni de îngrijire mă vor restabili cu desăvârșire, prezicere ce s'a realizat în totul. Dar câtă vreme am stat în Ieși, frica de Russ și de tăierea piciorului nu mi-a trecut cu desăvârșire și de câte ori venia, adică în fiecare zi, mă apucau fiorii la vederea acelui bărbat, mic la stat, grăsuț, înflorit la față ras, cu ochii deosebit de vii și de veseli și veșnic surîzând.

Doctorul Ludovic Russ era un Curlandez, venit în vremea lui Mihaiu Sturdza numai cu diploma de doctor în hirurgie și mamoș. Dela început s'a semnalat ca un hirurg de merit și, cu prilejul nașterii fiului ce l'a avut primul Domn regulamentar din căsătoria lui cu Smaranda Vogoridi, când Russ, mulțămit micimii mânii sale, a izbutit sa facă Doamnei o operație ce n'o putuse face alt medic, a capatat vază mare și de atunci s'a bucurat atât de favoarea domnească cât și de acea a întregii boierimi. Dar unii din colegii lui îi făceau șicane fiindcă nu era doctor în medicină. Atunci, obținând un congediu, s'a dus la Viena de unde s'a întors după câteva luni cu diploma de doctor în medicină, ceiace a pus capăt tuturor bârfelilor. A ajuns la o situație cum n'a avut-o niciodată alt medic în Moldova. Avea o diagnoză minunată. El era una din figurile cele mai populare ale Ieșului și chiar ale întregii Moldove. Totdeauna vesel și bine dispus bun la inimă, gata să dee aceleași îngrijiri celui sarac cași celui bogat, căuta gratis toată sărăcimea orașului. Când, la adânci bătrânețe, s'a săvârșit din viață, Ieșul întreg l'a petrecut plângând, la ultimul lacaș. Faptul că până la sfârșitul vieții a ramas un fervent admirator al sexului frumos, de loc nu i-a micșorat popularitatea.

Mai eram căutat și de alt medic, de Țânțăreanu, atunci colonel medic-șef al miliției, cu care trăiam mult mai bine decât cu Russ, întâiu fiindcă nu avea specialitatea să taie picioarele și brațele și apoi pentrucă mă făcea să râd și mă învăța să fac *smotru*, cuvânt care însamna mânuirea armelor, aceasta bineînțeles îndată ce am putut să mă țin pe picioare. Dar în curând, după aceia Țânțăreanu, care era ardelean (se iscălia: Cenceran), și de mult se deda beției, denunțat de membrii familiei, că, fiind în stare de beție, a siluit pe propria sa fiică, a fost judecat, osândit, după ce a fost degradat, la cinci ani muncă silnică, pe care i-a și făcut în castelul dela Târgul Ocnei.

Tot cu prilejul acelei șăderi în Ieși, am făcut cunoștință și prietenie mare cu Cuza. El iubia foarte mult copiii, se juca bucuros cu ei și știa de minune cum să li se facă plăcut. Avem o adevărată pasiune pentru dânsul.

Prin Octmovre ne-am întors la Pralea, unde am stat toată iarna.

Avusesem până atunci o bonă, elvețiană-franceză, numită Antoineta. Era tânără, drăguță, veselă, blândă și o iubeam foarte mult cu toții, dar se vede că viața la Pralea i-a părut din caleafară plicticoasă și singuratecă, căci n'a vrut să mai stee. A fost înlocuită de o Săsoaică bătrână din Brașov, femeie care fusese relativ bogată, dar își pierduse totodată și bărbatul și averea. Se numia Regina Dick, iar noi o numiam *mama Reghina*. Avea pe fiica ei mai mare ca ajutoare. Ne îngrijia foarte bine, era blândă cu noi, o iubeam. Ea ni-a dat cele dintăi noțiuni de *Istorie Sfântă*, tot ea ni-a desvăluit existența unei lumi mai civilizate decât acea din primitivul nostru orizont.

Un musafir pe care-l aveam des la Pralea era Părintele Zosim dela mănăstirea Moșinoaia. El se numise altădată căpitanul Zaharia Vântul, din ținutul Codrului, în Basarabia. Fusese oștean în Rusia și, la sfârșitul veacului al optsprezecelea, ajunsese la gradul de *porușnic* (locotenent) într'un polc de dragoni moldoveni. Dar mai slujise și sub poroncile bunului meu, ca oștean într'o mică ceată de călăreți trimasă de Ipsilant lui Coburg, pentru a-i servi de călăuze în campania puțin glorioasă a acestui general austriac în țările noastre împotriva Turcilor și a lui Mavrogheni, Domnul Țării Românești. Pe urmă, când bunul meu a fost însărcinat de acelaș Ipsilant, devenit Domn al Țării Românești, cu slujba de *mehmendar* (purtător de grijă) al taberei turcești, când oștile împărătești asediau pe Pasvantoglu în Vidin, Zaharia Vântul i-a adus o ceată de cincizeci de flăcăi voinici din Codru și din Soroca, care au făcut slujbă minunată în escortarea proviziunilor și a munițiunilor.

După ieșirea lui din slujba ostășească, Zaharia Vântul se căsătorise din dragoste cu o fată neobișnuit de frumoasă, cu care, vreme de șăpte ani, a dus traiul cel mai fericit. In ziua însă în care împliniau șăpte ani de căsătorie, a văzut pe soția lui și pe cei doi copii ce-i iubia la nebunie, loviți de trăsnet în livadă, sub ochii lui. In urma acestei nenorociri, a stat nebun, vreme de mai multe luni. Indată ce și-a revenit în fire, a venit în Moldova și s'a călugărit la schitul Moșinoaia, la vr'o zece kilometri de Pralea, unde era tunci igumen un moș al său. Am istorisit aiurea 1) mai multe amărunte din viața părintelui Zosim și ce musafir bine venit era el pentru noi, copiii, la Pralea. Era un povestitor neîntrecut și știa nenumarate povești, care de care mai frumoasă, cele mai multe raportându-se la întâmplări în legătură cu istoria țării. Spunea că ține cea mai mare parte dintr'însele dela un moș al său, călugăr în mănăstirea Șaba din Basarabia, care-l crescuse. Părintele Zosim era un adevărat sfânt: dădea cel de pe urmă ban saracilor și deschisese la mănăstire o mică școală de băieți, unde strângea copii de țărani pe care îi învăța să cetească, să scrie și să socotească, bine înțeles în mod cu desăvârșire gratuit, mai îmbrăcându-i și hrănindu-i pe socoteala lui de câte ori părinții nu aveau cu ce. A murit la vrâsta de o sută de ani, în iarna anului 1870 — 1871.

RADU ROSETTI

1) Vezi în *Alte Povești Moldovenești: Părintele Zosim.*

Originea Simbolismului

Către sfârșitul anului 1883, într'o cârciumă din cartierul Latin, începuseră să se adune regulat un grup de poeți, tineri, porecliți — nu se știe pentru ce — „hidropați". Ei publicau atunci o mică revistă „Luteția", care încetă în curând, provocând simultan încetarea întrunirilor „hidropatiste".

Un alt grup, într'o altă cârciumă, îi înlocui, luându-și în glumă numele de „decadenți". Cercul acesta nou de poeți se formase în mare parte din foștii „hidropați". Numele celor mai tenaci reprezentanți ai noului curent literar au fost: Jean Morréas, Laurand Tailhade, Charles Vigneux, Stanislas Guaita.

In jurul acestora, generația tânără de poeți francezi se agita într'un continuu flux și reflux: unii veneau, alții plecau din cercul „decadenților". Membrii cercului au publicat câteva reviste literare, foarte puțin răspândite, însă unii dintre ei produceau mult zgomot cu scrierile lor. Laolaltă, în literatură, ei au fost porecliți „simboliști", însă ei s'au numit înșiși: „tineri („jeunes"), și au acceptat numele de „simboliști" deși nu toți.

Acest epitet „tineri" trebuie înțeles mai mult figurat. „Hidropații" și primii „decadenți" au fost într'adevăr tineri. Mattias Morghardt în „Les Symboliques". („La Nouvelle Revue", 1892) spune că toți aceștia au fost aproape adolescenți, abia bacalaureați sau ajunși la Paris din provincie, cari au cunoscut prea puțin viața și mai puțin — literatura. Totuși lipsa cunoștințelor nu strica mult, ci chiar contribuia la abondența și ardoarea discuțiilor, ca și pretutindeni între tineri.

Ei se adunau zilnic în cafenelele lor favorite, dimineața, rămâneau aici până la prânz, apoi se mai reuneau pe 'nserate și duceau dispute lungi până după miezul nopții, citeau poezii, etc. Au fost preocupați mai mult de tehnica versului și de „suggestiunea" în artă. Unii, mai puternici, altoiau cercului gusturile lor personale, influențând asupra tonului general al întrunirilor. Morréas, de pildă, a introdus interesul pentru filosofia lui Schopenhauer și pentru vechea literatură franceză din secolele XIV, XV și XVI.

Alții pur și simplu „blagau" pe teme serioase sau crezute serioase. Totul purta acolo pecetea tinereții. Apoi, cu anii, stâlpii cercului au intrat în vârsta matură, sau unii scriitori maturi s'au unit cu cercul simboliștilor.

După zece ani de existență cercul „decadenților" sau al „simboliștilor" număra în sânu-i pe Paul Verlaine — de cincizeci de ani, pe talentatul Stefan Mallarmé tot aproape de cincizeci, pe Morréas — peste treizeci și cinci. Numele de „tineri" presupunea deci nu atât vârsta cât junețea sufletelor și noutatea ideilor...

Pe la 1890 acest curent a provocat în marea literatură franceză și în Germania, Rusia, Anglia și Italia un interes specific. Lumea a căutat să-și explice fenomenul „decadenței" și al simbolismului în poezie. Judecătorii de instrucție ai marei literaturi n'au dat atenție tinereții sufletești a decadenților și au căutat mai mult să scoată în relief noutatea ideilor lor, cojind-o de învelișurile verbale în care simboliștii își împachetau operele.

Jules Huret, autorul cărții „Enquéte sur l'évolution littéraire" (1891), colaboratorul lui „L'echo de Paris" și-a propus să adune părerile tuturor scriitorilor francezi, despre ei și despre grupările și școlile lor. Ancheta conținea șaizeci și patru de interogatoare literare din care s'a format o carte extrem de curioasă, aproape unică.

Poetul Leconte de Lisle a răspuns astfel despre simboliști: — „Declar categoric că nu pricep ce spun ei, nici ce vor să spuie. Cred că ei își cheltuiesc timpul și tinerețea pentru o producție pe care o vor arde peste câțiva ani. E surprinzător și trist. Mă văd cu unii dintre ei: vorbesc cu mine ca oameni normali și ca francezi. Insă îndată ce ei apucă condeiul — s'a isprăvit: limba franceză, claritatea, sensul sănătos al lucrurilor — a pierit! E uimitor acest revirimentl Și ce limbaj! Luați o căciulă, vărsați într'însa adverbe, verbe, substantive, adjective, apoi scoateți-le pe nimerite și combinați-le: va rezulta simbolismul, decadentismul, instrumentalismul, etc., etc. O halima... Ei sunt acei „amatori de aiurări și delir" despre cari vorbea Baudelaire. El i-a sfătuit pe unii să ia litere tipografice și să le arunce în sus: când vor cădea jos, pe hârtie, se vor alcătui versuri. Simboliștii l'au crezut pe Baudelaire. Ei vorbesc și de muzică! Ce poate însă să fie mai puțin muzical decât versurile lor! E o cacofonie nemaiauzită! Unul dintre ei Regnier — om foarte drăguț dealtfel — mi-a spus: — Noi încercăm, dragă maestre Incercați cât poftiți, — i-am răspuns, — e dreptul vostru, însă să vă păstrați încercările pentru voi, nu faceți încercări prin cărți tipărite! E o epidemie. Mallarmé e vechiul meu amic. Odinioară îl înțelegeam, acuma nu-l mai pricep".

Francois Copée, a răspuns: — „Mallarmé scria odată versuri bune; acuma, deși îi respect inteligența și viața-i curată, nu-l mai pricep, o recunosc".

Șully-Prudhomme: — Eu nu numai că nu simt muzica poeziilor lor, dar și sensul rămâne pentru mine complect întunecat".

Leconte de Lisle, Coppée și Sully-Prudhomme au fost din punctul de vedere decadent și simbolist, niște bătrâni decrepiți, înapoiați, ale căror păreri n'au nici o importanță, fiindcă ei n'au putut pricepe „linia cerebrală cea nouă" pornită să prăbușească Parnasul francez îmbătrânit. Insă și Paul Verlaine, acest idol al simboliștilor, a răspuns lui Huret: „O, eu nu pot înțelege totul în scrierile lor; sunt prea departe de a pricepe!"....

Intr'adevăr, luăm poezia lui Morréas „Cântec" din cartea lui „Le pélerin passionné":

Pasărele în trestii!

(E nevoie să vă povestesc despre păsărelele în trestii?)

O, drăguță zână a apelor! Porcarul și porcii!

(E nevoie să vă povestesc despre porcar și despre porci?)

O, drăguță zână a apelor. Inima mea e în năvodul tău!

(E nevoie să vă povestesc despre inima mea în năvodul tău?)

O, drăguță zână a apelor!

Aci „cântecul" se sfârșește. In prefața acestei cărți de poezii Morréas previne pe cetitori, că numai acela va putea realmente să se delecteze cu versurile lui, care „va ști să înțeleagă cum Ideologia Sentimentală și Plasticitatea Muzicală se învioreazä în ele printr'o simultană acțiune". Nu credem ca cineva să înțeleagă această confesiune de autor, cu toate literele mari inițiale, care evident sunt menite să sublinieze, să accentueze ceva — ce? — o știu numai simboliștii.

Poezia „Cântec" e scrisă după o metrică anumită și cu rime: *roseaux, eaux, pourceaux, eaux, réseaux, eaux...* Această parte muzicală se pierde bineînțeles într'o traducere în proză.

Dar iată „versuri libere" de Maetterlink fără rime, fără metrică palpabilă, din volumul „Serres chaudes":

O, seră în mijlocul pădurilor!
Și ușile tale închise pentru totdeauna!
Și tot ce e sub cupola ta!
*Și sub sufletul meu, în analogie cu tine!**)
Gândurile prințesei căreia i-i foame,
Dorul marinarului în deșert,
Muzica de alamă sub fereastra incurabililor.
Să mergeți în cele mai calde colțuri!
Cași cum o femeie, leșinată în ziua secerișului,
In curtea spitalului — factori poștali;
In depărtare, trece vânătorul de cerbi, devenit infirmier la spital...
Etc., etc...

Autentic. Exact, o traducere după original. Iată de unde își trage simbolismul „noutatea ideilor": de la asemenea încercări delirante.

Criticul rus N. C. Mihailovski, fiind în 1892 la Paris, s'a adresat unui mare critic francez, cerându-i explicații asupra originei unor asemenea exotisme extravagante și pretențioase în poezie. Acela i-a răspuns: „luați „Les fleurs du mal". de Baudelaire și să citiți din ele poezia „Tout entière", — vă veți convinge că tocmai de aci au eșit toți simboliștii și decadenții"... Sfatul era cu atât mai binevenit cu cât era de notorietate banală chiar faptul, că poeții de la întrunirile literare din cârciumele cartierului Latin pe vremea primilor hidropați și decadenți, citeau și comentau zile întregi, luni și ani, poeziile lui Baudelaire. Iată ce se află în „Tout entiére", intraductibilă, regretăm, pentru noi:

Et l'harmonie est trop exquise,
Qui gouverne tout son beau corps
Pour que l'impuissante analyse
En note les nombreux accords.

Oh métamorphose mystique
De tous mes sens fondus en un!
Son haleine fait la musique,
Comme sa voix fait le parfum.

Ar fi o exagerare să atribuim acestor opt rânduri toată obârșia simbolismului. Insă e absolut constatat că hidropații —decadenții — simboliștii în 1883—1892 se inspirau de la Baudelaire și creiau poeziile proprii la fel cu cele două reproduse mai sus din Morréas și Maetterlink.

Nici anchetele literare, nici alte surse: amintiri și memorii, — nu arată undeva ca originea simbolismului să se tragă decât dela Baudelaire și dela încercările proprii ale hidropaților.

Am vrut numai să fixăm aci punctul de plecare în originea simbolismului și decadentismului, vom vedea altădată creșterea lor, afirmarea și modul în care au influențat literatura în genere și au reacționat contra curentelor literare anterioare sau contimporane.

ALEXIS NOUR

*) Et sous mon âme en vos analogies!

RUŞII

Ruşii sunt oameni care nu se strâmbă. Acest lucru îmi vine mai întâi în gând, ori când este vorba de dânşii. Am cunoscut mulţi ; şi despre nici un soiu de oameni nu mi-e natural să generalizez atât de sigur ca în cazul acesta: Ruşii nu se strâmbă. Am, dela natură, o pornire nestăpânită să pândesc grimasa de orice fel şi grad. Este de sigur, o iritabilitate absurdă, fiindcă grimasa înfierează specia noastră mai hotărît ca orice alt caracter. Grimasa doar este cel mai sigur şi palpabil efect al sociabilităţii. Societatea silueşte pe om în chipuri felurite şi complexe, pentru a-l face altfel decât cum este ; şi primul pas în supunerea la această silă, dacă lăsăm la o parte simpla revoltă, este strâmbătura : mutră, frază, patos. Masa oamenilor „civilizaţi" se opreşte la această primă treaptă.

Lumea rusească s'a format, relativ, deoparte şi în afară de sfera propriu zis europeană. Prin necesitate istorică aceste lumi au trebuit să se lege. Dar Rusia era prea mare, era formată în anume fel, prin urmare prea tare pentru a cădea în maimuţeria simplă. Rusul a rămas **original** şi a trebuit să pară exotic Apusenilor. In el s'a trezit inevitabil şi spontan conştiinţa deosebirilor care-l puneau în contrast cu societatea apuseană, şi aceste deosebiri erau prea viguroase pentru a lăsa mare loc imitaţiei. Rusul rămânea **natural,** în faţa Europeanului. Mai precis: imitaţia interveneea mai ales într'atât, că Ruşii s'au simţit chemaţi să aplice, în înţelesul cel mai elementar şi intransigent al cuvântului, *ideile* pe care le clocise Europenii, cei lipsiţi adeseori de puterea de a le trăi. Şi, de pildă, fiindcă s'au întâmplat să fie în fază revoluţionară, Ruşii au practicat revoluţia fără costum clasic, fără amintiri şcolare din istoria Romei, fără frază şi grimasă literară.

In patriarhalismul lor rural, feudal şi creştin, s'a născut un eroism genuin şi uriaş. Apusenii adeseori nu sunt în stare să-şi dea seama de acest îndelung eroism rusesc care se risipea simplu şi cronic.

Să nu pierdem din vedere că Rusia era, după ideile apusene judecată, o lume medievală, răscolită însă de toată moştenirea ideilor moderne, fără ca din această răscolire să rezulte maimuţăreală. Astfel au ajuns Ruşii să fie atât de excesiv şi original — moderni. Viaţa religioasă rusească era ca intensitate, echivalentă cu vremile de cea mai straşnică fierbere religioasă ale veacului de mijloc apusean. Şi suflul religios, în Rusia, pătrundea toată masa până la intelectualii cei mai desfăcuţi de tradiţia populară. Să nu greşim : evlavia veche în masele apusene actuale, în cele bretone sau suditaliene, cu toată aparenţa medievală, este mecanizată şi sterilă, îngrădită fiind de disciplina bisericească însăşi ca şi de cea socială a regimului strict burghez. In norodul rusesc însă „evul mediu" religios este viu, original şi rodnic.

Este banal să se atribue Ruşilor capacitate deosebită pentru suferinţă şi literaţii europeni au găsit fraza : Ruşii au religia durerii. Mai drept e mi se pare să zicem : virtuozitatea durerii. Lumea rusească era bolnavă ; este încă, din cauza unei prefaceri excesive. In acest gigantic spital oamenii se exercitau prin inevitabilă simpatie, în suferinţă. Individual consideraţi, Ruşii arată un mare procent de nevropaţi. Dar aceşti nevropaţi erau maiştri puternici ai suferinţei. Nu am văzut nici închipuit oameni mai natural gata să se instaleze în suferinţă, să dezvolte în ea un fel de confort straniu, să înăduşe, natural şi complect, impacienţa şi scârba pe care nouă acestorlalţi ni le stârneşte atât de irezistibil durerea de orice fel. In apropierea unui rus nenorocirea cât de năpraznică devine familiară, durerea şi moartea se fac logice şi normale. Aceşti oameni deci, să zicem : medievali, plini de lăcomie naivă pentru ideile modern europene, fie că le adoptau cu un zel sălbatic, fie că le respingeau cu ciudată îndărătnicie, păstrau în totul darul de a nu se strâmba. Cu excepţii, se înţelege. Turgheniev a fost exemplul cel mai bun de rus deformat, prins cu totul de frizeria europeană. Alături de scriitorii ruşi cei mari şi adevăraţi, cărţile lui răsuflă acum aer de veche pomadă franţuzească.

Lui André Gide i-a povestit un prieten al lui Dostoiewski o curioasă întâmplare. Dostoiewski violase o fetiţă. Faptul e cu putinţă (deşi nesigur); căci nenorocitul avea, probabil, epilepsie şi propriu zisă şi larvată. Prigonit de nevoia să se spovedească, Dostoiewski s'a hotărît să spue grozăvia tocmai lui Turgheniev, omului care lui îi era uricios până la vomitiv. Şi s'a şi dus la celebrul scriitor, cu care era de mult certat, şi i-a mărturisit fapta. Ca om bine crescut, Turgheniev a rămas împietrit. Celalt i-a zbierat: ţi-am spus asta, şi-ţi mai spun că te dispreţuesc adânc. Şi a plecat trântind uşa.... Curajul faptei e poate bolnăvicios ; voinţa însă e normal rusească şi creştină. Dostoiewski se gândea că eroii lui Turgheniev se îmbrăţişează plângând, *ruseşte* cum am zice, când se împacă după cine ştie ce păcat mare, şi credea să provoace un acces de caritate creştină rusească în delicatul scriitor Sau poate a vrut să-şi dea numai satisfacţia, pământeşte atât de legitimă, de a verifica o mască şi un sistem de grimase?

Comicul şi satira rusească au o particulară naivitate. Formele reale ale ridicolului, vanitatea mai ales, şi poza sunt, în societatea rusească, de obicei, simple şi transparente, comparate cu aceleaşi elemente din apus, din societatea franceză cu deosebire, care oferă, probabil, maximum de contrast cu Rusia. Insuşi graiul rusesc, arhaic şi ţărănesc, cu cuvintele lungi ca la Homer, rostite larg şi tare, parc'ar fi strigate pe câmp de la un lan la altul, e ca dinadins făcut să stea împotriva vorbirii franţuzeşti repezi şi din vârful limbii, care sfârîe nuanţată numai de miorlăituri cântate, semne ciudat înţepenite ale unei emoţionalităţi de comandă, învăţată la fel cu celelalte maniere elegante. Acelaş caracter de găteală, de artificiu prea vădit îl are întreg stilul francez, sumar considerat. Fără îndoială, toată literatura apuseană poartă în ea o duplicitate creată de tradiţia clasicistă. Dar nicăeri, mi se pare, această tradiţie n'a luat forme atât de pronunţat cabotine ca în literatura franţuzească ; nicăeri retorica nu s'a combinat atât de intim cu postulatele bunei creşteri, nicăeri clasicismul n'a fost de esenţă atât de socială ca în Franţa. Şi să luăm seama că nicăeri „ simplicitatea" n'a fost cu atâta larmă trâmbiţată ca acolo ; simplicitate, adică, purtată cu multă socoteală, arătată cu degetul, ca să se ştie doar că e, simplicitate... Nu-i uşor de găsit scriitor francez în care să nu alterneze graţia prelatului de paradă cu graţia balerinei.

„Literaţii, zice Proust, rămân, oricum, boierii inteligenţei. Să nu cunoaască anume carte, anume particularităţi ale ştiinţei literare, va fi totdeauna, chiar la un om de geniu, semn de plebeism intelectual. Distincţia şi nobleţa consistă într'un fel de francmasonerie de obiceiuri, într'o moştenire de tradiţii. Distincţia adevărată se preface totdeauna că se adresează numai persoanelor distinse care cunosc aceleaşi obiceiuri, şi ea nu dă socoteală. O carte a lui Anatole France subînţelege o mulţime de cunoştinţi erudite, cuprinde incontinue aluzii pe care prostimea nu le observă şi care, pe „lângă alte frumuseţi. fac nobleţea incomparabilă a cărţii". E vina lui Proust numai, că în lumea literară franţuzească, distincţia şi nobleţea intelectuală însemnează, în fond, a fi speriat, cu mutră mai mult sau mai puţin fină, că poţi face aluzie la anume cărţi şi marafeturi scriitoriceşti....?

Intre Ruşi, Tolstoi e acel care se opune mai violent manierei franceze. In cartea franţuzească cea mai adevărată figurile încă trebuie să semene, măcar pe alocuri, a actori, dacă nu chiar a manechini de coafor. Prin felul de a imagina şi a spune, prin Stilul impus de o educaţie literară prea conscientă şi indiscretă, scriitorul francez e veşnic împins să se ţie de persoanele sale, să le potrivească atitudinile şi mai ales vorba, după modele pe care nu le poate uita. De aceea s'a făcut, cred eu, tocmai în Franţa atâta zgomot pe chestia „impasibilităţii", a obligaţiei scriitorului de a dispare cât se poate din opera lui. La Tolstoi, ascunderea aceasta e realizată imediat: enorma lui putere de viziune era liberă de orice modele şcolare, liberă de horboţelele.... distinse ale retoricei.

Simţul tragicului nu-i deopotrivă propriu oricării vremi, deşi aproape toate epocile literare păstrează, mumificat prin cărturărească tradiţie, un stil tragic. In Eschil, în Shakespeare, la Ruşii şi Scandinavii de astăzi a fost simţul tragic viu şi adevărat. Francezii l-au avut, poate, mai puţin ca oricând tocmai atunci când şi-au fabricat „tragedia" lor clasică, şi nu se poate zice că l'au descoperit de atunci încoace. Din tortură morală şi teroare fizică, din spaime religioase şi anxietate metafizică se naşte tragicul.

Burghezii humanişti care au făcut clasicismul francez, şi persoanele distinse în a căror saloane şi-a căpătat el particulara savoare, erau deopotrivă străini de acele experienţe adânci violente. Scandinavilor le-a adâncit protestantismul până la tortură viaţa interioară şi scrupulul moral; iar Ruşii au cunoscut tot atât de mult fiorii religiozităţii până la boală, şi eroismul lumesc în formele lui cele mai sângeroase.

Astfel le-a fost dat lor să renască frumuseţea naturalului întreg, chiar şi a celui patetic. Dictatura lor artistică este nu se poate mai explicabilă. — In acelaş an când publica cartea despre romanul rusesc, Melchior de Vogüe scrie un prieten: „Dostoiewski e enorm, Taine îmi spunea zilele acestea că Zola, Daudet, Goncourt şi consorţii nu-s vrednici să deslege pantofii omului aceluia". Taine a fost excepţional între Francezi prin capacitatea de a simţi şi înţelege şi altceva decât gustul şi spiritul consacrat al compatrioţilor săi. Şi luaţi seama cât de curat e stilul lui de fardurile... distinse, pe care vrând nevrând şi el le cunoscuse.

PAUL ZARIFOPOL

Filosoful

Vanitas vanitatum et omnia vanitas

Frumoasă piatră roză, monolit
In hieroglife mistice sculptat,
Din stânca dela Teba ai fost luat,
Şi-Omer în Iliada te-a slăvit.

Un faraon puternic te-a 'nălţat
La poarta unui templu aurit ;
In Nilul galben vârful ţi-ai privit,
Şi Ramses lângă tine s'a rugat.

Trei mii de ani, la Luxor, cum te-arăţi,
Ai stat în cea mai mândră din cetăţi,
Popoare, tronuri, idoli — praf şi vânt —
I-ai coborît de-arândul în mormânt ;

Pân' ai rămas să taci, biet obelisc,
Filozofie sub al lunei disc.

Dar blestemat ai fost să n'ai noroc
Să mori albit de veacuri lungi, pe loc,
Că într'o zi un paşă galantom
Te-a dăruit. Şi-acuma lâng' un Dom,

Ursit să stabileşti înc'un record,
Stai drept înfipt pe Place de la Concorde.

Te uiţi pe Sena 'n jos, ca un poet,
Cum lunecă vapoarele încet,
Şi 'n jurul tău al vremii ceas etern
Pulsează viaţa 'n sgomot de infern.

Trec unde 'n sbor spre Eifel — T. S. F. —
Miniştri aferaţi spre Elysées,
Soldaţi, bancheri, savanţi, poeţi, artişti.
Aeroplane svelte cu turişti ;

Tramvae, autobuze şi norod,
Cocote 'n limuzine — La grande Mode
Dar calm şi rece, în granit, zâmbeşti
Străin deşertăciunilor lumeşti.

Tu ştii ce-o să s'aleagă — nu te minţi —
După 'mpăraţi şi regi, de „Preşedinţi"
Şi cum n'o să rămână nici un gram
Din Luvru, Panteon sau Notre-Dame

Cu gândul dus departe, trist îţi zici
Pustiul se va 'ntinde şi p'aici,
Când năruit din splendidul tău vis,
Ruină o să fii şi tu, Paris!

RADU D. ROSETTI

Paris, 1925.

Dispariţia Artei[1]

S'a produs şi această ciudată părere că zilele artei, în civilizaţia noastră, sunt numărate şi că despre destinul ei viitor, nu se poate spune altceva decât că este sortită unei apropiate pieiri. Chiar vestitorul sumbru al apusului culturii ocidentale, germanul Oswald Spengler, sfătuind pe tinerii din generaţia noastră să nu-şi piardă timpul cu poezia lirică sau cu teoria cunoaşterii ci să se ocupe mai bine cu industrie, comerţ, navigaţie şi colonii, îşi motivează îndemnul cu părere că de aci înainte orice faptă de seamă a spiritului, este interzisă civilizaţiei noastre. Cum însă această luptă cu spiritul teoretic, Spengler o desfăşură într'o cuprinzătoare carte de teorii, s'a produs împrejurarea pentru care un intelectualist poate să aibă şi zădărnicia să se felicite, că departe de a abate pe cineva dela teorii, atacul lui Spengler a sporit numărul lor. Dacă totuşi se găsesc destui oameni în epoca noastră (ba chiar atât de mulţi încât a dori înmulţirea lor înseamnă a înfrunta primejdia excesului) pentru care lucrul de căpetenie al vieţii este acţiunea şi voluptatea, aceştia nu vor căuta în cartea lui Spengler un îndemn care le-ar fi lipsit mai înainte ci vor căpăta numai o luxoasă conştiinţă de sine şi vor avea poate ocazia să observe că uneori inteligenţa nu face decât să dubleze sensul imanent al vieţei.

Revenind la cazul special al artei, vom spune că prevestiri ca acelea despre dispariţia ei, nu sunt de loc lucruri noui pentru cine cunoaşte desvoltarea ideilor privitoare la artă şi frumos în ultimul secol. Despre decadenţa artei s'a vorbit de îndată ce, odată cu apariţia romantismului, arta începuse să devie altceva decât fusese mai înainte. Au fost şi romantici care socoteau că reforma în numele căreia vorbeau, cu un simţ al solidarităţii de epocă pentru care alt exemplu mai caracteristic nu avem, că această reformă însemnează tocmai o renaştere a artei; ba au fost unii pentru care arta cea nouă părea să-şi fi lărgit limitele în aşa fel în cât universul spiritual se lăsa adăpostit în lăuntru-i ca într'un receptacol cuprinzător. In această vreme s'a reluat problema dificilă a relaţiilor în care arta stă cu religia şi cu filosofia, dacă anume arta prilejueşte numai o cunoştinţă şovăelnică a adevărului pe care limpede îl lămureşte abia filozofia sau dacă dimpotrivă arta întrupează o cunoştinţă cu mult mai perfectă de cât aceea la care filosofia a putut vreodată ajunge şi care coincide cu conţinutul transcendent al religiei. In această vreme se produseră afirmaţii din acelea pe care cu greutate un modern le-ar mai iscăli astăzi sau, dacă ar face-o, ar dovedi că stă în afară de cultura timpului şi că este sau un îndărătnic sau propriu zis un incult, superbele şi demodatele afirmaţii că „universul este o operă de artă", că, arta este întruparea „Divinităţii" şi că estetica este „psihologia artistului divin". Heralzii vestitori că sfârşitul artei este apropiat se ridicară între acestea chiar dintre gânditorii pentru cari arta era o valoare completă, capabilă să îndestuleze spiritul. Pentrucă arta cea nouă devenise şi religie şi filosofie, ea încetă să mai fie ceva pe seama sa; lărgindu-şi graniţele, ea îşi perdea de fapt individualitatea; capabilă să cuprindă totul, se înneca în acest tot... Acestea erau cel puţin motivele prevestirii unui Hegel. In sforţarea neobosită a Spiritului absolut de a se cuprinde pe sine, filosoful german arăta că romantismul dusese lucrurile atât de departe încât formele sensibile, care îi stau artei la dispoziţie, nu mai pot cuprinde acest infinit conţinut: ele se sparg şi se împrăştie sub puterea presiunii interioare, lăsând Spiritului absolut năzuinţa de a se cunoaşte în forma purei spiritualităţi. Filosofia urma deci să ocupe locul pe care arta îl deţinuse, nu fără cinste, dar cu mijloace insuficiente.

Dar despre perspectiva dispariţiei artei s'au mai dat şi alte motive, opuse acelora pe care tocmai le-am remarcat. Romantismul, care pe culmea desvoltării sale simţea că moare artisticeşte din prea-plinătate, căpătă de îndată ce creditul său fu cu mult scoborât în lume, simţirea că fără îndoială se va prăpădi din indigenţă. Simţind mai întâiu că se îneacă în propria-i totalitate, veni în curând vremea ca ultimii reprezentanţi ai acestei arte romantice să regrete timpurile unei străluciri trecute. A fost anume o epocă în care romantismul încă nu dispăruse, în care naturalismul se născuse şi în această perioadă de timp care amesteca spiritul religios al începutului de veac cu spiritul laic al prezentului, arta trecu printr'o nouă criză zguduitoare. Reprezentant al acestui moment a fost Frederic Nietzsche. Lui îi datorim observaţia că arta vremii (este vorba de epoca de la 1870—1880) a pierdut legătura cu subconştientul metafizic al vieţei, că un rece intelectualism o străbate ca o otravă nimicitoare şi că în ruina generală a sentimentului religios, nu-i mai este cu putinţă artei să se înalţe ca o floare proaspătă, hrănită din puterile adâncului. Speranţele lui Nietzsche se îndreptau deci către o renaştere a fantaziei mitice. Drama muzicală a lui Wagner îi păru un moment că realizează aceste speranţe.

Drumurile se deschiseră de fapt către alte ţinte şi Nietzsche mai avu timpul să asiste şi la culminarea naturalismului. Dar noua disciplină, care stăpâni literatura la sfârşitul veacului trecut, fu acea care lucră abia cu toată străşnicia la disoluţia conceptului tradiţional al artei. Această lucrare, naturaliştii o considerau ca fatală, n'o priveau însă cu melancolie ci cu sentimentul că sunt organele unui progres binefăcător. Şi pentru naturalişti, arta era o etapă premergătoare a unei cunoştinţe care se desăvârşeşte în ştiinţă. Am spus în ştiinţă, iar nu în filosofie, pentru că noua ambiţie de cunoaştere a timpului avea în vedere planul fenomenelor. iar nu categoria suprasensibilului. Pentrucă cunoştinţa se îndreaptă într'acolo, arta care este unul dintre instrumentele ei particulare, urmează să se transforme în ştiinţă. Se ştie apoi ce speranţe legau naturaliştii de ştiinţă, pentru îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale omenirii şi prin urmare ce rol binefăcător îi revine şi artei. Acesta era punctul de vedere al unui Zola.

De ce ar năzui arta, literatura modernă să fie altceva decât ştiinţă, când gândirea contemporană nu mai poate funcţiona altfel decât abstract, când se pare că darul viziunei interioare care, în alte timpuri, asocia cu fiecare noţiune un substrat sensibil, este interzis de aci înainte omenirii pentru totdeauna ? Cu prilejul analizei pe care o consacra artei la Greci şi în Renaştere, Taine sublinia acest proces de treptată sărăcire sensorială a gândirii noastre şi subînţelegea astfel un alt motiv pentru care arta trebue să dispară.

In sfârşit, orientarea fundamentală a civilizaţiei noastre a fost şi ea învinovăţită. Pentru englezul John Ruskin, progresele civilizaţiei noastre materiale conţin în germene şi principiul decadenţei iminente a artei. O umanitate frumoasă. o lume armonică trăind în cercul unor pacinice tradiţiuni şi a unei naturi fermecătoare, erau pentru Ruskin condiţiile desvoltării artei în trecut. Industrialismul modern distruge însă toate aceste fericite conjuncturi. Munca în făbrici, a bărbaţilor, femeilor şi copiilor aduce în mod vizibil urîţirea rasei. Lupta aprigă pentru acumularea capitalului oboseşte, mai mult : secătueşte şi trivializează sufletele care pierd astfel orice energie admirativă pentru frumuseţile naturii, şi ale artei. Obiectul industrial înlocueşte pretutindeni frumosul obiect produs de vechile industrii casnice. Drumul de fier care străbate câmpiile, dealurile şi munţii noştri, urîtele clădiri industriale care se ridică în locurile cele mai graţioase ale firii, toate acestea conrup în tot locul armonia nativă a peisajului. Cum mai este posibilă aşa dar arta? Cel puţin dacă suma totală a fericirii în omenire s'ar găsi sporită. Dar nici atât. Fecunditatea banului o numeşte Ruskin „execrabilă". Aglomerarea capitalurilor particulare şi mărirea avuţiilor statului provoacă in mod direct nenorocirea masselor muncitoreşti. Statul se îmbogăţeşte — să zicem — din monopolul alcoolului, capitalurile se măresc în raport direct cu intensitatea muncii în făbrici, dar o umanitate intoxicată de alcool, secătuită de o muncă silnică de 12 ore pe zi, lipsită brusc de muncă atunci când supraproducţia închide porţile fabricilor, este o umanitate degenerată, surmenată fizic şi chinuită moraliceşte de spectrul foamei. Şi astfel pentrucă urîţenia lumii moderne stă alături de mizeria ei — ambele efecte decurgând deopotrivă din aceleaşi cauze — Ruskin credea că reinstaurarea condiţiilor care asigură frumuseţea ar atrage şi sporirea bunei stări generale. Aci stă principiul acelor vaste proiecte de reformă pe care Ruskin credea să le poată realiza chiar şi în contra tuturor tendinţelor timpului.

* * *

La toate aceste critice şi diagnoze n'au lipsit nici răspunsurile. Unul dintre ele, mai bine cunoscut, este acela al delicatului şi curagiosului J. M. Guyau care observă în mod general că dacă civilizaţia modernă cu supraintelectualizarea ei poate micşora frumuseţea corpurilor, măreşte în schimb intensitatea expresiunii, că artistul este avantajat în democraţii, că şi maşinele pot fi frumoase atunci când se apropie de tipurile vii, că ştiinţa nu risipeşte misterul metafizic care alimentează arta, că dimpotrivă ajută să descopere o mulţime de alte lucruri minunate şi adânci din natură, că raţiunea nu poate satisface şi nevoile pe care numai instinctul creator le îndestulează şi a. m. d., toate constatări de bun simţ cari ni se par că nu articulează şi ultimul cuvânt.

Mai aproape de miezul lucrurilor pătrundem dacă ne întrebăm, dispariţia cărei arte anume o prevestesc toţi aceşti teoreticiani şi pesimişti ? Pentrucă este limpede pentru noi că idealurile artistice stau şi ele sub categoria devenirii, că unele din ele se cufundă în noapte, dispar pentru totdeauna sau reapar după ce altele le-au înlocuit, fără ca prin aceasta nevoia artistică să fi fost vreun moment epuizată. Nu cumva deci prevestirea decadenţei artei este numai constatarea dispariţiei efective, definitive sau trecătoare, a unuia din idealurile artistice activ cândva în istoria lumii ? Dacă lucrurile ar sta astfel, n'ar fi nici o pricină specială de mirare. Cum ştiinţa apare totdeauna în urma vieţii, pentru a o înţelege şi a o sistematiza, se întâmplă că mişcarea ei stă cu un timp în urmă faţă de mişcarea vieţii. In cazul special al Esteticei, împotrivirea pe care artiştii au organizat-o mai totdeauna în jurul ei, îşi găseşte explicaţia tocmai în împrejurarea amintită. Esteticienii la rândul lor sau se resemnează să practice o ştiinţă a cărei rigoare coincide cu lipsa ei de influenţă practică sau se hotărăsc să militeze şi se învestesc atunci cu însăşi insignele artei. Un singur mijloc există pentru a salva Estetica de exclusivismul care cu bună dreptate i-a fost imputat ; şi acesta constă în atitudinea care porneşte de la diversitatea idealurilor artistice. Dar despre aceasta nu ne putem ocupa aici.

Idealul artistic a cărui dispariţie efectivă s'a constatat fără să se poată spune dacă a intrat definitiv în noapte sau dacă îi este rezervată o nouă incarnaţie, este acela al clasicismului. Acest ideal este „frumuseţea". Aşa, fie că dispariţia artei era dedusă din noua predomnire tumultuoasă a conţinutului asupra formei, fie din sărăcirea sensorială a gândirii moderne sau din suprimarea frumoaselor modele plastice pe care natura şi omul le ofereau în trecut artei, în toate cazurile se constata de fapt numai că vechiul ideal artistic, alimentat din rafinata sensualitate a ochiului, mişcat de năzuinţa de a se mărgini în limpezi şi bine închegate contururi, socotind mai mult pe prezentarea directă a imaginei decât pe complectarea ei prin contribuţia fantaziei active, în toate cazurile se constată că vechiul ideal clasic a dispărut. Această constatare o făcea o Estetică a cărei normă interioară o constitue idealul clasic ; este o sentinţă pur teoretică şi căreia îi lipseşte orice fundament în experienţa naivă a omului care astăzi, ca şi altă dată, continuă să caute în artă acea completare a vieţii pe care arta i-a dat-o întotdeauna şi pe care nu i-o poate refuza nici de aci înainte.

Am spune chiar că dacă este adevărat că mecanizarea pune din ce în ce mai mult sătpânire pe omenirea modernă. această mecanizare nu robeşte şi întreaga sa fiinţă, ci numai acea parte dintr'însa care poate fi robită, pe când sufletul vizionar şi mistic se desparte cu atât mai multă putere de corpul sclav, se eliberează, capătă avânturi mai eroice. Revenirea sentimentului tragic în arta modernă, care dobândi o expresie variată cu un Dostoewki, Ibsen, Claudel, Cézanne, Van Gogh, etc, poate fi interpretată tocmai ca măsura energiei cu care omul modern, fragmentat şi mecanizat, caută să câştige şi în artă punctul de vedere de totalitate al religiei şi al filosofiei.

TUDOR VIANU

[1] Dintr'un volum care va apărea în curând.

Lord Byron şi căsătoria.

Intrebat de un prieten al său, a doua zi după nuntă, cum a petrecut noaptea, Lord Byron i-a răspuns :

„In ziuă, aproape de ceasurile patru, m'am deşteptat. Focul roşu lumina perdelele cărămizii ale patului : am crezut un moment că sunt în infern. Am pipăit alături de mine şi mi-am dat samă că e mai rău încă — amintindu-mi că m'am însurat.

LITERATURA STRAINA

Mauriciu Jókai

Părul de aur

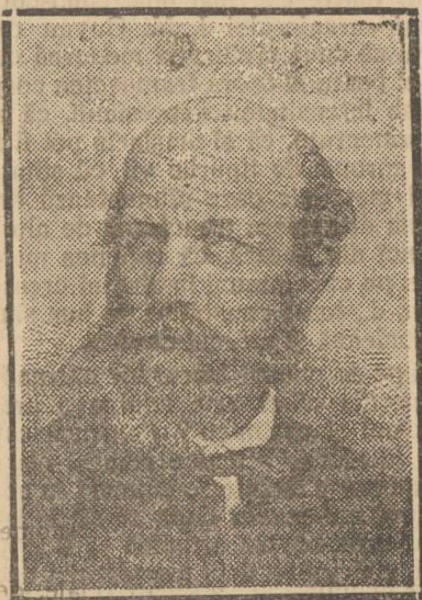
N'avea încă decât doi-sprezece ani Zairè când s'au refugiat cu tatăl ei, nenorocitul dey Mossul, în Franţa.

Alungat de răscoala din Maroc, înşelat, trădat, principele fugi la curtea lui Ludovic XIV şi a găsit în splendoarea acelei curţi a marelui rege o ocrotire ferventă.

Ludovic nu numai că l-a primit cu onoruri suverane pe principele alungat, ci l-a asigurat că avea să trimeată o flotă de război împotriva Marocului şi să-l restabilească în demnitatea lui.

Deyul Mossul avea şi minte şi inimă. Avea atâta minte, să înţeleagă că aceasta însemna ca în schimbul restabilirei sale, şi spre pedepsirea răsculaţilor, Francezii să ocupe Berberia, şi apoi dânsul să rămână, sub protecţie străină, un fel de suveran de carton. Avea şi atâta inimă ca să recunoască, ce nenorocire, mai mare decât aceea că berberii îl alungase pe dânsul, ar fi fost dacă ar fi venit Francezii să-l reinstaleze.

Când era aproape hotărât, ca să fie recondus cu putere armată în Maroc,— atunci dey Mossul a înghiţit un mic praf alb, pe care îl păstra în piatra unui inel; cu otrava în gură, a rostit toate rugăciunile morţilor,—iar când a înghiţit'o, era mort şi el.— In scrisoarea lui din urmă, ca sinceritate musulmană a mărturisit regeştei sale gazde, pentru ce anume a trebuit să moară. Apoi îl ruga să acorde acea graţie, de care el nu se mai putea folosi, orfanei sale: să fie dânsul părintele Zairei.

Mauriciu Jòkai

Regele Ludovic a şi împlinit dorinţa din urmă a deyului. A dispus ca Zairè să fie botezată în religia creştină, şi apoi să i se dea, într'o mânăstire, educaţia potrivită rangului ei.

Când Zairè împlini şaisprezece ani, o scoase din mănăstire şi o instală la Curte, printre domnişoarele de onoare.

In palatul din Versailles era un mare salon, dormitorul damelor de onoare; într'un colţ acolo, era o găurice între două oglinzi; galantul suveran obişnuia de acolo să pândească în iatacul damelor, pe cari putea să le vadă din orice parte în cele două oglinzi.

In cea dintâi noapte pe care Zairè o petrecu în acel harem european, regele abia se putu depărta dela locul lui de pândă. Frumuseţea ca din basme a fecioarei turcoaice era încadrată, nu numai în formele-i perfecte, ci şi într'o bogăţie de păr ca mătasea, care, desfăcut din legături, se revărsa ca o cascadă de aur, în cât trebuia ridicat cu mânile, ca să nu atârne pe jos.

Celelalte dame de onoare îşi făceau o jucărie din această îmbelşugare de aur şi mătase, împleteau şi despleteau pletele, le răsfirau pe umerii fetei, încât o îmbrăcau ca într'o mantie fermecată, şi nu mai încetau cu exclamările de admirare.

Regele stătea între cele două oglinzi...

In ziua următoare, la recepţiunea dela Curte, regele nu se ocupă decât de Zairè. Frumuseţea şi spiritul fetei îl încântase. Printre grupuri se vorbea despre o nouă favorită; curtenii rivalizau în complimente faţă de Zairè. Şi de atunci damele din gynecaeum se purtau cu îndoită atenţiune faţă de Zairè. Nimenea nu se mai îndoia că aceasta va fi viitoarea favorită. Numai copila nu se preocupa de loc de toate acestea; ea nici nu bănuia norocul, pe care i-l şi invidiau atâtea.

Intr'una din zile, bravul Louvois veni să o felicite, că a ştiut să câştige inima regelui.

Zairè se cutremură. Din palidă ce era, păli şi mai mult. Intrebă:

— Pentru ce oare regele m'ar iubi pe mine? Eu nu sunt frumoasă.

— O, princesă, alteţa voastră posedă o comoară, pe care regele n'ar da-o pentru toţi ochii frumoşi ai damelor dela Curte.

— Şi ce-ar putea să fie aceasta?—întrebă copila tremurând.

Louvois, cu impertinenţă, mângâiă capul copilei.

— Acest minunat păr de aur; asta e pânza de paianjen care a prins inima regelui.

In ziua următoare regele Ludovic găsi pe masa iatacului său o scrisorică, alăturea de o cutie de abanos. Desfăcu scrisoarea şi citi:

„Puternice rege; tu m'ai distins pe mine, serva ta umilă, mai presus de meritele mele. Ca orfană m'ai ocrotit, ca exilată m'ai ridicat Sunt unii cari mi-au spus că ochilor tăi le-a plăcut mult podoaba pletelor mele aurii; iată dar, regele meu, ca recunoştinţă ţi le dau: să fie ale tale... Iar pe mine să mă laşi să mă întorc la mănăstire. **Zairè**".

In cutia de abanos, regele a găsit părul minunat, vrednic de o comoară. Fecioara candidă îşi tăiase frumosul păr de aur din rădăcină; dacă i-a plăcut atât de mult regelui, să fie dar al lui.

Se zice că regele Ludovic a deplâns acel păr frumos, decât care mai scump giuvaer nu i-a dăruit niciodată nimenea; un giuvaer care îl doare şi pe cel care-l dă, şi pe cel care-l primeşte. Peste o sută zece ani, n'au fost deplânse nici capetele tăiate cum a fost deplâns acum acest păr tăiat.

Regele a ordonat să se facă din el o perniţă de catifea, pe care adesea îşi odihnea capul. Zicea că e un leac bun împotriva palpitaţiilor. De sigur că acel păr era în loc mai bun acolo, decât dacă ar fi purtat o diademă de diamant pe fruntea stăpânei lui.

Trad. de **Ion Gorun**

Mauriciu Jókai

La 19 Februarie acest an (1925) s'au comemorat 100 de ani dela naşterea celui mai fecund şi mai popular romancier ungur, Mauriciu Jókai, Născut în Komárom (Komorn) şi-a făcut studiile, luând diploma de advocat, pe care o dobândi la vârsta de 21 de ani. N'a practicat însă niciodată avocatura, căci atras spre literatură încă de pe băncile şcoalei, şi-a început de timpuriu cariera de scriitor, pe care a ilustrat-o timp de aproape 60 de ani.

Prima nuvelă şi-a scris'o ca elev în liceul din Pápa; citită la Societatea de lectură a elevilor, nuvela, intitulată „Judecata lui Dumnezeu" a fost premiată de juriul profesoral. La acel liceu a cunoscut şi pe Alexandru Petöfi„ poetul genial, de care l-a legat o prietenie ce nu s'a sfârşit decât cu moartea acestuia în bătălia dela Sighişoara (cu Ruşii). La 1846 şi-a publicat primul roman „Hétköznapok" (Zile de lucru), în care îşi afirmă talentul satiric, fără răutate,— acel umor, care a caracterizat o bună parte din opera lui. La 1847, după ce se strămutase la Pesta, care pe atunci nu era încă Budapesta, a primit redactarea revistei săptămânale „Eletképek" (Chipuri din viaţă) iar în anul 1848 a fost unul din purtătorii de cuvânt literari ai revoluţiei ungureşti. In acelaş an s'a căsătorit cu cea mai vestită tragediană maghiară, Roza Laborfalvi (născ. 1820 la Miskolez, răp. în 1886). La începutul anului 1849 s'a refugiat dimpreună cu guvernul maghiar şi cu parlamentul la Debreţin, unde a redactat „Esti lapok" (Foaia de seară). După revoluţie a locuit parte în Budapesta, parte în vilele sale din munţii Budei şi din Füred, la lacul Balatau, desvoltând o activitate literară prodigioasă.

Până la vârsta de 50 de ani, Jókai publicase aproape 200 de volume, între cari 29 de romane, fiecare în mai multe volume, — apoi: 2 volume de versuri, 2 de poeme dramatice, 6 de schiţe umoristice, 48 vol. de nuvele, etc. In acelaş timp a redactat neîntrerupt, dela 1858, reviste sau ziare; dela 1858 şi până la 1881 a redactat revista umoristică „Üstökös" (Cometa).—Iar mai pe urmă oficiosul partidului liberal „Nemzet" (Naţiunea) ca prim-redactor. Dela 1867 înainte (era constituţională) a făcut parte neîntrerupt din parlament, mai pe urmă ca membru în Camera magnaţilor (1897). In 1899 s'a căsătorit a doua oară, şi anume cu foarte tânăra actriţă Bella Nagy. Cu un an înainte (1898) el scrisese cartea lui intitulată: „Un om în vârstă, nu se chiamă un bătrân".

Marele renume literar şi l-a câştigat mai ales cu romanele lui, în cari la început se resimte influenţa lui Victor Hugo, iar mai târziu acea a lui Jules Werne, în sfârşit a realiştilor francezi. Foarte multe din scrierile lui Jókai au fost traduse, mai întâi în nemţeşte, apoi şi în alte limbi. Toate acele scrieri se disting printr'o fantazie vioae, invenţie bogată, umor sănătos şi o limbă colorată. Cele mai cunoscute sunt:

„Trandafirul alb" (1854); „Vremea Turcilor în Ungaria" (1855); „Un nabab ungur" (1856); „Diamante negre" (1870); „Cum încărunţim" (1872); „Smintiţii dragostei" (1873); „Un an de aur" (1873); „Omul cu inima de piatră" (1874); „Romanul secolului viitor" (1876); „Comedianii vieţii" (1877); „Părintele Petre" (1881); „Sărmanii bogaţi!" (1881); „Un jucător care câştigă" (1883); „Prin toate iadurile" (1884); „Baronul ţiganilor" (1885); „Mici regi" (1886); „Săraci bogaţi (1891); „Păcat că îmbătrânim" (1896); „Patruzeci şi opt" (1897)—etc., etc. — In 1898 a apărut o ediţie de lux a scrierilor sale, în 100 de volume. Ediţiile populare sunt mai multe.

Cu scrierile pentru teatru Jókai a avut mai puţin succes. Talentul lui cel mare, extraordinar, a fost naraţiunea. Până la sfârşitul carierei sale, a scris mai multe sute de romane şi vr'o 500 de nuvele, printre cari „Fortunatus" a avut un mare succes.

Mauriciu Jókai, căruia bine înţeles că nu i-au lipsit onorurile (mebru al Academiei ungare, etc.), a încetat din viaţă la 5 Mai 1904 în Budapesta.

Literatura refugiaţilor

I. Bunin e ocupat cu sfârşitul unui nou volum intitulat „Roman de bulevard". Cartea lui „Dragostea lui Mitică" a apărut în traducere germană şi va apare în curând în ruseşte şi franţuzeşte.

Zinaida Hippins lucrează la două nuvele mari.

B. Zaiţev a isprăvit nuvela „Alexe, Omul lui Dumnezeu", şi acuma scrie o serie de schiţe „Impresii din Provence". Romanul „Izvodul de aur" va apare în cursul acestei luni, în traducere germană, în care au şi apărut: „Lumina Toamnei", „Mosafirul" şi „Perlele".

In „La Revue Francaise" au apărut fragmente din „Strada Sf. Nicolai".

D. Cracicovschi a isprăvit un roman, care va apărea întâi în limba cehă.

D. Merejcovschi lucrează la ultimul volum din „Naşterea Zeilor". Primele volume au şi fost traduse în franceză, germană, engleză şi italiană, şi vor apărea împreună cu ultimul volum.

P. Muratov lucrează la istoria artei italiene şi a scris trei comedii: „Aventurile lui Dafnis şi Chloe", „Dama Albă" şi „Shakespeariană".

A. Remizov scrie o nouă serie de nuvele. In ultimul timp, au apărut în franţuzeşte traduse de J. Chuseville, A. Pierre şi T. Lourieu: „Bebca", „Mănuşile", „Domnişoara Maria", „Şarpele". In germană: „Pasiuni satanine" şi „Mosafirul aşteptat".

V. Hodasevici scrie o nuvelă: „Soarele fals".

FRANK WEDEKIND

Peţitorul sumbru

Leonie Fischer povesteşte în noaptea nunţei, soţului următoarea întâmplare a sorei ei Clara:

.....La întâi Decembrie Clara suferi un atac groaznic. Indată după masă îşi pierdu simţirile, faţa şi mâinile se învinetiră, iar inima îi bătea astfel că se vedea prin haină. Tot timpul se temuse ca în ziua nunţei ei să nu izbucnească războiul, căci Rudolf, logodnicul, ar fi trebuit să plece şi el cu artileria. Ii descheiai talia şi corsetul, dar fu în zadar. Când veni doctorul, o întinserăm în pat. El declară că pacienta suferă grav de inimă. Ii dete ceva să-şi revie în fire. Primul ei cuvânt, când deschise ochii fu: „Leonie, Leonie, eu voiu muri!".

Seara, doctorul veni din nou; eu şi Rudolf stam lângă patul ei; doctorul ştia că Rudolf şi Clara erau logodiţi. La plecare doctorul îmi spuse că nu trebuie să mai las pe Rudolf să urce la ea, sub nici un motiv; a băgat de seamă că bolnava se irită prea mult; tot atacul provine dintr'o groaznică iritare; dacă-l mai las odată pe Rudolf lângă patul ei, moare. Acelaş lucru îl spuse şi tatei, jos, în faţa prăvăliei. Mi s'a dat mie însărcinarea să vorbesc cu Rudolf. A doua zi, fireşte, nu m'am dus la şcoală.

In prima noapte — dormeam, de când murise mama, în aceeaş cameră cu Clara — mă sculam la fiecare ceas şi îi puneam comprese de ghiaţă pe inimă. A doua zi am luat o soră de caritate, ca să nu pierd şcoala. Rudolf a rămas ca de piatră când i-am spus că nu mai trebuie să urce la Clara; nu răspunse nimic; mi se părea că nu înţelesese ce i-am spus. Dimineaţa de tot, la amiaz şi seara venea în prăvălie şi întreba cum îi merge bolnavei. Nu-i mergea bine. Noaptea toată, Clara nu putea respira şi nu închidea ochii o clipă. N'avea dureri, dar cum se da jos din pat, îi veneau ameţeli. Nu se schimbase, ba arăta chiar mai bine: ochii ei mari, umezi luceau ca de foc şi trăsutrile ei aveau ceva puternic. Numai de Rudolf vorbea, fireşte; mă ruga cu lacrimi fierbinţi să-l aduc sus. Ii spuneam că nu mă duc, că îi va fi în curând mai bine, şi atunci se vor căsători. Dar ea se uită în sus, în tavanul alb caşicum ştia foarte bine că nu se va întâmpla aşa. Şi auzeam pe uliţă cum se apropiau paşii lui Rudolf. Da ocol casei în fiecare noapte, până la unsprezece, douăsprezece. Simţeam, de parcă mă strângea cineva de gât. M'aşi fi aruncat în pat, şi aşi fi plâns cu ea împreună. Dar îmi spuneam: nu trebuie să laşi să se bage de seamă, să nu-şi piardă tot curajul.....

Noaptea următoare am stat în vis de vorbă cu Rudolf. Era în genunchi înaintea mea, cu braţele ridicate spre mine, ţinând un cuţit cu vârful spre sine, cu care voia să se ucidă. Şi eu spuneam numai atât: „Nu, nu, nu, nu, nu!" şi mă bucuram că-l puteam chinui astfel. Deodată totul se înecă în sânge. Mă deşteptai şi auzii pe Clara vorbindu-şi singură: „Doamne, fie-ţi milă de mine! Cu ce sunt vinovată! O! Rudolf!".....

M'am ridicat şi i-am dat un praf. Apoi în camaşă am stat în faţa sobei şi am lăsat pe Clara să-mi povestească de el, tot ce ştia dela el despre militărie şi şcoala de ofiţeri.

Inapoindu-mă a doua zi dela şcoală, am dat în faţa casei de Rudolf. Părea un copac lovit de secure. Tremura. Işi puse mâna în piept şi-mi spuse că simte cât trebuie să sufere logodnica lui sus şi numai porunca doctorului are s'o ucidă: vrea să ucidă bestia cu ştiinţa lui ucigaşă. I-am răspuns să vorbească doctorului, că-l înţeleg dar că nu-l pot ajuta cu nimic. Atunci el mi-a luat o mână pe care mi-a strânso de m'a durut şi cu cealaltă mângâindu-mi părul: Nu, zise el, nu poţi înţelege, eşti încă fată de şcoală. Dar poţi să-mi fii de ajutor. Tatăl tău se duce în fiecare seară la birt, tu eşti singură cu Clara şi atunci.....

— O! Nu pot! Nu pot, pentru Dumnezeu! zisei şi smulgându-mă fugii în casă. Nu mă putui duce la Clara Mă oprii în bucătărie şi plânsei singură până la ora mesei.

Spre seară veni doctorul şi făcu o figură foarte îngrijorată, deşi noi nu băgaserăm de seamă că bolnavei i-ar fi mai rău. I-a cercetat pulsul şi bătaia inimei mai bine de o jumătate de ceas.—„Nici o emoţie! Pentru Dumnezeu, nici o emoţie! zise el. După masă când am rămas singură cu ea îmi spuse acelaş lucru, aproape cu aceleaşi cuvinte caşi Rudolf. Parcă s'ar fi înţeles. Imi spuse că nu ţin la ea; că n'am inimă de soră. Apoi isbucni în hohote de plâns, umezind toată perinuţa dela căpătâi. Imi spuse să mă duc să-l aduc, că e jos; ea vrea să moară, ştie prea bine că e pierdută, dar trebuie s'o las singură cu el. Sta rezemată în coate, zguduită toată de durere. Credeam că n'are să mai înceteze. Abia când se auziră paşii lui în stradă, se mai potoli. La miezul nopţii am fost deodată deşteptată de un ţipăt de durere, pe care nu-l voiu uita toată viaţa. Sării în sus, şi dădui Clarei să bea puţină apă. Bău toată sticla. Imi spuse că a visat. Dimineaţa, pe când mă spălam şi mă îmbrăcam, îmi povesti ce visase:

De 'ndată ce a închis ochii, a văzut un om bătrân. Il mai văzuse odată, atunci când avusese atacul şi căzuse în nesimţire. Bătrânul e chel până la urechi şi are urechi mari, clăpăuge de forma frunzei late, o bărbiţă căruntă şi un nas mic. Pieptul îi e ca de copil, iar pantalonii sunt găuriţi la genunchi. Vine totdeauna în cilindru şi frac negru şi pipăie înaintea lui cu o cârjă. In figură are ceva atît de hidos, că-ţi îngheaţă sângele. El i s'a prezentat Clarei ca logodnicul ei; în paisprezece zile vor avea nunta. De fiecare dată o sărută; ea se fereşte cu genunchii şi braţele, dar el îi ţine capul atât de puternic în mâini, că ea trebuie să-i rabde sărutul. Şi în noaptea din urmă a voit s'o ia cu el. Rudolf a sărit s'o apere, dar bătrânul i-a dat cu cârja peste ochi. Apoi el s'a aplecat deasupra ei. Ea ştia foarte bine că e întinsă în pat. I-a văzut tot mai aproape ochii lui şaşii, rotunzi, şi figura-i galbenă cu pete întunecate din ficat; şi când el a vârât mâna-i ţeapănă sub învelitoare spre trupul gol, ea a dat un ţipăt.

— „O, Rudolf, se tânguia Clara cu mâinile împreunate, n'am să te mai văd, n'am să te mai văd!"

Când am scoborît scările, l'am găsit pe Rudolf la tata în prăvălie, cu capul în piept, dar atât de tânăr, atât de bărbat, cu o expresie atât de concentrată, cum nu-l mai văzusem nici odată. A vrut să vie după mine, dar eu am fugit cât am putut de repede spre şcoală.

Moartea, mi-am zis, moartea vrea s'o ia pe Clara. Nu simţeam nimic alt decât ceeace simţea Clara. Simţeam dorul ei după Rudolf şi spaima ei de bătrân. — Eşti un demon crud şi fără inimă! îmi spuneam. Clara e atât de iritată, pentrucă nu-l vede, mai mult de-atât n'ar putea fi iritată, dacă el ar veni la ea, ba s'ar mai linişti puţin. Şi dacă e să moară, să moară fără să-şi ia rămas bun de la el?—Şi îmi spuneam că bătrânul n'are nici un drept asupra ei, că numai Rudolf are dreptul s'o sărute. Bătrânul e moartea, Rudolf e viaţa. Dacă Rudolf ar fi la ea, bătrânul n'ar mai cuteza să între. Şi dacă totuşi e orânduit aşa ca s'o aibe bătrânul, ce ar fi dacă s'ar bucura Clara mai înainte, de privirea chipeşă a lui Rudolf...

Dădui fuga la doctor. El îmi spuse că-şi da seama de mult de starea disperată a Clarei: el nu-i mai poate face nimic. Ochii mi se umplură de lacrimi.

Dădui fuga acasă de teamă să nu se fi întâmplat nenorocirea, mai înainte ca biata Clara să-l mai fi văzut odată pe Rudolf. Am găsit-o aşa cum o lăsasem, frumoasă ca un trandafir în plină splendoare; vorbea însă foarte agitat. „Lasă-l să vie sus, Leonie; lasă-l să vie la mine", plângea ea şi îi răspunsei: „Da, astă-seară". Cu braţele ei pline îmi cuprinse grumajii şi mă sărută şi mă strânse la pieptul ei, de parcă aşi fi fost eu însumi Rudolf. Inainte de a-mi da drumul din braţe ea îmi şopti la ureche: „Dar trebue să mă laşi singură cu el". Eu răspunsei: „Da" — şi atunci sora de caritate a intrat în odae cu supa Clarei, şi mă chemă la masă în sufragerie.

In timpul mesei îmi trecu deodată un gând prin cap, ca un stilet. De eri încă îmi spusese Clara că trebue s'o las singură cu el. Deşi mergeam la şcoală, ştiam destule lucruri despre viaţă, ca să-mi dau seama ce voia. Călduri şi friguri mă treceau. Nu, îmi spuneam, nu trebue să faci acest lucru. Clara a fost până acum cuminte, şi de-acum înainte nu va mai fi. Apoi îmi venea în minte bătrânul care voise s'o siluiască. Gândii că ea tot va trebui să moară, să moară fără să fi iubit, aşa cum iubesc celelalte femei o viaţă întreagă, după ce se mărită. Şi îmi dădui seama ce crud e Dumnezeu. Dacă exista o fată creată pentru iubire, apoi era sora mea, nu mai încăpea îndoială.

Hotărârea am luat-o la şcoală, pe când preotul ne spunea că în cer nu sunt nici bărbaţi, nici femei, că deosebirea piere. O greutate îmi căzu depe inimă. Şi am spus atunci bunului Dumnezeu: Dacă vrei să nu-l las pe Rudolf la ea, fă ca să-i fie Clarei mai bine până deseară. Dacă vrei poţi. Până diseară nu mă duc acasă, şi dacă numai niţel îi e mai bine, n'am să las pe Rudolf sus. Dar dacă nu-i va fi mai bine, voi face-o.

Toată după amiaza am alergat afară din oraş, pe câmpii acoperite de zăpadă. Când auzii bătând ora şase, m'am înapoiat. Clara era în pat şi se plângea de bătăi de inimă. Imi spuse că iar a fost bătrânul. Când a plecat a spus că noaptea asta va fi nuntă şi Clara i-a răspuns: „da, cu Rudolf, cu Rudolf, nu cu tine!..."

La şapte tata s'a dus la birt, iar la opt a plecat şi sora de caritate. Mă strecurai uşor, deschisei uşa încet şi lăsai pe Rudolf înăuntru. Pe când urcam treptele după el, n'am băgat de seamă nimic deosebit. Dar când am deschis uşa camerei şi-l lăsai să intre înăuntru, văzui cum la fiece pas pe care-l făcea spre pat, îşi perdea puterile, până ce căzu, perdut, la picioarele patului. Eu închisei uşa binişor şi scoborîi în bucătărie, unde ardea o lampă mică. Mă aruncai în genunchi şi rugai pe bunul Dumnezeu să nu dispreţuiască pe Clara pentru ceeace făcea acum; să n'o pedepsească pe ea, ci pe mine, eu vreau să rabd toate chinurile, numai să rămâie Clara în viaţă, căci numai eu sunt vinovată, dacă ea piere acum...

Auzii bătând ora nouă. Apoi bătu zece. Timpul trecea, orele ca clipele. La zece jumătate urcai cu lumina sus. Era să intru, dar mă oprii la uşă. Bătui uşor şi spusei că e zece jumătate. Mai trecu un sfert de oră, foarte încet. Imi ţineam răsufletul; mi-era teamă să nu aud ceva în faţa casei; dar auzii numai dinăuntru săruturi şi oftaturi. Bătui din nou. Rudolf nu mult după aceia eşi învăluit în mantaua lui, cu pălăria adânc trasă peste frunte. Ii luminai până jos. El îmi strânse mâna în gang fără să spue un cuvânt. Apoi deschisei şi îi dădui drumul.

Eram nerăbdătoare să aflu cum îi e Clarei. Părea că razele unui apus de soare se lăsase domol peste ea şi era atât de fericită precum nu-mi aduc aminte s'o mai fi văzut vreodată. De moarte niciun cuvânt. Vorbi numai de nunta ei şi de călătoria pe care o vor face în Italia. Mâine se va ridica din pat iar şi apoi începu să vorbească deodată despre timpuri de demult, cum ne jucam când eram mici, şi cum bătea uneori. Ea râdea şi eu de bucurie am plâns la patul ei.

Cu greu s'a liniştit. Apoi a adormit. Dimineaţa, când m'am deşteptat, am văzut-o dormind liniştit şi n'am vrut s'o turbur. Sta întinsă adânc în perine. Eu mă strecurai pe uşă afară în vârful picioarelor. Spusei tuturor jos că doarme. Dar cum am ajuns la şcoală, veni în grabă sora de caritate şi mă luă acasă. Când am intrat în cameră, la patul Clarei am găsit pe tata şi pe doctor.

Clara murise.

Trad. de F. A.

Din micile povestiri ale lui Sam Joe

— Draga mama, spune micul Bobby, n'am fost toată săptămâna asta băiat cuminte, cuminte de tot?

— Da, drăguţule, într'adevăr ai fost un băiat tare bun.

— Şi desigur, mămică, acuma ai încredere în mine!

— Desigur, mititelule. Oare mamele n'au întotdeauna încredere în micuţii lor copii?

— Dar vezi, mamă... Când spun încredere, înţeleg încredere... deplină.

— Deplină, Bobby, deplină.

— Atunci, mamă dragă, atunci ai putea să-mi spui...

— Ce, micuţule.

—...Unde ai pus dulceaţa.

IMAGINI PE NISIP

La staţiunea balneară dela Budachi, muzica regimentului 43 şi crochetul erau singurele distracţii publice. Aşezat la capătul stepei monotone din sudul Basarabiei, lipsit de confort şi de comunicaţie, Budachi însemna un refugiu de odihnă desăvârşită pentru câţiva intelectuali, care vroiau să guste liniştea vieţii de acum 50 de ani, şi o ocaziune de paradă şi ridicolă gomă pentru negustoraşii din Galaţi şi din Cetatea-Albă.

Cei dintâi furnizau tipuri izolate, de oameni palizi şi febrili care stăteau ore întregi privind marea, ca 'n aşteptarea unui vas gigantic care să-i răpească şi să-i ducă într'o lume necunoscută, vas care nu a venit niciodată în anul acesta; iar ceilalţi alcătuiau grupuri de femei urâte şi grase cu pretenţii de exagerată eleganţă, mergând anevoios pe călcâie înalte şi înfăşurând şaluri de mătase insuficiente pentru a face înconjurul colosal al spatelor. Printre aceste două tabere era aceea a funcţionarilor de diferite specii, cu o atitudine oficială, fiecare vroind să treacă drept un personaj marcant, de-o autoritate uimitoare, cu aerul oamenilor care vor să arate că sunt trimişi într'o misiune delicată. Diriginţi de poştă, militari inferiori, directori de siguranţă şi de prefectură, îşi disputau surd o întâietate autoritară, care trebuia să impuie în localuri, în restaurante, dealungul drumului de plimbare.

Fiecare voia să fie cu mult mai mult decât ceeace este, şi voia să treacă în ochii celorlalţi, care nu-l cunoşteau, drept ceeace constituia idealul lui social. Patronul bărbier din Cetatea-Albă, în pijama de mătase cu dungi violete longitudinale se dedea drept actor de cinematograf, după ce a fost înainte principe rus; evreii erau toţi din America veniţi anume pentru farmecele acestui sat depe malul Mărei Negre, afară de unul mai original care debarcase direct din Cairo; sublocotenenţii aveau aerul că în viaţa lor terestră comandă corpuri întregi de armată şi au câştigat câteva victorii decisive în războiul mondial, iar telegrafistul din staţia Dimitrie Cantemir apărea directorul telegrafiei fără fir din turnul Eiffel.

Preocuparea aceasta aproape generală de a părea cu totul altceva decât ceeace era fiecare, impunea celor mai mulţi o izolare precaută, distantă şi gravă, fiindcă contactul putea să fie trădător. Aproape toţi dădeau impresia că fac exerciţii pentru a intra într'o clasă socială sau o profesiune pe care ar fi dorit superlativ să o adopte şi pe care o concepeau fiecare după imaginaţia lui.

Un domn din Buzău, de o eleganţă remarcabilă, plimba ca 'n faţa unui fotograf care îl urmărea mereu, o morgă rece şi mută de exilat. Parcă ar fi suferit o condamnare Vieţuirea lui în amestecul acela „josnic" de lume, constituia o suferinţă care-i producea un fel de desgust, manifestat cu majestate înaltă printr'o cută de dispreţ în colţul buzelor. Eu însă cred cu răutate că era foarte fericit. O soţie franceză, o cumnată belgiană şi un prieten tenor aglomerau în jurul lui o atmosferă de mister pe care n'au putut-o lumina nici cele mai întreprinzătoare şi neobosite minţi. De cele mai multe ori se plimba singur, cu o atitudine de tenor care intră pe scenă gata să înceapă o arie de preferinţă din Traviata. Când eşea cu familia lui cosmopolită, mergea în urma ei cu figura compusă a unei nobile victime care va suporta până la capăt un destin nefast care vrea să-l micşoreze, şi adopta un aer absent. Acesta, fiindcă probabil voia să apară intelectual, cobora pe plajă cu patru mici volume în mână, ca pentru un studiu de ştiinţă comparată. In momentele acestea supreme nisipul mării purta nepăsător urmele paşilor lui distraţi ca pe-un sigiliu de cavaleri medievali. Cu capul înturnat trei părţi spre mare, arunca infinitului lichid o privire dispreţuitoare care trecea dincolo de orizontul albastru. Ovidiu, Demostene, îmi apăreau atunci ca nişte infime vietăţi care au călcat şi ele nisipurile unui ţărm de mare, faţă de această eleganţă, marcată şi nemuritoare creaţie de auto-sugestie.

Pentru el marea părea încă un decor mic şi meschin peste care gândurile lui, ţinute ermetic pe mal ca un imens transatlantic sub presiune dar nelansat încă, arunca o privire îndoelnică şi dispreţuitoare.

Un om real ca acesta nici nu ar fi putut trăi fiindcă ar fi sucombat instantaneu de nenorocirea de a se fi născut într'o lume ca aceasta.

Cele mai încercate măşti cădeau însă la ora 7 seara când începea să cânte muzica regimentului 43, de parcă le-ar fi scos şi le-ar fi aruncat în aer bagheta furtunoasă a capelmaistrului.

„Concertul" se începea cu un marş condus numai de un plutonier reangajat, gros şi negru. Aceasta constituia chemarea fermecată. In americana cea mai veritabilă şi chiar în persoana originală dela Cairo, se deşteptau sentimente şi curiozităţi de slugi în zi de sărbătoare, şi toate împrejurimile New-Yorkului, şi toţi comandanţii de armată se adunau în jurul moviliţii artificiale pe care trona cântând îngrozitor, muzica militară.

Copiii, adunaţi şi ei, se uitau direct la instrumentele de alamă şi la clapele cu butoni galbeni care se mişcau repede şi sacadat, iar asistenţa matură, urmărea cu ochii şi cu gura ceva imaterial; sunetele care se rupeau stridente pe de-asupra tuturor, urmăreau parcă însăşi spiritul muzicei. Adunată în cerc, nemişcatăă şi atentă mulţimea aceasta multicoloră, — întoarsă cu spatele la mare părea că s'a adunat în jurul unui sinucis.

Şeful muzicei, un sublocotenent slab şi încovoiat, ca o cheie de muzică (sol) la capătul unui portativ, mânuia bagheta în clipele acestea de supremă emoţie artistică, cu o aplicaţiune remarcabilă. Bagheta avea întorsături de parcă ar fi modelat uneori valurile mării, lăsând să se piardă tremurat perspectivele îndepărtate, iar uneori parcă ar fi frizat un păr mătăsos pe care-l lăsa să atârne până 'n pământ, acompaniat de sunete groase de helicon, iar alte dăţi,— într'o pauză scurtă rămânea nemişcat o clipă ca atârnat de-un fir de păr, de care ar fi fost suspendată tăcerea însăşi, pentru a voi să înceapă o desvăluire largă, cu gestul unui negustor de manufactură care-ţi arată o bucată de mătase.

Toate mişcările baghetei erau secondate elegant de degetul cel mic dela mâna conducătoare, care parodia în mic, ca un ac de aparat înregistrator, mişcările de bază, esenţiale, ale baghetei.

Cealaltă mână, fără a avea pretenţia să concentreze într'un vârf de băţ adevărata preciziune muzicală, urma totuşi aproape aceleaşi mişcări, sau mişcări complimentare, ca un acompaniament în care se urmăreşte mai mult tema iar nu melodiile de detaliu.

Pe banca cea mai apropiată un domn cu manifeste calităţi muzicale, bătea şi el tactul pe rezămătoarea băncii, cu un cuţitaş închis, ca un regisor care între culise ar mima şi el jocul celui de pe scenă.

La sfârşitul „operei" sau a „concertului" (fiindcă această muzică militară nu cânta pur şi simplu ca orice muzică militară, ci dădea concerte) capelmaistrul schiţa un gest complex de final, ca şi cum ar fi desemnat în aer acolada cu care şi-ar fi isprăvit propria-i semnătură.

Alămurile săltau puţin spre cer şi apoi erau aşezate cu delicateţă pe pământ unde zăceau ca nişte relicve de monştri morţi de torticoli.

Capelmaistrul, după ce saluta zâmbind, şi făcând un fel de saluturi cu mâna dusă în jos dela frunte ca într'o temenea turcească, spre grupul de admiratoare printre care se distingea o domnişoară îmbrăcată în costum naţional, punea bagheta pe marginea pupitrului ca pe-o părticică din propria sa persoană, cu aerul cu care şi-ar fi scos de pe deget şi ar fi depus la un muzeu un inel de mare preţ, se instala pe scaun, obosit de halucinaţii muzicale, sau cobora în grupul de domnişoare.

După încetarea concertului militar, printre vizitatoarele tinere în special, concertul continua în surdină, printr'o fredonare veselă a operei executate, ca şi cum programul însuşi ar fi prevăzut această continuare intimă, care demonstra cât de mult impresionase muzica pe aleşii ei auditori.

Peste această îngânare timidă şi ciripită, sgomotul mărei ameninţător şi continuu, urca faleza înaltă. Parcă, acolo jos, pământul pornise să clocotească surd, şi din adâncuri să izbucnească puteri nedomolite. Vuetul avea o tonalitate egală, întreruptă uneori de prăbuşiri sgomotoase de valuri, care porneau cu pieptul drept de apă verde, împinse de întreg nesfârşitul de ape, şi cădeau în arcuri de spumă cu sgomot de cascadă.

Parcă în adânc se sbătea să iasă la suprafaţă un monstru imens ale cărui svârcoliri încreţeau turburând apele. Pe sub ultimul val care, ridica în sus spre nisip o perdea verde, pe sub care ai fi putut vedea până 'n adânc, s'ar fi putut parcă să apară o aripă a monstrului din fund.

Când valurile creşteau, marea părea pornită cu oşti

Dem. Botez

îmbrăcate în haine de gală, ca trupele de elită, pentru un asalt al pământului. Şi toată această uriaşă sforţare care pornea din orizont aglomerând talazuri înspre ţărm, sfârşea pe plajă cu gestul insinuant şi moale a unei mâni care mângâie înainte de a ucide.

Albi ca nişte misionari de sacrificiu în hainele nevinovăţiei, pescăruşii purtau în fugă, cu aripi fâlfâind ca o năframă, veştile care se încrucişau pe de-asupra. Uneori fluturau o clipă pe loc aripi agitate, cădeau ca trăzniţi în apă pentru ca îndată să se ridice iarăşi cu gestul cu care un papagal acrobat şi-ar fi tras din apă hârtiuţa pe care-i scris destinul sau parcă ar fi ridicat de-acolo cu eleganţă un plicuşor scăpat în care ar fi purtat închis deacurmezişul mărei un secret. De fapt, cu această eleganţă, pescuise un peştişor.

Un pescăruş pestriţ, cu capul mare trecu în sbor domol de-alungul falezei, hotărnicind marea, ca un grănicer de patrulă de-alungul ţărmului, — şi apoi se aşeză pe valuri, să rămâie ca un pescăruş de porţelan, mic, când ridicat pe creasta unui val, când ascuns între două valuri, într'o oscilare puerilă de jucărie pentru copii.

Ce înger s'o fi jucând din cer de-a vaporul, cu pescăruşul acela?

Dar peste toate predomină iarăşi sunetul metalic şi gâfâit al heliconului, în care un ţigan gras cu ochii albi suflă să acopere toate forţele naturii. De data aceasta concertează un jazz-band, după ordinul unui colonel de jandarmi care a transmis sublocotenentului preferinţele sale.

Simpatia domnului colonel Tirol pentru această „operă" era dictată de impresia de energie şi de forţă pe care o avea ascultând-o. Intr'un jazz-band domnul colonel întrevedea zgomotul unei bătălii crâncene, vuetul victorii neaşteptate şi notele unui marş triumfal, întrupând adică cele trei idealuri concentrate pe care le nutria persoana sa comandantă de jandarmi rurali.

Şi jazz-bandul concertat de muzica regimentului 43 purta semnul întreg al interpretării pe care o vroia domnul colonel. Era într'adevăr o formidabilă manifestare de energie. Marea rostogolea inutil şi mut talazurile cu spume, sub peretele abrupt al falezei, ca un fenomen mut care ar face numai mimica gesturilor producătoare de zgomot.

Doba mică avea un uruit specific, repede şi sonor ca un iureş de şarjă, iar doba mare, preciziuni scurte şi cutremurătoare de tunet mâniat.

Din când în când toată maşinăria aceasta se oprea brusc pentru ca toţi soldaţii în acelaş tact să chiue sălbatec, să suere, să miaune, să teohăiască. In sufletul executanţilor, flăcăi din sate, trecea o clipă viziunea unei capre de Anul Nou, la care ar fi chiuit, înfrăţind astfel bucuria negrilor africani, cu aceeaş primitivă bucurie dela noi.

Domnul colonel Nae Tirol, care lua cu familia îngheţata la cofetăria „Beau-Rivage", simţea în jur chiotul victoriei şi 'n suflet o măreaţă şi luminoasă mulţumire.

In alte răstimpuri în acelaş tact săltăreţ, ca o variantă a aceluiaş cântec, soldaţii fluerau: unii prelung şi alţii ascuţit şi scurt, după.... dispoziţii sufleteşti, „muzica" fiind prin excelenţă un mijloc de manifestare a stărilor sufleteşti. Această invenţiune technic-muzicală dă desigur domnului colonel fiorii trecători ai unui eşec, sau a unei manifestaţii care după părerea dumisale trebuie să fie bolşevică. Tactul apoi se îndeseşte mărunt şi toba cea mare se întrece pe sine cu o bătaie exagerată care ar coincida cu un punct definitiv pe partitură.

Sublocotenentul capelmaistru este chemat de colonel şi felicitat pentru felul cum a ştiut să naţionalizeze un cântec străin şi barbar, prin introducerea în text a chiuitului şi flueratului; manifestări eminamente naţionale.

Pentru o provincie alipită cum este Basarabia, aceasta constituia un mijloc indirect de propagandă românească.

Amurgul cu blândeţă de apostol cenuşiu, întinzând paralel pe deasupra mării razele soarelui ca mii de braţe întinse înainte în semnul păcei şi al rugăciunei, domoleşte încetul cu încetul furia fără motiv a apelor răscolite numai din adâncuri. In depărtare marea e albă ca de metal şi înfige în cerul tăiat la jumătate luna lucioasă dela orizont.

Valurile, parcă obosite, s'au domolit, şi aşa cum după un plâns îndelung un copil nu-şi poate reţine câte un suspin rar care străbate din el, marea mai oftează rar în valuri mici, în unde, care clipotesc la mal cu dungi înguste de spumă, tivind marginea nisipului bătătorit. Valurile descrescânde au lăsat pe plajă de-alungul ţărmului, dungi paralele de scoici, de alge, de pietricele şi bucăţi de lemn putred, ca nişte cote pe o hartă militară. Umbra unui nour înverzeşte o insulă de apă, întunecată şi verde, ca o oază plutitoare. Soarele scăpat apoi pe dedesuptul norului înălbeşte apele şi uniformizează câmpul nesfârşit al mării.

Umbra malului înalt înegreşte numai apele la ţărm, de parcă în fundul mării ar zace o imensă lespede de piatră neagră.

Pe fâşia îngustă de nisip dintre lac şi mare, dela „Cosa", soarele întinde raze lungi, mărind umbrele colibelor de pescari. La gura celei din urmă colibi, deschisă toată înspre mare, cei opt pescari care formează echipajul unei bărci stau afară în cerc, pe scaune scunde. Vanea cântă din armonică un cântec rusesc trăgănat şi melancolic cu o meiodie difuză şi tremurătoare ca undele de aer jucăuş care adie în soare, vara, deasupra stepelor. Cântecul pare fără sfârşit, monoton, ca un cântec din deşert al unei caravane care va merge o săptămână fără de popas... Armonica cu falduri roşii şi butoni albi, se întinde ca o omidă uriaşă cu mişcări încete pe genunchii lui Vanea. Din când în când toţi pescarii în cor, dar mai ales Alioşa cel bătrân, căpitanul bărcii, tatăl lui Vanea, îngână în cor armonica, cu acelaş cântec trăgănat şi încet. Ochii tuturora privesc în gol pe mare, şi 'n mintea tuturor se simte plutind un dor nedefinit şi vag, ca pânza unei bărci care abia s'ar zări, şi care ar duce nu ştiu unde.

Ochii lor deprinşi cu marea până într'atât încât i-au împrumutat culoarea ei verde şi cruntă, cercetează de ani şi ani, cu acelaş gând şi vis nelămurit, aceeaş şi aceeaş întindere de apă, de parcă ar fi nişte exilaţi pe-o insulă părăsită de unde va trebui să-i scoată odată şi odată cineva, care trebuie să vie într'o zi. Alioşa a îmbătrânit aşteptând fără să ştie, şi totuşi ochii lui mai caută cercetători şi nedumeriţi în zare, până la orizontul încovoiat ca o nuia.

Cântecul lor antrenant parcă ar vrea să-i îndemne într'o călătorie fără sfârşit şi fără ţintă de-acurmezişul mării. In fiecare din cei opt pescari visează şi acum descoperiri nebănuite, exploratori care au plecat acum nu ştiu câte veacuri fără să ştie unde.

Sufletele lor caută încă ceva, care nu va putea veni decât peste mare. Cântecul înteţit pe două voci, e tot mai plin şi mai tare, de parcă oamenii aceştia s'ar fi sculat şi ar fi pornit cu piepturile largi, căutând spre mare, înspre himera aceea nevăzută care-i fascinează, care-i chiamă. — Pentru care din ei, himera aceea va fi moarte !—

După ce cântecul sfârşeşte ca o rugăciune, liniştea duce sunetul departe, în larg.

Bătrânul Alioşa, cu faţa uscată, cu bărbia eşită înainte, cu mustăţile albe, se ridică brusc pe picioarele desdoite, şi uitându-se la mare spuse scurt:

— „Poidiom".

Cele opt umbre s'au înălţat mişcând deasupra nisipului până la valuri, şi s'au îndreptat spre mare cu hotărîre şi calm.

Dealungul ţărmului la distanţe egale de 500 de metri se aliniază, negre, cele nouă bărci de pescari. Indoliate, ca săpate în cărbune, priponite scurt ca nişte hibride animale domesticite, bărcile joacă săltând uşor la ţărm. Alături stă păturit năvodul şi funiile lungi în rotocoale înalte.

Spre barca lor cu numărul cinci, păşesc dinspre colibă, demni cei opt pescari, cu mânile la spate, în hainele negre şi lucitoare de parcă ar fi de piele. Mersul lor e liniştit şi demn, cu mâinile la spate. Au aerul unui consiliu de îndoliaţi filozofi.

Gesturile lor au ceva din energia lentă şi legănată a valurilor, şi ceva din seculara lor mişcare. In înfăţişarea şi 'n mersul lor au nobleţa unor regi ai mării, ceva care seamănă cu aspra majestate a vulturilor. Gesturile poartă pecetea de milenară oboseală şi rutină, iar chipurile încruntate au săpate cutele de cercetare a unor minunaţi păzitori ai mării. Pantalonii suflecaţi până la genunchi, descopăr pulpe bronzate şi tari, care se înoadă aspre la cei doi pescari voinici care apucă barca de cioc şi plecându-se oblic pe ţărm, se lasă cu greutate s'o tragă pe nisip.

Barca săltăreaţă şi uşoară până atunci, ajunsă pe nisip se lasă grea ca un monstru mâniat şi încăpăţânat, ca o vietate care acum ar fi murit. Doi pescari sar iute în barcă, iar alţi doi le trec din mâini, petrecându-l pe cele două funii cari-i mărginesc lăţimea, năvodul lung cu ochiuri aspre şi înguste ca de sârmă. Movila aceea cenuşie depe nisip care era năvodul clădit în pături, trece astfel ritmic şi încet în mijlocul bărcii.

Vanea făcu semne cu mâna spre uscat:

— Hei! Veruşca! Hei.....

De după colibă apărură două fete, groase, cu faţa îmbujorată, cu picioarele roşii şi butucănoase, mergând greoi prin nisip, ca nişte oameni cărora picioarele le-ar fi fost tăiate de deasupra gleznei. S'au urcat greoi în barcă, descoperind pulpe groase şi roşii. Au luat loc pe băncile lungi aşezate de-acurmezişul, şi-au prins lopeţile.

Vanea ajută barca de pe nisip sprijinit în proră, oblic. Pe urmă sări iute înăuntru de teamă să nu rămâe. De-aproape, barca avea dimensiuni exagerate. Era ca văzută prin lupă, disgraţioasă. Pescarii trăgeau sforţându-se din lopeţile grele şi lungi, care cădeau şi se ridicau, paralele. Pe luciul apei, cu cât se depărta barca apărea mai mică, — acum ca un gândac negru rostogolit pe spate, care mişcă încet, ritmic şi regulat picioarele întoarse în sus.

Dealungul ţărmului marea s'a populat. Au plecat şi alţi pescari, la dreapta şi la stânga noastră, de parcă toţi la un loc ar fi fost trimişi să caute ceva pierdut pe-acolo, pe suprafaţa apei.

Mai în larg un pescar începe să arunce năvodul. De departe, aşa cum îl văd eu pare că tot vrea să se arunce în mare, dar se simte legat de mijloc şi nu poate, şi de-aceea tot ridică şi coboară din mâini. Uneori când barca se întoarce puţin de-acurmezişul pescarul are gesturi de semănător, sau de om care vrea să se debaraseze de ceva şi în loc să isbutească se tot încurcă mereu. Soarele din urmă, din asfinţit, mână bărcile cu raze ascuţite, înfipte în coastă.

Acum toate bărcile merg în şir, îndreptate spre miazăzi, ca într'o bătălie navală pentru copii. Pe urmă fac un ocol dulce spre ţărm închizând fiecare o jumătate de cerc. După aceea, odată ajunse la ţărm bărcile rămân iarăş singure, obosite parcă de eşirea aceasta vană şi monotonă ca nişte relicve de animal carbonizate.

Pe ţărm, la fiecare capăt al năvodului, înşiraţi unul în faţa celuilalt, pescarii trag cu o aplicată încetineală de capetele funiilor. Unii din ei au un fel de ham pe care-l pun pe partea moale a spatelui, şi se lasă oblic de parcă ar sta să cadă, trăgând astfel fără sforţare, numai prin greutatea trupului lor. Picioarele înfipte în nisip se mişcă lent înapoi, aşezate apăsat unul lângă altul, de parcă fiecare alcătuire de patru pescari în mişcarea aceasta uniformă şi adormitoare ar compune un animal ciudat cu deplasare înceată şi greoaie. Poate se tem să nu deştepte pe cineva, poate vreo apariţie mitologică, vrăjită de valuri, şi adormită în plasa năvodului ca 'ntr'un hamac. Sau poate e pe-acolo un mort pe care se tem să nu-l piardă dintre ochiuri. Şirurile acestea se dau îndărăt, cu spatele spre asfinţit, depărtându-se din ce în ce de mare, către care numai umbrele lor cresc, suprapuse una peste alta, asftel încât formează un stâlp mobil de întuneric, ca o altă vietate târâtă pe nisip. Am impresia că însăşi marea îi depărtează, îi dă înapoi, că ei s'ar feri de-o vrajă nevăzută, de o boare care ar veni de pe apă, de aceea stau aplecaţi astfel, că parcă fiecare ar vrea să cadă, şi e ţinut aşa de-odată de ceva nevăzut. Poate e un miraj.

Pescăruşi albi şi gri încep să se adune în grabă de pretutindeni. Intr'un loc numai de-asupra apei, e o febrilitate deosebită; unii sboară în sus şi în jos, alţii fac zigzaguri verticale, unii bat agitat din aripi drept de-asupra apei, de parcă vor să se salveze de înec, iar unii stau liniştit pe bucăţile de plută ale năvodului care plutesc deasupra ca nişte spectatori, sau ca nişte arbitri atenţi la cine ştie ce concurs de sport în sbor şi pe apă. Intr'acolo e fundul năvodului.

Iată, capetele cu ochiuri au început să ajungă la ţărm. Pescarii s'au apropiat unul de altul, şi tot în şir, mână după mână, trag ritmic şi delicat, scoţând din apă gardul acesta împletit care a vrut să adune marea ce-i scapă, care-a închis în apă o grădină verde şi lucie, împrejmuind-o. Uite, un peşte mai mare vrea să sară gardul ca un hoţ prins la furat. O clipă sclipeşte spinarea argintie ca un cuţit repede ascuns, apoi apa are svârcoliri tulburi îndemnând drumul fugarului spre fundul grădinei.

In ochiurile care esă pe mal, rar, din loc în loc scrumbii argintate stau înfipte ca nişte pumnale, de mâni care au dispărut.

Una mişcă agitat tăiuşul alb strânsă în inelul de sfoară, ca apoi să se oprească o clipă abia îndoind coada, umflându-se ritmic şi accelerat ca un om care răsuflă repede şi nu mai poate de oboseală.

Dela casele şi vilele de pe plajă lumea începe să se adune între cele două grupe de pescari care trag la cele două capete ale năvodului. Plutele înşirate saltă uşor pe apă. Pescăruşii, a căror pradă s'a prea apropiat de oameni se agită în văzduh. Numai câte unul din când în când din sborul lor amestecat, se repede brusc pe apă, pentru ca în aceeaş clipă să se ridice cu un peşte în gură, pe care îl simţi cum cu greu vrea să-l înghită, dând din cap, cu gâtul lungit.

Spectatorii adunaţi manifestă gălăgios un spirit practic absolut, şi un pesimism vădit şi prea verbal faţă de rezultatul final.

Spectatorii aşteaptă peşti, peşti mulţi, cu o inexplicabilă aviditate interesată.

Către grupul acesta inoportun şi nechemat de străini aproape goi, pescarii aruncă rar ochi mustrători şi curioşi. Numai ei sunt calmi şi desinteresaţi. Ei parcă aşteaptă să iasă de-acolo altceva decât ceeace apare, invariabil şi monoton de-atâtea ori pe zi. Să apară ceva ce nu ştiu să definească nici să spuie. Ceva care-ar fi spiritul mărei, sau o zână, sau deslegarea unei taine pe care-o caută de mult şi care trebuie să fie acolo în fundul mărei de unde valurile vor scoate-o odată şi odată.

Şi eu tot cred că trebuie să aducă din larg o zână adormită sau moartă, de trag aşa de 'ncet şi delicat, de se tem să n'o deştepte sau să n'o doară sau să n'o desfigureze sau să n'o piardă.

Acum numai la câţiva metri, în plasa aceea, e adunată ceva din taina mării, din viaţa ei pe care n'am cunoscut-o decât fragmentar în desene şterse şi misterioase cu peşti nemaiauziţi din cărţile de ştiinţe naturale şi zoologie.

Spectatorii se îmbulzesc, calcă peste năvodul pus grămadă. Copiii ţipă de bucurie, ceilalţi se miară; toţi se uită ca la cineva pe care-l aşteptau şi nu-l mai cunosc.

Un pescar dă lumea la o parte. Apoi ceilalţi fac o mişcare mai repede şi mai forţată. Parcă vor să ridice ceva care se lasă greu. Sacul năvodului apare cu iuţeală artificială ca prezentat pe tavă cu bonhomie, de cel din urmă val care-şi ia adio, netezând plaja şi retrăgându-se pe dedesupt.

Peste curpeni de alge exotice şi curioase, peştii se sbat viu şi precipitat, într'o plescăială metalică şi lipicioasă. Coşărcile sunt trase aproape şi cu mişcări iuţi sunt umplute cu peşti uniformi, ca tăiaţi din acelaş metal, care se sbat încă puţin şi-apoi adorm.

După ce-au scuturat năvodul rămân pe plajă algele îngrămădite, coaja crabilor anchilozaţi care strâng spre cer degete amorţite, şi-o puzderie de peştişori mici de tot, ca tot atâtea cuţitaşe fine de buzunar cu plăsele de os, răsturnate de-un vânzător ambulant de mărunţişuri.

Seara coboară pânze cenuşii ca pentru un final.

In răcoarea serii vuetul mării creşte, de parcă ea abia acum ar fi aflat că i s'a furat ceva din avutul adâncului ei, şi porneşte din nou zadarnic şi furios spre ţărm pentru răzbunare.

Pescarii se mişcă tot aşa de negri ca şi bărcile lor, întinzând la uscat năvoadele pe stâlpii înşiraţi de-alungul ţărmului, ca pe-o pânză fermecată şi simbolică, stăvilar mării înfuriate pornită blestemând spre colibele lor.

DEMOSTENE BOTEZ

Cronica Teatrală

Deschiderea stagiunii

— Craiova —

Ca şi la Iaşi, ca şi la Cluj, Teatrul Naţional din Craiova şi-a deschis stagiunea cu „Thebaida", tragedia d-lui V. Eftimiu.

E o dovadă care nu permite discuţie că piesa cunoscutului scriitor a intrat în repertoriul permanent al teatrului românesc, căpătând — după un an dela crearea ei — consacrarea aceasta deplină a diferitelor centre provinciale. Aceasta, fireşte, nu înseamnă că valoarea operei în sine e, prin aceasta numai, determinată hotărîtor şi fără putinţă de apel; dar e un indiciu că publicul preţuieşte lucrarea aceasta, trecând peste asaltul pătimaş de injurii şi afurisiri cu care a fost primită de duşmanii autorului, anul trecut.

Şi-mi voiu permite lipsa aceasta de aristocraţie dispreţ obligatoriu pentru gustul „profanului vulg", de a găsi că felul cum e primită de marele public tragedia d-lui Eftimiu, înseamnă mult în favoarea acesteia. O piesă de teatru e destinată — prin natura sa — acelora cari o vor asculta, spectatorilor. Va fi deci cu atât mai bună cu cât se va apropia mai mult de gustul şi sentimentele acestora, răspunzând concepţiei lor de frumos. Gustul e, desigur, un imponderabil care variază cu generaţiile de muritori (dela Boileau cetire); o operă de artă e înţeleasă mereu altfel şi nimeni nu poate clădi temeinic pe opinia cuiva sau pe aprecierea unui public, considerat la un moment dat. Cea mai mare naivitate, în critică, e să pretinzi a judeca „sub specie aeternatis". Inţelepciunea e să priveşti lucrurile din unghiul pe care ţi-l permite întâlnirea celor două elemente fără de existenţa cărora nu se poate concepe judecata obiectivă: timpul în care trăieşti şi sufletul semenilor tăi.

Puţin importă dacă d-l V. Eftimiu e superior sau inferior lui Sophocle; nu ne preocupă dacă versul d-sale va isbuti sau nu să înfrunte vremea. Ni se impune — imperativă — constatarea că teatrul d-sale isbuteşte să atragă lumea, să-i reţină atenţia, să-i smulgă aplauzele. *Deci:* teatrul său e bun, orice ar zice unul sau altul din esteţii cari nu gustă decât ceeace e ocolit de public, dispreţuind sincer ceeace place acestuia.

Poate ar fi altfel în ce priveşte celelalte feţe ale artei, decât teatrul: dar acesta se adresează colectivităţilor, cari — printr'o lege psihologică — uniformizează indivizii cari o compun. Intr'o massă umană, indivizii sunt elemente fungibile, ca în armată soldaţii: toţi au aceiaşi valoare, şi valoarea lor individuală e nulă. Suma acestor nulităţi e însă totul.

Că d-l V. Eftimiu îşi pricepe meşteşugul e că isbuteşte să intereseze un public — care acum e al ţării întregi — cu întâmplări şi oameni cari nu prea prezintă interes. Oedip, în fond, e un personaj desgustător: dacă ceeace i s'a întâmplat nu prea e banal, nu-i mai puţin adevărat că în societatea noastră aventurile lui ar fi interesat doar la Curtea cu Juri, şi nimeni n'ar fi compătimit la durerile lui. In ce o priveşte pe Angelica Antigona, un cetăţean pervertit de lectura lui André Gide ar fi înclinat să insinueze că nu simpla dragoste filială îi mână paşii pe drumul chinuit al părintelui său: ci tainice şi nedefinite porniri perverse pe cari ne ferim să le distingem. Tot astfel, pe cine-l poate interesa lupta dintre Polinikes şi Eteokles?

Lucrurile acestea puteau interesa pe Grecii din vremea lui Sophocle, amatori de poveşti, de poveşti cari erau crâmpeie din istoria lor legendară? Dar pe noi?

Şi totuş, tragedia d-lui V. Eftimiu, în ciuda persiflării unora, interesează publicul: persoane sensibile iau parte la durerea vorbăreaţă a fiicelor lui Oedip, unele merg chiar până acolo că plâng lacrimi de jale.

Et vive la mélodrame où Margot a pleuré!

Mai ales că, aici, Margot e publicul întreg care, dacă nu plânge, aplaudă.

Interpretarea onestă şi provincială: nimic remarcabil, decât o figuraţie desagreabilă şi interlopă.

MANUEL MENICOVICI

„Discipolul Diavolului".—Leonard & Majestic

Bucureşti

Bernard Shaw a cucerit dintr'odată scena noastră. La Teatrul Naţional — „Cezar şi Cleopatra". La teatrul Regina Maria — „Discipolul Diavolului". Publicul, şi într'o parte, şi 'n alta, l-a primit cu entuziasm pe revoluţionarul englez. Critica însă a fost rezervată şi chiar ostilă, după cum ziarele erau de dreapta sau de extrema dreaptă. Excepţii au fost rare.

Unii cronicari n'au găsit nimic bun în piesele lui Bernard Shaw. Alţii i-au admirat arta, dar i-au combătut tendinţa.

Astfel un ziar „democratic" scrie următoarele:

„Admirăm vioiciunea, verva şi spiritul de observaţie ale lui Bernard Shaw, dar nu-i împărtăşim cugetarea, tendinţa (totdeauna distructivă) şi, cu atât mai puţin, nu aplaudăm, la scenă deschisă, pentru a da satisfacţii zgomotoase democraţiei integrale, fraze ca aceasta: *„Am hotărît să spânzurăm la noapte pe arestat. Putem trece deci la judecarea lui"*, care oricât de izbutită ca ironie, socotim că păcătueşte prin tendinţa ei destul de străvezie".

Da, — opera lui Bernard Shaw „păcătueşte" prin „tendinţa ei destul de străvezie". Dar tocmai prin aceasta s'a impus ea aiurea, caşi la noi — unde parcă mai mult decât în alte părţi se simte nevoe tocmai de o astfel de „tendinţă".

Piesele lui Bernard Shaw sunt un protest împotriva formulelor ridicole, şi contra unor instituţii tiranice. Acest protest s'a putut produce pe scenele noastre particulare şi oficiale, în plus sub stare de asediu, poate din pricina scumpetei locurilor. Spectatorii dela Regina Maria şi dela Teatrul Naţional sunt „burjui": ei se pot distra pe sama „eroilor" şi a Curţilor Marţiale. Aceste piese n'ar fi desigur tolerate pe scene pentru proletari, dacă ar exista astfel de scene.

Dar „Discipolul Diavolului" nu-i numai o şarjă împotriva „eroismului" şi a militarismului, ci şi o operă profund umanitaristă. (Viaţa ta — aceasta-i singura viaţă pe care ai dreptul s'o ridici. Sau: Viaţa unui om trebue salvată, oricare ar fi el).

In această piesă găsim aspecte exacte ale sufletului omenesc. După înmormântarea unui om, familia lui este preocupată de un singur lucru: de moştenire. Cineva, înainte de execuţia fratelui-său, îl roagă pe acesta să-i lase... răţoiul de porţelan de pe etajeră... O văduvă îşi batjocoreşte soţul îndată după moartea lui. O femee se încurcă în amor... încât, la urma urmei nu ştie nici ea pe cine-l iubeşte.

Piesa a avut o bună interpretare. Au jucat d-nii Storin, Ţăranu, Tony Bulandra, Anastasiad, etc.

* * *

Ziarele vorbesc de serbătorirea d-lui Leonard: un jubileu şi un rămas-bun.

Intr'o epocă austeră, frivolităţile operetei au fost gustate cu deliciu de societatea noastră. Acum însă, într'o epocă frivolă, opereta nu mai are nici un prestigiu. Astăzi fete de pension au un limbaj mai picant decât actriţele de operetă de pe vremuri.

Am fost deunăzi la Majestic. Un program decent. Vorbe care se pot spune şi în familie. Dansuri populare: spaniole, ruseşti, etc. Dansuri libidinoase se joacă numai în saloanele cum-se-cade.

Cine doreşte deci o reprezentaţie pudică... să se ducă la şantan!

CRONICAR

O invenţie practică

Edison se îngrijeşte mult ca prin diferite combinaţii mecanice să uşureze munca servitorilor săi.

Un prieten venind odată la ţară — unde locuia marele inventator — îi spuse după ce-i strânse mâna:

— Ascultă, dragă Toma, uşa ta de la intrare s'a cam deranjat. Abia am putut s'o deschid. N'ar fi rău să te uiţi să vezi ce are şi, dacă n'o să-i faci alceva, măcar unge-o.

Edison râdea cu poftă.

— De ce râzi, întrebă amicul.

— Vino să vezi, pentru ce.

Şi Edison îşi duse prietinul la uşă, unde-i arătă o sfoară solidă care trecea prin grădină.

— Fiecare musafir care intră pe-aici — spuse Edison — urcă în rezervorul grădinii dela o sută până la o sută cincizeci litri de apă, după cum deschide uşa mai tare sau mai încet. Ţâţânile — uită-te la ele — sunt foarte bine unse.

Cugetări

„Cineva" este un imbecil căruia îi atribuim toate ideile de care nu suntem siguri.

(Miquel Zamacoïs)

Părinţii şi profesorii sunt duşmanii noştri naturali, când intrăm şi noi în lume.

Copiii nu cunosc niciodată cronica scandaloasă a părinţilor.

(Stendhal)

Cea mai săracă zi a noastră este aceia în care n'am râs de loc.

Sunt puţine viţiuri care împiedică pe un om să aibă mulţi prieteni, aşa cum ar putea s'o facă calităţile mari.

(Chamfort)

BIBLIOTECA DIMINEAŢA

N. DAVIDESCU

CRIMA DIN STRADA NOPŢII

(POVESTIRI)

PREŢUL 6 LEI

BUCURESTII DE AZI

Cinematografele

„Colosseum" — „Lux" — „Carol cel Mare" — „Vlaicu" — „Frascati" — „Select" — „Tera"

Cerul şi-a tras vălurile de nouri. Bucureştiul, atât de luminos — pentrucă nu arde cărbuni în prea mare cantitate, şi deci nu şi-a înegrit zidurile — a devenit cenuşiu. Cinematografele cu înfăţişarea lor de cutii dreptunghiulare, perfect ermetice, atrag pe bucureşteni, nu numai prin filme, ci şi prin calda atmosferă, prin intimitatea oarecum publică, prin acel răsuflet omenesc atât de plăcut pielei şi sufletului — ca o mângâere de sociabilitate.

Aceste mici temple contemporane care au schimbat într'atât înfăţişarea oraşelor şi complică cu fiece oră sufletul urban, au răsărit în câţiva ani în Bucureşti, ca sub impulsul unei forţe supranaturale. Faţade întregi din acest Bucureşti, oriental înainte de război, au apărut deodată, luminate ca nişte altare de marmură, şi afişe uriaşe, cu uriaşe capete de femei sau bărbaţi, violent colorate, — clopotele caracteristice ale nouei religii — au acoperit, până departe, în fundul mahalalelor, mizeria şi murdăria Capitalei.

Literatura de fascicole senzaţionale a decăzut. Filmul de aventuri o va ucide definitiv. Cartea va rămâne numai pentru jocul subtil al gândului. Spectacolul în ce are el mai spectaculos crează însfârşit în sufletele cele mai otrăvite, mai diformate şi mai acaparate de mizerie cotidiană din Bucureşti, bucuria desinteresată a *privelişteі:* condiţia elementară a sentimentului estetic pur!

Dar să nu divagăm...

Să ne aducem aminte cu melancolie că cinematograful *„Colosseum"*, uriaşa grădină din Calea Victoriei, şi-a închis marile portaluri de lemn. Muzica militară nu mai desfată nici pe privitorii care au dezertat din grădină ca nişte sensibile paseri, nici pe consumatorii de îngheţate italiene, complicate cu surprize de ciocolată şi alune, din faţa cinematografului. Pe pereţii de lemn, afişele cât o faţadă de casă indică spectacolul dela cinema „Lux" — într'adevăr cinematograful de lux al Capitalei, din strada Paris, în faţa monumentalei clădiri a băncii Blank. Cinematograful „Lux" e luminat pe din afară orbitor; ai totdeauna impresia că te apropii de un palat de cristal, în care vei găsi silfide de porţelan şi peşti de diamant. Specialitatea cinematografului e tot de lux: drame din lumea mare, romane celebre şi chiar expresionismul sugestiv al germanilor („Doctorul Caligari" nu se poate uita!...) Când scrim aceste rânduri, cinematograful „Lux" reprezintă „Năbădăile Cleopatrei" o comedie de Labiche, jucată — ceiace e tot un lux pentru ţara şi Capitala noastră — de actori şi actriţe de baştină: Ciprian călăreşte un măgăruş, iar Soreanu surâde cu ochii şi dinţii în figura lui neagră... Nu ştim dacă din consideraţii estetice, sau numai pentrucă aşa era clădirea, orchestra cinematografului „Lux" — o orchestră de o rară valoare, astfel că chiar atunci când filmul nu ţi-e pe plac eşti recompensat de acordurile orchestrei — muzica vine din sala de aşteptare... Acompaniamentul muzical al filmului are astfel toată discreţia necesară pentru acea plăcută confuzie, în suflet, între ochi şi ureche.

Nu e mai puţin adevărat că toate cinematografele din Calea Victoriei vor să fie de lux. Mai toate reprezintă cu predilecţie drame din lumea mare, sau filme în care predomină luxul; acest lucru înseamnă că se urmăreşte captarea tocmai a privitorilor de periferie, singurii pentru care spectacolul factice al „lumei mari", are atracţia exotismului. Astfel la cinema *„Frascati"* — fost hotel, cucerit şi transformat de zeul spectacolului!... — se reprezintă în ziua când scrim aceste rânduri „Fete ce nu pot fi iubite", cu indicaţia că „acţiunea se petrece la Paris, Nisa şi Riviera, *într'un lux orbitor"*. Cinema *„Select"* din faţa terasei Oteteleşanu şi-a împodobit vitrinele cu perle, ceasornice şi bijuterii costisitoare, ale unui negustor de lux. Reprezintă filme tot din „lumea mare", dar nu se sfieşte să ofere şi filme istorice, al căror exotism e vădit prin costume. De câte ori împrejurările ne-au adus la cinema „Select", am regretat că acea sală strîmtă şi nu prea lungă, atât de cochetă şi de artistică nu e transformată într'un teatru de artă dramatică superioară, la care să vie numai aristocraţii spectacolelor şi de unde să pornească gloria adevărată a unui poet dramatic, a unei actriţe noui, a unui regisor inedit...

Teatrul *„Carol cel Mare"* se transformă în cinematograf, numai în anumite cazuri: Atunci când filmul prezintă ceva într'adevăr senzaţional, în stare să atragă pe toţi îndrăgostiţii filmului. Când scrim aceste rânduri se reprezintă la „Carol cel Mare" „Sora albă", căreia vălul alb de călugăriţă îi stă de minune tocmai prin contrast: nu-i vine de loc. Ochii plini de viaţă, gura fragedă, bărbia rotunjită de un instinct singur, compromit definitiv costumul ascetic şi fata blondă, „sora albă", îţi dă destul de repede gândul vinovat că ea e numai în *travesti*... — menirea ei fiind cu totul omenească şi foarte plăcută tot timpul! Dar poate că această impresie a şi fost dorită de autorul filmului...

Pe Bulevardul Elisabeta în faţa teatrului „Carol cel Mare" îşi fac concurenţă vre-o câteva cinematografe. Vom semnala numai cinematograful *„Vlaicu"*, specializat în filmele de aventuri extraordinare, de provenienţă americană, în filmele poliţiste şi în filmele de umor. In ziua când scrim aceste rânduri, cinematograful „Vlaicu" reprezintă patru filme laolaltă în 12 acte care vor constitui o „săptămâna a râsului" cu Monty-Banks în „Curba", cu Zigoto în „Băiat de Prăvălie", Julot în Regele Mincinoşilor" şi „Felix Cotoiul" care parodiază pe artiştii celebri ai ecranului: Charlot Ben Turpin, Douglas, Cecil, Pola Negri, etc.

Ar fi trebuit să ne ocupăm şi de cinematografele de periferie. Vom lua unul singur, reprezentativ: Cinema *„Terra"*, care deşi în centrul Capitalei, între Bursă şi Banca Blank, nu departe de Banca Naţională, reprezintă filme de aventuri sau filme de un comic grosolan, şi oferă pe deasupra scurte „reviste" de o actualitate trivială şi permanentă, unde bieţi artişti de diferite profesii şi sărmane „artiste" de curând eşite din spital, înveselesc un public special — servitori ungureni, vizitii, vardişti, birjari etc. — cu spirite şi gesturi de un gust fără echivoc.

Ne întrebăm dacă starea de asediu în care se găseşte Capitala n'ar putea fi utilizată folositor, prin stârpirea unor astfel de exhibiţii degradante şi întristătoare. Dacă stârpim libertăţile cetăţeneşti, — făcând astfel cel mai mare sacrilegiu cu putinţă, — cel puţin odată cu ele, să stârpim şi libertăţile gustului trivial.

V. SIMION

Cronica ştiinţific

„La arme, cei de-un sânge!"

Zilnic, dimineaţa, sunt trezit din somn de cântecele marţiale ale soldaţilor noştri plecaţi, în marş, afară din Capitală. In frumoasele lor cântece disting dese-ori cunoscuta strofă:

La arme, cei de-un sânge şi de-o lege
La arme pentru neam şi pentru rege.

Mă scol din pat şi trec la fereastră privind spre tinerii entuziaşti. Cei mai mulţi sunt bruni, mici de stat şi cu capul rotund. Se văd între ei şi unii înalţi, dolihocefali, cu părul blond şi ochii albaştri. E multă probabilitate că nu toţi sunt de aceeaş rasă biologică, iar din informaţiile sigure ce am, rezultă că unii sunt ortodoxi, alţii mozaici sau catolici. Nu sunt toţi de aceeaşi.... lege şi totuşi, cu toţii intonează:

La arme, cei de-un sânge şi de-o lege.

Cuvântul „lege" e de sigur cu înţelesul de.... religie!

Dar chemarea aceasta aprinsă adresată celor de un ...*sânge* e şi mai nenţeleasă. E şi inutilă, fiindcă-i nerealizabilă! Ar trebui executată mai întâi o analiză a sângelui celor care vor răspunde la această chemare.

Să presupunem că această analiză s'ar putea înfăptui făcându-se o selecţiune din cei *„de un sânge"*. Rezultatul îl ştim chiar de pe acum: ar fi pur şi simplu dezastruos.

Iată, în adevăr, la ce rezultate a ajuns un savant român d. dr. George Popovici, şef de lucrări la secţia biologică a Facultăţii de medicină din Cluj, analizând sângele locuitorilor României. Datele le scoatem din *Revue anthropologique"* (organul institutului antropoligic din Paris) dintr'un studiu pe care-l publică d-sa sub titlul:

„Recherches serologique sur les races en Roumanie"

Cercetările serologice asupra raselor umane, ce se fac azi pe o scară întinsă în laboratoarele de biologie din întreaga lume se bazează pe o „REACŢIUNE DE AGLUTINARE" *care înseamnă constatarea fenomenelor de* AGLOMERARE *a globulelor sângelui unui om dintr'o rasă când sunt puse în contact cu serul sau globulele unui individ de altă rasă.*

S'a constatat că oamenii se deosebesc în *rase serologice* (biochimice). Sunt deci indivizi de „acelaşi sânge" aşa cum doreşte cântecul *„La arme"*. Nenorocirea e, că deşi „de acelaş sânge", rasele noastre nu sunt identice din punct de vedere anatomic. Nu mai vorbim de împrăştierea indivizilor „de acelaş sânge" în diferite „neamuri" sau „naţionalităţi". Fiecare neam sau „naţionalitate" sau „popor" conţine indivizi cu sânge radical deosebit.

Din cercetările biologilor *Werzàr şi Weszeczky* rezultă, că Ungurii, Germanii şi Ţiganii din câmpia ungurească, după ce au trăit laolaltă multe secole, în aceleaşi condiţiuni geografice, climaterice şi sociale, au azi caracterele serologice înrudite. Ştiinţa a fixat azi un *„indice biochimic al raselor"*.

După studii îndelungate rezultă că indicele Românilor este similar cu indicele Bulgarilor, Grecilor şi Sârbilor. E o înrudire între aceste popoare. Sunt — vorba cântecului — *„de acelaş sânge"*.

D. dr. Popovici scrie: *„In unele sate foarte vecine noi am putut scoate în relief isbitoare deosebiri între naţionalităţi (Români, Unguri, Saşi) din aceeaşi regiune, trăind de secole în aceleaşi condiţiuni exterioare* DAR FĂRĂ SĂ SE AMESTECE".

Dar tot d. dr. Popovici a putut constata *„că satele ungureşti din regiunea Secuilor au suferit influenţe serologice române şi se constată la Secui o structură similară cu acea a Românilor"*. Soldaţii noştri secui pot deci cânta, fără nici o rezervă mentală, strofa care chiamă la arme, pentru apărarea regelui şi a tronului „pe cei de un sânge".

Puritatea „raselor" din punct de vedere „al sângelui" e deci o iluzie. Aceleaşi popoare — cum încheie d-rul Popovici — n'au o structură serologică unitară. Există o înrâurire continuă şi reciprocă a raselor.

Am vorbit odată într'un articol din *„Adevĕrul"* de *rase psihice*. Acestea prezintă azi mai mult interes pentru noi decât cele antropologice sau serologice. Armonizăm mai mult cu oamenii din aceeaş rasă psihică cu noi decât cu cei din aceeaş rasă serologică. Cu toţii ne amintim cât de simpatic ne-a fost tuturora profesorul universitar chinez, tânărul intelectual din Peking, care ne-a vizitat anul trecut Capitala. Oamenii ajunşi la acelaş nivel cultural şi cu aceleaşi aspiraţii intelectuale fac parte din aceeaş rasă psihică. Ceeace distinge pe om de animal, este structura lui sufletească şi nivelul cultural la care au ajuns unii indivizi are pentru noi mai multă importanţă decât deosebirea de rasă din punct de vedere morfologic sau sanguin. Dar structura spirituală a omului e condiţionată de aceea a mediului social în care trăieşte şi de aceea rasele psihice sunt înainte de toate *rase sociologice*. Condiţiunile sociale în care trăiesc indivizii din diferite clase sociale ale unei aceleaşi naţiuni, creiază între ei deosebiri spirituale cu mult mai mari decât condiţiunile lor anatomice sau serologice.

DOCTORUL YGREC

A apărut

„Lectura" No. 36

CAMILLE DEBANS

GOANA MORŢII

— Un mic roman sguduitor —

Scrierea completă — La chioşcari şi librari

LIBRAIRIE UNION

Bucarest - 10, Bulevardul Elisabeta, 10, — Bucarest

Dernières nouveautées litteraires et scientifiques

CARȚI ȘI REVISTE

Apologia influenței

Undeva în pretextele sale André Gide face apologia influenței. Intr'o epocă de violentă goană după originalitate ca a noastră era desigur o îndrăzneală, am zice chiar o originalitate paradoxală mai mult, să te faci avocatul banalității. După Gide un om mare n'are decât o dorință: să devină cât mai omenesc cu putință, sau mai bine: cât mai banal. Si de aceia cei mai multi oameni mari nu s'au ferit de influentele altora asupra lor. Dimpotrivă: și-au deschis larg ferestrele ca să intre în camera lor cât mai mult aer cu miresme din toate vânturile. Aceasta a fost singura cale ce-i ducea la eul lor profund: înrâurirea suferită. Goethe care a formulat ca nimene altul cultul personalității a fost în acelaș timp omul care se lăsa fecundat de toate spiritele cu cari ajungea în atingere. Aceasta i-a fost metoda instinctiv ghicită pentru a-și desbăra sufletul de particularităti și bizarerii și pentru a rămânea cu ceeace avea profund personal. Gide citează un adevăr biblic: cel ce vrea să-și mântuiască viața își va pierde-o, dar cel ce vrea să și-o piardă va dobândi-o. Maxima suportă o parafrazare înlocuind cuvântul „viața" prin cuvântul „personalitate".

Teama de „particular" îl face pe Gide să scrie apologia influenței. Tot un fel de teamă, de altă natură însă, sfătuește pe-un alt gânditor să ia apărarea influenței. Teama de „cristalizare" a făcut pe filozoful Keyserling să încunjure pământul în căutarea veșnic nesătulă a unor noui înrâuriri dinafară. Pe jurnalul său de călătorie a scris: „Cel mai scurt drum la sine e cel împrejurul lumii". Keyserling voia să-și adâncească eul retrăind empatetic nenumărate feluri de vieți. Europa îi era prea cunoscută ca să-i mai poată da ceva nou. El pleacă prin urmare în altă parte, unde e silit să-și schimbe și viața de toate zilele pentru ca să poată exista, unde trebuie să uite tot ce-a știut pentru ca înteleagă conștiința cu totul alta a oamenilor, în India, în China, în Japonia, în America. Keyserling nu se sfieste de loc să-și mărturisească darul de a se lăsa modelat de împrejurări. De adâncimea de netăgăduit cu care a fost pe rând gânditor indic, întelept chinez și american de mare oraș, jurnalul său aduce dovezi care de care mai uimitoare.

Nu cred că clasicii — greci și moderni — au simțit vreodată frica de influență. Ei învățau foarte bucuros unul de la altul, fiindcă se simțeau inspirați de acelaș ideal colectiv acceptat. Și iată că nu de mult, poetul care a știut să organizeze noul haos prin vigoare leonardescă, continuând linia vechilor clasici, Paul Valery a făcut și el un fel de apologie a influenței. La un banchet al nouii asociații internaționale a scriitorilor, într'un foarte frumos discurs a spus între altele: „Poezia e arta limbilor naționale, cari despart așa de evident popoarele. Și totuși poeții tuturor națiunilor se unesc și se influențează reciproc... Diferitele literaturi se îmbrățișează cu iubire. Dar minunea aceasta nu e de azi. Virgil purta dorul lui Homer. Și pe cine n'am iubit noi Francezii? Sub Ronsard Italia, sub Corneille Spania, sub Voltaire Anglia, sub Romantici Germania și apropiatul Orient, sub Baudelaire America, și din veac în veac ca iubite permanente Grecia și Roma. Eu consider Grecia și Roma națiuni puțin mai îndepărtate de noi decât celelalte. Până la Homer mai sunt numai vreo câteva bilioane de kilometri de-aici. Din pricina acestei depărtări trebuie să-l scuzăm, că în astă seară nu e între noi". Mallarmé poetul admirat cu atâta entuziasm de Valery a spus undeva: „Lumea e creiată numai ca să servească o carte frumoasă". Această carte frumoasă despre lume, se scrie de toți scriitorii împreună în toate limbile. De ce să se sperie deci unul de altul acești scriitori? De ce să nu învețe unul dela altul, de ce să nu se îmbogățească unul pe altul?

Valery, poetul curat ca lebedele lui Mallarmé a închinat la banchetul tuturor scriitorilor pentru acea „carte frumoasă" scrisă de toți în mare frăție.

L. BLAGA

CUVÂNTUL LIBER (10 Decembrie). — D. Tudor Arghezi începe cu acest număr colaborarea la „Cuvântul Liber".. D-sa va scrie regulat Cronica teatrală.

Luăm act cu bucurie de acest eveniment literar.

In ultimul număr d. Arghezi vorbește despre „Faust".

„Spectatorul — spune printre altele d-sa — e obsedat încă și astăzi, la mai multe zile după premieră, de sumedenia de tablouri imense care covârșesc tot ce ar năzui textul să insinueze. Un zugrav cu bidineaua policromă, un electrician declamator și un tapițer elocvent s'au asociat să ne arate că ei fac mai.... mare ca Goethe și ca Faust, și au izbutit să ne înece. Pe acest mic plan de transpunere teatrală s'a isprăvit cu orice originalitate și Goethe a devenit egal cu d-nii Victor Eftimii stagiunei trecute și să sperăm și ai stagiunilor viitoare. D. Soare Z. Soare, acuzat că este autorul formulei în care toți scriitorii din lume și din timpuri sunt consacrați egali, reduce cu o eleganță splendidă, toate individualitățile la un nivel cu mediocritatea. Și atunci nu mai deosebești. Și nici nu mai este nevoie".

LA REVUE HEBDOMADAIRE (19 Septembrie). — Printre poeții moderni cari au plătit mai scump privilegiul genialității trebuie socotit *Edgard Pöe,* în jurul căruia răutatea și nepriceperea oamenilor au favorizat — după cum se știe răspândirea unei legende sinistre pe care numai timpul a putut-o risipi. In prefața unei cărți ce va apare în curând, pe care Camille Mauclair a dedicat'o marelui american, prefață pe care o reproduce revista de față, sunt amintite în treacăt motivele care au contribuit la deformarea lui Edgard Poe în opinia a cel puțin două generațiuni de cetitori. Căci dacă dovezile de îndreptare a greșelii au fost numeroase și îndeobște solemne—în 1875 monumentul închinat poetului în cimitrul din Baltimore, în 1881 celălalt, oferit de actorii americani în amintirea părinților săi la Metropolitan Museum, în 1899 sala dedicată lui Pöe la Universitatea din Virginia și apoi pavilionul din Fordham, unde și-a petrecut singurii ani fericiți, păstrat întru veșnică aducere aminte și în sfârșit, de curând, statuia ridicată într'un parc din Baltimore, ca și bustul așezat în „Hall of Fame" care este Pantheonul din New-York trebue să recunoaștem că opera uzurpătoare, întreprinsă cu atâta trist răsunet mai ales de editorul său postum, Rufus Griswold, și-a atins scopul timp de câteva decenii, cu toată reacțiunea care n'a întârziat să se producă din partea prietenilor și a criticilor bine informați. Când legenda se păru învinsă în America, reînflori dincoace de Ocean și — după cum arată criticul francez — a fost favorizată de o specială atitudine a publicului cult care se complăcea în a despărți pe om de artist și de a întovărăși entuziasmul pentru opera lui Pöe cu o absolută indiferență față de întâmplările existenței sale. Iată de ce silințele celor bine informați cari tindeau să reconstitue, conform adevărului, personalitatea deformată a lui Edgar Pöe, întâmpinară mari greutăți ca să demaște calomnia. Pe de altă parte — pe acea vreme — o cunoscută școală științifică, care a făcut experiențe și cu geniul lui Pöe, era gata să intervină cu formulele-i analitice cari stabileau un raport de necesitate între anumite conformațiuni fizice și morale, și capacitățile cerebrale ori fantastice excepționale.

Mauclaire analizează pe larg o voluminoasă operă de acest fel, punând în evidență graba autorului de a explica (fără succes) contradicția dintre legendara incoherență mintală a scriitorului american și logica-i inexorabilă, claritatea și perfecția tehnică, doveditoare a unui uimitor echilibru lăuntric.

In sfârșit, pentru a ne explica și mai bine „cazul Pöe" trebue să ne gândim că acest geniu apăru în mijlocul unei societăți care părea făcută într'adins ca să nu-l priceapă. Să ne gândim la opera lui și să ne gândim la o țară nouă în care o literatură timidă și eteroclită se găsește la cele dintâi manifestări, bazate exclusiv pe imitații europene, în care imensa majoritate a publicului indiferent față cu valorile spirituale este absorbită de afaceri, de preocupările industriale și comerciale: hotărît lucru că între Edgar Pöe și contimporanii săi americani nu putea fi nici un punct de contact care să-i unească. Abia azi vine criticul francez așa dar, să lămurească cu prestigiu și documentare cum s'a născut și cum a înflorit sinistra legendă a nebunului alcoolic Edgar Pöe.

L'ART VIVANT (Septembrie). — Auguste Vermeylen iscălește un studiu despre marii pictori flamanzi, Hubbert și Jean Van Eyck. Interesante articole asupra expoziției artelor decorative, publică G. Remon și Charensol. André Levinson are o originală cronică cinematografică.

MERCURE DE FRANCE (Septembrie). — Intr'un frumos articol A. Guérinot evocă anii petrecuți de Maupassant la Etremont, micul port normand. In acest orășel de pescari s'a scurs copilăria celuia care a scris „Fort comme la mort". Mai târziu, când averea îi surâde, Maupassant își clădește în acest pitoresc colț o căsuță, care-i va fi refugiu și prilej de reculegere. Cadrul frumos al Etremont-ului și amintirile de acolo vor servi de nenumărate ori, inspirațiile marelui nuvelist.

REVUE DES DEUX MONDES (15 Septembrie). — In acest număr, Gabriel Hanotaux publică începutul unui studiu „La politique intérieure sous le premier empire".

După marea revoluție, Franța, prin forța împrejurărilor, ajunge la un stadiu, când are imperioasă nevoie de un guvernământ tare. Istoria ei, se încrucișează în acel moment, cu Napoleon, minte puternică, caracter ferm, unul din cele mai mari genii cari au ilustrat istoria. El are marea misiune de a lichida revoluția. Dar, Franța trăind în acele vremuri într'o constantă stare de război, Napoleon subordonează totul necesităților militare.

Poporul, care dorea să-și regăsească liniștea de altădată, începe să-și dea seama că speranțele i-au fost înșelate, și aceasta produce ruptura care târăște după sine cu repeziciune, catastrofa.

Ferdinand Bac iscălește un frumos articol „L'art des jardins" în care arată printre altele valoarea socială pe care o au grădinile.

LA LETTURA (Octombrie). — Aceeași revistă pe lângă articolele lui A. Fradelleto asupra lui Gioacchino Rossini; al lui Vittorino Fachinetti despre Sfântul Francisc cu prilejul apropiatului centenar (de reținut bogata iconografie modernă); al lui Cesare Levi asupra „măștii" lui Scapin ori al lui G. Sabalich asupra artei dalmate în costumele populare (fotografiile înlesnesc comparația cu arta românească populară), publică un interesant articol de istorie literară semnat de Maurizio Basso: este vorba de furtișagurile literare ale lui Dumas-Père.

Acest invidiat poligrafoman al romanticilor numără cel puțin 14 colaboratori recunoscuți ori tăinuiți, dar cel mai preferat dintre toți a fost Adolphe Maquet.

Multe din romanele și piesele de teatru ale popularului scriitor francez sunt datorite pe de-antregul penei acestui Maquet, care îngăduia lui Dumas să le semneze, în schimbul unei modeste plăți. Incă de la începutul „colaborării" lor, tânărul Maquet aduse lui Dumas romanul istoric „Le bonhomme Bouvat", ca să-l revadă. Dumas în schimb scoase din el patru volume groase cu titlu de „Cavalerul d'Armental" iar succesul fu mare pentru el. Autorul adevărat se ales cu 1200 franci și... cu obligația de a fi discret.

Insiși „Cei Trei Muschetari" (cine ar fi bănuit?) fură refăcuti tot de Maquet după „Memoriile lui d'Artagnan" datorite unui Courtilz de Sandray; Dumas schimbă câteceva, amplifică unele pasagii și schimbă titlul; nu uită bine înteles să iscălească manuscrisul drept al său !

Cu toate răutăcioasele împunsături ale criticului Mericourt, Dumas continua să spună cu îngâmfare : „Je prends mon bien ou je le trouve"! Il găsea totodată în saltarele lui Delamire, ale lui Gerard de Nerval, Gautier sau Souvestre.

Drept este că ideia de bază a romanului „Monte Cristo" este a sa proprie, dar nu l'ar fi isprăvit fără ajutorul neobositului Maquet, care scria „cu metrul" pentru fericitul său antreprenor !

Criticul francez Gustave Simon, care a publicat de curând o serie de „Documente inedite" cu privire la această „colaborare", citează — printre altele — următoarele dovezi pentru cele întâmplate în momentul când Dumas scria „Cei trei mușchetari":

Intr'un biletel, scria Dumas lui Maquet: „De două zile mă lași fără *copii,* și iată că faci din mine omul cel mai nenorocit depe pământ. Dacă nu mergem mai iute, vina e a dumitale. De ieri de la două sunt aci, cu brațele încrucișate".

In alt biletel :

„Ți-ar lipsi timpul să-mi trimiți capitolul despre *Chicot (La dame de Monsoreau)* iar mie timpul de-al face. Trimete-l direct la *Le Constitutionel. și* — să nu uiti — scrie-l pe hârtie cu numele meu".

Cu chipul acesta la redacție s'a crezut că Maquet nu era decât umilul copist al marelui romancier !

De altfel curagiul lui Dumas mergea și mai departe : când făcu să se reprezinte în iarna lui 1847, drama „Hamlet", scrisă de el și de Paul Meurice, nu se sfii să conteste orice drept de autor lui Shakespeare însuși, care astfel, intră și el în lista colaboratorilor siliți ai lui Dumas Tatăl.

LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE (No. 145). 1925. Incepe cu acest număr, publicarea unui nou roman „Bella", în care autorul lui, Jean Girandoux, descrie viața de după războiu o două mari familii franceze: Dubordeau și Rebendort. Cele dintâi capitole arată că romanul lui Girandoux este un roman politic, descriptiv și evocator, mai mult o cronică a unor evenimente recente.

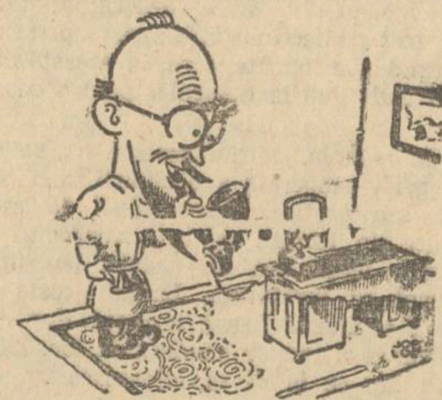
Un studiu al lui Paul Claudel, intitulat „Reflexii și propuneri asupra versului francez", ne dă ocazia să cunoaștem distincțiunea dintre proză și poezie. Astfel spune Claudel — vorba scrisă este întrebuințată în vederea a două scopuri fie că voim să producem în spiritul cititorului o stare de cunoaștere, fie o stare de plăcere. In cel dintâi caz obiectul este cauza principală, pentrucă se pune chestiunea unei descrieri analitice exacte și complete; în al doilea prin ajutorul cuvintelor, ca pictorul prin acela al culorilor și muzicantul prin note, voim să constituim un fel de echilibru între emoții și chiar între idei abstracte. In cazul acesta expresia devine obiectul principal; cititorul este informat, îl facem să participe la acțiunea noastră creatoare sau poetică, permițându-i să-i înțeleagă adevărata structură și suavitate. In cel dintâi caz avem proză, în al doilea, poezie. In proză elementele primordiale ale cugetării sunt, până la un punct mai strâns lipite, și chiar acolo unde par frânturi native, ele sunt în mod artificial umplute prin diviziuni logice. Părțile albe ale stadiului creator nu sunt amintite decât prin semnele punctuației, care notează opririle și suspensiunile de mică durată, după cum aliniatele însemnează etapele, în mersul uniform al discursului. In poezie, din contră, avem o mai perfectă examinare a condițiunilor spirituale și fizice. Judecând pe baza acestora versificația lui Victor Hugo, Claudel promite să continue, în numărul ce va urma „cu o serie de observațiuni care vor permite, după cum însuși o spune, „înțelegerea unor poezii de Artur Rimbaud".

Marcel Arland se ocupă în restul numărului, de opera, în franțuzește, a romancierului englez, Thomas Hardy, pe care o numește incompletă și arbitrară, din cauza pesimismului cu care Hardy protestează în contra naturii.

LES NOUVELLES LITTERAIRES (No. 154, 1925). — Terminându-și cu No. acesta vacanța, „Les nouvelles littéraires" își reia obișnuita apariție în opt pagini mari, aducând articole asupra lui Mérimée și Madame Cornélie Renan. In „Coup d'oeil sur l'histoire littéraire du dernier siècle" André Thérive precizează câteva fapte literare din ultimele decenii ale secolului trecut, aducând observațiuni juste, stabilind raporturi și apropieri interesante. Câteva date și note asupra romanului monografic și realist. „Forma monografică a romanului, adică studiul unui singur personagiu, principal, văzut dinăuntru sau din afară, convine mai întâi romanelor de psihologie pură. Incepând cu frații Goncourt, adică pe la 1865 această formă a fost întinsă către romanul realist; „Renée Mauperin" al fraților Goncourt este o capodoperă și putem spune tot astfel și despre celelalte opere, ca: „Fille Elisa" sau „Germinie Lacerteux". Printre acestea trebue să mai socotim romanele lui I. K. Huismans, remarcabile printr'o psihologie religioasă, cari au deasemenea numai un singur erou".. André Thérive stărue mai mult asupra operei enorme a lui Marcel Proust, în care acele „terras incognitas" ale conștiinței sunt luminate și cercetate până în amănuntul cel mai caracteristic.

In No. viitor „Les nouvelles littéraires" anunță două articole mari, poate de senzație; „La poésie pure" de Henri Bremond, dela Academia franceză, și „Littérature et judaisme" de Benjamin Crémieux, criticul autorizat și traducătorul în limba franceză, al lui Pirandello.

L'EUROPE NOUVELLE (No. 398).—Despre „Plutarque a menti" și „L'Anti Plutarque", operele lui Jean de Pierrefeu, scrie cu obișnuita-i competență: Albert Thibaudet. Cele două opere de mai sus, Thibaudet le vede ridicându-se contra cultului oamenilor mari, contra existenței acestor oameni, într'un cuvânt (și mai ales în „Plutarque a menti") contra a ceeace el numește „confrérie des puissants". Jean de Pierrefeu denunță patru nenorociri mai evidente: plaga naționalistă, celula capitalistă, celula reacționară și celula academică.

Din practica doctorului Nesângerescu

Păstrați! 3 Va urma

Cum se întoarce acasă, iată că întâlnește un om șchiopătând, cu mustăți melancolici-mongolici, cu mutra tristă „Ce e cu D-ta" îl întreabă. „Ai griji cu acțiuni ori ai bătături ?" — „Am din fiecare răspunde cetățeanul". „Ia vezi, domnule replică Nesângerescu". Ce privește acțiunile, treaba ta, dar pentru bătături pot să-ți dau sfaturi bune. Uite, domnule, ai pus pe picior un plastru din ăla vechi, formă pansament, care le prețuiesc foarte mult la reparația panelor de cauciuc, dar altfel nu le iau în considerație de loc. Nu-ți pot spune decât să

kukirolizezi !

Când treci la o farmacie sau droglierie, cumpără-ți rândul complect de preparate *Kakirol,* adică odată baia de picioare *Kukirol, care* o vei aplica în fiecare seară: împiedică sudoarea și arsurile, te ferește de răceli, întărește vinele și nervi, și te vei întineri simțitor. Dimineața vei aplica preparatul celalt: pudra *Kukirol* care desinfectează ciorapi și ghetele. Al treilea prepat: plastru *Kukirol,* vei aplica pe fiecare bătătură și peste câteva zile te scapă de toate durerile și vei deveni om ca și altul. Ai grije să ți se dea numai preparate cu marca originală „Cap de cocoș cu picior". Nici odată să adaogi acid cromic la o baie de picioare, căci asta ar fi otravă curată pentru picioarele. Cereți broșurile noastre care vă dau o mulțime de sfaturi în ce privește îngrijirea metodică a picioarelor: o trimetem gratuit oricărui interesat.

Fabrica de Kukirol, Gross-Salze lângă Magdemburg.

Reprezentanța generală pentru toată România: ANTON STEINER, București, str. Popa-Rusu No. 4.

Depozite pentru en gros : Drogueria „Apolo"; drogueria „Standard"; drogueria Opreanu, Rudeanu și Săvuleanu ; drogueria „Sf. Gheorghe"; drogueria „I. Zaharia" și drogueria „Centrală".

Bergson și noi

In rarele momente când moldo-valahul se preocupă de filozofie, sistemul pentru care optează este cel bergsonian. Alegere surprinzătoare, dacă ne gândim cât de subtil este autorul „Evoluției Creatoare", și cât de puțin se potrivește finețea alunecoasă a acestuia cu firea mediocru meditativă a Românului. Insfârșit, lucru încă și mai uimitor, bergsonienii dunăreni *pricep* realmente pe Bergson. Inteleg adevărurile doctrinei, le pricep corect, exact, fidel, fără denaturări sau falșe-sensuri.

Imi amintesc de un foarte cum se cade amic, care, în timpul unei plimbări cu automobilul, a exclamat:

— Vezi! Avea dreptate neamțul! Noi suntem care mergem, și totuși par'că pomii ar fugi în fața noastră!

Așa plătește Einstein plăcerea de a fi simpatizat în păturile culte ale României...

Or, asemenea aventuri nu i se pot întâmpla Bergsonismului. Niciodată nu a fost înțeles pe dos.

Desigur, situația sa excepțională ține în mare parte de faptul că este singura doctrină care *nu cere a fi cetită.* Puțini sunt cei care au parcurs, dela cap la cap, cărțile maestrului. Și la urma urmei, la ce bun astfel de îngreuietoare formalități? Despre bergsonism se poate spune ceeace Jean Coquetot pretinde că ar fi spus Dumnezeu despre accidentele de drum de fier: „ça ne s'explique pas, ça se sent" Filozoful Gilson a prins bine această particularitate a bergsonismului, când spune că nimănui nu i-ar veni prin gând, ascultând pe Bergson, să se instruiască, să afle dela el cunoștinți nouă. Nu avem niciodată impresia că învățăm ceva dela cineva, ci că, împreună, cetim viața, că pricepem în colaborare, că, odată cu autorul, ne căznim la o aceeași vastă realitate. Bergsonismul nu este o „învățătură". E, dacă se poate spune, „une donnée immédiate de la conscience". In orice animal-om doarme un bergsonian. Cugetarea noastră congenitală e aceasta, și numai o educație de secole în sensul raționalist a făcut pe om să se depărteze de filozofia propriei sale naturi. Și acum, se revine la ea. In țara unde excesele raționalismului au fost mai mari, acolo și reacțiunea a fost mai precisă. In Franța jacobină, unde două-trei idei, de îndată ce-s puțin înrudite, se și înfrățesc pentru a se numi *„Sistem";* în țara „Cultului Rațiunei", bergsonismul a putut părea că devine și el o „doctrină". In realitate însă, acolo ca pretutindeni, el este altceva...

In fond Bergson are ceva din existența puțin mitologică a lui Socrat. De altfel s'a și zis despre el *„un Socrat care ar fi scris",* sau, mai precis: un Socrat care, în loc să lase altora sarcina de a rezuma și redacta o parte din gândirile sale, a făcut operația singur. Deosebire secundară. Important e că amândoi acești filozofi *oglindesc* o stare de lucruri, mai mult decât o creiază. Bergsonismul, ca și socratismul, plutea de multă vreme în văzduhul moral al timpului. Atâta doar că cei doi oameni, au știut-o monetiza mai bine. Se pot însă găsi alții încă mai iscusiți. Așa e, bunioară Thibaudet, un bergsonian cu siguranță mai bergsonian decât Bergson, care, în loc să expue, rezume, explice, combată sau comenteze ideile autorului, le pune să funcționeze d'acapo, le ia asupră-și, și, refăcând bergsonismul pe cont propriu, invederează încăodată că e vorba în toate acestea de o bogăție publică, de un avut social, unde cetățeanul Henri Bergson este și el un uzufructuar ca oricare altul...

Astăzi, realitățile europene sunt ca niciodată bergsoniene. Am putea chiar pune la contribuție vocabularul technic al doctrinei și spune că societatea contemporană se caracterizează, aproape se definește, printr'o *„Criză a verbului ESTE".* Provizoratul febril în care trăiesc „copiii veacului" întărește tot mai mult pe oameni în credința că singurul lucru care *este,* e regretul după ceeace nu mai este, angrenat la așteptarea după ceeace nu e încă... Numai schimbarea mai dă impresia statorniciei; iar Devenirea devine principala formă de existență...

In țara românească, situația e aceeaș. Poate chiar încă mai carcateristică. Instabilitatea tuturor așezărilor atinge un grad particular de intensitate. Rudenia noastră cu sufletul oriental e iarăși o potrivire în plus cu doctrina bergsoniană. Concepția fatalistă este mult mai aproape de bergsonism decât s'ar crede. Adevărata antiteză a acestuia e raționalismul oamenilor tari, care își fabrică singuri biografia, care se cred stăpâni pe ei-înșiși. Fatalismul din potrivă, socoate pe om ca făcând parte integrantă din curgerea generală a lucrurilor.

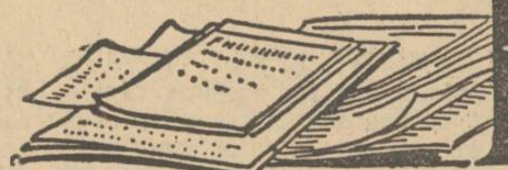
In sfârșit, mai e o cauză de mare afinitate între bergsonism și sufletul nostru național. Românul, prin definițiune, depinde de împrejurări. Calitatea recoltei, schimbarea guvernului, revenirea pentru a treia oară la o legislație de trei ori abrogată, toanele patronului politic, fluctuațiile leului, într'un cuvânt Românul nu poate niciodată conta pe nimic, Românul nu *este* niciodată nimic; el, dacă se poate spune, în permanență *„devine".* Și parvenitismul, arivismul nostru specific național, sunt atitudini dinamice, curat bergsoniene.

Românul nu prea se ostenește cu incursii în fundul sufletului. Autoanaliza psihologică nu-i, de sigur, îndeletnicirea sa favorită. El nu se observă, nu se studiază, nu se judecă, nu se cenzurează; *„se lasă trăit"* dacă se poate spune. Și singurul zvon care îi vine din profunzimile Eului, este conștiința că *merge,* că viața lui curge, că schimbările se succed, întocmai cum Bergson descria Universul în funcțiune...

Românul are, ca nimeni, motive să fie bergsonian.

La prima vedere, cine ar fi bănuit-o?

D. I. SUCHIANU.

INSEMNĂRI

Cărtile de şcoală

Suntem în epoca cărţilor de şcoală. Părinţii s'au conformat anunţurilor lipite pe zidurile şcolilor şi umblând din librărie în librărie sau pe la diversele comitete şi comisii au procurat copiilor manualele didactice prescrise cu multă rigurozitate în autor şi ediţie. Elevii vor avea un an de zile de unde să-şi scoată hrana intelectuală necesară vârstei lor, rozând nişte rădăcini amare, ale căror fructe numai mult mai târziu vor fi dulci.

V'aţi uitat însă vreodată la o carte de şcoală — luată aşa la întâmplare? Dacă n'aţi avut încă această curiozitate încercaţi vă rog...

Hârtia ei — din acelea în care se inveleau în vremile fericite diverse produse comestibile — poate fi socotită ca un indiciu caracteristic al timpului; tiparul — de multe ori o simplă formalitate trecută pe dinaintea teascurilor tipografice — pentru a transforma materialul vânăt şi pătat într'o veritabilă maculatură; figurile — dacă cartea e înzestrată şi cu aceste podoabe — nişte rotocoale negre mai mari sau mai mici, după cum e vorba de un cocoş sau de o maşină, putând însă tot cu acelaş folos cocoşul servi la învăţământul intuitiv al maşinii, precum şi maşina la învăţământul cocoşului; hărţile geografice — când sunt — o inutilitate care nu slujeşte la nimica, iar dacă-s colorate — coloarea căzând cu vre-un deget, două dincolo de limita care-i este asignată: — cam aşa se prezintă un manual didactic. Apoi, cusute cu sârmă pe margine, simplu şi expeditiv, cărţile groase nu izbutesc să rămâie deschise decât punând un bolovan peste foile lor — ba încă unul cu o greutate destul de apreciabilă, căci altfel copilul riscă să asiste la oarecare exerciţii de balistică — destul de plăcute poate pentru dânsul — bineînţeles în cazul când nu-i primejduesc direct viaţa. Presupunând că a isbutit să ţie deschisă cartea, folosul tot nu e desăvârşit, întrucât în graba cu care a fost confecţionată, sârma a prins şi câţiva centimentri din rândurile tipărite, care, în această alternativă rămân să fie mai mult ghicite de şcolar pentru complectarea înţelesului.

Şi înainte de răsboiu, cărţile şcolare nu se prea distingeau printr'o grijă exagerată a alcătuirii, nici prin multe însuşiri artistice sau grafice. Acuma însă au ajuns adevărate instrumente de tortură pentru nenorociţii copii — ţinuţi de greutăţile vieţii sau de ambiţii nejustificate — să se procopsească cu învăţătura. Lucrul acesta — după noi — constitue o problemă foarte serioasă, dar la care cei chemaţi cu rezolvarea ei, nu se gândesc de loc. Dimpotrivă, măsurile lor tind din ce în ce să înjosească tot mai mult manualul didactic.

Ce este de făcut?

In condiţiile în care se confecţionează astăzi manualele de şcoală, cu scumpetea exagerată a materialului şi a mânii de lucru, cu preţurile restrictive ale Ministerului instrucţiunii — cu taxe şi para-taxe pentru instituţiile pe care acelaş minister le patronează — şi care, fie zis între noi, nu mai au astăzi nici o raţiune să fie percepute — editorii se găsesc în imposibilitate de a da o carte mai convenabilă. In actuala stare de lucruri nu rămâne decât o soluţie: Statul să contribuie într'un fel sau altul — cum va găsi de cuviinţă — la confecţionarea acestor cărţi didactice — pentru ca ele, chiar dacă nu vor ajunge cu totul un obiect de plăcere pentru şcolari, cel puţin să nu fie unul de chin.

Dacă nu se va face aşa, vom asista mai departe la actuala stare de lucruri, atât de dăunătoare copiilor noştri — care va influenţa mult mai dezastros viitorul ţării, decât sacrificiile materiale pe care eventual Statul ar fi ţinut să le facă.

Se înfiinţează şcoli mereu. Licee şi gimnazii, răsar unde nici nu te gândeşti — dar nivelul intelectual al generaţiilor tinere scade tot mai mult — într'o mare şi descurajantă măsură.

Nu-ţi schimba genul!

E una din poruncile dintâi ale mânuitorului slovei. Să nu-ţi schimbi genul, — fireşte, în presupunerea că ai un gen. Altfel, liber să ţi-l primeneşti în fiecare Sâmbătă...

O tentativă de schimbare de gen literar, s'a petrecut la Paris. O notăm nu numai pentru interesul de experienţă nouă pe care-l reprezintă, ci şi pentrucă e oarecum în legătură cu — ca să zicem aşa — onoarea naţională. E vorba adică, de ultima piesă în care compatrioata noastră, d-na Elvira Popescu, a fost înlesnită să schingiuiască cu farmecul ei deosebit, amabila limbă franceză. Autorul acestei „romance la Paris", d. Verneuil, a fost convins că d-na Popescu e şi o impresionantă artistă de dramă. D-nei Popescu îi trebuia o lucrare „serioasă"; era plictisită desigur de nimicurile hazlii cu care simpaticul d. Verneuil îşi făcuse un nume în piaţa teatrelor de petrecere ale Parisului. D-na Popescu vrea o dramă gravă... O dramă în care să plângă, să sufere, şi să iubească cu sughiţuri.

D-l Verneuil s'a supus, — care autor poate rezista unei interprete aşa de adorabile? Şi publicul ca şi actorii rămaseră uluiţi să audă că autorul aplaudat al atâtor nostime porcării, a scris crunt o piesă cu nefericiri umane.

Piesa s'a jucat; îi zice „La Joie d'aimer". A fost una din marile căderi ale ultimelor sezoane. Critica, chiar critica franceză aşa de... „gentilă" cu întreprinderile fructuoase ale teatrului, trebuie să constate înfrângerea lamentabilă a drăguţului d. Verneuil. Edmond Sée, criticul inteligent al lui *l'Oeuvre*, explică nenorocirea: „greşeala d-lui Verneuil e că şi-a ales un subiect ce era mai presus de talia d-sale".

Dacă notăm întâmplarea, n'o facem numai pentrucă avem oarecum amestecată în ea ceva din onoarea naţională, ci şi fiindcă e plină de poveţe.

Explicaţie

In numărul trecut am publicat o notiţă extrem de nefavorabilă în fond d-lui Nichifor Crainic. Câţiva cetitori ne cer însă socoteală pentruce l-am lăudat pe acest... (nu putem transcrie şirul de epitete neparlamentare).

Acestor cetitori le răspundem că pe viitor, în astfel de ocazii, vom pune în notă:*) ironie... pentruca nimeni să nu înţeleagă pe dos lucrurile.

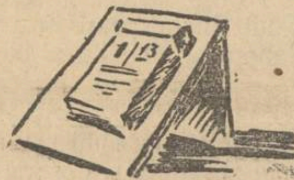
Taxele poştale

Direcţia generală a poştelor, telegrafelor şi telefoanelor vrea să-şi mărească taxele, deoarece — ni se spune — actualele ei venituri sunt insuficiente pentru întreţinerea unei aşa de vaste organizaţii. Aşa dar va trebui să ne restrângem corespondenţa. După cum majoritatea cetăţenilor acestei nenorocite ţări, nu se mai îmbracă şi nu se mai încalţă cu fabricate nouă decât atunci când toate resursele — de multe ori ingenioase — ale celui mai desăvârşit spirit economic — sunt epuizate, — tot astfel de acum înainte va trebui să ne mărginim scrisorile şi cărţile poştale, numai la strictul necesar. Căci aşa cum se plănuesc nouele taxe, o corespondenţă asiduă va îngreuia cu un bun condeiu cheltuelile unei familii. Dar însfârşit, dacă nu se poate altfel, fie! O observaţie am avea însă de făcut şi nu putem insista îndeajuns ca ea să fie ţinută în samă la calcularea noului impozit.

Anume taxele relative la *transportul* gazetelor, revistelor, cărţilor şi circulările-reclame ale editorului şi ale librarilor să rămâie caşi până acuma. A fost o chestiune foarte grea până să se convingă cei puternici că e în interesul culturii acestui popor, ca diversele reclame care privesc cartea să fie francate numai cu cinci bani, pentru ca librarul să nu stee mult la gânduri ca să le acorde o cât mai largă împrăştiere. De asemenea, faţă de enormele cheltueli ale confecţionării, când toate elementele componente ale unei cărţi s'au mărit într'o proporţie mult mai mare decât permit diferitele restricţii în calcularea preţului de vânzare — transportul ei trebuie să se menţie cum a fost şi până acuma, cu scăzământul de 50 la sută, căci altfel cetăţeanul, pentru care cetitul nu este o trebuinţă indispensabilă, lesne se va lipsi de o plăcere prea costisitoare.

Şi tocmai putem da şi un exemplu de felul cum s'a rezolvit aiurea problema care ne preocupă. Germania — chiar mai zilele trecute — a scoborât la jumătate taxele de transport pentru întreaga categorie de publicaţii pe care am pomenit-o şi noi.

Dacă însă se vor majora şi aceste două categorii de taxe — transportul publicaţiilor şi francarea circulărilor-reclame — va fi din partea sferelor conducătoare un atentat mai mult la răspândirea cărţii, într'o ţară unde analfabetismul şi agramatismul constituesc ruşinea timpurilor nouă. S'apoi mai e încă ceva: să nu uităm că elementele minoritare fac tot soiul de sacrificii pentru ca cărţile lor să circule cât mai mult şi cât mai uşor... Sperăm că Direcţia generală a poştelor va medita adânc, înainte de a lua o hotărîre în cazurile pomenite...

Farsa mortului

Lui Jean-Jacques Brousson, secretarul pe veci al lui Anatole France, pare că nu i-ar mai fi iertat să poarte condeiul fără să pomenească de maistrul pe care l-a hulit cu atâta foc. Dăunăzi *(Les Nouvelles littéraires*, 5 Sept. 1925), cu cea mai autentică vervă de spălătoreasă rabiată şi-a vărsat veninul peste mobilele pe care i le-a lăsat moştenire, sau dăruit din viaţă bătrânul. O nepotolită prigoană de mahalagioaică se dezlănţuie acolo, ca să facă de râs, cât se poate, calitatea proastă, forma ridiculă şi incomodă a dulapurilor, căminelor, plafoanelor, Hristoşilor, Afroditelor, idolilor budişti pe care i le lăsase *en pourboire* (Brousson zice!) răposatul.

E amuzant şi oarecum straniu de văzut că Brousson şi-a plăzmuit un stăpân care acum îl urmăreşte caraghios din lumea cealaltă. A pus atâta inimă să-l batjocorească, încât nu mai poate scăpa de dânsul. E obsedat de teama că nu l-a terfelit deajuns. Nici de dincolo de groapă nu-l slăbeşte moşneagul. France şi Ioana d'Arc, France şi mobilierul, France şi filozofia.... A vrut diavolul ca Brousson să fie şi parodiat; şi de atunci, pare că necazul a devenit turbare. Evident, turbarea era întreagă chiar când şi-a scris cartea, însă rece şi înfrântă. Uniformitatea seacă a batjocorii o dovedeşte. Cu cât creşte iarba pe groapa lui France, resentimentul quasi pueril al secretarului incurabil colcăie în flăcări tot mai furibunde şi mai comice. S'ar putea ca secretarul să fie o creaţie comică postumă a lui France. şi poate cea mai maliţioasă din câte i-au reuşit.

Soarta intelectualilor

In ultima vreme, burghezia are o bună literatură. După *Eloge du bourgeois*, iată acum avem o carte foarte interesantă a d-lui Ed. Goblot: *La Barière et le Niveau.* Cu deosebire sunt de luat în seamă observaţiile autorului cu privire la situaţia intelectualului în societatea burgheză. Citâm: „Dacă burghezul modern ar fi o superioritate de inteligenţă şi de cultură, cei ce se chiamă intelectuali ar forma o clasă superioară burgheziei. E departe de a fi aşa. Nu sunt decât profesiuni intelectuale, nu sunt *clase*, şi mai puţin încă *o* clasă. Intelectualii sunt burghezi, şi de-un rang social puţin ridicat, dacă nu sunt burghezi decât prin inteligenţa lor. Consideraţia ce li se dă, are în ea ceva echivoc: nu se ştie bine dacă aceste profesiuni sunt umile sau superioare, de invidiat sau de dispreţuit. Felul cum sunt judecate, când aceste judecăţi nu sunt corectate de reflecţiune, e nuanţat cu puţină favoare sau milă condescendentă. Sunt admiraţi oamenii aşa de luminaţi cari îşi impun atâta muncă pentru aşa puţin profit. Prima impulsie e de a gândi că şi-au ales o proastă meserie şi că e o greşeală în perseverarea lor... După ce burghezul cugetă puţin, se înclină înaintea desinteresării..."

E în aceste observaţii o analiză clară şi justă a situaţiei intelectualului în societatea burgheză. Situaţia aceasta se accentuiază la noi prin grijile deosebite şi deosebit de umilitoare pe care Statul le are pentru... răsfăţaţii muzelor. In curând, scriitorul va intra în rolul lui adevărat de valet de cameră al burgheziei înfăţişată prin intendentul ei general: Statul.

O anchetă asupra psihologiei poeziei lirice

Doamna Rosalie Jacobsen, eminenta poetă daneză, fondatoarea „Asociaţiei mondiale a poeţilor", cu leagănul în Monte-Carlo, a deschis o anchetă printre poeţii din toate ţările asupra psihologiei poeziei lirice. Ca intermediu îi serveşte o revistă catalană „La Rivista" pe care o conduce poetul Lopez-Pico.

Ancheta doamnei Jacobsen cuprinde trei chestiuni mai principale:

1. — Concepţiunea sau ideea limpede, construită cu vigoare, sunt ele primordiale în creaţiunile voastre cele mai inspirate? Imaginile, viziunea, melodia, ritmul versului, care vă stăpânesc mai întâi? Sau încă, concepţia, viziunea şi ritmul vă stăpânesc deodată sau una după alta?

2. — Aţi avut preferinţe de inspiraţie din fazele fericite sau nefericite ale vieţii? In concepţie filozofică, arta voastră are un fond pozitiv sau negativ?

3. — Natura şi individualitatea voastră, adevărată şi omenească, vorbesc ele în cele mai inspirate din creaţiunile voastre? Omul sau idealul artistic se află exprimat în opera voastră?

Răspunsurile se trimet Doamnei Rosalie Jacobsen, Hotel de la Prix, Monte-Carle (Principauté de Monaco).

MARUNTE:

— In Septembrie de curând încheiat, s'au împlinit 700 de ani de când — după toate probabilităţile — Sfântul Francisc din Assisi a compus „Cântecul Făpturilor".

De altfel peste o lună se începe în Italia „Anul franciscan": festivităţi religioase şi pelerinagii la Assisi pentru sărbătorirea celor şapte veacuri trecute de la moartea celui mai popular şi mai omenesc dintre sfinţii adoraţi de lumea catolică.

— A apărut primul număr din revista italiană „La Pubblicità", publicaţie tehnică ce-şi propune să aducă o contribuţie proprie la studiul problemelor organizărei publicitare în Italia. „Publicitatea" este şi organul oficial al Sindicatului Naţional Publicitarist Italian, constituit de curând la Milano, cu scopul de-a strânge într'o singură Asociaţie pe toţi cei ce se ocupă acolo cu publicitatea.

Sediul acestui Sindicat se află în Via Camperino No. 5, Milano sau la Agenţia de Publicitate a ziarului „Il Secolo", Galleria Vitt. Emanuele, 74, Milano.

— Scriitorul italian *Alfredo Panzini* a publicat de curând o nouă „carte", în care criticii regăsesc aceleaşi calităţi stilistice şi aceeaşi repetare a unor teme prea speculate: „La pulcella senza pulcellaggio", tipărită de editorul Mondadori din Milano.

— Virgilio Marchi, architectul *Teatrului de Artă* din Roma, care a rămas principalul său scenograf şi technic decorator, a publicat în ziarul *l'Impero* un articol în care se plânge de micimea scenelor italiene (e vorba şi de aceea a noului teatru zidit de *Luigi Pirandello)* şi de inadaptabilitatea lor la nevoile scenografiei moderne şi la orice încercare de reînnoire scenografică; cere totodată zidirea unui nou mare teatru italian de avantgardă. Părerea contrară micilor teatre prinde aşa dar din ce în ce mai mult, odată cu concepţia despre „teatrul-teatral".

— Intre numeroasele interviewuri acordate ziarelor franceze de Anton Giulio Bragaglia, cel mai evoluat director de teatru din Italia, în timpul ultimei sale şederi la Paris, mai important este cel publicat de *Nouvelles Litterairres*, în care Bragaglia a prezentat patru noui aplicaţii (masca mobilă, lampa teatrală care dă ceasul-lumină, o reconstrucţie complectă a „scenei turnante" romane şi „punerea în scenă" fotoelectrică) care-au interesat în cea mai mare măsură pe tehnicieni, la fel cu „scena multiplă" prezentată de acelaş, anul trecut. Răspunzând apoi anchetei ziarului *Comoedia* cu privire la problema montărei, Bragaglia şi-a expus ideile şi realizările înfăptuite de el la „Teatrul Independenţilor" de la Roma, precizând tendinţele care au precădere în Italia, în raport cu mişcarea teatrală mondială.

— Cunoscutul italianizant al Germaniei de astăzi, profesorul *Karl Vossler*, a publicat de curând un nou studiu în care ia în cercetare „Culturile neo-latine şi spiritul german". Accentul este pus, bine înţeles, pe legăturile dintre cultura germană şi cea romanică, pe sentimentele şi atitudinele literare ale Germaniei şi ale Franţei, în decursul veacurilor.

— Iată programul viitoarei stagiuni teatrale dela Paris: *Comoedia Franceză* prepară pentru Centenarul Romantismului, un ciclu de opere din repertoriul romantic care va cuprinde pe Victor Hugo *(Ruy Blas, Hernani, Les Burgraves, Marion Delorme, La première trouvaille de Gallus)*, pe Alfred de Vigny *(Chatterton* şi *Quitte pour la peur)* şi aproape întreg teatrul lui Alfred de Musset. Pe lângă aceasta au fost anunţate deocamdată, două noutăţi: *Robert et Marianne* (titlu provizoriu) a lui Paul Géraldy, cu care se va deschide stagiunea, şi *La Carcasse* a lui Denis Auriel şi André Obey, La *Théâtre des Arts*, creaţie a piesei *La Viveuse et le Moribond* a lui François Curel, şi *Un lache* a lui H. R. Lenormand. La *Nouvel Ambigu, Les plus beaux yeux* du monde de Jean Sarment; la *Antoine, La Grande Semaine* a lui Louis Verneuil; la *Comédie des Champs-Elysée, Je ne vous aime pas* de Marcel Achard: la *Théatre des Jeunes Auteurs, La Chapelle ardente* de Gabriel Marcel; la *Gymnase* noua comedie a lui Henri Bernştein: *Mort du Baiser;* la *Michodière, L'Infidèle* éperdu de Jaques Natanson; *La panthère* de Louis Verneuil la *Renaissance.* Vor fi apoi comedii noui de Vildrac, Romains, Guitry, de Flers şi de Croisset, Wolf şi Devernois, etc.

Pe lângă aceasta Ida Rubinstein anunţă că mai înainte de a se duce în Italia să joace în *Martirul Sfântului Sebastian* şi în *Fedra*, ambele ale lui Gabrielle D'Anunzio, va pune în scenă, în Decembrie, la *Opéra*, noua dramă în cinci acte şi în versuri a lui Saint-Georges de Bouhélier: *L'Imperatrice aux Rochers*, al cărui manuscris se şi găseşte în mâinile interpretei: operă, a spus Ida Rubinstein, „grandiose et toute frémissante de passion", pentru al cărui studiu va închina singurătatea unei lungi excursii pe marea Mediterană.

— O nouă antologie de poezie se află sub tipar la „Cartea Românească.

Curiozităţi

Serbarea Montmartr-ului

Acum 6 ani cartierul Montmartre, in ale cărui stradele înguste se adăposteşte fraternitatea liberă de poeţi, artişti şi muzicanţi ai vechiului Paris, îşi dobândise „independenţa" şi se intitulase: „Comuna liberă a Montmartr-ului". La 27 Sept. această comună şi-a serbat solemn a 6-a aniversare. De dimineaţă, la orele 10 au început „alergări"; poeţi, cântăreţi, pictori şi muzicanţi executau în cursul „alergărilor" anumite teme artistice improvizate: cântau „Datoria Franţei către America", reprezintau „Salonul de Toamnă" în ansamblul lui viu, etc. „Alergările" s'au isprăvit cu distribuirea premiilor.

Punctul culminant al serbării a fost „Incoronarea Muzei" pe piaţa Necker. „Muza" a fost de astădată o croitoreasă Marcelle Lefevre. Au luat parte la această ceremonie: „reginele" Parisului, „Curţile" lor, portarul primăriei şi membrii municipalităţii Paris. Primarul a depus o coroană pe capul Muzei şi a sărutat „Obeliscul" făcut din carton. La orele 4 un cortegiu a parcurs toate stradelele Montmartrului, fiind primit la fiece pas cu mare entuziasm.

Excroci în rasă

Poliţia franceză a descoperit o bandă de excroci. care operau în Franţa şi Spania dându-se drept preoţi assiro-haldeeni", care ar fi fost expulzaţi din patrie în urma unei rebeliuni. Victimele lor, habotnici şi tartufi, n'au căutat să afle care le-a fost patria şi ce fel de rebeliune reprimată i-a aruncat în Europa. Fapt este, că „haldeenii" au ştiut să facă pe placul clericilor catolici ignoranţi şi au obţinut ajutoare mari băneşti.

Unul din capii bandei, un oarecare Simon, a ajuns să slujească liturghia la catedrala din Rouen, şi era primit si ajutat de arhiepiscopul local cu mare cinste. S'a aflat pe urmă că îl cheamă Chaultot şi că e un vechiu recidivist din Austria.

Apoi au fost arestaţi câţiva „preoţi" în Spania şi în Franţa. S'a constatat că banda întreţinea cele mai strânse legături cu faimosul Malic-Comba, şeful tribului Geallo, refugiat în Franţa ca reprezentant al voluntarilor de război assiro-haldeeni, care au servit în armata franceză din Siria. Când scandalul cu banda „preoţilor" a luat proporţii, un alt refugiat, „generalul Aghia-Petros, care se întitulează comandant suprem al trupelor assiro-haldeene şi preşedinte al comitetului naţional, a reclamat autorităţilor franceze că Malic-Comba e capul bandei excrocilor... Şi toate acestea se petrec în secolul al XX-lea, în Franţa!....

Noul Tank

In armata engleză se fac experienţe cu un nou tip de tank. E o maşină uşoară, condusă de un singur om. E extrem de iute, se ridică pe pante aproape verticale, coboară în râpi abrupte şi-şi face drum prin desişuri de păduri. Mersul ei nu produce zgomot. Volumul nu e mare, ceeace permite să fie ascunsă de ochii inamicului. Nici nu poate constitui pentru acesta din urmă o ţintă bună, la oarecare distanţă. In acest sens e mult superioară giganticelor „broaşte ţestoase" din războiul european. Noul tank va susţine atacurile cu baioneta, operaţiile de patrulare, şi urmărirea inamicului. Pentru aceste funcţii e admirabil adaptat. Apariţia neaşteptată a sute de asemenea maşini trebue să producă o impresie zguduitoare pe front. Maşinile acestea sunt bune mai ales ca distrugătoare ale tancurilor mari; deci vor juca rolul submarinelor, distrugătoare de cuirasate şi de crucişătoare.

Patul lui Napoleon

Acum vre-o lună, la Deauville, s'a expus la o licitaţie un pat, stil Empire, cu o coroană de alamă şi un vultur de lemn aurit, pe care ar fi murit Napoleon Bonaparte. Catalogul licitaţiei asigura identitatea patului şi îl preţuia la suma de 100.000 franci. Vânzătorul se obliga să remită cumpărătorului toate probele documentale, că patul lui Napoleon a aparţinut familiei conţilor Montalone.... Totuşi nu s'a găsit nici un amator. Prudenţa aceasta e justificată prin faptul că există cel puţin cinci paturi care dispută cinstea de a fi fost ultimul culcuş al „micului corsican". Fiecare proprietar al unui asemnea pat afirmă că relicva din mâna lui e cea mai autentică. Insă directorul muzeului Malmaison a publicat, că adevăratul pat al exilatului din Sfânta Elena se află în castelul prinţului Murat la Chably. După moartea lui Napoleon, mama lui a lăsat patul reginei Carolina Murat, şi din proprietatea acestei familii patul n'a mai eşit până astăzi.

Călătoria microbilor

După **Flammarion** şi **Arrhenius** spaţiul interplanetar e plin de germenii vieţii. Razele solare exercită o presiune asupra micro-organismelor, care după teoria lui **Einştein**, e de 4 ori mai puternică decât forţa gravitaţiei. Un microb poate călători pe o rază de lumină în 14 luni dela Pământ la Neptun şi în 20.000 ani ajunge în Sirius. Pământul trebue să primească în fiecare zi miliarde de microorganisme, aduse de radiaţiunile solare. Sporii pot rezista la frigul interplanetar şi nu îmbătrânesc nici după mii de ani de pribegire în spaţiu.

Oboseala metalelor

Sunt oameni cari de ani de zile n'au avut măcar o zi de odihnă, nici de Paşti, nici de Anul Nou. După cum aceşti oameni se surmenează, la fel şi metalele lucrând prea mult se obosesc şi au nevoie de pauză. Lord Kelvin a arătat că sârmele electrice n'au aceiaşi putere conducătoare în orice zi a săptămânei, capacitatea lor descreşte de Luni până Sâmbătă, dar **Luni,** din cauza Duminicei, îşi reiau forţa.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VI. — No. 255

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 25 Octombrie 1925

Adevěrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Literatură şi seriozitate

Totdeauna suspectă de a fi inutilă, arta s'a aflat obligată, pentru justificare, să fie serioasă. Luăm cuvântul mai întâi în înțelesul cel mai comun şi accesibil oricui: ce-i serios nu-i glumă. Vrea să zică, arta, având a fi serioasă, se stabilesc în ea grade, pe măsură ce stilul se apropie sau se depărtează de tonul glumeț. Astfel rezultă că, după cum ştie oricine, o scurtă povestire comică este inferioară unei comedii în care se ascund, simbolic dar aşa ca să se vază cât mai bine, idei morale; şi o asemene comedie este inferioară unei drame burgheze în care-i multă durere, dar fără moarte de om; drama la rândul ei, este inferioară tragediei cu moarte de om. In alte rubrici, şi cu o clasare puțin deosebită, romanul s'a proclamat hotărît inferior poemei epice. Romanul a fost, poate mai mult decât toate genurile înfierat cu semnul frivolității de către moralişti, pedagogi şi esteticianii cu grije de sufletul cetățenilor.

Greu şi târziu s'au adoptat romanele în şcoli, mai întâi la programa limbilor străine. Şi doar romanul tratează obicniuit lucruri serioase, pe ton serios. Totuşi el sufere de un viciu grav: vorbeşte de viața contemporană şi de toate zilele. Şi este, din motive diverse şi tainice, hotărît că lucrurile trecute sunt mult mai serioase (cel puțin în literatură) decât cele actuale; şi virtuțile, cum am zice: epice — stau incomparabil mai sus pe treapta morală (şi în sfârşit pe toate treptele,) decât patimile din zilele noastre sau din acele de curând trecute. De aceia zice un om serios, cu adâncă convingere şi gravitate în voce: nu cetesc romane, cetesc cărți serioase — *istorice*... Se pare că dacă luăm de aproape seama, în timpurile demult trecute încăpea destulă ticăloşie; şi s'a văzut că, astăzi, fapte viteze se fac întocmai ca în războaiele grecilor cu Perşii. Dar e stabilit că tot cele vechi erau, nu ştiu cum şi dece, mai frumoase, mai nobile, mai — veşnice modele.

Este mulțime mare de oameni care nu se îndoieşte că istoria lui Tartarin din Tarascon este o comicărie, amuzantă ce-i dreptul, dar totuşi o jucărie uşoară; şi nu se poate compara cu romanele serioase ale lui Daudet. Sunt oameni serioşi foarte, pentru cari mai tot ce a scris Caragiale e doar fleac amuzant. Pe unul l-am auzit spunând că, în cafenelele Bucureştilor totdeauna au fost destui băieți de duh care ar fi putut scrie ce a scris Caragiale, şi mai grozav — dac'ar fi vrut. Aceiaşi oameni, prețuiesc sus de tot proza lui Vlahuță şi a celor care au învățat artă serioasă dela dânsul (şi nu-s puțini nici neinsemnați); — o prețuiesc, fără îndoială, ca model de seriozitate. Probabil critica socialistă, cu artiştii-cetățeni, cu idealurile sociale şi celelalte requizite de apostolat, a întărit mult în mintea publicului nostru dogma seriozității în artă, aşa cum demult au fixat-o pedagogii şi apostolii de toată mâna.

Fiindcă glumele se colportează mai uşor şi cu mai sigur efect decât banalitățile neglumețe, fiind de o structură mai vizibilă şi mai uşor de memorat, apoi fiecare nerod crede că tot ce în artă seamănă a glumă, tot ce se leagă cu comicul, se şi produce cu mare uşurință — între cafea şi cognac. Totuşi aproape oricine ar putea să gândească atât: că unui om în stare să facă o jumătate duzină de poeme lirico-religioase nu-i reuşesc glume decât rareori, şi atunci destul de nesărate. Şi e drept că masa oamenilor nu deosebeşte glumele nesărate de cele bune. Obicinuit, popularitatea glumelor o decide noutatea şi gradul de răspândire al faptului la care se referă, adică actualitatea aluziei, inclusiv grosolănia ei. Există un punct de onoare special care obligă foarte constrângător să cunoşti glumele cele mai nouă.

Toate procedările spiritului prin care se realizează comicul, toate gradele şi nuanțele ironiei şi ale humorului cad sub aceiaş depreciare față cu ceeace se numeşte, banal, seriozitate. Probabil, cum spune vorba veche, omul singur între toate vietățile cunoaşte râsul. Obicinuit însă omul e dobitoc serios, ca toate celelalte dobitoace.

De multe ori el râde doar din exces de bună stare animalică, din nedumerire şi incapacitate de a da soluție inteligentă unei încurcături malițioase în care-l prinde viața — râde adică din prostie pură. Râsul sau zâmbetul pe care le pregăteşte simțul ridicolului, dar mai ales acest simț însuşi nu-i un dar pe care să-l fi risipit natura mai generos decât alte daruri cari alcătuiesc talentele intelectuale şi artistice. Nu e mai puțin — geniu (ca să vorbim simplu şi comun), în persiflajul imens al lui Mefisto decât în expectorațiile lirice sau filozofice ale lui Faust. Şi — ierte-mă Apollon — nu s'or fi găsind multe versuri nesărate şi destule umpluturi sublime în monoloagele pateticului Doctor, caşi în alte poeme şi poezii, special serioase, ale celui mai cuminte, mai aşezat, mai plin de isteț practicism dintre toți poeții lirici —?

Fără îndoială, mulțimea dă năvală la spectacole şi istorisiri comice. Dar ea nu încetează să judece comicul dela înălțimea diverselor stupidități sentimentale care, pentru dânsa, alcătuiesc suprema valoare în materie de aşa numită artă. O idioată romanță tristă, o bleagă povestire umanitară sunt piesele de rezistență ale seriozității în literatură. Căci este decretat fără rezervă nici apel, că tot ce ține de durere şi de tristețe are un prestigiu absolut. Astfel că atitudinile şi măştile diverse — în scurt: stilul tristeței şi al durerii îl îmbracă, în împrejurări delicate şi de lux, cu sigur efect oricare pahyderm antropomorf.

Se ştie destul, dar se uită prea mult (de sigur din motive grele de disciplină socială), că seriozitatea este deghizarea obicinuită a prostiei. Greşit se zice curent: râzi ca un prost. După dreptate trebuie spus: eşti grav ca un prost. Prostia, mai ales în funcțiune socială şi autoritativă, e eminent solemnă, şi are prin urmare o groază vitală de glumă şi de comic. Prostia esențială şi compactă se apără prin acea erarhie consacrată, mai sus pomenită, înjosind absolut gluma şi comicul în fața seriozității autoritare şi imbecile.

A fost o vreme când pentru orice debutant tragedia în versuri era singură obligatorie. Tânărul Stendhal notase cu grije în carnet, printre principalele arme pentru cucerit „lumea bună" şi (bunul suprem pentru dânsul) dragostea cucoanelor, că neapărat trebuie să scrie o tragedie în versuri. De atunci lucrurile par să se fi schimbat considerabil, şi alegerea stilurilor s'a făcut mult mai largă. Totuşi pe nici un tânăr literat, cărui i-aş vrea binele, nu l-aş sfătui să neglijeze subiectele şi tonul serios. Antipatia pentru persiflaj caracterizează, în fond, pe doamnele noastre feministe poate mai tare decât pe gingaşele adorate de pe vremuri. Iar, caşi femeile, democrațiile au, pentru râs şi ironie, o iritabilitate de mult cunoscută. Un tânăr literat deci, ori chiar şi matur, dacă e prudent, să scrie, mai presus de toate, în stil serios.

PAUL ZARIFOPOL

M. Codreanu

Glossa

„πάντα ῥεῖ" – Toate curg –
Heraclit, obscurul.

Curg ape, curg.... şi 'n drumul către mări
Işi plâng pe Lună trista lor poveste:
„Scrum, tot; alți zei, alți oameni, alte țări.

Din tot ce-a fost, nimica nu mai este;
Alți zei, alți oameni, alte țări; tot, scrum...
Şi-aşa vor fi şi vremurile-aceste".

Si 'n valuri stele picură pe drum
Şi trista lor poveste 'şi plâng pe lună:
„In cer, ca pe pământ, sunt toate fum".

Si cu neant, neantul se 'ncunună....
Şi orice răsărit îşi are-amurg....
Şi glasul undelor litanic sună...

Si 'n drumul către mări, curg ape, curg...

MIHAI CODREANU

Ştefan Zweig despre el însuşi

Scriitorul european în cel mai bun sens al cuvântului, unul dintre puținii cari au ştiut, în anii războiului, să se ridice mai pe sus de dezbinarea dintre națiuni, şi nu s'au temut să-şi unească vocea cu a lui Romain Rolland, — Ştefan Zweig, — talentatul dramaturg poet şi essay-ist austriac, îşi povesteşte biografia în „Nouvelles Litteraires".

Filosof şi filolog după studii, în prima-i tinerețe a fost antrenat de teatru.

„Părinții mei — spune Zweig — au fost foarte bogați. N'am avut nevoie să scriu pentru câştig. Am întreprins o serie lungă de călătorii, care au durat zece ani. Am stat un an în Paris, în acel grup de literați, care acuma şi-a cucerit glria literară în Franța: Duhammel de-Roman, Vildraque. O vară după alta petreceam în Belgia, la prietenul meu Verhaerin. Am stat mult la Roma şi Florența. Am fost în Spania, Scoția, Anglia, Provence, în America: Canada, Cuba. Mexico. Un an am trăit în India, la Ceylon, la *granita* de Sud a Chinei, în Africa. Şi acuma în orice capitală din Europa mă găsesc, pot să mă orientez bine îndată ce ies din gară; cunosc străzile, cartierele"...

Zweig afirmă că în cursul acestor zece ani nu s'a ocupat serios cu nimica, n'a studiat nimic. Totuşi această perioadă a vieții lui a fost foarte productivă, ca muncă literară. Tocmai atunci şi-a scris cele mai reuşite piese de teatru, care au făcut ocolul mai tuturor scenelor din Europa.

„S'ar părea — continuă Zweig — că trebuie să fiu recunoscător soartei mele pentru aceşti zece ani de viață bogată în culori. Insă îi sunt şi mai mult recunoscător că deodată s'a pus capăt existenței mele fără griji şi m'am întors în lumea realului".

Pentru Zweig — european şi pacifist — războiul părea a fi o tragedie şi mai chinuitoare decât pentru oricine altul. El este mândru că din primele ceasuri ale războiului i-a recunoscut nebunia şi moralmente s'a ridicat contra lui. Soarta l-a scăpat de încercări grele. N'a fost chemat în rândurile combatanților.

In 1915 a scris o dramă „Ieremia", contra războiului. A reuşit s'o pună pe scenă în Şvițera, unde a petrecut ultimii ani de războiu. Aci, înconjurați de 120 milioane de combatanți, s'au adunat câtiva Europeni — Ruşi, Germani, Francezi şi neutrali, pentru cari Romain Rolland a fost supremul sprijin moral.

„In cartea mea scrisă despre acea mână de oameni, am spus insuficient ce şi cât a făcut Romain Rolland pentru unirea morală a Europei — fiindcă au fost multe lucruri despre care n'am vrut să vorbesc".

După războiu, St. Zweig s'a însurat, s'a întors în Austria şi s'a stabilit la Salsburg, unde trăieşte şi astăzi. In curând va apărea încă o carte scrisă de el în franțuzeşte: „Fou de Malaisie". Din operele-i recente, volumul „Nuvele despre Claudin" sunt mult apreciate în cercurile literare din Franța şi Germania.

DIN CARNETUL UNUI SOLITAR.—III

„In căutarea timpului perdut"

Sânt aproape treizeci de ani de când a apărut primul volum de Marcel Proust, — „Les plaisirs et les jours" (1896).

Anatole France — acest cititor neobosit şi neînfricoşat — a salutat cu multă căldură şi chiar cu entuziasm această carte, dând autorului o caracteristică profetică: — „el ne atrage şi ne reține într'o atmosferă supraîncălzită de seră printre orhidee meşteşugite, cari nu-şi hrănesc strania şi maladiva lor frumusețe din sucurile pământului".

Volumul acesta — care cuprinde nuvele, schițe şi câteva poezii — a fost luxos editat, cu ilustrații făcute de artişti cunoscuți. Iar compozitori iluştri i-au însoțit poeziile cu note muzicale.

Totuşi, nici luxul edițiunii, nici măcar recomandația unui Anatole France, nu au putut impune pe tânărul autor. El a rămas cu desăvârşire necunoscut marelui public.

După aceasta, aproape două decenii, nimic sub semnătura lui Marcel Proust n'a mai văzut tiparul.

In ajunul războiului, Proust a publicat primul volum din seria „A la recherche du temps perdu" — romanul (dacă i se poate da acest titlu) „Du côté de chez Swann", — care a fost şi el foarte puțin cetit. Dar în 1919, spre surpriza generală, — întrucât numele-i nu era cunoscut decât de puțini inițiați — i-a fost adjudecat premiul Academiei Goncourt.

Cât de puțin „ilustru" a fost în acest moment Marcel Proust se poate vedea din faptul că, auzind pentru prima oară numele lui şi încercând să caut puține date biografice, n'am găsit în „Petit Larousse illustré" din 1919, decât aceste rânduri:

„PROUST (Louis-Joseph), habile et savant chimiste français, né à Angers, auteur de recherches heureuses sur le sucre (1754—1826)"...

Nici un cuvânt despre laureatul Academiei Goncourt!..

Iar peste trei ani (în 1922) Marcel Proust moare admirat numai de rarii amatori ai delicateselor literare. Şi numai după încetarea lui din viață, — după ce au văzut lumina tiparului ultimele volume ale seriei „A la recherche du temps perdu", Proust este acceptat de marele public ca unul din „maiştrii" literaturii naționale şi chiar recunoscut de semizeii criticii europene ca un novator „epocal" al literaturii mondiale.

Ciudat şi tragic destin! Tot aşa de ciudat şi tragic, cum a fost ciudată şi tragică însăşi viața lui Marcel Proust.

Foarte bogat, el nu a cunoscut scăderile şi greutățile luptei pentru existență, — dar în acelaş timp, mereu bolnav, era străin şi de bucuriile elementare ale vieții: vecinic tremurând de febră, — vara şi iarna silit să stea învălit în blănuri, chiar în odae, mereu luptând cu sufocația pentru fiecare înghititură de aer, neputând suporta sgomotul şi lumina, — Proust trăeşte într'o cameră fără ferești (chiar la otel, afară de camera locuită, el închiriază alte patru: la dreapta, la stânga, la etajul de sus şi la cel de jos, spre a nu avea vecini), dormind ziua, neprimind mai pe nimeni, şi petrecându-şi nopțile la masa de scris, elaborând un volum după altul fără să le tipărească, şi îşi dă ultima suflare aproape îndată ce îşi aruncă condeiul încheind cel din urmă volum al operei sale, — ca şi cum numai datoria de a o sfârşi îl mai putea ține în viață...

Şi opera lui nu seamănă cu nimic: n'are subiect, n'are „intrigă", n'are acțiune, nu pune şi nu rezolvă nici o problemă, nu descrie nici un „eveniment": pe nesfârşite pagini îşi dau întâlnire o mulțime de ființi omeneşti, cari duc între ele nesfârşite conversații, însoțite de nesfârşite comentarii ale autorului,—în disprețul tuturor regulelor de „compoziție", a tuturor formelor şi convențiunilor literare.

Romanul „Du côté de chez Swann", primul din seria „A la recherche du temps perdu", începe de pildă, cu încercarea „eroului" (cât pe ce eram să scriu a „autorului", — atât de greu îți vine să-ți dai seama, dacă ai în față un roman, sau o autobiografie) de a-şi „prinde" o dispoziție sufletească, de a-şi da seama de cauzele sentimentului de deosebită mulțumire, produs de o ceaşcă de ceai cu o bucată de prăjitură luate la dejunul de dimineață. Urmează exerciții subtile pe această temă zeci de pagini (din nenorocire, n'am la îndemână volumul amintit), încât la urma urmelor nu mai ştii unde se sfârşesc amintirile personagiului, şi unde se începe acțiunea romanului.

Sau să luăm „A l'ombre des jeunes filles en fleurs". Trebue să ajungem la a doua jumătate a celui de al doilea volum al romanului, ca să dăm peste acel grup de „tinere fetițe în floare", pentru care e scris romanul. Restul este numai o pregătire pentru această întâlnire, şi totuşi romanul se sfârşeşte — înainte ca eroul măcar să reuşească de a singulariza „componentele" grupului, — şi fără ca să se închege vr'un început de „roman" în înțelesul obicinuit al cuvântului.

Chiar stilul autorului, structura sintactică a frazelor lui (cari câte odată se întind pe două-trei pagini!) par'că anume sânt menite să zăpăcească pe cetitor. Nu mai vorbesc de comparații extravagante, nenumărate metafore, digresiuni întortochiate, paranteze încurcate, cari la fiecare pas întretaie povestirea.

Deschid la întâmplare al doilea volum din „A l'ombre des jeunes filles en fleurs", — la pagina 110 găsesc următoarea frază, pe care îmi permit să o traduc cât se poate mai aproape de text:

„Deodată am adormit, am căzut în acel somn greu, în care se desvălue pentru noi întoarcerea la tinerețe, reluarea anilor trecuți, a sentimentelor perdute, dezincarnarea, transmigrarea sufletelor, evocarea morților, iluziunile nebuniei, regresiunea către regiunile cele mai elementare ale naturii (căci se zice că noi vedem adesea animale în vis, dar se uită aproape întotdeauna că noi sântem atunci noi înşi-ne un animal lipsit de acea rațiune, care proiectează asupra lucrurilor o claritate de certitudine; noi nu oferim atunci, dimpotrivă, priveliştei de viață, decât o viziune îndoelnică şi în fiecare clipă nimicită pentru uitare, realitatea premergătoare dispărând în fața celei ce-i urmează, ca o proiecțiune a lanternei magice în fața celei ce-i urmează, când este schimbată placa de sticlă), toate aceste taine pe cari noi credem a nu le cunoaşte şi la carinoi sântem în realitate inițiați aproape în toate nopțile, ca şi la cealaltă mare taină a nimicirii şi a învierii"...

In sfârşit, punct!...

Chiar forma exterioară a cărților lui Proust te jenează şi te irită: volume aproape patrate, litere curioase, pagini largi, aproape fără margini, nesfârşite linii lungi, cu puține *alineate,* lipsind cu desăvârşire forma tradițională a dialogului, cari înveseleşte paginile şi uşurează cetirea şi înțelegerea. Desigur, şi pentru un om obicinuit cetirea în aceste condițiuni trebue să fie, dacă nu o tortură, o plictiseală.

Mărturisesc, că numai după multe insistențe ale prietenilor am avut tăria să citesc până la capăt „Du côté de chez Swann". N'am putut până acuma birui decât două romane din serie. Mă enervează până şi titlurile atât de „manierate": A la recherche du temps perdu, A l'Ombre des jeunes filles en fleurs!... Totuş, aproape scrâşnind din dinți, simt că nu e cu putință să nu le citesc pe toate...

Fiindcă după ce am aruncat furios primul volum, am simțit că nu mă mai pot despărți de icoanele evocate de el. Trebue să trăesc în societatea personagiilor lui Proust, cum trăesc de decenii în societatea celor din romanele lui Leon Tolstoi: fără voe *văd* pe Swann, pe Charlus, pe soții Verdurin, pe d. de Narpois, credincioasa Fransoisa, etc., ca şi pe Ana Carenin, pe Nataşa Rostov, sau pe prințul Bolconski.

Şi acesta e singurul criteriu sigur al puterii creatoare a unui artist: întru cât el reuşeşte *să dea viață* personagiilor sale.

Marcel Proust ştie să le dea această viață *torturând şi plictisind pe cetitor!* Cred că avem aici a face nu cu un *defect* al scriitorului, ci cu o originală metodă de suggestiune artistică.

Cercetătorul timpului perdut îşi urmăreşte toate mişcările, cât de obscure sau insignifiante ale aparatului psihic, pătrunde până în cele mai adânci ascunzişuri ale sufletului său, desvăluindu-l cu impudență în fața lumii întregi, — şi ajunge astfel prin minuțiozitatea reflexiunilor şi a analizelor să-şi arunce cititorii într'un fel de ipnoză, şi să le suggereze toate simțirile şi viziunile sale. Cu voe sau fără voe, ei *trăesc în lumea creată de Proust...*

Când de pildă, treci prin filtrul tuturor digresiunilor, amintirilor, reflexiunilor, analizelor şi comentariilor interminabile ale autorului, în primele trei sferturi ale romanului „A l'Ombre des jeunes filles en fleurs", ajungi la ultimul sfert ca într'o stare de catalepsie, faci cunoştință cu grupul grațios al „fecioarelor înflorite", — ele intră în lume alături de tine ca ființe vii,—şi deci nu mai ai nevoe să *citeşti* „sfârşitul" romanului. *Il vei trăi* de azi înainte împreună cu ele, vei duce viața în lumea lor, — blestemându-ți zilele, pentru că eşti *condamnat* să le urmezi până la capăt calea lor trudnică în toată seria romanelor indigeste ale lui Proust...

Dumnezeu să-l ierte, — pentru că nu-ți vei mai regăsi timpul perdut....

Bucov, 18/X 1925. C. STERE

Maxime şi Cugetări

Nu deshăma caii în mijlocul vadului.

(Cherbuliez)

Orice fericire se aseamănă, durerea însă se deosebeşte una de alta.

(Tolstoi)

Sunt oameni care otrăvesc izvoarele şi pe urmă strigă: „Izvoarele sunt otrăvite!"

(Jules Troubat)

După geniu, ura este cea mai isteață.

(Claude Bernard)

Multe religii au murit, din fericire superstițiile lor trăesc.

(Theodore de Banville)

In lumea asta, puține cuvinte, multe ecouri.

(Goethe)

Gramatica este arta de a uşura greutățile unei limbi; nu trebuie însă ca pârghia să fie mai grea decât masa de ridicat.

(Rivarol)

Sistemele sunt nişte cârje pentru neputincioşi.

(Taine)

Nu cred că un om e rău, atunci când se sileşte să pară.

(George Sand)

Pentru a fi fericit, trebuie să fii totdeauna înțelept sau niciodată.

(Charles Narrey)

Opera lui François Rabelais

Anul 1530 este o dată memorabilă în istoria civilizaţiei universale: după lunga noapte de o mie de ani, cunoscută sub numele de evul mediu, se produce deodată o redeşteptare puternică. O bucurie generală ia locul tristeţii de până atunci şi o dorinţă nemărginită de cultură cuprinde toate minţile. Francisc I întemeiază Colegiul Franţei, instituţie destinată a încuraja reîmprospătarea culturii antice, şi o mulţime de savanţi apar, cari contribue la propăşirea studiilor şi literilor. Cu încetul cultura aceasta pătrunde şi în massele naţiunii franceze. Renaşterea a triumfat.

Unul din marii pionieri ai acestei strălucite redeşteptări, în Franţa a fost şi *François Rabelais*. Prin vasta-i cultură greco-latină, prin ştiinţa lui enciclopedică, şi mai ales prin capodoperele sale *Gargantua* şi *Pantagruel*, în cari se reflectează cu putere toate manifestările timpului şi întreaga civilizaţie desmormântată a trecutului clasic, reunite şi contopite într'o desăvârşită armonie, acest călugăr — medic, jurist, botanist, om de ştiinţă şi literat — încarnează într'însul în cel mai înalt grad şi în mod complet geniul însuş al Franţei din acea epocă de renaştere naţională.

Au mai fost, în Franţa, şi alţi scriitori mari în acest strălucit secol al XVI-lea, de la care porneşte o nouă eră de viaţă, luminoasă pentru omenire, dar nici unul n'a izbutit, ca Rabelais, să oglindească în opera lui nu numai cultura epocei sale şi a întregei civilizaţii trecute, dar şi spiritul *gaulois*, acel spirit care a făcut timp de secoli şi mai face şi astăzi gloria cea mai pură a Franţei în ochii Universului. La nici unul nu vom găsi, ca la dânsul, acea fericită combinaţie de ştiinţă universală, uimitoare prin vastitatea şi felurimea ei, şi de veselie puternică şi comunicativă, care se revarsă în valuri, te inundă, te farmecă şi te face să izbucneşti în hohote de râs sănătos. Este realizarea cea mai deplină a acelui „utile dulci" al poetului Horaţiu.

Şi cu toate acestea scriitorul acesta extraordinar, „cel mai vechiu dintre marii genii francezi", este aproape cu totul necunoscut la noi. Dar chiar şi în Franţa, secolul clasic şi secolul filozofic nu prea s'au ocupat de dânsul. Deabia secolul trecut l'a readus la viaţă şi de atunci admiraţia pentru opera sa merge crescând. De câtva timp mai ales s'a deslănţuit o activitate imensă în jurul ei; s'a înfiinţat o revistă de studii rabelaisiene; s'a publicat o ediţie monumentală critică, extrem de valoroasă a operei sale, de către un comitet de savanţi sub direcţia lui A. Lefranc; s'a scris de către d. Lazăr Şeineanu două mari volume „d'une érudition remarquable" sub titlul de *La Langue de Rabelais*, premiate de Academia franceză, precum şi alte volume de acelaş asupra vastelor cunoştinţi ale acestui neîntrecut scriitor.

Imi fac o deosebită plăcere de a prezenta în câteva articole, cititorilor acestui ziar pe acest scriitor incomparabil, a cărui operă nemuritoare am citit-o şi gustat-o cu nesaţiu.

* * *

François Rabelais s'a născut la Chinon, în bogata şi încântătoarea Touraine, supranumită „grădina Franţei", cam între 1480—1494. Data exactă a naşterii sale nu se cunoaşte. De tânăr se făcu călugăr cordelier, spre a împlini dorinţa tatălui său, dar vocaţiunea îl împingea spre cultură, spre călătorii. Cei 15 ani cât stătu în mijlocul acestei tagme obscurantiste, îi petrecu în citiri şi studii nesfârşite de drept, de astronomie, de matematici, de greacă şi latină, precum şi în contactul sau corespondenţa cu oamenii mari ai timpului, cari îl apreciau în mod deosebit. După aceea întreprinse diverse călătorii, mai ales la Montpellier, unde făcu studii strălucite de medicină, apoi la Lyon, unde ştiinţa sa enciclopedică şi medicală atrase admiraţia generală.

Aci, la Lyon, îşi tipări el, în 1532, după câteva lucrări de interes ştiinţific, faimosul său roman social şi satiric *Pantagruel*, care avu o mulţime de ediţii succesive, urmat în 1534 de romanul *Gargantua*. Scriindu-le, autorul era departe de a bănui că într'o zi, critica modernă îl va socoti ca „părintele literilor franceze, aşezându-l alături de Homer şi de cei mai mari scriitori din toate timpurile" (Chateaubriand).

Nu voi urmări pe Rabelais în diversele sale peregrinaţiuni în Italia, ca medic ataşat pe lângă cardinalul du Bellay, ambasadorul Franţei, făcând cercetări importante de botanică medicală şi introducând în ţara lui, pentru întâia oară, lăptucile, pepenele galben, sparanghelul şi garoafele de Alexandria; nici în Franţa, în diversele oraşe dela sud, unde practică cu succes medicina; nici în Turin, ca medic al vice-regelui Piemontului; nici în sfârşit la Mans ca preot al unei biserici cu dreptul la leafă dar fără îndatorirea de reşedinţă.

Iată-l în fine scăpat de sărăcie, asigurat materialmente. Operele sale, deşi atacate cu înverşunare ca obscene şi periculoase de către Sorbonna, obţin totuş protecţia regală. In 1545 obţine chiar un privilegiu pentru tipărirea unei a treia părţi din *Pantagruel*, tratând despre chestiunea feminină şi despre căsătorie. Acest opuscul, iscălit de astă dată nu cu un pseudonim ca primele două, ci cu numele adevărat al autorului, este punctul culminant al apogeului său literar şi material. Dar odată cu moartea regelui (1547), situaţia lui se înrăutăţeşte. Temându-se de urgia adversarilor săi, el fuge la Metz, oraş pe atunci imperial, şi o duce în mare mizerie. Doi ani mai târziu îl găsim iar la Roma, pentru a treia şi ultima oară, apoi preot la Meudon, sub Henric al II-lea, cam în aceleaşi condiţiuni ca şi la Mans, adică numai cu venitul bisericesc, păstrându-şi drepturile sale de medic practicant.

Cu apariţia celei de a patra părţi în 1552, Rabelais îşi dă demisia din preoţie spre a putea obţine aprobarea ei. Cartea, atacată cu furie de Sorbonna, şi condamnată de Parlament în lipsa regelui, obţinu totuş ulterior protecţia acestuia. Intr'adevăr satira, în această carte, e mai agresivă şi mai sarcastică; autorul nu cruţă pe nimeni şi nimic, mai ales pe călugări şi pe teologi, adversarii săi cei mai înverşunaţi. Opera avu un răsunet imens, dar Rabelais nu avu fericirea să se bucure de succesul ei, căci muri în 1553, în vârstă cam de 60 de ani.

* * *

Opera lui Rabelais? Un vast repertoriu de cunoştinţi ale timpului şi o oglindă vie a existenţei autorului. Este un lucru cert că, în curiozitatea şi în râvna lui neîntreruptă, el a atins toate preocupările epocei în care a trăit: chestiunile politice la ordinea zilei, ca şi cele geografice, coloniale şi maritime, problemele morale, religioase şi savante, controversele juridice, sociale şi mondene, educaţia şi instrucţiunea, etc. Ceva mai mult El nu s'a mulţumit numai să împrumute motivele sale de desvoltare dela preocupările, curiozităţile şi faptele curente. De cele mai multe ori, intenţionat, el se adresează unei realităţi mai apropiate, unui mediu mai imediat. In ambele cazuri, fie că se inspiră din marile curente contimporane, fie că se foloseşte pur şi simplu de comoara lui de amintiri, respectul de adevăr este acelaş.

De la un capăt până la celalt al operei sale, până şi în epizoadele ce par a fi fost inspirate de fantazia cea mai uluitoare el n'a pierdut niciodată din vedere urzeala reală începută odată, chiar sub formă de glumă, urzeală neîntreruptă şi continuu prezentă până şi în ficţiunile cele mai comice. Nu e un incident, nu e o întâmplare care să nu fie în conformitate absolută cu realitate. Totul e trăit, văzut, simţit; nimic inventat, e viaţa însăş în toată puterea ei.

Prima parte a romanului lui Rabelais a apărut în 1532, sub titlul de *Pantagruel*, urmată, în anul următor, de *Gargatua*. Mai scrisese el înainte şi lucrări de ordin ştiinţific, cari îl ilustrasera printre specialişti, dar pe cari publicul cel mare nu le cunoştea. Pasionat cum era de realitate şi de viaţă, el simţi deşteptându se cu timpul într'însul vocaţiunea de povestitor. Totuş nu trebue să-l credem pe cuvânt că povestirea a fost o simplă diversiune pentru dânsul, în orele libere, ci mai de grabă o nevoie imperioasă a sufletului său.

Eroii acestor romane sunt nişte uriaşi, tatăl şi fiul, cari trăiesc în mijlocul societăţii din secolul al XVI-lea. Asistăm, în volumele respective, la educaţiunea şi instrucţiunea lui Pantagruel, la conflictele acestor uriaşi cu societatea, la luptele lor omerice cu duşmanii, la planurile lor de luptă, la isprăvile lor minunate dar atât de reale, la controversele lor pline de spirit, însfârşit la toate manifestările felurite ale celor doi uriaşi. Şi cu acest prilej, autorul abordând toate chestiunile vitale ale timpului — instrucţiunea, educaţiunea, războiul, justiţia, căsătoria, călugăria, călătoriile pe mare, apoi viaţa sub toate formele, sănătatea, petrecerile, chefurile, moravurile, viaţa exotică pe insule, în sfârşit experienţe ştiinţifice de tot felul, jocurile copiilor, ştiinţa bucătăriei, şi mai ales isprăvile divinei butelii,— ne oferă astfel o icoană vie şi completă a societăţii franceze din acele timpuri şi, implicit, a întregei omeniri. Totul amestecat, bine înţeles, cu doze puternice de fantastic, de miraculos, de comic, de bufon, dar aşa de aproape de adevăr, dacă ţinem seama de proporţia personagiilor descrise, şi într'o operă plină de la un capăt la celălalt de un umor inimitabil, irezistibil, care provoacă un râs sincer, sănătos, sgomotos şi intermitent, aducător de bună dispoziţie.

* * *

Limba în care e scrisă această operă monumentală este unică în felul ei. Iţi vine greu până ce te obişnueşti cu limba aceasta, cu totul particulară, plină de *haulte graisse et de substantifique moelle*, dar de îndată ce ai învins dificultatea, citirea operei lui Rabelais îţi oferă o plăcere nespusă. E ca vinul superior a cărui aromă nu o înţeleg decât cei ce au băut dintr'însul.

„De îndată ce citeşti cu glas tare o pagină din romanul acestui scriitor, afirmă criticul Brunetière, ea câştigă o armonie, o sonoritate, un relief şi o viaţă extraordinară. Se pare că calităţile stilului său nu se manifestă în toată amploarea şi varietatea lor decât prin mijlocirea cuvântului. Şi când auzi citită o pagină din *Gargantua* sau *Pantagruel*, simţi un fel de încântare, atât fizică cât şi morală, un fel de plinătate de echilibru, de farmec, cari nu poate fi asemuit decât cu impresia ce-ţi lasă o muzică măiastră. Rabelais ne apare ca un poet minunat, nu numai prin invenţie ci şi prin ritm".

Ritmul acesta rabelaisian, invenţia această verbală incomparabilă, fantezia această uşoară pe care nimeni nu le-a putut egala de atunci, toate acestea, la citirea cu glas tare, produc un farmec nespus. Iată de ce Rabelais trebuie citit, în limba lui proprie şi în nici un caz în adaptările moderne ale operei sale, din cari acest farmec s'a evaporat.

* * *

S'a zis că romanul lui Rabelais este o satiră a societăţii. E adevărat, dar nu în înţelesul clasic al cuvântului, adică efuziunea vehementă a unui suflet indignat, amărât, de relele ce vede, ci critica spirituală şi fină a bunului simţ, critica lipsită de fiere şi aproape absolut inofensivă. Cu o mică excepţie poate pentru ultimele două cărţi, a patra şi a cincea, când autorul, după o lungă şi penibilă experienţă a vieţei, şi odată cu ivirea bătrâneţii, lasă să-i scape unele accente de indignare.

In general însă, satira lui este binevoitoare. Ea provoacă fireşte, nu tristeţea, ci râsul, un râs sincer, neprefăcut, spontan, un râs care n'are nevoie să fie justificat de judecată, un râs, cum am mai zis, sănătos, sgomotos, intermitent, care nu se mai sfârşeşte, un râs contagios, intempestiv, care face atâta bine celui ce râde şi care înveseleşte pe toţi cei de prin prejur cari îl aud, însfârşit un râs care nu supără nici măcar pe cei de care se râde şi cari sunt cei dintâi a râde ei înşişi de felul cum sunt luaţi în râs. E râsul naţional francez, moştenit de la Gali, e râsul specific literaturii franceze din evul-mediu şi care a

Francois Rabelais

alimentat secolul clasic şi care alimentează încă literatura contimporană. Dar veselia lui Rabelais e unică printre veselii. Pornită dintr'o fire sănătoasă şi robustă, dintr'un optimism puternic, veselia aceasta n'are nimic artificial; nimic silit: ea curge din belşug şi se revarsă binefăcătoare, cum zice un critic, „ca valurile nămoloase ale unei ape vijelioase care îngraşă ţarinele".

Ce contrast între această veselie exuberantă şi viaţa reală a lui Rabelais, viaţă plină de necazuri şi de nesiguranţă! Şi totuş el n'a cunoscut tristeţea. Toată înţelepciunea omului, după dânsul, rezidă într'o veselie dispreţuitoare (*„certaine gayeté d'esprit confite en mespris des choses fortuites"*), şi constă în indulgenţă (*„purger son esprit de toute humaine sollicitude et mettre tout en nonchaloir"*), fiindcă nimic nu e vrednic să ne turbure viaţa (*„car tous les biens que le ciel couvre et que la terre contient en toutes ses dimensions, hauteur, profondité, longitude et latitude, ne sont dignes d'esmouvoir nos affections (passions) et troubler nos sens et esprit"*).

In ochii lui Rabelais, omul, prin firea lui chiar, este condamnat mediocrităţii intelectuale, imbecilităţii morale şi neputinţei definitive. Atunci, de ce să ne indignăm? Şi apoi viaţa e scurtă, lumea e o aparenţă, suferinţa e menirea tuturor. De aci simpatia sa pentru comuna mizerie, duioşia satirei sale. Intr'adevăr singurul lucru înţelept e de a râde şi de a trage tot profitul din ce nu putem schimba. Viaţa trebue luată aşa cum este, şi nu trebue privită decât sub aspectele ei vesele. N'a zis oare Renan: „vechea veselie galică este poate cea mai profundă dintre filozofii?"

Fără să ştie, Rabelais a creat astfel genul umoristic. Dar umorul pe care l'a lăsat posterităţii este un model de umor, un umor inimitabil, căci nimeni nu l'a egalat până astăzi. E un umor contopit cu comic. Umorul izvorăşte din neprevăzut, din situaţiuni, din extravaganţă, din jocul de cuvinte, din naivitate, şi se bazează în general pe lipsa de judecată; comicul, din potrivă, se întemeiază pe observaţia fidelă a adevărului obiectiv, pe copia reală a defectelor şi slăbiciunilor omeneşti, puse într'o puternică evidenţă. In această privinţă, umorul şi comicul nu fac decât una în opera lui Rabelais.

* * *

Această vervă satirică, de un coprins atât de omenesc, autorul a revărsat-o din belşug peste toate instituţiile timpului, peste societatea în toată întregimea ei. In primul rând Sorbonna, acea adunătură de habotnici bigoţi, şi de mediocrităţi intelectuale, care se punea în drumul tuturor inovaţiunilor şi al oricărui progres, a primit cele mai teribile săgeţi şi lovituri. In al doilea rând călugării, cari la adăpostul ignoranţei erau duşmanii oricărei veleităţi de cultură. Insfârşit justiţia, cu magistraţii, avocaţii, portăreii ei, cu procesele ei interminabile cari duc la sapă de lemn, cu pledoariile ei nesfârşite, cu groaznica procedură criminală şi cu sentinţele ei bizare. Deşi fost călugăr, şi medic, Rabelais era în măsură, prin studiile lui vaste şi în direcţia dreptului, să cunoască toate chestiunile juridice ale timpului, şi deci să vorbească în cunoştinţă de cauză. Dar mai ales, în direcţia instrucţiunii şi a educaţiunii, vederile sale sunt de o importanţă incalculabilă, şi-l clasează ca cel mai mare pedagog al timpului său.

Cum vedem, opera lui Rabelais nu este numai o capodoperă a spiritului omenesc, dar şi un vast repertoriu al tuturor cunoştinţelor timpului şi o icoană vie a tuturor manifestărilor sociale şi morale ale Franţei de atunci şi ale omenirii în particular. Voi căuta, în câteva numere consecutive, să prezint cititorilor acestui ziar, opera genialului scriitor şi problemele vitale ce a abordat într'însa.

CONST. ŞAINEANU

Calistenn

Dacă Alexandru al Macedoniei nu ar fi urmat sfatul lui Aristotel ca să ia în războiul său asiatic un şef de propagandă ca însoţitor, probabil că astăzi lumea nu ar şti nimic despre eroicele sale fapte. Alexandru cunoştea pe profesorul Aristotel de pe vremea când fusese la Universitate şi când audiase dela el istoria şi filozofia. Filozoful ştia că fapta cea mai admirabilă nu este nimic, cronica este totul. Nenumărate întâmplări ale istoriei universale au rămas fără îndoială cu totul ascunse posterităţii din simplul motiv că n'a fost de faţă nici un reporter care să le fixeze cu stilul său de aramă. Profesorul Aristotel avea o rudă îndepărtată care studia la Atena ştiinţele naturale. Era originar din Olynth şi se numea Calistenn şi pe acest student îl recomandă regelui. Din această protecţiune obţinu aşa dar Calistenn, funcţiunea unui şef de reclamă la comandamentul suprem Alexandrin. El descrise războiul Alexandrin în zece cărţi şi de oarece istoricii de mai târziu au copiat din ele, nu ştim decât din descrierile lui ce şi cum s'au petrecut lucrurile pe vremurile acelea. El a fost cel care i-a procurat regelui titlul pe care nu i-l putea acorda nimeni altul decât cel care i-a scris istoria : Calistenn îl făcu pe Alexandru „cel Mare". Alexandru fu consecvent : El deveni maniac şi ceru onoruri dumnezeeşti. Calistenn zâmbi. Adevărat e că acest zâmbet nu este trecut nicăeri dar cum dovedesc urmările este fără îndoială că cronicarul Alexandrin a zâmbit. Pentru că nu multă vreme în urmă, Alexandru cel Mare ordonă să fie deportat în lumea umbrelor sub un pretext mărunt oarecare.

* * *

Calistenn a fost ucis dar n'a murit. Din mormântul lui încolţi o plantă ciudat de bogată în culori, pe care deşi botanistul nu o cunoaşte, e cunoscută totuşi pe întregul pământ sub denumirea de „Reclama". Ea se răspândi foarte încet şi abia epoca tehnică şi desvoltarea marilor întreprinderi capitaliste au ajutat-o să se desvolte pe deplin. Se dovedi că prosperează în orice climă şi astăzi s'a răspândit pe întregul glob. Florile cele mai ţipătoare dar şi cele mai frumoase ale ei cresc în America; de cele mai multe ori o găsim ca plantă agăţătoare care se ridică pe pereţi şi pe ziduri sub denumirea de afiş, ea înfloreşte ca anunţ în cerneala de tipar şi patronul ei se chiamă Gutenberg. Ea creşte ca flori ciudate de vorbire şi se desvoltă luând formele cele mai groteşti, ea este un excelent îngrăşământ şi fără ea se prăpădeşte orice marfă, orice talent, orice cugetare, orice om. Ea apare în cele mai felurite manifestaţiuni : ca anunţ, ca prospect, ca firmă, scrisoare, film, cuvânt, culoare, desemn, sunet; ea ne iese înainte în travestirile cele mai fantastice, ea iubeşte cele mai noui mijloace ale tehnicei, cele mai puternice suporturi ale ei sunt azi, litografia, electricitatea şi filmul, dar dela început trăeşte din cuvânt. Nu ne-o putem închipui fără cuvântul vorbit, scris, tipărit. In cele mai multe cazuri ea serveşte materiei şi este spirit curat. Spiritul lui Calistenn.

Anunţuri publice adică afişe, existau deja în vechime: în Egipt, în Roma, în Pompei. La ultimele desgropări din Pompei, învăţaţii găsiră pe pereţii caselor afişe zugrăvite în culoare roşie cu litere mari, pe cari le-au descifrat ca manifeste electorale. In evul mediu erau toboşari şi heroizi publici, ai căror urmaşi s'au păstrat până în zilele noastre în satele Europei. Cel dintâiu afiş tipărit a fost văzut probabil în primul trimestru al secolului al 17-lea şi anume la Londra. Pe vremea aceia existau pe străzile nepavate, garduri şi stâlpi pentru protejarea pietonilor. Pe aceşti stâlpi se lipiau bilete tipărite anunţând o reprezentaţiune teatrală sau vre-o întrecere de box. Stâlpul se zice pe englezeşte „poster" şi de atunci afişul de stradă se chiamă în Anglia poster. Este de reţinut împrejurarea că primele afişe atât în Anglia cât şi în Franţa nu serviau pentru prea mărirea de mărfuri şi obiecte utile ca în vremurile noastre — pentru că o asemenea operaţiune nu era încă necesară în viaţa economică de pe atunci, — ci pentru anunţarea de petreceri, de reprezentaţiuni artistice şi produse literare. Astăzi — cel puţin pe continentul european scriitorul se sfieşte să-şi anunţe opera pe afişe de stradă, dar la 1836 primul afiş executat artistic (atunci s'a inventat litografia) servia ca să anunţe o carte al cărui titlu era „Comment meures les femmes". Pictorul care-l desemnase se chema Lalence. Pilda sa a fost urmată de Mané, Toulouse, Lotrek şi Forain, ale căror culori vii şi a căror tehnică îndrăzneaţă stârni senzaţie adică, tocmai de ceeace era nevoie. In Anglia s'a ocupat cu afişul Gottfrey Durand, Walter Crane, Aubrex, Beardsly, Cecil Aldin spre a înşira numai pe câţiva dintre ei. Un afiş „besici de săpun" de Millais a ajuns chiar la glorie mondială. E adevărat că originalul nu fusese iscodit de la început ca mijloc de reclamă ; proprietarul unei mari fabrici de săpun îl văzu expus în Royal Academy, îl cumpără dela artist pentru o sumă foarte mare şi făcu nenumărate reproducţiuni pe cari le utiliză spre a face cunoscut săpunul său, condus de justa inspiraţiune că spectatorul sau prezumtivul cumpărător va identifica printr'un ciudat proces psihologic frumuseţea felului şi calitatea reclamei, — în cazul de faţă a unei opere artistice — cu bunătatea şi calitatea mărfii anunţate.

Intr'adevăr, fără calitatea de fineţe psihologică, fără spiritul lui Calistenn nu se poate realiza pe tărâmul reclamei un succes mai mare. Şi a face reclamă e scump. Dar nu tocmai aşa de scump ca a nu face reclamă. Mai scump dintre toate este însă a face reclamă proastă. O literatură care sporeşte cu repeziciune se osteneşte să dovedească sau să combată această înţelepciune în tratate ştiinţifice. Un profesor englez de pildă a afirmat că reclama este o ştiinţă cu ajutorul căreia reuşim să concentrăm atenţiunea omenească atâta vreme asupra unui punct, până când îi scoatem banii din buzunar. Un alt profesor însă, economistul Werner Sonbard s'a ocupat deja de ani de zile cu problema reclamei, combătând valoarea şi necesitatea ei pentru comerţ şi pentru economia schimbului de mărfuri. Marii negustori, ca pe vremuri Calistenn au răspuns cu un zâmbet. Au zâmbit răspicat şi în chip foarte evident: nu este ţară pe continentul european în care reclama să nu înflorească cu nebănuită bogăţie.

Unul din argumentele contrarii ale adversarilor profesorali ai reclamei este afirmaţiunea că reclama în mod firesc scumpeşte preţul mărfii, şi că prin urmare cheltuiala fiecărei reclame o suportă consumatorul sau, în caz contrar, va suporta consecinţele: o diminuare calitativă. Impotriva acestei afirmaţiuni vorbeşte însă faptul: în anul 1888 costa un codac 25 de dolari. 20 de ani mai târziu, după ce o reclamă în stil mare răspândise aparatul pe întregul pământ, costa un aparat neasemuit mai bun al aceleiaşi fabrici numai 10 dolari.

Totul depinde anume de felul cum se face şi pentru ce se face reclama. A lăuda o marfă inferioară, a cărei calitate nu îndeplineşte integral ceeace promite prin anunţ, înseamnează bani aruncaţi. Cu neadevăruri, cu exageraţiuni, cu adjective şi atribuite de bâlci înseamnează în sfârşit un războiu pierdut. Foarte mulţi producători nu ştiu încă legătura cauzală care trebue să existe neapărat între etica negustorului şi reclama sa.

* * *

In ţările civilizate reclama prin afişe a fost lăsată tot mai mult în grija pictorilor şi a artei grafice ; tot aşa reclama prin inserţii de ziare începe în cazuri izolate să se desvolte ca o activitate de meserie artistică a scriitorului. Această desvoltare merge numai pas cu pas cum dovedesc însă multele clişee greoae, stupide şi lipsite de gust şi numeroasele texte neinteresante şi imposibile din punct de vedere limbistic. In orice caz pe continentul nostru negustorul este încă strâmt la vederi şi miop. Nu-l lasă inima să impresioneze prin risipă de spaţiu, el nu ştie că o suprafaţă albă, conţinând numai câteva cuvinte leagă mai mult atenţiunea cititorului decât un anunţ compact, cuprinzând detalii cari de cele mai multe ori sunt de prisos, şi nu au perspectiva americanului care afirmă că mai bucuros îşi plasează banii în reclamă decât la bancă. Un om de afaceri american nu plăteşte cantitatea operei literare sau grafice, ci fireşte calitatea. O propoziţiune de cinci cuvinte e adeseori plătită în Anglia sau în America 100 de lire sterline. Depinde tocmai de ideie, de spirit, de ritm, de puterea de impresionare. O astfel de propoziţiune scurtă, uşor de reţinut se chiamă dincolo de ocean „Slogan". A lăuda o marfă în chip bombastic ar fi să recădem la bâlciul evului mediu, astăzi reclama trebuie să acţioneze prin simplicitatea logicei sau prin originalitate, humor, sau pregnanţă stilistică. Cu un singur rând care doar nu este decât un lănţişor subţire de litere, scriitorul ataşat pe lângă casa comercială trebue să ştie să captiveze 100.000 de muşterii.

* * *

Şi devine tot mai evident că în vremurile noastre democratizate şi demonarhizate negustorul independent va deveni patronul artelor. Unul din cele mai bune exemple, da, cel mai bun exemplu al unei reclame nobile oferă lumii întregi marele bazar Selfridge din Londra care arendează cu anul, ca un teren de exploatat, o jumătate de coloană din „Times". In această coloană apare zilnic un eseu, care nu se ocupă numai cu politica, cu principiile şi cu opiniile foarte demne de remarcat ale acestei impozante case comerciale ci şi cu toate chestiile vieţii şi ale interesului public. Autorul acestor eseuri se ascunde sub anonimat ca un articlier de editoriale, pe care de altfel îl egalează atât ca cultură cât şi ca meşteşug de a mânui limba. El şi-a ales totuşi un pseudonim care ne aminteşte de părintele reclamei: El se numeşte—Calistenn.

Calistenn este un maestru în economia politică, un excelent psiholog, un filozof. De ani de zile descrie zilnic în articolaşe scurte şi desăvârşite ca formă. „Războiul alexandrin" al unui negustor care desigur merită denumirea de „mare". (Dacă nu din alte motive, cel puţin pentru că îşi ţine şi el un Calistenn).

Calistenn scrie despre „Punţile progresului", despre „Sportul de iarnă", despre „Serviciul comercial", despre „Mărimi", despre „Arta progresului", despre „Paris", despre „Monotonie", despre „Inţelepciunea veseliei", despre „Valoarea unei aţe de împachetat" (ce drăguţ), despre „Farmecul unui pacheţel", despre „Scopul artei", despre „Furnică", despre „Tăria de voinţă", despre „Sărbătoare", despre „Alegerea unui hotel", despre „Sperietoarele de păsări şi alte anahronisme", despre „Săli de aşteptare din gări", despre „Adevăr şi minciună în viaţa comercială", despre „Un cowboy cântăreţ" — şi despre alte o mie şi una de subiecte — el scoate din rezervoriul inepuizabil al vieţii şi crează zi cu zi raporturi omeneşti între marea massă a cititorilor săi şi casa căreia şi-a dedicat serviciile, — raporturi cari după un calcul cinstit asigură în chip abil şi inteligent legături mai solide şi raporturilor comerciale.

* * *

Calistenn ca educator. Aceasta ar trebui să fie misiunea modernă, mai adâncă a reclamei. Educaţiunea omului de astăzi se face doar şi aşa pe neobservate în parte prin prolixitatea sugestivă a activităţii de achiziţionare comercială modernă; pentru că numai prin reclamă în sens mai larg massa devine om, atrăgându-se atenţiunea asupra celor mai recente, mari sau mici creaţiuni ale civilizaţiunei noastre. Primele începuturi de a mări terenul de propagandă, de a-l transpune din cel material în cel spiritual, există deja. In orice caz ca în toate complexele vieţii răul s'a folosit mai întâiu de mijlocul bun. Politica utilizează afişul de stradă pentru mincinoasele sale manifeste electorale şi spre a înjura pe adversari; războiul însuşi şi-a făcut destulă reclamă şi încă astăzi materialul omenesc pentru armată, marină şi aviaţie este recrutat în Anglia şi în America pe calea publicităţii şi a afişelor. Dar în acele ţări societăţile biblice se folosesc de mult de reclamă şi în timpurile mai noui le urmează bisericile. Anunţuri publică spitalele, instituţiunile de binefacere, ba chiar şcolile şi universităţile. Şi astfel se deschide viziunea de bulevarde noui, însă neumblate pentru noi. „Expediţii alexandrine" de pedagogie mondială: reclama ca armă în lupta împotriva alcoolului, împotriva crimei, împotriva războiului. Poate va veni ziua când societăţi anonime pentru răspândirea adevărului vor cheltui tot atâtea parale cât cheltuiesc astăzi fabricile de farduri; tot atât de mult pentru o propagandă de purificare a moravurilor ca pentru oferirea unui săpun; tot atâţia bani pentru instalarea de încălziri centrale pe seama inimilor omeneşti, ca pentru instalaţiunile de căldură şi lumină a locuinţelor omeneşti; tot atât pentru societăţile de asigurare a păcei ca pentru asigurările împotriva grindinei şi a focului.

Şi atunci va putea Calistenn, micul student din Olynth (anul 300 înainte de Cristos), să ceară pentru sine însuşi titlul pe care l'a conferit atât de des celorlalţi.

SIL-VARA

Femeile la Academie

Nu e vorba de Academia celor patruzeci, ci de Academia Goncourt.

Imediat ce a fost oficial recunoscută, Emile Faguet i-a consacrat un articol în Annales politiques et littéraires (18 Ianuarie 1903) prin care îi dădea multe sfaturi.

Printre altele Faguet spunea că ar fi bine să fie primiţi corespondenţi străini şi femei. Numai al doilea din aceste sfaturi a fost primit, mai târziu însă, şi astfel Iudith Gautier a fost prima femeie aleasă de Academie.

Finul Niculiţă

Da, multe s'au schimbat pe la noi, şi se mai schimbă, bădiţă Vasilie. Iacă, ai văzut şi dumneata; vei mai vedea şi altele. Dar din casa asta zadarnic mai aştepţi să ese cineva, să vezi o găină ori un purcel mişcând prin ogradă. E pustie. De-o jumătat' de an i-au pus lacăt. Cum? Te'nşeli dumneata? Nu te'nşeli, că mă tot mir eu de buna dumnitale ţinere de minte: E casa lui Maftei Ispas lăsată moştenire finului Niculiţă. Să vezi că-i o poveste întreagă şi o dovadă nouă de schimbările ce se fac pe la noi.

Dumneata şti că eu l-am botezat pe Niculiţă Ispas, eu cu nevastă-mea, fie-ertată. Maftei Ispas avea o moşioară bună şi, pe vremuri, voi să-şi poarte copilul la şcoală să-l aşeze în tagma domnească. Eu, ca om mai bătrân destul l-am sfătuit: Lasă-ţi copilul acasă măi Maftei. N'ai tu bani să-l porţi prin toate şcolile, că şcoala înghite averi. Moşioara o să-i ajungă, dacă va fi om harnic.

Dar el ţinea la domnie cum ţine ţiganul la ciocan şi nicovală: ca şi când din moşi strămoşi tot din viţă domnească s'ar fi tras. L-a trimis la oraş, dar nu l-a putut purta mai mult de doi ani la şcoală.

Eu credeam că finul se va întoarce ruşinat în sat, între băeţii de seama lui, cari îl vor arăta cu degetul şi se vor ţinea după el ca după urs. Dar băiatul intră fără frică şi fără umilire între tovarăşii lui de odinioară şi-i învăţă jocuri nouă, alergături şi forme, încât în toată ziua puneau vitele în loc oprit. Băeţii îl îndrăgiră iar el era grozav de mândru pe ştiinţa lui: se dădea de-a roata mai dihai decât puii de corturari pe marginile drumului, se acăţa de cracă cu picioarele şi se lăsa cu capul la vale. D'apoi poveşti cu jidovi, cu ţigani şi cu saşi câte nu aduse dela şcoală! Dăduse, pe semne de buni tovarăşi în oraş: de citit, am văzut, nu citea cu mult mai bine decât la plecare, de socotit nici aşa, dar se'ntoarse cu capul plin de drăcii.

După câţiva ani am ajuns să mă împac şi eu cu cei doi ani pierduţi de finul Niculiţă la şcoală: se făcuse un flăcăiaş voinic şi deştept, cu purtări bune, iar în biserică, lângă strană, se mai porni un glas de cântăreţ, care bătu în curând pe toate celelalte. Cânta finul Niculiţă cu glas dulce şi răsunător. Şcoala dela oraş îi lăsă în suflet şi un lucru bun: era cutezător, nu se sfia de oameni ca alţi flăcăiaşi de seama lui, cari nu cutezau, după ce eşiră din anii şcolii săteşti, nici să mai citească apostolul.

Finul meu era îndrăzneţ, şi-i spuneam adeseori lui Maftei:

— Să vezi că tot nu i-a fi zadarnică învăţătura lui şi cheltuiala ta! O să scoatem din el un diac, să i-se ducă vestea!

— Diac! — zicea cu un fel de desgust Maftei. — Şi ce a câştigat din licee? Nu-i tot om în rând cu noi?

Şi el făcea cu mâna un semn de desnădejde. Era amărât şi acum sufletul lui că nu-şi putuse face domn feciorul, şi cu supărarea asta în suflet a şi murit.

Hei, bădiţă Vasilie, noi şedem acum aici pe laviţă, în bătaia soarelui de primăvară, şi ne uităm în linişte peste sat. Şi vedem că stau la locul lor casele bătrâne, că prunii şi merii înfloresc ca şi altă dată, şi aceeaşi boare de primăvară ne aduce miros de verdeaţă şi de pământ jilav. Cine să se mai gândească la durerile cari au trecut prin inimile oamenilor în anii potopului! Şi n'a fost suflet neîncercat, n'a fost casă fără supărări! Nu se mai gândeşte nime la ele, şi totuşi dacă viaţa e schimbată, dacă mulţi oameni nu mai sunt cum au fost, amarele suferinţe de-atunci sunt de vină, ele au schimbat crugul vieţii şi al lumii.

Iată-l şi pe prietenul Maftei care a rămas nemângâiat că nu şi-a putut face băiatul domn: n'a mai trăit nici să-l vadă pe Niculiţă întors din bătae şi din robie. Cât ce n'a mai avut veşti dela el, i s'a stricat tot rostul vieţii. Cum nu avea pe nime să-i spună o vorbă de îmbărbătare, — dumneata şti bădiţă Vasilie c'a rămas de mult văduv — s'a dat beuturii cu sete şi cu desnădejde. Popa întărea sufletul mamelor şi a soţiilor cari îşi aveau oamenii în primejdia morţii, dar cine să se gândească la Maftei, bărbat în toată firea. Şi totuşi sufletul se întunecă, inima se înfrânge şi la un tată ca şi la o mamă. Numai acum am băgat de seamă cât de mult ţinea Maftei la finul Niculiţă, şi mă gândeam că nu din mândrie, ci din dragoste voise el să-i croiască băiatului o soartă mai omenească.

După o jumătate de an îi pierdu urma copilului. Zvonurile cari umblau, aduse din bătae, se băteau în capete: ba că-i mort, ba că-i prizonier, ba că-i rănit într'un spital. Maftei asculta şi junghiurile îl străpungeau. Nu le mai putea suferi şi începu să le amurtă în crâşmă. După un an, după doi, era încredinţat că Niculiţă murise, şi începu să bea cu desnădejde. Imputină din vite, vându câteva locuri din moşia părintească. Şi nu mai apucă întoarcerea finului.

Adevărat e că nime nu-l mai credea în viaţă, când iată-l într'o zi, după ce se potoli răzmeriţa, după ce se puse împărăţia românească,—iată-l, zic, că nimereşte acasă îmbrăcat în strae nemţeşti.

Din Rusia venise cu taberile voluntirilor în România, după ce se sfârşi războiul făcuse negoţ, ajunse **şpan**, logofăt cum spunea el, la moşia unui boer. Sosi cu părăluţe frumoase. După cum spunea, cartea nu-i stricase nici în războiu, nici în prinsoare: se putu îndeletnici tot cu treburi puţin primejdioase.

Şi acum, abea întors acasă, nu-l răbda locul: părea că nu-i destul de larg satul pentru el, iar moşia ce-i rămase dela bătrân nu o mai socoti vrednică să-l pună la coarnele plugului.

— „Nănaşule", îmi zise într'o zi, eu plec la învăţătură".

— La învăţătură acum? Cal bătrân?

— Nu se cade să stăm cu mâinile în sân. Uite, ţara are lipsă de oameni. Slujbaşii cei vechi se duc, şi ţara rămâne de batjocură. Mult, puţin, şi noi îi putem fi de folos.

— Dar bine, măi Niculiţă, i-am zis, crezi tu că pentru a le lua locul, e destul să şti ceti şi scrie? Iar la vrâsta ta, cum să mai înveţi? La carte trebue aluat proaspăt, pe care să-l poţi frământa după trebuinţă.

— Sunt şi slujbe cu mai puţină învăţătură, zise el supărat pe mine.

— Sunt, nu zic ba. Iată nu avem pârgar în sat.

El se supără şi mai tare.

— Dumneata nănaşule, vrei să-ţi baţi joc de mine. Dacă ai sta să judeci mai bine, ai vedea că nu ai de ce. Crezi că rămânând la plug m'aşi pricopsi? N'a rămas un cap de vită. locurile nu au mai fost lucrate în vremea din urmă. Ce pot eu face? Toţi banii cari i-am agonisit ar trebui să-i dau pe vite, şi poate nici nu mi-ar ajunge. Dar de ieau o slusbă, o să vezi dumneata mă ştiu eu învârti în lume. Şi spunându-ţi adevărul nici nu-mi mai place **economia.** De şase ani m'am desvăţat.

— Aşaaa..? Nu-ţi mai place? Bun! Fă-te domn, finule Niculiţă, dar să nu mă judeci mai târziu că nu ţi-am dat un sfat cuminte, ca un nănaş ce-ţi sunt. Şi sfatul meu e să rămâi la meşteşugul la care ai crescut. Dacă-i zici economie, fie şi aşa, rămâi la economie. La oraş, între domni, arde şi pârjoleşte scumpetea, tu nu vezi? Li se întind urechile. Ş'apoi oricât te-ai răsuci, tu nu poţi ajunge decât un mic slusbaş, sluga şi calul de bătae al tuturor. Poate vreai să te faci un poliţai? S'au mai dus vre-o câţi va dela noi şi trag pe dracul de coadă la oraş.

Finul Niculiţă nu mai vru să mă asculte, crezând că eu îmi bat joc de el. Şi-a dat moşia în arândă, şi dus a fost.

Ce şcoală va fi învăţat, şi unde, nu pot să-ţi spun, destul că după un an, având drum la oraş, pe cine întâlnesc? Pe finul Niculiţă! Să nu-l mai cunosc. Era **feşter,** în locul lui Şmit, neamţul acela roşcovan pe care-l ştii şi dumneata, bădiţă Vasilie.

— Nu-mi zice feşter, îmi zice bregadir, nănaşule, îmi spuse el, cam înţepat când îl văzui în ce slusbă a ajuns.

— Bun, fie şi bregadir, zic. Şi decând ai ajuns în pită?

— De două săptămâni!

— Şi neamţul unde-i?

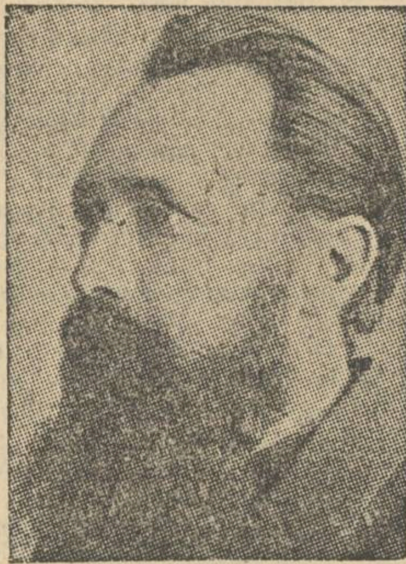
— L-au mutat pe la Bistriţa.

— Multă carte nu-i fi avut tu când să înveţi da de te vei sili să fi om cu cinste şi cu dreptate o să poţi trăi de azi pe mâine. Crezi tu că sasul a înotat în belşug? De câte ori venea pe la noi se plângea de sărăcie.

— Eu am început norocos nănaşule. Am luat câteva miişoare cu nevasta.

— Cum? Te-ai însurat?

El băgă de seamă că-s supărat şi voi să se desvinovăţească.

I. Agîrbiceanu

— Am făcut cununia la repezeală, nănaşule, şi n'am mai putut să te vestesc. Dar o să vin eu odată cu nevasta pe la dumneata. O să-i spun atunci: „Iacă, **românul** ăsta de omenie m'a botezat pe mine".

— Da' nu-i romăncă nevastă-ta?

— Acum toate sunt romănce; nu trăesc în ţara românească?

Mă uit la el crucit şi-i zic.

— Măi băiete, doar nu-ţi ve f luat o străină să ne faci satul de ocară?

— Ei, au trecut vremile acele, nănaşule. Azi străinii, ungurii şi saşii, se bucură dacă pot avea sprijin într'un român. Iată-l şi pe socrul meu, are o prăvălioară: câţi nu şi-au bătut joc de el până nu i-am ajuns ginere? Acum nime nu mai cutează.

— Dar bine Niculiţă, e creştină?

— Creştină nănaşule. Drept că-şi face cruce dela stânga la dreapta, dar tot creştină. Neamul lor se trage de prin ţara leului, dar nevastă-mea o rupe şi pe româneşte. O să înveţe într'un an ca oricare româncă.

Nu trecu mult după întâlnirea asta şi feşterul cel nou începu să vie călare prin satele din jur, să cerceteze pădurile şi pe pădurari. Ai noştri nu prea îl luară în seamă la început, îi spuneau pe nume: frate Niculiţă. Dar el nu voi să cunoască pe nimeni. Ii călca pe pădurari când nici nu gândeau, şi-i pedepsea de-i frigea pentru cele mai mici greşeli. Oamenii începură să-i spună: domnule bregadir, şi îi ţineau calul de frâu când sosia înaintea casei pădurarului, ca unui domn şi sloşbaş adevărat.

Vreme de-un an fu mereu pe drumuri. Cine mai pomenise atâta supraveghere? Neamţul venea mult odată pe lună, dar alte ori şi odată într'un an. Acum nu trecea săptămâna să nu se ivească pe calul sur slusbaşul cel tânăr, bregadirul. Nu numai pădurarii îi luaseră groaza, ci şi sătenii: globea de mama focului pe cei prinşi în pădurile domneşti. Nici ţiganii nu mai cutezau să meargă în păduri după uscături, decât în puterea nopţii.

Strajnică stăpânirea cea nouă, îmi ziceam eu. Ţine pază bună! Mă voi fi înşelat eu! Finul Niculiţă iată că poate fi, într'adevăr, un bun slusbaş.

Dar, după un an începu să vină tot mai rar pela păduri. Prin sat începură să umble zvonuri: la pădurarul din Vâlcele cică ar avea bregadirul la vărat doi viţei, la cel din Valea rea trei porci, în Curmătură la pădurarul Maftei doi junci. Şi pretutindenea o parte din fânul poenilor cică ar fi al lui.

Pe cât se înmulţeau zvcnurile, pe atât de răreau drumurile finului Niculiţă pela păduri.

Prin sate venea acum, de obicei în tovărăşia domnilor mari dela judeţ. Venia şi aducea pe oameni la adunări, unde vorbeau domnii cei mari. Să-l fi văzut cum era de prieten cu toţii. Il băteau pe umăr, şi în toată clipa îi ziceau: Domnule bregadir!

De câteva ori se puse în dujmănie grea cu satele. Se făceau alegeri, bădiţă Vasilie, şi cete întregi de domni veneau să se sfădească la noi în sat, batjocorindu-se unii pe alţii. Nu ştiu, pela dumneavoastră, cum va fi, dar aici la noi s'au făcut vr'o patru alegeri până acum.

Feşterul era mâna dreaptă a stăpânirii. Se punea în rând cu jandarmii şi aduceau pe oameni la adunări unde vorbeau domnii cei mari. Il puneau totdeauna să vorbească şi el. Şi Niculiţă învăţase să se ţină bine şi să răcnească din răsputeri! Câte nu spunea! După el tot binele nu se mai cobora din cer ci îl aducea stăpânirea pe pământ. Spunea că oamenii trebue să ţină cu stăpânirea, că aceea e românească şi ea le dă pământ şi pădure.

Creştinii, la început, zâmbiră; apoi se mâniеră pe el. Se dăduse cu domnii, şi ei cunoşteau prea bine preţul vânzării. După două alegeri nu-l mai ascultară şi începură să-şi dea votul împotriva stăpânirii.

Să fi văzut, bădiţă Vasilie, pedepse şi globiri pe capul oamenilor. Feşterul nu mai cuteza să înopteze într'un sat. Creştinii se hotărâră să-i facă apa.

După alegerile din urmă, mă duc cu treburi la oraş, şi, la cotitura unei uliţi mă izbesc de finul Niculiţă. Era întunecat şi îmbătrânit.

— Mi-aţi mâncat pita! îmi zise el cu răutate. Se uita în pământ cu ochii tulburi.

— Noi?

— Da. Voi şi toate satele din jur N'aţi ţinut cu stăpânirea şi acum eu trag scurta.

— Păi, aşa spune legea că oamenii sunt slobozi să voteze cu cine vor. Tu de ce te amesteci mereu în alegeri?

— Cum să nu mă amestec? Nu-s eu omul Ţării şi al stăpânirii?

— Dar bine, tu eşti de vină dacă nu aţi birut? Cât ştiu eu, tu ai alergat destul.

— Treaba mea a fost zadarnică. Dacă na'm biruit, eu trag scurta. Ticăloşii de români! O să ne mai întâlnim noi!

— Ce români?

— Din satul meu şi din satele din jur! Cât bine nu le-am făcut? Câte [illegible]turi în păduri nu le-am câştigat? Şi acum să-şi bată joc de mine!

— Dar bine, ce ţi s'a întâmplat? M'aş fi supărat pe el, căci îi cunoşteam acum, ca şi alţi săteni, toate cărările: nu era vânzare de lemne, nu era pedeapsă din care să nu câştige. Dar îl vedeam nenorocit şi-mi fu milă de el, aşa că-i vorbii cu dragoste de nănaş.

— M'au transferat în fundul Moldovei, asta mi s'a întâmplat! Din vina voastră.

— Ce-i aceea transferat?

— Mi-au luat slujba de-aici şi m'au mutat într'alt loc, tocmai unde şi-a înţărcat dracul copiii. Asta e!

— Şi, ai să te duci? Te vei supune?

— Dar nu-s eu om subt poruncă, om cu slusbă? Cum m'aş putea împotrivi?

Nu ştiam atunci, dar aflai mai târziu: finul Niculiţă, îndată ce nu mai putu fi de folos stăpânirii, trebui să-şi dea seama de nedreptăţile şi nelegiuirile făcute până acum: pădurarii îi aduseră viţeii, porcii şi oile acasă; mai trebui să plătească şi o sumă de bani la Stat, căci se vădi c'a înşelat la vinderea unor velniţe. Multe din păcatele lui erau cunoscute şi până acum, şi oamenii fierbeau; se făcură pâri împotriva lui, dar stăpânirea fu surdă, nu-i clinti nici un fir de păr din cap. Acum, pe semne, răsuflară deodată toate pârile, şi se porniră judecăţile.

— Să putea să te împotriveşti, i-am zis eu. Doar nu vei pleca cu casa în spate în celălalt colţ de ţară?

— Dar, bine, nănaşule, ce mă sfătueşti să fac?

— Să te mulţumeşti de slusbă, să vii acasă. Te-aşteaptă casa şi moşia. De-acolo nime nu te poate scoate, nici muta. Ce viaţă-i asta să pleci cu cortul în spate, ca ţiganii, de câte ori se va supăra stăpânirea pe tine? Până-i veacul nu mai prăseşti chiag. E o vorbă din bătrâni: două mutări ca şi când te-ar arde odată focul.

Drept să-ţi spun bădiţă Vasilie, îi vorbeam aşa pentru ca să-l desmânt dela slusba lui; nu pentru slusbă, ci pentru că-l vedeam pornit pe cărare rătăcită. Simţeam eu că el s'ar împotrivi la mutare, dacă nu s'ar fi simţit cu musca pe căciulă.

Cât i-am vorbit am văzut că ochii lui ard de gânduri multe pentru viitor, şi că nenorocirea de acum nu l-a înfrânt, ci l-a înfierbântat. Se uită la mine peste umăr, îşi bătu tureacul cizmei c'o trestioară, şi'mi zise, din vârful buzelor:

— Spune-le românilor, c'o să ne mai întâlnim! De câte ori nu m'am gândit eu de atunci bădiţă Vasile, că nu trebue să fi un străin de neam pentru a putea fi asupritorul deaproapelui. Iată-l pe finul Niculiţă! Din felul cum s'a uitat mai pe urmă la mine, am înţeles că de se va mai întoarce va face pârjol. Tot stau şi mă gândesc, ce l-a putut schimba aşa, căci la tinereţe, se făgăduia om de treabă. Şi, după capul meu, socotesc două pricini să fie: puţina învăţătură şi spurcata lăcomie după bani, amândouă eşite din războiul ăsta. Căci orice lucru numai cu temei e bun. Dacă învăţătura îţi ajunge numai să te facă să strănuţi, ca de-un praf ce te gâdilă pela nas, te pune la strechеat de dai în gropi, ca un dobitoc necuvântător. Şi vedem noi că nu numai bregadiru e aşa! N'avem şi fişpan român care nu ştie zice **dumneata**, nici celui mai bătrân din sat, şi care răgneşte la popa Visarion?

Nu-i învăţătură şi pace, bădiţă Vasilie, nu-i învăţătură destulă. La domnie trebuie carte nu glumă, dacă e să eşi om întreg. Dar după bătae s'au făcut domnii multe. Pui în loc de căciulă o şepcuţă, ieai nădragi ca saşii în loc de cioareci, şi iacă domnul e gata!

Ş'apoi setea, lăcomia asta după avere! Şi înainte de bătae era lacomă lumea, bădiţă Vasilie, căci se vede ghiavolul a sădit în om o sămânţă din firea porcului, dar nu s'a pomenit ca acum!

Bătaia i-a stricat pe oameni, că au văzut de-odată muritorii cât de scurtă şi nestatornică e viaţa, şi şi-au zis: haida-ţi să ne săturăm pân' mai avem vreme!

Negre vremuri şi cu grea vrăşmăşie între oameni, bădiţă Vasilie, cum e când stăpâneşte în lume cel din pietri.

I. AGARBICEANU

A apărut

„Lectura" No. 37

G. D. D'ANNUNZO
cel mai ilustru scriitor al Italiei

IN LIPSA LUI VALER

Scrierea completă — La chioşcari şi librari

Capitole de istorie culturală

Arhidiaconul Iosif şi Jidovul rătăcitorilor

Când, în 1857, arhidiaconul Iosif—împlătoşat cu toată ştiinţa vremii şi posedând toată ciulamaua de termeni vechi şi proaspăt-sosiţi — apăru cu cele 8 cărţi, în două tomuri, ale Jidovului rătăcitoriu, autorul acestui roman era bine preţuit în amândouă principatele, dar cu deosebire în Muntenia. Găsise aci Eugène Sue în anii cari au urmat revolutia, traducători destul de numeroşi. Ii numesc: S. C. Băjescu, poligraful George Baronzi, Dimitrie Teulescu, I. Petrescu, Nicolae D. Racovitza.

Chersoc corsarul ca şi Comandorul de Malta, Artur sau jurnalul unui necunoscut, precum şi Matilda sau memoriile unei femei june aveau cetitori şi lectrice, — acestea din urmă, mai ales, urmăritoare credincioase (aci se potriveşte cuvântul!) ale ediţiunilor Bibliotecii literare.

Era, la noi, atunci o epocă de simţitoare trecere dela o stare la alta, în nenumărate domenii. Pe tărâmul tiparului e drept că *slovele* precumpăneau *literele*. Totuş dacă în „capriciu" bunăoară puţinele vocale latineşti erau prea tare strânse între *cacu, pocoi, râtă, cervu* şi *ier*, în schimb în „amor" nu se mai zărea, decât doar la coadă, o singură chirilică. Convieţuiau în scris — în aştentarea unei lupte neprecurmate — fonetismul şi un început de etimologism (cu un deceniu şi mai bine înainte de întemeierea Societăţii academice române). Şi o imensă grijă didactică apăsa până şi pe traducătorii de „romanţuri".

Iosif Archidiaconul—în tălmăcirea Jidovului rătăcitor, apărută la librarul-editor George Ioanid — însoteşte cuvintele orânduirilor nouă, cu determinări în paranteză şi cu definiţii în note din josul paginei. Intâlnind cuvântul *provoc* el îl tâlcueşte, pe dată, prin „dau pricină" şi *presupunerea* prin „dare cu socoteală"; denunţării îi alătură *pâra*; lângă „spectaclul din crepuscul" instalează privelişte a din murgul serii; „carneficele" e campat în preajma *gâdelui* într'o noapte sinistră adică prevestitoare de nenorocire. Agiotagiului îi răspunde imediat *zarafiâcul*: „nevrâstnicia" slujeşte drept explicaţie a *minorităţii*: iar cuvântul „vecsel" are menirea de a face înţeleasă vorba cambie, ceea ce dovedeşte că termenul de schimb nemţesc (Wechsel) a precedat, la noi, pe cel italian (cambio).

Dar nu numai atât. Vocabularul arhidiaconului Iosif e plin de digresii şi chiar de divagaţiuni într'ale dogmei, într'ale moralei, în cele „ascetice sau pustniceşti", în fenominii psicologici adică „ai sufletului", în istorie şi legendă, în ştiintele speculative şi cele practice, şi în elocinţa sau „puterea de a vorbi cu dreapta judecată, curat şi lămurit".

Iată-l în domeniul filozofic. Intâmpinase în Eugène Sue următoarea frază: *Quoique naturellement brusque et rendu plus maussade encore par l'interruption de son sommeil, le bourgmestre ne manquait ni de bon sens ni de sensibilité.* Arhidiaconul o traduce astfel: „Deşi, fireşte, aspru şi devenit încă mai posomorât prin întreruperea somnului său, burgmaestrul nu era lipsit nici de bunul înţeles, nici de simţibilitate". Şi o întovărăşeşte de următoarea notă, care, dacă nu va constitui tocmai o definiţie, va fi însă un comentar de scoliast, ori, mai pe scurt, o *scolie:*

„*Simţibilitatea* se deosibeşte de *bunul înţeles* (sau *bunul simţ*) în aceasta că cea dintâi se rapoartă mai mult la inimă, cel d'al doilea la raţiune, la înţelegere, la minte".

Opera de identificare a termenului precis, de găsire a expresiilor sinonimice, merge — la arhidiaconul Iosif — mână 'n mână cu demonstraţia: demonstraţie prin genul suprem sau prin cel apropiat, prin specia apropiată ori prin diferenţa specifică. El amănunţeşte. De o pildă: „tablou de o culoare silită=la care nu se poate uita cineva fără să nu simţă o îndărătnicie, o emoţiune de displăcere".

Şi iată cum lămureşte *penumbra:* „aproape-umbră; umbră care nu e nici de tot întunecită, nici de tot luminată".

El deduce, justifică, grupează, dă natura cuvintelor; semnificaţia acestora o supune unei uşoare şi voluptoase cazne şi (o! profanaţiune laică a intenţiilor unui eclesiast!) el silueşte uneori această semnificaţiune.

La propoziţia: „am pierdut dreptul de a râde de credulitatea altuia", face o adnotaţie: „*credulitate,* credinţă uşoară, slabă, fără cercetare", când Credinţa în general e tocmai rezultatul unei voinţe de a *nu* cerceta.

Cum nu vrea să întreprindă nimic provizoriu („vremelniceşte") şi doreşte ca nici un termen să nu fie *vagabund* („care umblă fără căpătâi, căruia nu i se ştie nici un drum"), cum e neînduplecat în ce priveşte o anume *graţie* („hatârul") şi n'ar suferi ca limba românească să fie periclitată („pusă în primejdie"), arhidiaconul se amestecă pretutindenea. Se amestecă în dreapta rostire a cuvintelor. Cu privire la o fetişcană de 16 ani, el scrie: „ŞEASESPREZECE ani". Şi face următoarea observaţie: „*Şaisprezece* e un abuz viţios al pronunţei".

Şi iată acum un fragment de frază, cu nota-binele său:

„Acest venerabil animal nu cugetase un moment să se depărteze,; însă, ca veteran cu o prevedere îndeplinită, el căutase „vremelniceşte să se folosească de puţinele momente, păscând pe „pământul străin o bună porţie de earbă verde şi tânără cu toate „privirile ceva cam *geloase!*".

Vorba *pisma* şi *pismaş*, pe cât nu e de rumânească, pe atât e de neplăcută. De aceea o vom suplini prin gelosie şi gelos. Să ne ferim însă de a o face *jaluz* căci atunci e franţezeşte.

Câteva propuneri de substituire a formelor unor cuvinte ni-ar părea astăzi întrucâtva hazlii, dacă n'ar fi să ne gândim la atâtea figuri de venerabili autori ai unor sisteme reformatoare a limbii (Arune Pumnul, Timoteiu Cipariu, Ion Eliade Rădulescu). El cere să se scrie: o *miliune* şi nu un *milion*. Cere să se spue: *eco* (nu ecou), şi *ecori* (nu ecouri). Şi traduce: *tatouer* prin *a tatova*, In această privinţă seamănă cu unele predelence cari spun: *ovurile* cloştii, în loc de: *ouăle*.

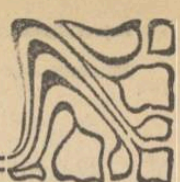
Are, în schimb, cuvinte pe cari îndrăzneţii experimentatori ai mlădierii graiului de acum ar putea să şi le însuşească (aşa se nasc, doară, *novatorii:* prin integrare şi restituire!). Arhidiaconul întrebuinţează, de exemplu, în loc de „în trei muchi", univocabula: *trimuchiat*.

BARBU LĂZĂREANU

LITERATURA STRAINA

Osânditul

(W. C. MORROW)

I

După ce administratorii temniţei adunaţi în comitet chiar în localul închisorii, isprăviră de rezolvat reclamaţiile şi petiţiile unui oarecare număr de osândiţi, directorul declară că au fost ascultaţi toţi cei care ceruseră această favoare. Atunci aerul de stânjenire şi de nelinişte care domnise tot timpul şedinţei, spori încă.

Presedintele, un bărbat nervos, energic, hotărît, îşi aruncă ochii pe o bucată de hârtie pe care o ţinea în mână şi zise directorului:

— Trimeteţi un gardian să caute pe osânditul cu numărul 14208.

Directorul tresări şi păli uşor. Apoi, încurcat, îngână:

— Dar numărul 14208 nu şi-a arătat dorinţa de a se înfăţişa înaintea dumneavoastră.

— Cu toate astea, veţi trimete să'l caute imediat, răspunse preşedintele.

Directorul se înclină, strâmtorat, şi chemă un gardian ca să aducă pe osândit. Apoi, întorcându-se către preşedinte, zise .

— Nu ştiu în ce scop aduceţi pe omul acesta şi, fireşte, n'am nici o obiecţie de făcut; totuşi, înainte de a fi el aici, doresc să formulez o declaraţie în privinţa lui.

— Când vă vom cere o declaraţie, ne veţi da-o, întâmpină cu răceală, preşedintele.

Directorul se lăsă în fotoliul său.

Era un om înalt, cu trăsăturile fine, un om bine crescut şi inteligent, cu fizionomia plăcută. Rece, curagios şi stăpân pe sine de obiceiu, în momentul acesta nu-şi putea învinge un fel de emoţie care semăna mult a frică.

In sală apăsa o tăcere grea, pe care numai stenograful oficial o tulbura ascuţindu-şi creioanele.

Razele soarelui în apus se strecurară între stor şi pervazul ferestrei şi dunga lor îngustă şi verticală lumină scaunul destinat osânditului. Privirile neliniştite ale directorului căzură în cele din urmă pe această dungă de lumină şi se opriră acolo.

Fără să aibă aerul că se adresează personal cuiva, preşedintele observă :

— Sunt mijloace de a afla ceeace se petrece într'o închisoare, fără ajutorul directorului, nici al osânditului....

In clipa aceea apăru gardianul, urmat de osândit.

Acesta mergea cu greutate, ţinând de capătul unei frânghii ghiuleaua prinsă de glesnele lui cu un lanţ. In vrâstă cam de vre-o patruzeci şi cinci de ani, părea a fi de o putere fizică puţin obişnuită; pielea lui pământie se întindea pe oase puternice. Era de o paloare hidoasă, pe care n'o putea explica numai boala. Nu se pregătise să apară în faţa comisiunii: degetele goale ale picioarelor ieşeau din încălţămintea găurită; îmbrăcămintea lui de ocnaş nu era decât o grămadă de zdrenţe murdare; barba şi părul cărunt nu fuseseră tăiate de mai multe săptămâni şi figura lui nu mai avea aproape nimic omenesc. Dar i se putea desluşi pe faţă un amestec ciudat de cruzime stăpânită şi de voinţă neînduplecată. Ochii lui, flămânzi şi lacomi, străluceau; fruntea-i era masivă, capul bine proporţionat, bărbia pătrată şi puternică; nasul lung şi subţire mărturisea o rasă de stăpânitori; obrazul brăzdat şi părul cărunt îl îmbătrâneau fără vreme.

* * *

După ce se târî cu greu în sală, privi împrejurul lui cu ochii aprinşi ca un un urs doborât de câni. Privirea lui trecu atât de repede şi de pustie dela o figură la alta, încât n'avusese încă vreme să-şi facă o idee despre persoanele de faţă când ochii lui întâlniră figura directorului şi îndată scânteiară. Işi întinse gâtul; buzele i-se deschiseră, se învineţiră, încreţiturile i-se adânciră în jurul ochilor şi în jurul gurii; trupul i se încordă; răsuflarea i se opri. Şi rămase în această atitudine, cu atât mai sinistră cu cât era inconştientă. Glasul tăios al preşedintelui porunci:

— Stăi jos.

Osânditul tresări ca şi cum l-ar fi lovit cineva şi se uită la preşedinte. Răsuflă cu un şuer aspru, şi o expresie de durere cumplită îi trecu pe faţă. Lăsă să-i cadă ghiuleaua care răsună pe podele şi degetele-i lungi şi osoase, încleştate, strânseră la piept zdrenţele cămăşii vărgate.

Toate acestea ţinură doar o clipă; apoi istovit, omul se lăsă pe scaun unde rămase moale, frânt şi nepăsător.

Preşedintele se întoarse către gardian :

— De ce aţi pus în lanţuri pe omul acesta, când e în aşa hal de slăbiciune şi când nici unul dintre ceilalţi nu-i în lanţuri ? întrebă el.

— Dar domnule, îngână gardianul, cunoaşteţi de sigur pe omul ăsta; e foarte primejdios şi încăpăţânat...

— Ştim toate astea. Scoate-i lanţurile.

Gardianul se supuse.

Preşedintele se întoarse către osândit şi-i zise blând:

— Ştii cine suntem noi ? Suntem administratorii închisorilor. Am auzit vorbindu-se de cazul d-tale, şi dorim să ne spui tot adevărul.

Creerul osânditului lucra încet. Trecură câteva clipe până să înţeleagă. Atunci, foarte rar, el rosti :

— Dumneavoastră vreţi, cred, să vă fac o reclamaţie..

— Da, dacă ai vreuna de făcut.

Osânditul îşi adună toată puterea. Se îndreptă şi privi pe preşedinte cu o ciudată stăruinţă, apoi, sigur şi limpede, răspunse :

— N'am de făcut nici o reclamaţie.

Cei doi bărbaţi, faţă în faţă, se măsurau în tăcere şi, ca o punte de înţelegere omenească se lega între ei.

Preşedintele se ridică, făcu înconjurul mesei care-i despărţea, se apropie de osândit, puse o mână pe umărul lui uscat şi, cu un accent de dragoste în glas, zise:

— Ştiu că eşti răbdător şi că nu te plângi niciodată, altfel, demult am fi auzit vorbindu-se de dumneata. Când îţi cer să faci o reclamaţie, nu'ţi cer decât să mă ajuţi să înlătur o nedreptate, dacă într'adevăr a fost o nedreptate. O mie cinci sute de fiinţe omeneşti sunt în închisoarea asta, sub controlul absolut a unui singur om. Dacă unul din ei sufere o nedreptate serioasă, pot s'o sufere şi ceilalţi. Iţi cer pur şi simplu, în numele umanităţii, să ne ajuţi să facem dreptate în această închisoare. Vorbeşte ca de la om la om şi nu te teme de nimic.

Osânditul se simţi mişcat şi atins. Ridicându-şi cu îndrăzneală ochii către preşedinte, rosti cu putere:

— Nu mă tem de nimic pe lumea asta.

Apoi îşi plecă fruntea şi, ridicând-o îndată, adăogă:

— O să vă spun tot.

Işi schimbă poziţia, dunga verticală a soarelui trecu pe faţă şi pe pieptul lui, aşa fel în cât părea tăiat în două. Avea aerul că'şi desfată ochii cu jocul acesta de lumină. Pe urmă vorbi rar, cu o voce ciudat de monotonă:

— Am fost osândit la douăzeci de ani de închisoare pentrucă am ucis un om. Nu eram un criminal: l-am ucis fără să mă gândesc, pentrucă mă furase şi'mi făcuse rău. Sunt aici de treisprezece ani. La început am suferit: mă irita faptul că sunt ocnaş. Dar am trecut peste asta, pentru că directorul mă înţelegea şi se arăta, bun; el a făcut din mine unul din oamenii cei mai de treabă din închisoare. N'o spun asta ca să vă fac să credeţi că mă plâng de actualul director, sau că el nu m'a tratat bine. Eu nu fac o reclamaţie. Nu cer nici o favoare şi nu mă tem de nimeni.

— Foarte bine. Urmează.

— După ce directorul a făcut din mine un om de treabă, m'am pus cu statornicie pe muncă, domnule. Imi făcea bine munca. Nu m'am abătut niciodată dela nici o regulă. Pe urmă a fost votată legea care acordă osândiţilor atestate de bună purtare. Eram condamnat la douăzeci de ani, dar mă purtam atât de bine, încât atestatele mele se înmulţeau şi, după zece ani, începeam să mă gândesc la liberare. Nu mai aveam decât trei ani şi, domnule, făceam tot chipul ca aceşti trei ani să fie buni. Ştiam că la cea mai mică abatere mi-aşi pierde atestatele şi ar trebui să fac încă aproape zece ani. Ştiam asta, domnule, şi n'o uitam nici odată. Vroiam să fiu iarăş liber, şi să mă duc incotrova, şi să reîncep lupta.— ca să fiu încă odată pe lumea asta un om între oameni....

— Stim tot ce-ţi conţine dosarul. Urmează.

— Ei bine, iată cum s'a întâmplat. Ştiţi că s'au întreprins lucrări mari în cariere şi la rampe; era nevoe de oamenii cei mai zdraveni din închisoare. Şi nu erau mulţi : nu sunt niciodată mulţi oameni voinici în închisori... Am fost unul din cei hotărâţi pentru aceste lucrări anevoioase, şi mi-am împlinit conştiincios datoria. Ni se plătea munca suplimentară în natură: lumânări, tutun, haine; îmi plăcea munca suplimentară; o făceam şi pentru alţii. In toate Sâmbetele eram duşi în rânduri la gardianul-şef, ca să primim ceeace ni se cuvenea.

„Intr'o Sâmbătă mă aşezasem în rând cu ceilalţi; înaintea mea era un şirag lung. Uitam să vă spun că, după ce primeam ceeace ceream, ne duceam să alcătuim alte rânduri, la câtiva paşi de acolo, ca să fim aduşi din nou în celulă. Când mi-a venit rândul, m'am apropiat de gardianul-şef. I-am cerut preţul suplimentului meu în tutun. El m'a privit cu ochi pătrunzători şi mi-a zis: „Cum te-ai întors aici ?" I-am spus că era rândul meu şi că veneam să cer ceeace mi se cuvine. El s'a uitat în registru şi mi-a zis: „Ai luat ce ţi se cuvenea; ţi-am dat tutunul". Şi mi-a poruncit să intru în rândul oamenilor care şi-au primit plata. I-am spus că n'am primit tutun şi că n'am fost încă strigat. Mi-a răspuns: „Nu'ţi strica dosarul încercând să furi puţin tutun; pleacă...." Asta m'a rănit adânc, domnule. Nu fusesem chemat; nu'mi primisem suplimentul; nu furasem niciodată şi nimeni pe lume n'avea dreptul să mă facă hoţ. I-am spus fără înconjur: „Nu plec până ce nu-mi iau dreptul meu, şi nu sunt hoţ; nimeni nu poate să-mi zică astfel şi nimeni n'are dreptul să-mi fure ce mi se cuvine".

„Gardianul-şef s'a făcut alb la faţă şi a zis : „Pleacă odată". Am răspuns : Nu plec până ce nu mi se plăteşte"

„Atunci el a ridicat mâna: era un semnal. Cele două santinele aşezate la spatele lui au îndreptat armele asupra mea; şi santinela de pe zidul dinspre apus, şi cea de pe zidul dinspre răsărit, şi cea dela ghereta arsenalului, şi-au îndreptat armele spre mine....

„Gardianul-şef s'a întors către unul din inferiorii lui şi i-a poruncit să cheme pe director. Directorul a venit ; gardianul i-a spus că încercasem pe nedrept să iau suplimentul de două ori şi că fusesem obraznic şi nesupus, împotrivindu-mă să mă întorc în rânduri. Directorul mi-a zis : „Destul; pleacă". N'am vrut. Am declarat că nu căutam de loc să iau de două ori, că nu mi-am primit suplimentul şi că mai bine stau acolo până la moarte, decât să mă las furat. El a întrebat pe şef dacă nu era vre-o greşală; acesta s'a uitat în registru şi a răspuns că nu era greşală. Pretindea că-şi aduce aminte că m'a văzut când îmi luam tutunul şi intram în rânduri, dar că nu m'a văzut întorcându-mă la locul de mai înainte. Directorul n'a mai întrebat şi pe ceilalţi, ci mi-a poruncit doar să trec la loc. I-am spus că mai bine mor , că vreau ceeace mi se cuvine şi nimic mai mult şi i-am cerut să întrebe pe ceilalţi.

„El a repetat: „Destul". A trimis pe camarazii mei în celulă şi m'a lăsat înfipt acolo. Pe urmă a poruncit la doi gardieni să mă ducă şi pe mine. S'au apropiat să mă apuce, dar m'am scuturat de ei ca de nişte copii. Au venit şi alţii, şi unul mi-a dat o lovitură de ciomag în cap: am căzut. Şi atunci, domnule, — aici glasul osânditului se prefăcu în şoaptă, — atunci el le-a spus să mă ducă în carceră...

* * *

Sclipirea de oţel care strălucea neîntrerupt în ochii osânditului, se stinse; îşi lăsă capul în jos şi privirea i-se înfipse cu desnădejde în podele.

— Urmează, zise preşedintele.

— M'au dus în carceră, domnule. Aţi văzut dumneavoastră carcera ?

— Poate. Dar poţi să ne vorbeşti despre ea.

Sclipirea rece şi stăruitoare se aprinse din nou în ochii osânditului când îi ridică asupra preşedintelui.

— Carcera în care m'au pus avea cam vre o cinci picioare pe opt. Pereţii şi tavanul erau de fier, podeaua de granit. Singura lumină pătrundea printr'o crăpătură a uşii. Carcera era goală; mi s'a dat o învelitoare şi, la fiecare douăzeci şi patru de ceasuri, în timpul nopţii, ca să nu mă ajungă lumina zilei, mi se aducea apă şi pâne goală.

„In sara a doua—într'o Duminecă—directorul întovărăşi pe gardian şi mă întrebă ce mai fac. I-am răspuns că bine. El mi-a zis: „Vrei să te porţi bine şi să te întorci mâne la lucru ?" Am răspuns: „Nu, domnule; n'am să mă întorc la lucru până nu mi s'o da ceeace mi se cuvine". El a ridicat din umeri: „Foarte bine, a zis, poate că ai să'ţi schimbi gândul după ce vei sta o săptămână aici".

„M'au ţinut acolo o săptămână.

„In sara Duminicii următoare, directorul a venit iar şi mi-a spus: „Eşti dispus să ieşi mâne la lucru ?" Şi eu am răspuns: „Nu, nu ies înainte de a mi se da ceeace mi se cuvine". El m'a insultat. I-am spus că e datoria oricărui om să-şi ceară dreptul lui, şi că acela care s'ar lăsa tratat ca un câne, nu e un om.

Preşedintele îl întrerupse.

— Nu te-ai gândit, întrebă el, că funcţionarii aceştia nu s'ar fi putut coborî ca să te fure, că era vre-o greşală şi că, în orice caz, aveai de ales între două rele: pe deoparte să pierzi un pachet de tutun, pe de alta să pierzi şapte ani de libertate ?

— Dar eram furios şi jignit, domnule, findcă m'au făcut hoţ şi m'au aruncat într'o cuşcă ca pe un animal.... Imi apăram dreptul meu, şi dreptul meu era demnitatea mea de om. Şi demnitatea e singurul lucru pe care un om îl poate duce în mormânt neatins, — fie că-i osândit ori liber, slab ori puternic, bogat ori sărac...

— Ei şi după împotrivirea dumitale, de a te întoarce la muncă, ce-a făcut directorul ?

Osânditul, cu toate că o grozavă tulburare clocotea în el, se ridică —încet, calm şi cu oarecare sforţare. Işi puse piciorul drept pe scaun, îşi sprijini cotul drept pe genunchiu. Arătătorul mânei drepte, pe care'l mişca uşor pentru a da mai multă tărie povestirii, tulbura singur nemişcarea rigidă a întregii lui făpturi.

Fără să-şi schimbe glasul, cu monotonie, urmă:

— Când i-am făcut această declaraţie, domnule, mi-a spus că are să mă pue la scară şi că are să vadă el dacă nu'mi schimb gândurile.... Da, domnule, mi-a spus că are să mă pue la scară....

Câtă-va vreme osânditul tăcu.

— Să mă pue la scară,—urmă el în sfârşit,—pe mine, care sunt o fiinţă omenească, cu carne pe oase şi cu o inimă de om în trup! Celalt director nu încercase să-mi sfarme caracterul pe scară. Totuşi el izbutise să mi-l înmoaie; mi-l înmuiase până'n adâncul fiinţei mele, dar cu vorbă bună, fără carceră şi fără scară... Nu l-am crezut, pe director când mi-a spus că are să mă pue la scară şi nu-mi puteam închipui că o fiinţă omenească ar putea avea inima să se poarte aşa. Dacă aş fi crezut, l-aş fi sugrumat pe loc şi m'aşi fi lăsat apoi să-mi găurească trupul cu gloanţe. Nu, domnule; nu puteam să cred....

„Mi-a zis să ies. L-am urmat, escortat de gardieni. M'a condus la scară. N'o văzusem încă niciodată. Era o scară grea de lemn, răzimată de părete, cu piciorul înţepenit în pământ şi cu vârful sprijinit în zid. Pe pământ era un biciu....

Osânditul tăcu iar câteva clipe.

— Directorul îmi zise să-mi lepăd hainele, şi m'am desbrăcat... Şi tot nu puteam să-mi închipui c'are să mă bată. Credeam că vrea numai să mă înspăimânte.

„Mi-a zis să mă întorc cu faţa la scară. Am ascultat şi am ridicat braţele la înălţimea legăturilor. Mi-au legat braţele, şi au strâns aşa de tare, încât m'au ridicat de jos. Mi-au legat şi picioarele şi directorul a apucat biciul în mână. „Am să-ţi mai dau încă un prilej, a zis el. Vrei să te întorci mâne la muncă?" I-am răspuns: „Nu, n'am să muncesc până ce nu'mi daţi ce mi se cuvine ".

— „Foarte bine, a zis el, o să ai numaidecât ceea ce ţi se cuvine". Şi atunci a făcut un pas îndărăt şi a ridicat biciul. Am întors capul şi m'am uitat la el, am citit în ochii lui hotărârea de a lovi.. Şi când am văzut asta, am simţit că ceva înăuntrul meu e gata să se sfarme în bucăţi.

Osânditul se opri în această clipă a povestirii, ca să-şi adune puterile; dar nu-şi schimbă de loc poziţia; mişcarea uşoară a arătătorului stăruia; ochii îi sticleau, nemişcaţi; nimic nu tulbura motonia domoală a vorbelor lui.

Am fost mişcat, adesecori, de cei mai mari actori când se lăsau în voia durerii, în situaţii tragice; dar cât de sărace şi de pretenţioase îmi păreau acum spectacolele acele, pe lângă acel pe care-l aveam în faţa ocilor.

Creionul stenografului se oprise pe hârtie.

— Şi atunci biciul mi-a atins spatele... Ceva din lăuntrul meu s'a desnodat năpraznic şi, făcându-şi drum deodată, s'a împrăştiat în toată fiinţa mea ca oţelul topit. Şi atunci am spus directorului aşa : „Dumneata m'ai lovit cu biciul, cu sânge rece. M'ai legat de mâni şi de picioare ca să mă baţi ca pe un câne. Ei bine, bate-mă cât ai gust. Eşti un laş. Eşti mai mârşav, mai josnic şi mai laş decât cel mai josnic şi mai laş dintre câinii care chelălăesc când îi loveşte stăpânul cu piciorul. Te-ai născut laş. Laşii mint, şi fură şi dumneata nu eşti mai mult decât un mincinos şi un hoţ. Un câne şi nu te-ar vrea de prieten. Biciueşte-mă mult şi bine, laş ce eşti. Biciueşte-mă, îţi zic! Să vezi cu cât se simte mai bun un laş când leagă un om şi'l bate ca pe un câne. Biciueşte-mă până la cea din urmă suflare ; căci dacă mă laşi în viaţă, am să te ucid". Faţa lui s'a îngălbenit. M'a întrebat dacă gândeam în adevăr ceeace spuneam. „Da, de bună samă, în faţa lui Dumnezeu, da !"

Atunci el a apucat biciul cu amândouă mâinile şi a izbit..

— Asta s'a petrecut cu doi ani în urmă, zise preşedintele. Acum nu l-ai mai ucide, nu-i aşa ?

— Ba da. L-aş ucide, dacă aş găsi prilejul; şi simt în mine că prilejul o să vie.

— Bine; urmează...

— M'a bătut înainte... Mă lovea din toate puterile, cu amândouă mâinile. Imi simţeam pielea desprinsă încreţindu-se pe spate, şi când capul, prea greu, mi-a căzut, am văzut sângele curgând şiroaie pe picioarele mele şi făcând o baltă pe pământ. Şi în mine mereu se zbătea ceva şi se răsucea, şi asta mai cu seamă îmi făcea rău. Număram loviturile; la a douăzeci şi opta, sbaterea din mine s'a făcut aşa de puternică, încât m'a înăbuşit şi m'a orbit... M'am trezit în carceră; doctorul îmi acoperise spatele cu un plasture şi, îngenunchiat lângă mine, îmi pipăia pulsul.

Osânditul sfârşise. Aruncă în jurul lui o privire nehotărâtă, ca şi cum ar fi vrut să plece.

— Şi ai stat mereu în carceră, de-atunci ?

— Da, domnule; dar asta mi-e tot una.

— Câtă vreme ?

— Douăzeci şi trei de luni.

— Cu pâne goală şi cu apă ?

— Da, dar nici nu'mi trebuia mai mult.

— Nu te-ai socotit că atâta vreme cât vei păstra hotărârea de a omori pe director, vei fi ţinut în carceră ? Dumneata nu mai poţi trăi mult timp acolo, şi, dacă mori, n'ai să mai găseşti nici odată prilejul pe care'l doreşti. Dacă declari că n'ai să ucizi pe director, el ar putea să te trimită iar în sală, la un loc cu ceilalţi.

— Dar asta ar însemna să mint, domnule; aş avea prilejul să'l ucid, dacă m'aş întoarce în sală. Dar mai bine să mor în carceră decât să fiu mincinos şi prefăcut. Dacă mă trimeteţi în sală, îl ucid. Dar am să-l ucid şi fără asta. Am să-l ucid, domnule... şi el ştie bine.

Pe faţă, cu premeditare, fără milă, în trupul ruinat al acestui om, acolo, la doi paşi de noi, se înălţa omorul,— nu fanfaron, ci simplu şi neînduplecat ca moartea.

— Afară de starea asta de slăbiciune, sănătatea dumitale e bună ? întrebă preşedintele.

— O, e destul de bună, răspunse obosit osânditul. Sbuciumul din adânc mă mai apucă uneori, dar când mă trezesc după asta, mi-e bine.

Doctorul închisorii îşi puse urechea la pieptul osânditului, apoi spuse încet câteva cuvinte preşedintelui.

— Imi închipuiam eu, zise acesta. Acum, duceţi pe omul acesta la spital. Să-l puneţi într'un pat unde să-l bată soarele şi să i se dea hrană bună.

Osânditul, fără să ia în seamă nimic, ieşi târându-şi paşii, urmat de un gardian şi de doctor.

II

Directorul închisorii stătea în biroul său, singur cu numărul 14208.

Faptul că a fost adus faţă 'n faţă, şi singur, cu omul pe care era hotărât să'l omoare, uimea adânc pe osândit. Era fără lanţuri. Uşa era încuiată cu cheea, şi cheea era pe masă între ei amândoi. Cele trei săptămâni petrecute în spital îi folosiseră, dar avea pe faţă aceeaş paloare de mort.

— Actul administratorilor, de acum trei săptămâni, rosti directorul, a făcut necesară demisia mea. Am aşteptat numirea urmaşului meu, care acum şi-a luat postul în primire. Părăsesc astăzi închisoarea. Dar pentru moment, să-ţi spun ceva care o să te intereseze. Acum câteva zile, un condamnat, care după ce şi-a isprăvit pedeapsa, părăsise închisoarea anul trecut, citind ceeace au scris de curând ziarele despre dumneata, mi-a scris. Imi mărturiseşte că el ceruse tutunul dumitale gardianului-şef, sub numărul dumitale. Il chiamă Salter şi'ţi samănă mult. El îşi primise plata lui şi, când a venit s'o ceară pe a dumitale, gardianul-şef luându-l drept d-ta i-a dat-o. Gardianul-şef n'avea nici cea mai mică intenţie să te fure....

Osânditul respiră cu greu şi se aplecă lacom.

— Până la primirea acestei scrisori, reluă directorul, m'am arătat ostil curentului care se formase în favoarea graţierii dumitale; dar, îndată ce mi-a sosit această scrisoare, am cerut la rândul meu graţierea,—şi ţi s'a acordat. Mai mult, dumneata ai o boală gravă de inimă. Deci, deaci înainte eşti liber.

Privirea osânditului se pironi asupră-i. Se îndreptă fără să rostească o vorbă. Prin ochii lui trecu o expresie ciudată şi dinţii albi sclipiră ameninţători între buzele desfăcute. Totuşi o oarecare blândeţă tristă îi îndulcea asprimea trăsăturilor.

— Omnibusul pleacă la gară peste patru ceasuri, urmă directorul.. Ai rostit oarecari ameninţări împotriva vieţii mele....

Directorul se opri, apoi, cu o voce pe care emoţia o făcea să tremure uşor, urmă:

— Intenţiile dumitale în această privinţă—nu vreau să mă ocup acum de ele—nu mă vor împiedica întru nimic să mă achit de ceeace socot, dela om la om, ca o datorie faţă de dumneata. Te-am tratat cu o asprime a cărei enormitate abia acum o pricep. Credeam că am dreptate. Greşela mea fatală a fost că nu ţi-am înţeles firea. De la început am interpretat rău purtarea dumitale, şi, în felul acesta, mi-am încărcat conştiinţa cu o povară care'mi va otrăvi restul zilelor. Aş face tot ce e în puterea mea, dacă n'ar fi prea târziu, ca să îndrept răul pe care ţi l-am făcut. Dacă înainte de a te pune în carceră, aş fi putut să înţeleg greşala şi să-i prevăd urmările, mai bucuros mi-aş fi dat viaţa decât să ridic mâna asupra dumitale. Amândouă existenţele noastre sunt pierdute, dar suferinţa dumitale e în trecut, a mea e în prezent şi nu va înceta decât odată cu viaţa. Căci viaţa mea e un blestem şi prefer să n'o păstrez.

Rostind aceste vorbe, directorul, foarte palid dar cu hotărâre, scoase dintr'un saltar un revolver încărcat şi aşezându-l în faţa osânditului, zise cu linişte :

— Iată prilejul găsit, nimeni nu te poate împiedica.

Osânditul respiră lung; apoi se depărtă de armă ca de o viperă.

— Nu încă... nu încă ! şopti el îngrozit.

Cei doi bărbaţi stăteau faţă în faţă, fără ca un muşchiu să li se clintească în figură.

— Te temi să mă omori ? întrebă directorul.

Un fulger iute trecu prin ochii osânditului.

— Nu! gâfâi el, —ştii bine că nu. Dar nu pot... nu încă.

Osânditul, căruia paloarea înfricoşătoare, ochii sticloşi şi dinţii strălucitori îi puneau o mască de mort se ridică şovăind

— In sfârşit ai izbutit ! M'ai îmblânzit ! Un cuvânt omenesc a făcut ceeace n'a putut să facă nici carcera, nici biciul... Simt iarăşi sbaterea din 'năuntru... Pentru cuvântul acesta aş putea să-ţi fiu rob....

Din ochii lui picurau lacrimi.

— Nu mă pot opri să nu plâng. La urma urmei, nu's decât un copil... şi eu credeam că's bărbat.

Se clătină.

Directorul îl prinse în braţe şi'l aşeză pe scaun. Luă mâna osânditului într'a lui; acesta i-o strânse din toată inima. Ochii nenorocitului se roteau fără priviri. Un spasm dureros îl făcu să-şi ducă la piept mâna liberă, degetele-i discarnate strânseră cămaşa. Un surâs slab îi încreţi faţa palidă, descoperindu-i şi mai mult dinţii strălucitori.

— Cuvântul acesta omenesc, şopti el, dacă l-ai fi spus demult.... dacă... dar e bine... mi-e bine acum. Am să mă'ntorc... am să mă'ntorc la muncă... mâne....

Mâna care ţinea mâna directorului, o strânse mai tare, apoi îşi desfăcu încleştarea.

Degetele crispate pe cămaşă alunecară şi mâna căzu. Capul, ostenit, se răsturnă pe spate şi se sprijini de speteaza scaunului; surâsul se întipări de veci pe faţa de marmoră, — şi ochii sticloşi şi dinţii albi ai mortului rămaseră întorşi către tavan.

Traducere de G. Topîrceanu

Tovarăşi de pescuit

Când am început a auzi despre isprăvile pescarilor cu undiţa în preajma iazurilor celor mari ale Şomuzului, eram copil prost şi neştiutor. Nu cunoşteam decât lucruri din cărţi şi unele jocuri ale vârstei. Oamenii, cu rânduelile lor, de generaţii multe înaintea mea se depărtaseră de natură şi de îndeletnicirile primitive. Plugari, păstori sau orăşeni — în ochii niciunuia nu se mai oglindeau râul şi pădurea veacurilor dintâiu. Dar instinctul vieţii neguroase dela începutul anilor, când fiii pământului descopereau arme de apărare şi de atac, căpcăni şi adăposturi, trăia ascuns în mine şi în mulţi. Ceeace visau cei dela început, când ochii lor inteligenţi luceau în vălvătaia primelor focuri, s-a păstrat latent în straturile organizaţiei noastre. O povestire, o privelişte împlineşte în noi funcţia unei sonde: instinctul străvechiu şi nebănuit tresare şi ţâşneşte cu putere nebiruită. Pasiunea vânatului şi a pescuitului ne vine de departe şi de demult — aşa de departe şi aşa de demult încât, cugtând, simt un aspru fior. Vine dintr'o epocă obscură şi eroică, când tot ce au astăzi oamenii era numai o intenţie în ochii, în mintea şi 'n braţul primilor luptători. Cele din urmă fiare enorme şi stupide îşi depuneau scheletele în mlaştini şi codri nepătrunşi. Altele, vioaie şi sprintene, se înmulţeau şi aţineau calea omului în văile apelor nouă. Munţi şi păduri, şuvoaie şi lacuri, neatinse şi virgine, luceau tânăr şi curat şi începeau a trăi pentru că intrau în conştiinţa celor dintâiu fiinţi care cugetau, se bucurau şi sufereau puternic. De-acolo mi-a venit fiorul fără moarte. L-am simţit fără să-mi dau seama, în faţa naturii primitive, având în mână o armă. L-am simţit aruncând pentru întâia oară o undiţă în apa Şomuzului.

Eram încă un copil; şi neavând dascăl din cei dintâiu ceas, ca la carte, trebuia să încerc multe experienţe pe socoteala şi pe pielea mea. Până ce am găsit şi învăţători. Căci în lumea pescarilor, ca şi în a vânătorilor, oamenii se disting prin anume sentimente, care se întâlnesc destul de rar în lumea astălaltă, nouă.

Am învăţat cum se alcătuieşte o undiţă primitivă şi cum se îndoaie un cârlig dintr'un ac, şi am prins cei dintâi chitici, într-un loc celebru printre copiii dela Fălticeni : la opust. Cuvântul acesta opust înseamnează stăvilar — şi era locul de trecere a apelor din iazul Botoşanilor în iazul

M. Sadoveanu

din Ţarna Mare. Inainte de iazul Botoşanilor, era alt iaz, care se chema al Călugărului. După cel din Ţarna Mare un ghiol natural, al Şoldăneştilor. După acesta, alte zăgazuri şi alt iaz—al Ciorsacilor. Un şir de luciuri şi de stufării—ţinut neatârnat al păsărilor de apă, al peştilor şi racilor, al vidrelor şi vulpilor. Şi al pescarilor, către tagma cărora m'am simţit cu entuziasm atras după cea dintâiu izbândă.

Acolo, la opust, se făcea ucenicia, pentru că era locul cel mai apropiat de târg. Insă nu era locul cel mai bun.

— Aici prinzi zece ori douăzeci de ochenite... îmi zise cu dispreţ un băieţaş care mă privia de câtva timp din marginea drumului iezăturii.

Intorsei privirile spre dânsul. Era descult şi cu pantalonii suflecaţi până la genunchi. Măsura aceasta era întrucâtva de neînţeles şi zădarnică, căci restul hainei era mai mult flenduri şi borte. Deasupra pantalonilor purta o cămaşă cam în aceeaş stare, şi poate, pentru aceleaşi motive, cu mânecile suflecate până la coate. Afară de îmbrăcămintea aceasta sumară se vede că nu mai simţea nevoie de nimic: nici de surtuc, nici de pălărie. Un păr ars de soare, des, aspru şi ţepos, îi făcea umbră frunţii şi ochilor. Ochii aceia mititei şi verzi mă priveau ţintă şi îndrăzneţ deasupra unui nas pălit în sus. Gura cu dinţi mărunţi şi puternici zâmbea fără răutate, împresurată de-un uşor puf bălan pe care nu-l atinsese încă briciul.

— Ce-ai spus? — l-am întrebat eu cu nepăsare. Ii auzisem foarte bine vorbele, dar voiam să păstrez între mine şi el distanţa cuvenită.

— Aici prinzi zece ori douăzeci de ochenite... reîncepu el râzând. Şi-şi îngroşa glasul, ca să-şi dea importanţă. Eu nici nu zvârl undiţa aici. Eu, când am de prins peşte, mă duc tocma la Iazu-Călugărului, ori într'un loc şi mai bun, la Nada-Florilor.

Numele din urmă m'a izbit armonios şi plăcut. M'am prefăcut iar că nu-l aud. Şi băieţănaşul cel descult şi cu capul gol mi l-a mai rostit odată.

— Nada-Florilor ? zic eu. Frumos nume.

Asta lui îi era indiferent. Nu-şi dădu nici o părere.

— E departe de-aici?

— Cam departe, în balta Şoldăneştilor. Trebuie să ocoleşti pe după moară, prin Ţarna-Mare şi mergi aşa pe-o cărare, pe lângă stuh, până 'ntr'un loc. Din locul acela trebuie să treci prin apă şi să te sui pe-o *plagie*. Ş'apoi, de-acolo, de pe plagie, zvârli undiţele la adânc şi prinzi ochene mari cu pana roşie, şi plătici; ori costrăşi şi lini. Poţi da şi undiţă de ştiucă, şi prinzi o ştiucă ia aşa, cât mâna. Eu am prins acolo săptămâna trecută patru crapi de câte-o ocă. I-am vândut lui cuconu Panainte.

— Care cuconu Panainte?

— Este unu cuconu Panainte, căruia-i duc eu peşte. Ii duc şi raci, şi scoici. Racii îi prind cu mâna, prin cocove. Scoicile tot aşa. Mă duc înnot până la locurile lor, mă cufund şi le scot din mîl.

— Vra să zică, vinzi peştele şi racii.

— Se 'nţelege, — ca să cumpăr *tiut'un*. Eu fără ţigară, la peşte, nu pot. Dar duc ş'acasă mămucăi.

Il priveam nedumerit.

— Vra să zică acolo prinzi mult peşte?

— Mult. Ca să ne hrănim eu şi mămuca — că ea-i văduvă, nu mai are barbat — şi ca să duc şi lui coconu Panainte.

— Ş'acuma vii dela Nada-Florilor?

— Ihî!

— Ş'ai prins?

— Am prins.

Credeam că l-am pus în încurcătură şi-mi contenii întrebările. El, înţelegând, fără supărare, îndoiala mea, se aplecă la rădăcina de răchită lângă care sta şi ridică în lumină un săculeţ ud, greu şi plin. Il desfăcu, scociorî în el şi sticli ochilor mei uimiţi un crăpuştean încă viu.

— Mai am şi alţii, zise el zâmbind. Am şi nişte plătici, care-i plac tare lui cuconu Panainte fripte pe cărbuni şi cu salamură de usturi. Ş'apoi trimete de-i aduci două gărăfi de vin vechiu dela Vădana.

— Atuncea unde ţi-s undiţele? vorbii eu aţâţat, cercând să-i pun altă piedică.

El rânji puţintel, batjocoritor.

— Undiţele mele îs ascunse în stuh, măi băiete, într'un loc unde nu le poate găsi nici pasărea măiastră.

Eu eram încălţat şi cu pălărie, şi el îmi zisese *măi băiete*. Imi întorsei nasul spre baltă. Insă sus, pe mal, îndărătul meu, sta unul care cunoştea tainele iazurilor şi ştia drumul la un cotlon pe care mi-l închipuiam minunat numai după nume: Nada-Florilor!

— Aşa-i zice ! grăi râzând flăcăuaşul, din spatele meu

Imi întorsei iar spre el privirile, fără supărare.

— Dacă nu-i departe, m'aş duce şi eu acolo, într'o zi.

— Bine; hai când vrai. Dar trebuie să te scoli dimineaţă tare, când se 'ngână ziua cu noaptea. Şi să fii pe mal acolo, când se luminează. Eu vin,—trecem pe plagie s'apoi acolo te 'nvăt eu meşteşugul pescăresc. S'aduci ş'un pac de tiutiun — şi hârtie de ţigară. Amnar şi iască am eu.

Dintr'odată, cu aprindere, m'am simţit tovarăşul flăcăuaşului aceluia încă fără nume, care ieşia din stuh şi din sălbătăcie. M'am socotit mai mic decât el şi gata să-l ascult şi să-i fiu ucenic, pentrucă ştia drumul singurătăţilor, la ostroave pe care le chema frumos, caşicum sunau în depărtarea lor din clopote de argint.

MIHAIL SADOVEANU

Poveste chinezească

Un chinez se pregătea să se ducă la un iarmaroc din oraşul vecin. Luându-şi rămas bun dela nevastă-sa, îi zise:

— La revedere, draga mea Miere-de-Chruzanthemă, spune-mi ce să-ţi aduc din târg?

— Să-mi aduci un pieptene, scumpul meu Cium-Cium.

— Un pieptene? Bine. Am să-ţi aduc. Dar... am atâtea de cumpărat... cum aş face să ţin minte?

— Uită-te la lună, dragă Cium-Cium: e craiu nou; să fie şi pieptenele tocmai forma asta.

— Bine, aşa o să fie!

Şi Chinezul, după ce-şi mai îmbrăţişă încăodată nevasta, plecă. Soseşte la iarmaroc, cumpără tot ce-i trebuie şi îşi aduce aminte şi de făgăduinţa făcută nevestei. Dar a uitat ce anume i-a făgăduit. Muncindu-se să-şi amintească, spuse negustorului la care se găsea:

— Am făgăduit nevestei să-i aduc ceva, şi parcă duhul cel necurat mi-a luat din minte. Ştiu atâta că mi-a spus să mă uit la lună.

— Uită-te — i-a zis negustorul. E rotundă.

Intr'adevăr acuma era lună plină.

— Trebuie să fie atunci un lucru rotund — spuse bărbatul.

— Dacă-i aşa... nu mai încape vorbă că-i o oglindă — completă celălalt.

— Da, da... o oglindă. Ea n'a văzut până acuma oglindă... Asta trebuie să fie.

Şi Cium-Cium cumpără oglinda, o împachetă şi porni spre casă.

După câteva zile de drum a ajuns. Cum l-a văzut femeia, i-a ieşit înainte şi i-a zis:

— Bine ai venit dragul meu bărbăţel. Mi-ai adus ce ţi-am spus?

— Se poate să nu-ţi aduc, nepreţuita mea femeiuşcă? (Cam aşa se desmiardă Chinejii când nu-şi zic pe nume).

Şi Cium-Cium scoate oglinda .

Soţia o ia şi se uită într'insa. Dar văzând acolo un chip de femeie, se sperie şi începu a plânge.

Bărbatul, nedumerit, o întrebă:

— De ce plângi, fermecătoare Miere-de-Chruzanthemă? Nu-ţi place ce ţi-am adus?

Nevasta însă, cu ochii mereu în oglindă, zise tulburată:

— Vai, bărbatul meu a adus acasă altă femeie, tânără şi frumoasă...

Auzind-o plângând mama ei, veni repede din odaia unde se afla:

— Mamă, — îi spuse fata — Cium-Cium a adus acasă altă femeie. Uită-te!

Mama luă repede oglinda şi se privi în ea:

— Nu-ţi face sânge rău, fata mea: e bătrână şi urîtă.

De-ale copiilor

La şcoală:

— Pentru ce nu dai niciodată cu peria pe cap?

— N'am perie.

— Ia-o pe-a tatei...

— Nici el n'are.

— Da cu ce-şi perie părul?

— N'are păr.

* * *

Tot la şcoală:

— Care e animalul cel mai puţin mâncăcios din toate?

— Molia, dom'le.

— Molia? Pentru ce?

— Pentrucă ea nu mănâncă de cât găuri.

* * *

— Nicuşor, ce-ai să te faci tu când îi fi mare?

— Vreau să mă fac soldat.

— Nu te temi c'ai să fii ucis?

— De cine?

— De inamic.

— Bine... atunci vreau să fiu eu inamicul.

* * *

Lecţie de calcul:

— Să presupunem că sunt şase copii şi numai cinci mere. Ce-are să facă mama?

— Un compot, dom'le!

D-l Mihalache Dragomirescu şi manualele didactice

Ar trebui să fie o problemă ceva mai serios luată în seamă de cei îndrituiţi şi, dacă vreţi, de cei interesaţi, — problema cărţilor didactice de literatură românească.

Chestia e mai gravă decât o poate crede cel ce-o priveşte de departe. Confecţionarea unui manual de şcoală e un lucru extrem de delicat. Greşelile pot lua aci proporţii de crime, (căci e o crimă orice fals altoit prin autoritate în mintea primitoare a şcolarului); iar nedreptăţile pasionale pot deveni surse de degradare a inteligenţii unei întregi generaţii. Nu exagerez. Mă explic.

Valorile literare sunt încă în funcţie de apreţuirea individuală. Până ce d. Mihalache Dragomirescu va face public aparatul său de cântărire a geniului (aparat pe care, deocamdată, d-sa îl ţine ascuns în propria-i sufragerie, la dispoziţia doar a credincioşilor sarmalelor de Sâmbătă ale familiei), nu va fi pentru stabilirea valorilor literare alt mijloc decât judeţul greoi şi leneş al vremei. Iată de ce, în programele analitice ale liceelor franceze şi germane nu se prevede pentru învăţătura oficială decât istoria literaturii *consacrate*, — a celei ce se chiamă, în sens de definitivat: literatura „clasică". Producţia contemporană, oricât de strălucită ar fi ea, e lăsată în voia judecăţii libere a şcolarului, după ce profesorul şi cartea oficială i-au pregătit aprehensiunea cu prezintarea iubitoare şi critică a capodoperilor cristalizate de respectul timpurilor.

Cinstea, simţimântul de responsabilitate ştiinţifică al pedagogilor din ţările cu tradiţia sanctităţii şcolii, impun această înţeleaptă, prudentă şi binefăcătoare rezervă faţă de actualitatea literară. Nu e acolo nimeni, din cei autorizaţi să înveţe pe alţii, destul de închipuit, adică destul de prost, ca să dea putere de lege veşnică unei simple apreţuiri personale asupra unei opere care se produce sub ochii lui. Sentimentalismul — chiar cel mai desinteresat — pe care ţi-l poate isca o astfel de operă, preferinţele de şcoală sau de gust, dictaturile trecătoare ale modei, injoncţiunile tiranice ale reclamei, simple capricii efemere impuse de cine ştie ce slăbiciune ori erezie publică, însfârşit mereu păcălitoarea simpatie pentru persoana vie a scriitorilor, — iată numai o parte din isvoarele de eroare cari fac imposibilă justa, ştiinţifica, incontestabila preţuire a unei opere sau numai a unei cărţi.

Exemplele sunt numeroase şi strivitoare prin elocinţa lor batjocoritoare, — la noi ca şi aiurea.

Să luăm două din Franţa.

Cine nu cunoaşte, azi, epopeea gloriei lui Balzac? Contimporanii lui în frunte cu critica oficială, adică didactică, l'au socotit ca un foiletonist interesant, fără prea mare însemnătate artistică... Alţii, — cine le mai ştie numele? — erau favoriţii stimei cărturăreşti şi grave a vremei. In aşa fel că însuşi Balzac, pus odată de editorul lui să-şi scrie singur reclama unui roman a îndrăznit, în discreţia anonimatului, să se compare singur cu un oarecare *X*, romancierul preferit al vremei... Foarte puţin modest, autorul lui *Cousine Bette*, îşi scria astfel reclame, lăudându-se pe sine: „in acest roman d. de Balzac ajunge înălţimile de frumuseţe ale romanelor d-lui X...".

Şi, să nu vă închipuiţi că „*X*"-ul cela nu v'a fi avut pe Mihalache Dragomirescu lui, foarte obiectiv şi ştiinţific... Din potrivă, Balzac n'a putut intra în veşnicia suverană pe care i-o asigura măreţia lui cheltuitoare şi „neglijentă" şi gazetărească, decât după ce muriseră toţi doctoralii mihalachi-dragomireşti, cari îl dispreţuiseră din înălţimea esteticei lor imuabile şi geometrice... Noroc că pe vremea aceia, cărţile de şcoală nu erau confecţionate după sistemul român de azi.

Acesta e un exemplu. Să mai luăm altul cu alt caracter.

Cine nu ştie dispreţul pasionat de care a fost lovit, din partea criticii oficiale şi didactice, poetul cel mai pur şi mai clasic al ultimii jumătăţi a veacului XIX-lea, — Baudelaire. Numai vorbim de Verlaine sau de Malarmé... Ei bine, închipuiţi-vă ce rol ar fi putut ocupa atunci într'o carte didactică poetul cu vers ca de proverb al *Frumuseţii*, care nu râde şi nu plânge niciodată", dacă literatura contemporană a vremei ar fi fost în seama făcătorului îngust şi îndărătnic de cărţi didactice?

Să trecem şi în mica noastră grădiniţă. Nu s'a trăit, oare, şi la noi farsa profesorilor tenaci cari stabileau gloria faimosului Bodnărescu în zilele când scria şi un oarecare Eminescu? Şi ca să nu ne ducem chiar la această... preistorie a literaturii, să ne amintim că a dăinuit, — de altfel cu slavă — sub ochii noştri, chiar ai celor ce n'am îmbătrânit prea mult, o şcoală literară quassi-oficială care stabilea superioritatea bunului Gârleanu asupra lui Sadoveanu şi garanta eternitatea prozei lui Sandu Aldea? Dar, soarta lui Petică, atâta vreme cât geniul lui singular şi neajuns în delicateţe a nuanţei, fu pe mâna stupidă a doctorilor oficiali!...

Amintiţi-vă că singura dată când parlamentul român a vrut să se amestece cu consacrarea lui în literatură, a fost în 1912 când Camera votă cu unanimitate 2 milioane lei (2 milioane aur, adică 100 milioane lei actuali) pentru ridicarea unei statui în Bucureşti lui... Dimitrie Bolintineanu! Aţi uitat şi râdeţi când v'o amintesc? Căutaţi în arhivele pe care le deţine cu surâsul cuvenit directorul Camerei, d. Brătescu-Voineşti, şi veţi găsi în aceste bune table ale Beoţiei proectul numerotat şi parafat de care vă vorbesc.

Acum 13 ani, prin urmare, când în toată ţara nu exista decât asasinatul de piatră din grădina Ateneului care se chema „bustul lui Eminescu", parlamentul român, sub sugestiile criticii didactice, vota 2 milioane lei aur (100 milioane lei actuali) pentru cel ce-a cântat desfătării estetice a oficialismului:

„Ca un glob de aur luna strălucea
„Şi pe-o vale verde oştile dormea..."

Bolintineanu fusese, însă, ministru. Eminescu numai redactor muritor de foame la „Timpul" boerilor...

Soarta lui Eminescu este şi va fi în veşnicie eliminarea fără recurs, de totdeauna, a oficialităţii dela dreptul preţuirei artei.

Cu aceste învăţăminte de istorie, se impune bunului simţ comun o datorie de prudenţă când e vorba de stabilit valori contemporanităţii literare. Un critic, prevăzut cu numitul bun simţ, îşi poate da drum liber preferinţelor lui personale. In infaibilitatea cărora e omenesc să creadă. El are drept să lupte ca să-şi impună aceste preferinţi; le ajută cu toată autoritatea de care dispune. Dar, pus să facă o carte de şcoală, el s'ar sfii desigur... Amintindu-şi de marile erori ale trecutului, el nu şi-ar lua răspunderea altoirii în sufletul copiilor, prin autoritatea cărţii de învăţătură didactică, a cine ştie cărei greşeli nenorocite de preţuire, pentru care l'ar batjocori şi l'ar hulì judecătorul suprem care e vremea. Iată dece în ţările cu tradiţia sanctităţii şcoalei, profesorii înseninaţi de simţul răspunderii cinstite, nu abordează dela înălţimea catedrei cercetarea şi mai ales stabilirea valorii operilor contemporanilor. Inchipuiţi-vă ce-ar fi şcoala franceză dacă manualele didactice ar cuprinde la capitolul „romanul de azi" (după criteriile personale ale autorilor de manuale), prezintarea arbitrară a câtorva nume din cei 100 de romancieri citiţi acum în Franţa... Acolo e, însă bun simţ.

La noi, manualul de istoria literaturii române pentru liceu e încredinţat, în chip de monopol, d-lui Mihalache Dragomirescu. Ştiut e că părerile publice asupra d-lui Mihalache Dragomirescu nu sunt decât aparent împărţite. Unii susţin că e prost, alţii că e muncitor, alţii că e de bună credinţă. Cum vedeţi, reconcilierea tutulor aprecierilor, superficial diverse, e foarte uşor de săvârşit printr'o simplă adunare matematică. Dar, în afară de aceste însuşiri speciale, toată lumea, prieteni şi vrăjmaşi, e unanimă a recunoaşte că d. Mihalache Dragomirescu e un om pasionat, o fire pornită şi un temperament încăpăţânat. Toate acestea pot fi calităţi preţioase pentru orice activitate decât cea a confecţionării manualelor şcolare. In plus, d. Mihalache e şef de şcoală literară, cu adversari fireşti şi cu ranchiune explicabile. D-sa e un om care încearcă lovituri şi care trebuie să primească altele... D-sa nesocoteşte şi e nesocotit. Injură şi e înjurat. E un *militant* al vieţii literare, în ce are ea mai turburat, mai actual şi mai efemer. E unul din oamenii cei mai întâlniţi în cafeneaua — mă gândesc la cafeneaua ca instituţie abstractă a contemporaneităţii — mahalalei noastre.

In această situaţie sufletească şi morală, d. Mihalache Dragomirescu poate fi bun şi chiar folositor la multe, — absolut impropriu pentru a i se încredinţa orânduirea unei cărţi de şcoală. Asemenea lucru cere cumpăt, măsură, ieşire calmă din actualitate, supunere rece la aşezările încete ale trecutului.

Ei bine, luaţi în mâini cartea de literatură de clasa VII-a. Citiţi, în special, paginile din urmă dedicate literaturii ultimilor 25 de ani. Veţi găsi pe d. Mihalache Dragomirescu întreg, fermecător cum îl ştiţi, infatuat, oracolic şi ridicol. Nu e mai multă certitudine în cartea de geometrie asupra pătratului hipotenuzei decât e în cartea de literatură asupra genialităţii lui *Riki-Tiki-Tavi*... Noua ediţie va cuprinde, desigur, înscrierea la eternitatea didactică a lui *Mitu Boerul*, despre care d. Mihalache Dragomirescu crede cu sinceritate că e un plus de Molière cu Caragiale.

Copiii noştri, pentru cari plătim grele taxe, sunt obligaţi să înveţe astea toate la şcoală, sub sancţiunea notei şi repetenţiei. Ei vor cădea la examen fiindcă n'au ştiut că cea mai bună dramă ce s'a scris în româneşte e *Riki-Tiki-Tavi* şi că cei mai mari autori comici ai noştri sunt d-nii Sfetescu şi.... celălalt (l-am uitat: bine că nu dau examen că aşi rămâne repetent!). In schimb, d. Mihail Dragomirescu spune în paranteză elevilor că d. A. de Herz a scris... „Floare de Nalbă". Dintre critci, d-sa nu ştie decât pe unul: Mihalache Dragomirescu, pe al cărui nume îl repetă cu respect de nenumărate ori.

Să spicuim repede — fiindcă ne rezervăm să revenim şi *va trebui* să revenim — câteva din enunţurile de teoremă estetică ale d-lui Mihalache Dragomirescu. Pentru d-sa, criticile lui Gherea sunt doar *„interesante şi limpezi" dar „nu destul de distins scrise"*; Macedonsky e numai *un poet „care a căutat să imite pe Alfred de Musset"* (atât!); curentul dela „Viaţa Românească" reprezintă „nota social-poporanistă anti-rusă, deşi de origine rusească, şi AVAND LEGATURI CU MIŞCAREA DE EXPANSIUNE GERMANA IN ORIENT" (vedeţi agentul de poliţie amestecat cu sistemul lui de calomnie specifică în istoria didactică a literaturii!); G. Topârceanu e *„pastişorul plin de spirit şi de sentimente"*; Arghezi e *„poet viguros şi lipsit de sentiment"*; Gârleanu e în schimb *„cel mai limpede, mai viu, mai clasic dintre nuveliştii acestei epoce"; dar reprezentanţii cei mai însemnaţi ai ŞCOALEI NOUA* (şcoala lui Mihalache. — *N. R.), cari tind prin desvoltarea talentului lor să domine întreaga epocă sunt: liricul viguros, aspru şi adânc G. Gregorian, dramaturgul M. Sorbul"*; Adrian Maniu e *„poetul încă desarticulat"*.

Dar ar trebui să reproducem toate acele pagini de neghiobie dogmatică şi de suficienţă doctorală, pentru a vă da seama ce sunt obligaţi să înveţe bieţii copii în şcolile d-lui dr. Anghelescu.

Inţelegem ca d. Mihalache să poată mânca o pâine sub oblăduirea liberală dar nu cu preţul batjocoririi inteligenţelor frugede, ale copiilor nevinovaţi!

E timpul să se pretindă o reacţiune împotriva monopolului acestui injectaor oficial de nerozie în minţile fragede ale copiilor. Dacă autoritatea de-acum, protectoare politică a maestrului neroziei, nu e în stare să intervină pentru a scăpa şcoala de o adevărată calamitate, apoi avem dreptul să aşteptăm hotărîrea celei de mâine.

Şcoala românească trebuie scăpată de această nouă sursă de eroare şi patimă ridicolă, — are ea destule pacoste de suferit pentru a fi scutită de cele de prisos! Cărţile de istoria literaturii româneşti — aşa de rentabile! — trebuiesc încredinţate grijii unor comisii de oameni respectabili, oneşti şi fără patimi de cafenea. In niciun caz manualele didactice nu pot fi apanajul unui erou de cafenea literară care n'are metodic de cât pasiunea cea mai nărodă şi n'are obiectiv în activitatea lui de cârtiţă, decât lipsa totală de comprehensiune artistică.

DEM. THEODORESCU.

Taft şi Tree

Harry Taft şi Herbert Tree erau buni prieteni.

Tree publică odată un mic volum, redactat cu mult humor, care avu mare succes şi se vându atât de bine, în cât în câteva luni se epuizară douăzeci de ediţii.

Taft întâlnindu-l într'o zi, îl întrebă:

— Ce e cu ultima ta carte? Merge? Câte exemplare ai tras?

— Deocamdată 130.000, replică modest Tree

Taft îi răspunse atunci, foarte trist:

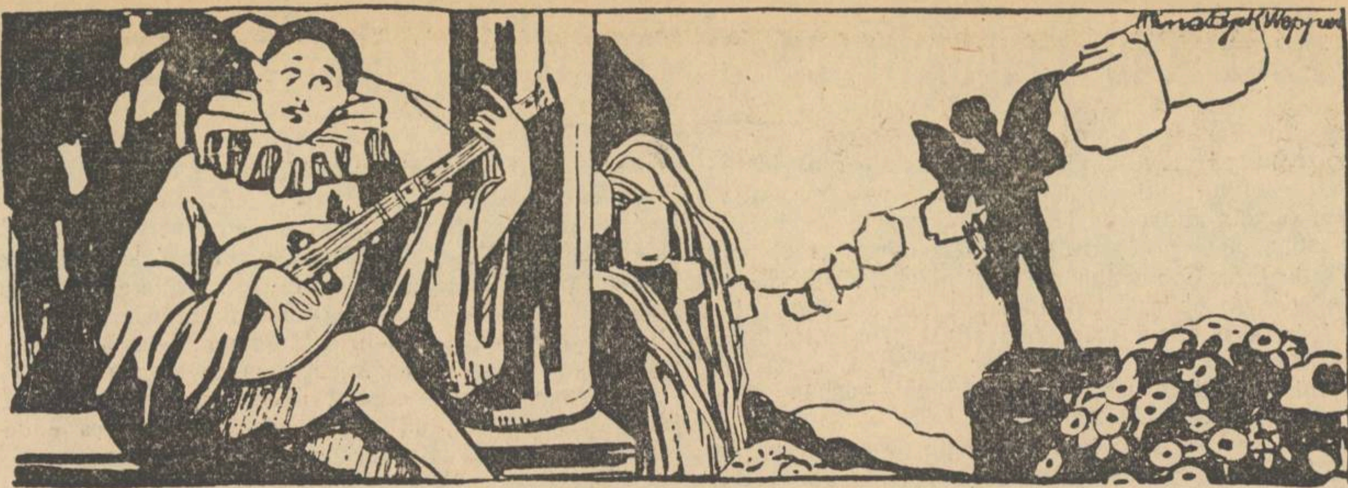
— Ce vrei, dragă... Ai să fii mai fericit altădată.

Charlie Chaplin în Hamlet

Frank Harris povesteşte în volumul său „Contemporary portraits" că, fiind entuziasmat de jocul lui Charlie, l-a întrebat pe marele actor de cinematograf de ce n'ar interpreta şi el pe Hamlet. Charlot a răspuns foarte serios şi fără ironie, că acest rol l-ar tenta mult.

— Există în caracterul lui Hamlet o nuanţă de humor, a spus Charlie, pe care nici un actor, până azi, după cât ştiu n'a putut s'o redea.

Incercarea ar fi cu adevărat interesantă!

Cronica Teatrala

Meşterul Manole

Ultima operă a d-lui Victor Eftimiu n'a avut o presă bună. N'a avut nici o sală bună, în afară de ziua premierei — când s'a întrunit, nu ştiu cum, un public dinainte entuziast.

In fata căderii acestei piese, o datorie cavalerească ne impune o mână de ajutor.

„Mesterul Manole" nu-i nici mai bună, nici mai proastă decât celelalte piese ale d-lui Victor Eftimiu. De ce presa, aproape în unanimitate, atât de binevoitoare odinioară, ridică de data aceasta grave obiectii? De ce publicul nu-i mai face, ca mai de mult, „serie" ?

Până astăzi d. Victor Eftimiu a colaborat cu Goethe, cu Eschil. etc. Acum s'a hotărît să colaboreze cu însuşi poporul românesc. Această „cointeresare" artistică a jignit pe unii. Aceştia n'au dreptate. Poporul nostru n'are nimic de pierdut din recenta colaborare.

Spectatorii cari aplaudau cutare piesă a d-lui Victor Eftimiu, atunci făceau pentru prima oară cunoştinţă cu mediul elin. In „Meşterul Manole" se găseşte însă mediul românesc — vechiu ce-i drept, dar românesc. Publicul se pricepe putin în această privintă. De aici toată încurcătura. Spectatorii nu-şi dau seama că scriitorii nu trebuie să redea viata aşa cum este (pentru asta te poţi duce la piaţă), ci o altă viaţă — pură, ideală, poetică.... uneori chiar opusă celei de toate zilele.

D. Eftimiu a avut înainte o legendă populară. Aţi fi vrut s'o vedeţi întocmai pe scenă? Dar nici Shakespeare n'a luat *tale quale* legendele. Autorul are dreptul să-şi modeleze în voie subiectul.

Apoi d. Eftimiu este om de teatru: a făcut piese, a fost directorul unei institutii teatrale, etc. D-sa îşi dă seamă că surpriza, neaşteptatul, senzaţionalul chiar, sunt elementele principale într'o piesă de succes.

Dacă eroina s'ar fi numit Ana caşi 'n legenda populară, publicul ar fi rămas decepţionat, — pe când aşa: Rândunel.... sună astfel. Ar fi fost mai bine dacă autorul schimba şi numele eroului masculin al piesei: Să-i fi zis de pildă Meşterul *Zidim....*

Combinaţia francmasonică este un *trouvaille:* ceva şi spectaculos, şi mai cu seamă foarte neaşteptat. Autorul nu numai că modifică legenda, dar aduce chiar un aport cu totul nou.

In legendă meşterul visează chestia cu zidăria. D-lui Eftimiu i-o sueră o vrăjitoare: plastic, impresionant.

După ce meşterii fac legământ să-şi zidească femeia sau sora, care ar veni cea dintâiu la schele, Manole — când o vede pe Rândunel — n'o ia cu glum[illegible] a 'n legendă. Nu se apucă s'o zidească în şagă. Ci se răzgândeşte. Declară că se leapădă de legământ... că dă dracului biserica. Lui nu-i trebuie decât nevasta.

In aceeaşi clipă însă se petrece o minune: Rândunel nu se lasă nezidită. Doar Manole îşi dăduse cuvântul de onoare. Acest cuvânt trebuia respectat *usque ad finem.* Cum bărbatu-su vrea s'o salveze cu orice preţ, Rândunel ordonă celor nouă zidari să-l aresteze. Doi vlăjgani îl apucă pe Manole şi-i răsucesc mâinile la spate. Rândunel îşi ridică uşurel fota şi sare pe un morman de pietre:

— „Acum zidiţi-mă!" Meşterii, bine înteles, o zidesc. Dar Rândunel nu-şi păstrează eroismul până la capăt. La un moment dat, ea începe să se lamenteze. Atunci eroismul ei trece asupra lui Manole, care, tandru în timpul discursurilor bombastice ale neveste-si, ia mistria numai fată de gemetele şi de lacrimile acesteia. Astfel, pe scenă figurează în fiecare clipă cel puţin un erou.

In legendă meşterii, lăsati pe acoperiş de Domn, îşi pun aripi de şindrilă ca să cadă mai lin. D. Eftimiu schimbă direcţia. In operele d-sale, Manole vrea să se ridice la cer : reuşeşte chiar să se înalţe o bună bucată de loc. Un alt motiv de surprindere.

Dar, pe lângă elementul nou, ne place spiritul de ordine al d-lui Eftimiu. In legendă Domnul se poartă cam rău cu meşterii. Când zidul ridicat ziua se prăbuşea noaptea. —

Domnul se mira
S'apoi îi mustra
S'apoi se 'ncrunta
Şi-i ameninţa
Să-i puie de vii
Chiar în temelii.

Iar la urmă, cînd meşterii se lăudau că pot zidi şi altă mănăstire „mult mai luminoasă şi mult mai frumoasă", — Domnul

.... poruncea
Schelele să strice
Scări să le ridice,
Iar pe cei zidari
Zece meşteri mari
Să mi-i părăsească
Ca să putrezească
Colo pe grindiş
Sus pe coperiş.

D. Victor Eftimiu a făcut bine trecând peste orice act brutal, care ar fi putut aduce vreo ştirbire principiului monarhic. Meşterul Manole nu-i ucis de Domn, ci se sinucide. Asta vine mai frumos....

Autorul nu uită să ne exalte, în mod patriotic, toate simţurile. Printre darurile aduse de norod şi boierime pentru clăditul mânăstirei sunt şi trei suluri de mătasă: unul roş, altul galben şi, în sfârşit, unul albastru... Un ciobănaş aduce un fluer, din care cântă în prealabil o doină.

Dar efectul culminant este atins de d. Eftimiu în ultumul act, care reprezintă o slujbă religioasă: un cortegiu cu preoţi, arhierei, mitropoliţi, patriarh, etc., intră şi iese din biserică, unde se oficiază — cu cădelniţi şi coruri — un serviciu divin în toată regula. Clinchetul cădelniţelor, mirosul de tămâie care ne-a pătruns în nări — ne-a adus aminte de oameni care au fost şi de viaţa ceialaltă. Aveam ochii umezi încă înainte de apariţia însângerată a Meşterului Manole.

Simtul nostru religios a fost jignit doar de şarja împotriva unui preot, pe care un zidar al d-lui Eftimiu maimai să-l pocnească cu mistria în cap.

Am remarcat în piesă versuri neîntrecute, — ca acestea de pildă:

Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă păraie,
Să curgă şiroaie,
Apele să crească
Mândra să-mi oprească,
S'o oprească 'n vale
S'o întoarcă din cale, —

care egalizează în frumuseţă versurile poeziei populare.

Un ultim cuvânt despre actori. Ei, cu tot talentul lor, nu s'au putut ridica până la piscurile de simţire şi cugetare ale piesei. Aceste piscuri au rămas pustii în lumina rece a reflectoarelor d-lui Soare Z. Soare, care au funcţionat zadarnic cu maximum de voltaj.

Teatrul Naţional a cheltuit vreo două milioane cu d. Victor Eftimiu. Noroc că poetul popular este anonim. Altfel ne-ar fi putut pretinde întreg bugetul ţării...

M. Sevastos

Deschiderea stagiunii.

— Soarta „Thebaidei". -- Scrisoarea pierdută -- Andromacha. -- Trei comedii.

Anul acesta, Teatrele naţionale au avut aceiaşi soartă: aproape toate s'au deschis cu o piesă de d. Victor Eftimiu.

Pentru evoluţia literaturei teatrale româneşti, faptul trebue reţinut şi subliniat. Mai târziu se va vedea dacă perioada V. Eftimiu a însemnat un pas înainte, un regres sau a trecut fără să lase nici o urmă, folosind însă în felul său, — ca pauza între actele unei piese.

Cu înţelepciune şi prudenţă, noi nu vom face alte incursii în viitor. Menirea cronicarului este să se ocupe de prezent, orice culoare ar avea sau, lucru obişnuit, ori cât i s'ar părea de incolor.

Aşa dar, Teatrul Naţional din Iaşi a oferit spectatorilor săi odihniţi după vacanţă, o tragedie de d. Victor Eftimiu. Direcţia a făcut mari sacrificii pentru montare : toate decorurile au fost confecţionate special, personalul actoricesc a fost mobilizat, figuranţii au fost îmbrăcaţi decent (pentru vremurile tragediei antice), muzicile au cântat la timp. La interpretare şi-au dat concursul : d-ra Agepsina Macri-Eftimiu, d-ra Sorana Ţopa, d. Aurel Ghiţescu. Totuşi Thebaida a căzut. Ieşenii n'au arătat prea mare interes pentru „eroii din neamul Labdacid". A influenţat depărtarea de vremurile când la Atena, Sofocle smulgea lacrimi şi aplauze cu aceiaşi eroi ? A fost de vină publicul, lipsit de înţelegere pentru teatrul d-lui Victor Eftimiu ? E greu de ales din ambele ipoteze, când la toate celelalte teatre din România Mare succesul Thebaidei a fost formidabil. Probabil că la Iaşi, fiind altă latitudine, altă climă, s'a născut un curent deosebit, mai rece, pentru opera meridională a d-lui Eftimiu. Aceasta despre public. Acum vine rândul cronicarului să-şi spună cuvântul. Dar acelaş proces se petrece şi cu el: stă la Iaşi, — altă latitudine, altă climă deci alt gust, alte pretenţii, alte capricii.

Hotărît, „Thebaida" nu era făcută pentru Iaşi, oraş provincializat, unde prostul gust şi banalitatea sunt atât de răspândite în viaţa zilnică, încât oamenii nu pot să le mai sufere la teatru, o seară întreagă, puse în versuri alexandrine.

* * *

Nu trebue să deducem din aventura de mai sus, că ieşenii sunt oameni hursuzi. Dovadă e succesul obţinut de Caragiale cu „Scrisoarea pierdută". Au fost săli pline, s'a râs, s'a aplaudat. Actorii au jucat cu antren. D. Vernescu-Vâlcea în „cetăţeanul" a pus la contribuţie resursele talentului său bogat şi sănătos, creind tipul care exprimă tot ceeace a urmărit Caragiale.

Nici teatrul clasic nu-i dispreţuit de publicul din capitala Moldovei. Curând după „Thebaida" de Victor Eftimiu s'a jucat „Andromaca" de Racine. Publicul a manifestat o preferinţă deosebită pentru aceasta din urmă. Trebue să recunoaştem că în parte, succesul se datoreşte debutului d-rei Sorana Ţopa ş al d-lui A. Ghiţescu, societari ai Teatrului, care s'au întors de curând din străinătate.

D-ra Sorana Ţopa, în Hermiona, a arătat că poate să se menţie în cadrul artei, fără să se lase ispitită de mijloacele eftine şi comode pe care i le pune la îndemână un temperament vijelios. Nădăjduim că în cursul acestei stagiuni vom mai avea prilejul să ne oprim la numele d-rei Ţopa şi la acel al d-lui Ghiţescu, două talente în plină dezvoltare.

In ultimul timp s'a reprezentat „Regele Hotelurilor", comedie fără relief de Kistemaeckers. S'a reluat „Fracul" parcă mai slab ca anul trecut. In sfârşit „Papa" de Caillavet şi de Flers a dovedit încă odată că aproape toate florile de spirit ale celor doi autori parizieni sunt supuse unei grabnice ofiliri, iar o interpretare sub-mediocră le nimiceşte cu desăvârşire. Actorii noştrii au avut şi aceastä ultimă cruzime.

STEJAR IONESCU

Bucureştii de azi

Palatul Justiţiei

Şi despre Palatul Justiţiei va trebui să scriem numai câteva rânduri... Subiectul e vast, cât un roman de Dickens sau Balzac, şi tot atât de pasionant.

Clădirea este pe malul Dâmboviţei, la începutul Căii Rahovei, adică oarecum la hotarul de unde încep „foburgurile" bucureştene. Situaţia geografică a clădirii — dacă nu tocmai în înfăţişarea-i impunătoare şi înfricoşătoare de cetate a tuturor închisorilor — e foarte asemănătoare cu a Palatului de justiţie din Paris. Pe malul stâng al Senei, în faţa insulei Luteţia, Palatul de Justiţie din Paris e în cartierul „stâng", cartierul cărţilor, şcolilor, savanţilor şi ideilor latine... Asemănarea nu e întâmplătoare. Oamenii politici din România, în majoritate zdrobitoare avocaţi şi foarte mulţi din ei foşti studenţi dela Paris, au ţinut să facă din Bucureşti un Paris al Balcanilor, iar din Palatul de Justiţie de pe malul Dâmboviţei, ceva care să amintească Palatul de Justiţie de pe malul stâng al Senei.. Nu e singurul împrumut pe care-l facem Franţei. Imbrăcămintea, parfumurile, sentimentele şi estetica tot din Franţa ne vin. Când sunt lovite de taxe vamale sau prohibite de legi şi critică publică, facem contrabandă. De Franţa nu ne putem desface, sortiţi fiind să trăim mereu la sânul ei ideal, ca în sânul mamei un făt miraculos, şi după ce a dobândit barbă şi mustăţi.

In interior, Palatul de Justiţie nu e un labirint: e o mare sală centrală, înconjurată de săli lungi, şi foarte înalte, iar deasupra, un nou şir de săli, la fel de înalte. Totul în piatră. Palatul vueşte în interior ca o uriaşă scoică marină, ca un vapor pe ocean, ca o fantastică orgă înecată, prin coardele căreia trec apele haotice, cu degetele lor nestatornice şi fără prejudecăţi muzicale. Oamenii par minusculi, şi grupuri-grupuri se alcătuesc, complotând, sau vestind amănunte care par de cataclism, apoi — după cine ştie ce lege absurdă — se risipesc, spre a se alcătui altfel, pentru câteva clipe, în altă parte: grupe nenumărate, nestatornice, la picioarele unei coloane, în capul vreunei uriaşe scări, ca pe-o claviatură în înălţime, de piatră, în aşteptarea evenimentului, fricoşi şi resemnaţi ca nişte oameni mai dinainte osândiţi.

Aici nu e linişte. Aici se dobândesc şi se pierd libertăţile şi averile, care sunt libertăţi în stare de concentrare Oamenii, chiar favorizaţi de legi — aceste legi care sunt susceptibile la bunăvoinţa unui timbru fiscal, şi până a se pune pe picioare au nevoie de complotul concertat al unui avocat, unui grefier, unui judecător şi unui martor — oamenii au toţi friguri de panică, suferind parcă toţi de hipertrofie a inimei, cu privirile neliniştite, parcă de cine ştie ce orgii care le-au supt licorile perpendiculare ale vieţei.

Plata citaţiilor se face jos de tot, în subsol. Te conduce un funcţionar cu braţul încărcat de dosare. Intr'o cameră strâmtă luminată de geamuri de sus, dela nivelul trotuarului, lucrează la mese de brad pătate de cerneală, opt funcţionari în haine — se cunoaşte — cumpărate de gata şi acum şifonate: opt stârvuri pergamentate de păr nebărbierit şi de fum de tutun. Ochii cruzi şi flămânzi se aruncă de-asupra ochelarilor, cercetându-te — chiar când eşti reclamant — ca pe un inculpat.

Grefa e la *parterre,* şi în camere uzate, „clientul" e oprit la o tarabă de lemn, pe care stau aruncate registre de intrări, de numerotări, de aruncări, de expedieri de citări, şi asupra cărora funcţionari cu braţe lungi, ca fantastice caracatiţe omeneşti, caută nume faticide, indicaţii şi porecle de dosare, lăzile cu gunoaie ale mizeriilor omeneşti, gata să fie scoase şi cercetate fără sfială în „şedinţă publică" la picioarele lui Crist, care n'a voit să fie om...

Secţiile de apel sunt sus. Pe sală trec repede avocaţi de diferite vârste, cu geanta doldora de hârtii. Au apărut de o vreme încoace şi figurile îngereşti ale câtorva dudui, masculinizate de un costum sever (se pare obligatoriu, spre a nu atrage privirile, totdeauna susceptibile ale judecătorilor) şi de o geantă, deocamdată goală. Duduile avocate ciripesc pe sală, şi se ocupă, în special, cu divorţuri (procedură simplă, nu se pledează).

Ca o imagine a societăţii contemporane, lumea Palatului Justiţiei e conformată pe un plan de ierarhie. De-asupra funcţionarilor din beci, pe umerii cărora se reazemă, tot trupul buhav al justiţiei de maculatură timbrată — aceşti funcţionari pot strica, printr'o virgulă, un timbru, sau o amânare, cea mai dumnezeească şi mai dreaptă dreptate ! — se înfăţişează ucenicul avocat, tânărul eşit de la facultatea de drept, plin de toate învăţăturile şi legile, cu care, în Palatul de justiţie, n'are ce face. Altfel se dobândesc avantagiile prin justiţie... Ucenicul ştie ce trebue să facă : el se lipeşte de geanta şi biroul unui „maestru"—cunoscător al tuturor judecătorilor, rubedeniilor şi slăbiciunilor lui — hârşit şi prin politică şi prin administraţie şi prin finanţe, ştiut de toate păturile sociale, ca medic obrasnic în maladiile dreptăţii. Şi cum „maeştrii" sunt şi mai puţin numeroşi decât ucenicii, fiece „maestru", are de la 2 la 10 ucenici, care se iau la întrecere în chiţibuşuri şi ploconeli, pentru a intra în graţiile „maestrului" şi a dobândi procesele mărunte, „plevuşca". Ucenicul cel mai proaspăt se află la început în dureroasa situaţie de a trebui să se „pue bine" întâi pe lângă un ucenic experimentat în slugărnicie, spre a putea ajunge după doi-trei ani, până la poalele vre-unuia din viciile maestrului...

Avocaţii mari s'au specializat, ca medicii. Unii sunt „tari" la crime, alţii la moşteniri, alţii la excrocherii, alţii la tălmăcirea şi răstălmăcirea talmudică, a unui text de lege în faţa secţiilor unite ale Casaţiei. Fiecare specialist îşi are seria lui de anecdote juridice ilustre, adevăratul temei al gloriei şi averii lui.

De-asupra categoriei supreme a avocaţilor vin magistraţii, care comandă direct justiţiei ; — despre ei nu vreau să spun nimic. Nu mă pricep în psihologie şi nici nu sunt dispus azi să-mi bat joc de maşina noastră de raţionat pe care cu toţii o purtăm, cu mai mult sau mai puţină trufie, pe umeri. Voi aminti doar că sus, de-asupra magistraţilor, se află ministrul de justiţie, personagiu politic, care poate influenţa justiţia, evident nu în articolele de legi care sunt precise, şi care sunt sortite unor evenimente brute, dar în ce are ea mai fin şi mai caracteristic — mai caracteristic pentru o epocă.

Mi-e frică—mi-e frică să nu fac vre-o glumă rea şi desigur, nedreaptă.

Daţi-mi voie să închei.

V. SIMION

Deja — deacuma

Nu sunt mulţi ani de când un om de spirit a întreprins o crâncenă campanie împotriva cuvântului **deja.** Atâta a fost destul pentru ca întrebuinţarea lui să fie şi să rămâe prohibită de către mulţi.

Deja este un neologism francez, care în nemţeşte sună **schon,** iar în româneşte nu are echivalent, astfel că nuanţa pe care o exprimă în cele două limbi apusene, în româneşte nu se poate reda.

Francezul zice : „Je le savais **déjà".** Neamţul: „ich habe **schon** gewusst". Cuvintele subliniate arată o acţiune trecută,— „ştiam de mai înainte", „ştiam de mai demult" Noi nu putem însă zice: „ştiam deja", ci simplu: „ştiam".

Sunt însă şi cazuri când neologismul **deja** poate fi întrebuinţat şi în româneşte, fără să păcătuim împotriva limbii. Mi se spune despre un copil de trei luni că îi es dinţii. Am să întreb : „Deja ?" Intreb pe cineva cât e ceasul : —„Unsprezece".—„Deja?"

Cum însă nu se poate fixa, printr'o regulă, când este permisă întrebuinţarea cuvântului cu bucluc şi când nu, prudenţa celor ce-l ocolesc este lăudabilă.

* * *

S'a întâmplat însă un lucru ciudat. Cuvântul **deja** serveşte, în franţuzeşte şi în nemţeşte, ca să nuanţeze o idee; cei obişnuiţi cu una din aceste limbi, simt nevoia să nuanţeze la fel ideea şi atunci când vorbesc româneşte: lor le lipseşte în româneşte **deja,** sau un echivalent oarecare al lui. Cel ce gândeşte în româneşte nu simte nevoia aceasta niciodată, după cum nu simţim nevoia să traducem pe nemţescul **man,** sau franţuzescul **on.** Odată ce **deja** era anatemizat, s'a căutat şi i s'a găsit un echivalent, a cărui valoare e însă foarte discutabilă. Insăşi căutarea echivalentului constitue o greşală împotriva limbii, căci în 99 cazuri dintr'o sută **deja** şi **schon** nu se traduc de loc.

Cuvântul care a luat locul lui **deja** are superioritatea de a fi neaoş românesc, în schimb,—şi aci este a doua gravă jignire adusă limbii—cuvântul acesta însemnează cu totul altceva decât se crede.

Veţi auzi adesea fraze ca acestea: „Trenul a venit **deacuma".** „Mama s'a întors **deacuma** dela băi". „Am fost **deacuma** de două ori". „Aţi mâncat **deacu ?** In toate aceste fraze, simţiţi bine că **deacuma** şi **deacu** înlocuesc pe urgisitul deja. Or, nu cuvântul **deja a** fost urgisit, ci nuanţa pe care o exprimă, nuanţă care nu se redă în limba noastră

E drept că Francezul şi Neamţul precizează mai mult când zic: „le train este **déjà** arrivé", sau „der Zug ist **schon** gekommen". Românul zice mai vag: „trenul a sosit", sau în unele cazuri, —„trenul a **şi** sosit". Oricât însă ne-ar plăcea precizia Neamţului, odată **ce limba** noastră n'o cunoaşte, ea n'o recunoaşte, deci n'o putem adopta. Se pot introduce **cuvinte** străine—aşa numitele neologisme—dar **construcţii** străine, niciodată. (Francezul precizează şi mai mult când zice: le train vient d'arriver. Putem noi, de dragul preciziei, să zicem : trenul vine de a sosi ?)

Păcatul cel mai mare însă este că acest **deacuma,** sau prescurtatul **deacu,** însemnează, de fapt, exact contrarul de ce e pus să însemneze. **Deja şi schon** arată o lucrare trecută: „je lui ai **déjà** dit", „ich habe ihm **schon** gesagt", „i-am spus". **Deacuma** însă arată o lucrare care se va săvârşi în viitor, care încă n'a fost făcută. Deacuma însemnează de aci înainte.

„De-acuma nu te-oiu mai vedea" **a zis** poetul. Asta nu înseamnă: **déjà** je ne te verrai plus, sau ich werde dich **schon** nicht mehr sehen.

Noi zicem: **„deacuma** înainte n'am să mai spun aşa"; **„deacuma** am să ştiu cum să mă port". „Deacuma n'am să-ţi mai dau voe". Multiplicaţi exemplele la infinit, n'aveţi să găsiţi un singur caz în **care deacuma** să se construiască cu trecutul verbului.

Fraza : „trenul a venit **de-acuma"** păcătueşte prin două cusururi:

a) Vrea să nuanţeze ideia de trecut, nuanţă pe care —din păcate—limba noastră n'o cunoaşte.

b) Nuanţarea este imaginară, de vreme ce **deacuma** înseamnă, în bună românească, că trenul va sosi **de aci înainte.**

Ştiind zelul cu care lumea noastră îşi corectează greşelile de limbă, nădăjduim şi insistăm chiar pe lângă partizanii lui **de acuma** să mediteze puţin asupra acestor rânduri şi să-şi supravegheze de acuma înainte vorba, îndepărtându-l pe acest **deacuma** ori de câte ori este musafir nepoftit.

Cetitorii care stau la îndoială în această chestie, n'au decât să citiască cu atenţie pagini din oricare scriitor român. Dacă vor găsi un singur exemplu în care **deacuma** să fie echivalentul lui **deja,** vom face **mea culpa.**

N.

BIBLIOTECA DIMINEAŢA

I. AGÎRBICEANU

SINGURĂTATE

(NUVELE şi SCHIŢE)

No. 42

PREŢUL 8 LEI

CARŢI ŞI REVISTE

I PETROVICI: Studii istorico-filozofice Edit. „Casa Şcoalelor"

D. profesor Ioan Petrovici şi-a adunat într'un volum publicat de Casa Şcoalelor mai multe studii de istorie a filozofiei. Partea cea mai mare a cărţii e ocupată de studiul asupra lui H. Poincaré ca filozof. După o introducere, poate ceva prea lungă, şi de sigur inutilă pentru cititori cari se încumetă să citească expunerea unei fi'ozofii, a cărei înţelegere neapărat cere mai mult decât o pregătire de diletant,—studiul asupra filozofiei lui Poincaré deseneazā pe larg activitatea acestui gânditor şi analizează limpede ideile tratate de el în deosebi în celebrele opere: „Ştiinţă şi ipoteză" şi „Valoarea ştiinţei". D. Petrovici, care singur are mult dintr'un temperament artistic, s'a simţit desigur foarte atras de gânditorul matematic în veşnică reverie care a fost H. Poincaré. N'a fost de loc în intenţia d-lui Petrovici să facă o expunere a creaţiilor matematice ale lui Poincaré. Gânditorul francez e privit aci numai ca flozof. Se ştie că Poincaré, deşi artistic aşa de admirabil înzestrat şi de o extraordinară putere de intuiţie, n'a prea simpatizat cu „construcţiile" filozofice; a avut prea mult spirit de exactitudine matematică decât să se avânte în metafizică. Creaţiile sale „transcendente" cad cu totul în domeniul matematicei, a acestei ştiinţe a raporturilor posibile, şi nu a ontologiei cu pretenţii de a determina existenţa. Poincaré totuşi a filozofat; a filozofat anume în marginea ştiinţei exacte, aşa de mult iubite de el prin aptitudini şi ocupaţie. In această filozofare în marginea ştiinţei, Poincaré reia firul gândirei kantiane în care întâia oară se pusese cu un vast aparat problema ştiinţei însăşi, problema judecăţilor cu pretenţii de absolută valabilitate, problema experienţei ştiinţifice şi aşa mai de parte. Poate n'ar fi stricat, ca d. Petrovici să fi stăruit în schiţarea ideilor lui Poincaré ceva mai mult asupra uneia din cele mai originale descoperiri a acestuia, asupra „metodei recurente" de care se foloseşte spiritul omenesc în ridicarea construcţiilor matematice (aritmetice), descoperire care întregeşte într'un fel cu totul nou apriorismul kantian. Minunat de clar sunt expuse însă ideile lui Poincaré asupra geometriei, şi asupra principiilor fundamentale ale fizicei. Locul ce-l ocupă în gândirea contimporană convenţionalismul rezervat al lui Poincaré faţă de panconvenţionalismul lui Le Roy, faţă de empirismul lui Mach şi apriorismul kantian, e indicat cu precisiune, şi valoarea acestui convenţionalism arătată cu mult tact. Ne întrebăm numai de ce lipseşte în această expunere a uneia din cele mai însemnate fi'ozofii a matematicei—aducerea în paralelă cu gândirea Şcoalei de Marburg? Un Natorp sau Cohen, deşi continuă apriorismul kantian, au filozofat nu numai mai mult, dar şi mai clar în marginea matematicei decât Kant însuş. După cât ştim, Poincaré nu şi-a precizat atitudinea faţă de şcoala aceasta. Ar fi fost poate interesant s'o facă un istoric al lui Poincaré....

Alte două studii unite în volumul de faţă vorbesc despre gândirea, cam uitată astăzi, şi pe nedrept, a lui Fouillée, şi despre „Spencer şi prob'ema cunoştinţei". (Critica ce-o face Spencer lui Kant ar fi numai o pseudocritică). Două studii interesează de aproape gândirea românească: „Kant şi cugetarea românească", „Titu Maiorescu". In primul din acestea se arată influenţa lui Kant asupra gânditorilor români, dintre cari singur d. Rădulescu Motru a creiat ceva personal sub sugestiile primite dela marele filosof. (Studiul acesta ar fi trebuit poate să apară anul trecut în limba germană, cu ocazia bicentenarului lui Kant, când lumea de acolo se interesa de aproape de raza de influenţă a acestuia! Studiul asupra lui Titu Maiorescu încearcă să dea o icoană a personalităţii de gânditor a marelui îndrumător cultural. Studiul mai interesează şi prin amintirile directe ce le are un gânditor despre alt gânditor.

Cartea d-lui Petrovici va fi citită de sigur cu plăcere nu numai de studenţii cari doresc să se iniţieze în probleme de înaltă gândire, ci şi de toţi intelectua'ii, cari din lupta de toate zi'ele— şi-au scăpat nealterat, interesul pentru lucruri frumoase.

L. B.

VIATA ROMÂNEASCĂ (Septembrie). — D. Ionel Teodoreanu publică încă un fragment din romanul „La Medeleni". Eroii sânt copii. In primele capitole şi „părţi", eroii d-lui Teodoreanu erau încă mici. Intâmplările care-i agitau erau mărunte. Conflictele sufleteşti, cu proporţii de cataclizm în mintea lor — minuscule însă în ochii noştri. Erau dela distanţă nişte păpuşe drăgălaşe. Dar dacă le priveai mai de aproape, vedeai miniaturi de persoane—vii, chiar foarte vii.

Aceşti eroi nu erau sortiţi să se joace la infinit cu bilele de crochet. Au crescut. Au început să caute alte jucării pentru mâinile lor. In sfârşit — le-au găsit. De altfel nici nu era aşa de greu.

Iată-i pe eroii d-lui Teodoreanu pe pragul adolescenţii, vibrând ca un aparat de precizie. D-sa ne face să asistăm la procesul de creaţie al amorului. Ca printr'o lupă uriaşă, autorul ne arată cum creşte floarea iubirii: petală cu petală.

Dar mai bine să reproducem două scene fermecătoare din capitolul publicat acum:

„Se apleca asupra lui. O sărutare, castă la început, stărui... înfrigurând spinarea aplecată. Dănuţ se scutură. Adina se deslipi, privind cu capul aplecat pe o parte, urma roşie,— ca o veveriţă gata să culeagă încă o alună, dar speriată şi desfătată de picurul celor care cad... Se răzgândi. Işi strânse din nou kimonoul desfăcut. Intâlnind oglinda bufetului se aplecă, întinzând buzele, ciufulindu-şi părul pe tâmple, pieptănându-şi sprincenile, cu gesturi iuţi, mărunte, mandolinate parcă.

„Obrajii lui Dănuţ ardeau ca şi respiraţia. O simţea mişcându-se după clămpănitul minuscul al papucilor cu tocuri înalte. Căldura de fineaţă a parfumului atât de cunoscut, insinuându-i-se pe faţă, îi destăinuia goliciunea întâiului trup de femee pe care adolescenţa nu îşi culcase obrajii sperioşi şi trupul naiv.

„Cunoştea vânătăi tainice: umbrele întârziate ale sărutărilor grele. Cunoştea desmierdările lungi dealungul pulpelor îmbietoare până acolo unde pielița e dulce, grasă şi fierbinte ca a renclodelor în arşiţa de Iulie. Şi cunoştea dura elasticitate a sânilor zvâcnind în mânile lui mai gol decât orice goliciune, rotunzi ca însuşi fructul dezmierdării mânilor crispate. Şi cunoştea vârtejul curbelor acelui trup îngrozitor de alb pe care ar fi vrut să-l topească în trupul lui ca pe-o zăpadă în pământ,— şi care totuşi rămânea al ei".

Sau în altă parte:

„Adina-l aştepta pe el. Dar el venise lângă ea, subt ochii ei. Şi ea îl aştepta departe, privind o noapte unde nu era decât singurătatea.

„Se îmbrăcase ca o fetiţă, Duminica, aşa cum îi plăcea lui. O simplă bluză de batistă albă, cu guleraş răsfrânt, în care sânii, sunt aşa de caşti că-ţi vine să le surâzi. O bluză de un alb subţire şi primăvăratic—albul parfumului de zarzări din dimineţile copilăriei.

„In alb în care sânii sunt o mirare de vânt oprit, — care te face să închizi ochii şi să-ţi dezmierzi obrajii. Un alb care e lumină pe un joc de hulubi.

„Şi toate amintirile adorară albul inocent în care adiau sânii. Se pieptănase aşa cum îi plăcea lui. Cu cozile pe spate, ca o fetiţă, care se duce la biserică lăsându-şi cercul acasă, rezemat de gard.

„Părul cu miros de soare, vara!

„Ii înoda cozile sub bărbie şi-i săruta râsul buzelor închise, şi-i spunea că are doisprezece ani şi că nu ştie să sărute fiindcă-i prea mică. Şi ea râdea cu tremurul genelor plecate pe ochii verzi...

„Şi-i despletea cozile.

„—Acum am să-l fac să râdă!

„Le scutura le 'mprăştia, şi părul creţ rîdea în hohote de roş scânteietor.

„Ş'apoi o săruta. O săruta pe ochi, ca să-i închidă. O săruta pe bărbie ca să deschidă buzele râzând. O săruta în gură ca să-l cuprindă de după gât cu braţele, şi ca să-i vadă tremurul nărilor.

Şi o lua în braţe şi o strângea—luminoasă şi tremurătoare ca o stea de Septembrie—şi nu-i venea să creadă că-i a lui.

„Şi-o despuia atunci, ca să-i găsească trupul, şi sufletul din el să-l scuture.

„Trupul acela îngrozitor de alb, — fermecătoare spaimă a trupului lui!

„Şi când simţea profundă bătae de aripi a păsării de pradă care sfâşie adânc viaţa trupului, demonica bătae de aripi a trupului fierbinte în goliciunea lui de flacără cărnoasă, — ochii lui Dănuţ priveau o pură faţă de fetiţă palidă, cu capul răsturnat pe spate, zâmbind cu uşoare tresăriri, ceru'ui în care vede îngeri".

In acelaşi număr: T. Arghezi: Inchisoarea; I. Petrovici: Doi oratori (Alex. Marghiloman şi Take Ionescu); Ionel Teodoreanu şi Dem. Botez scriu despre Matei Cantacuzino; G. Topârceanu: Despre Ion Slavici, etc.

Dar despre acestea — în numărul viitor.

CUVÂNTUL LIBER (17 Octombrie). — D-l T. Arghezi, cu prilejul reprezentării „Meşterului Manole", discută „Cazul Eftimiu". „Incercarea Meşterului Manole, — spune d-sa, — nu i-a zidit în temelia bisericii numai nevasta, dar şi cariera de autor dramatic".

„După reţeta-i obişnuită, — urmează d. Arghezi, — şi în „Meşterul Manole" autorul transpune direct, fără nici o filtrare, lucrul copiat, pe scenă. la legenda Meşterului Manole şi o construieşte întreagă, cu ziduri şi zidari, aşa, otova, pe scenă. Ia o liturghie şi o pune pe scenă. Ia o sută de popi şi-i pune pe scenă. Ia 10 cădelniţi şi le pune pe scenă. Ceeace trebuia să fie o indicaţie şi o schiţă fugitivă de cadru, pentru o sinteză şi o invenţiune, devine însăş materia piesei. La Meşterul Manole e o firmă de bazar bisericesc, inaugurat pe scena Teatrului Naţional.

„Autorul nu ambiţionează să slujească un material dat ca să creeze ceva; de fel! El face naraţiunea în ştofă şi aplicare, a povestirii cunoscute, izbutind cu toată trivialitatea bogată a mijloacelor scenice fără să cruţe niciunul, să rămâie cu mult dedesubtul legendei populare".

LA REVUE DE FRANCE (No. 19).— In fruntea numărului câteva „Propos et Souvenirs" de Paul Valery, asupra lui Bergson şi Pascal, asupra clasicismului, romantismului şi simbolismului, — şcoli literare, la înţelegerea cărora Valery aduce contribuţii de oarecare valoare documentară.

In „Lectures", Leon Pierre-Quint analizează atitudinea criticei franceze de azi, din care însă se desprind învăţături pentru întreaga critică de pretutindeni. Marea greutate, după Quint, stă în aceea de a şti cum să alegi şi ce să alegi pentru cercetările critice. Şi exemplifică: In „Causeries de Lundi" de Sainte-Beuve, este un capitol consacrat poeziei franceze de la 1840: sunt citate treizeci de nume de poeţi, toţi necunoscuţi astăzi. Unora li s'au închinat numai câteva rânduri: Théophile Gauthier e discutat numai în 5—6, Brizeux într'o pagină întreagă. „Când mă gândesc la erorile marelui nostru Sainte-Beuve — spune Léon Pierre Quint, — mai ales în legătură cu Stendhal şi Baudelaire, înţeleg pentru ce, faţă de contimporanii săi, Jacques Rivière se arată cu atâta scrupul, cu atâta ezitare". Astfel Quint se ridică în contra reputaţiilor create în câteva luni, prin reviste şi câteva case de editură, care fac colecţiuni „dites des jeunes", sau care oferă premii, fără o mai largă analiză a operei în vederea unei ierarhii sau selecţi

In a doua parte a articolului său, Léon Pierre-Quint se ocupă de opera lui C. F. Ramuz, scriitor elveţian, a cărui caracteristică ideologică stă în lupta dintre ideal şi forţele materiale. „L'Amour du monde", apărut anul acesta, i se pare lui Quint, cel mai bun roman al autorului. Tema nu este din cele obişnuite. Intr'un sat îndepărtat şi uitat aproape de orice suflu civilizator, se instalează un cinematograf, a cărui acţiune e catastrofală: burghezimea onestă a satului începe să poarte rochii decoltate, fiica şefului de jandarmi începe să întrebuinţeze fard, îşi studiază gesturile, se înamorează de un copist, îl forţează să fure cassa băncei şi fuge cu el în lume. Dar municipalitatea opreşte cinematograful şi, încet-încet, satul îşi recapătă somnolenţa obişnuită şi curăţia moravurilor.

Mai mult decât indivizii, în romanul lui Ramuz, satul este acela care trăeşte, iubeşte, suferă şi moare. Autorul are darul de a evoca sentimentul colectiv; el scrie: „notre" village, „nos" habitants, „nos" habitudes". La sfârşitul romanului, străzile satului, casele, sunt iarăşi învăluite într'o atmosferă de mister, — de singurătate, pe care Ramuz ştie mai mult s'o sugereze, decât s'o descrie.

REVUE BLEUE (No. 19).—Tot un studiu asupra scriitorului elveţian C. F. Ramuz, scris de Henri Perrochon, cu vederi mai largi însă, privind ansamblul operei romancierului. Perrochon vede în Ramuz un scriitor regionalist, în sensul că toate subiectele operelor sale sunt smulse din viaţa unui singur colţ al ţinutului elveţian. Dar ca să-şi adâncească cercetările, Ramuz dă, după o serie de romane tradiţionaliste, povestiri de alură apocaliptică şi epică. Lirismul nu lipseşte din operele sale, dar e un lirism care se sbate între nuanţa idilicului şi tragicului. Astfel în „Jean-Luc persecuté" sau „Règne de l'esprit malin", în „La guérison des maladies" sau „Terre du ciel" există un fel de misticism, amestec curios de tradiţii diferite: păgânismul îndepărtat, catolicismul evului mediu, credinţa în minuni, protestantismul biblic.

Regionalismul lui Ramuz nu este redeşteptarea factice şi rece a unui trecut mort, sau pe cale de a muri: nu e folk-lore. Este „omenesc" şi viu, pentru că materialul este puternic şi cu rădăcini adânci. El nu caută particularul sau caracteristicul; ci tot ceeace este general şi permanent. Personagiile lui, deşi elveţieni din cutare sau cutare ţinut, sunt mai întâi de toate oameni. Prin aceasta, arta lui Ramuz este universală, din care răsare—spune Perrochon— o emoţie profund omenească.

In restul numărului Camil Mauclair vorbeşte despre geniul lui E. Poë.

DIE BÜHNNE (Scena) care apare la Viena are, în penultimul ei număr un articol, surprinzător pentru noi, asupra teatrului chinez.

La „Raimund Theater" se joacă o piesă din repertoriul pur chinez. E intitulată „Cercul de cretă" şi îşi are obârşia în vechile poveşti popu'are chinezeşti. Tema: iubirea învinge toate piedicile, — aci, pe pământ, caşi dincolo, în împărăţia necunoscutului.

Revista ne dă unele date asupra chipului în care joacă actorii chinezi. Piesele trebuiesc astfel scrise încât personagiile respective, dela înfăţişarea lor pe scenă să-şi decline imediat numele, pronumele, starea civilă, *ro'ul*.

„Naivităţile" chinezeşti cuceresc, însă, publicul cosmopolit şi în genere european, prin savoarea lor cu totul inedită.

Pe când şi la noi o piesă chinezească?

L'EUROPE NOUVELLE (No. 396). — Un foarte interesant articol al lui Gabriel Marcel despre teatrul lui Leonida Andreev, pe care acesta îl crede deadreptul ca un precursor al lui Pirandello. „Gândul" este o operă coerentă şi cu o realizare perfectă; „Caterina Ivanovna" este mai ales remarcabilă prin tema ei generală. Şi una şi alta tratează probleme care s'ar putea numi pirandelliene: problema nebuniei, problema unităţii personale.

Expoziţia pictorului Iser

Peste câteva zile se deschide expoziţia de pictură anunţată de Iser.

Lucrările acestui artist vor fi expuse în sala „Ileana" de la „Cartea Românească", în mai multe serii lunare.

Iser vine de la Paris, unde a avut o expoziţie personală la Devambez şi unde a prezentat mai multe lucrări la saloanele de toamnă, Independenţi şi „Tuileries". Distinsul nostru pictor a primit consacrarea celor mai de seamă critici francezi şi străini.

Autopotret de Iser

A trăit mult timp în Franţa, şi-a asimilat cultura şi metodele franceze, după ce mai întâiu şi-a petrecut un timp îndelungat în satele tătăreşti din Dobrogea şi la Constantinopole.

Iser prinde detaliile — cum se exprimă unul din marii critici de artă din Paris — cu o promptitudine uimitoare, fără să sacrifice nimic din sentimentul profund care l-a făcut pictor.

Pictura lui Iser asociază azi cu cinste numele artistului cu acela de român.

Vernisajul expoziţiei are loc Duminică 25 Octombrie, la ora 11 dimineaţa.

Viaţa literară în Germania

—Cel din urmă volum al lui Gerhard Hauptmann, acela care formează al doisprezecelea volum de opere complecte, a apărut de curând şi se intitulează: „Ausblicke",— „Perspective". Cuprinde: poezii, fragmente de dramă, ref'exiuni şi aforisme asupra unor subiecte felurite.

— Poetul Dauthendey a fost un călător pasionat. Declaraţia de război l'a surprins la Java, unde a fost internat şi unde a murit în 1918. Volumul „Letzte Reise", — „Cea din urmă călătorie", a apărut anul acesta, scos de către admiratorii lui. Sunt scrisorile adresate soţiei sale, memorii şi poezii, în care se întâlneşte o bogată şi colorată descriere, un vast şi sensual panteism.

— „Leuchter um die Sonne", —Razele din jurul soarelui". — de S. von der Treuch. Soarele este Isus, razele care-l inconjoară sunt: Kant, Budha, Sf. Toma, Goethe, Shakespeare, Hebbel, Loyola, Sf. Augustin, Sf. Ion, Sf. Paul, Luther, Molière, Mozart, a căror cugetare poetul o redă în versuri strălucitoare, interpretată cu un simţimânt religios.

— O ediţie savantă a lucrării „Faust" de Goethe, o face profesorul universitar din Leipzig, Witkowski, cu o mare bogăţie de comentarii.

— In „Casanova in Wien", poetul vienez R. Auernheimer, expune cu o uşoară ironie şi cu o psihologie fină, o aventură, inventată, a ilustrului seducător. Volumul este o amuzantă evocare a burgheziei şi aristocraţiei vieneze din secolul XVIII-lea, nu fără aluziuni la viaţa socială de azi.

— „Das junge deutsche Drama", — „Teatrul modern în Germania", de R. Kaiser este o lucrare destinată educaţiei artistice a poporului. Sunt înfăţişate caracterele şi tendinţele teatrului german, începând cu Hauptmann şi până în zilele noastre. Critica găseşte însă lucrarea lui Kaiser, sumară şi abstractă.

— Un nou roman de H. Mann: „In einer familie", — în care nici subiectul, nici sentimentele nu aduc o notă nouă. Un comandant în retragere, de felul lui artist, se însoară pentru a doua oară, cu o tânără exotică. Dar comandantul are o fiică; aceasta se căsătoreşte cu un veritabil berlinez, care devine amantul soacrei sale. Aci stă conflictul care se desăvârşeşte cu plecarea străinei şi revenirea berlinezului la soţia sa legitimă. S'ar zice o acţiune de cinematograf.

— „Der Despot" de Isolde Kurz este un roman remarcabil prin psichologia personagiilor şi prin descrierea evenimentelor. Eroul concepuse planul unei drame întinse, pe care nu o poate însă termina. Se căsătoreşte cu o artistă, care-i apreciază talentul şi care-l ajută să-şi sfârşească lucrarea. Se naşte războiul din 1870. Tânărul se refugiază în Elveţia, cu gândul la lucrarea lui, care trebuia dusă la bun sfârşit. Aci îi vine ordin de mobilizare: soţia lui însă îl ascunde şi nu-i spune nimic. Tatăl eroului, vechiu colonel, se înrolează în locul fiului său şi moare pe câmpul de luptă. Acum eroul înţelege totul şi pe când soţia lui moare de ftizie, el se sinucide. Inainte de a face pasul acesta, eroul îşi dă seama că adevărata tragedie, pe care n'a putut s'o scrie, a trăit-o.

— Au apărut, de curând, două mari manuale de istorie literară germană contimporană: „Die deutsche Literatur unserer zeit" de K. Mortens şi „Die deutsche Dichtung der Gegenwart", de H. Naumann. Pentru cine doreşte să se orienteze în actuala literatură a Germaniei, volumele amintite sunt un „guide" preţios. Este clară expunerea evoluţiei poeziei, dela materialism la neo-clasicism şi neo-romantism.

— Studiu de mare envergură este acela al lui F. Gundolf despre „Caesar". Deşi mai mult literat decât istoric, Gundolf reuşeşte, în lucrarea lui, să dea, nu un studiu pur istoric, ci o nouă sinteză psihologică a lui Cezar. El a studiat omul, mai mult decât faptele, precizând evoluţia figurii lui Cezar în concepţia secolilor următori.

— „Der Versailler Volkerbund", — „Societatea Naţiunilor după tratatul dela Versailles", de B. von Bulow. In 600 pagini, autorul explică constituirea şi activitatea Soc. Naţiunilor, dela constituirea ei din 1919. Ii aduce mai mult critică, decât elogii şi neagă că s'a conformat vreodată idealului Wilsonian. Işi exprimă totuş dorinţa ca această societate să se perfecţioneze şi să evolueze într'atât ca să poată primi adeziunea Germaniei.

— A apărut la începutul anului lucrarea lui F. Werfel: „Verdi". Autorul, poet şi dramaturg de talent, a găsit momentul potrivit ca să-şi facă examenul conştiinţei sale artistice. Nu sub formă didactică, ci, ca un adevărat poet scriind biografia unui muzicant celebru. Romanul nu povesteşte numai viaţa maestrului, dar şi locurile şi atmosfera mediului în care Verdi şi-a desfăşurat aventurile lui amoroase, tragice sau comice. Astfel este evocată Veneţia, cu aristocraţii, cu carnavalul şi celelalte uimitoare frumuseţi. Autorul imaginează apoi o dramă intimă a sufletului lui Verdi. In felul acesta, muzicantul pare mai mult un artist spontan, îndoindu-se de valoarea muzicei sale italiene, doritor şi incapabil să rivalizeze cu Wagner. Lucrarea devine astfel romanul „operei". Dând, în pasagiul acesta, întâietate purităţii clasice şi nu nebulosului romantism al Nordului, Werfel se face apărătorul frumuseţii formei. Şi cu fixarea acestei concepţii, examenul conştiinţei artistice a lui Werfel, ia sfârşit.

— In „Geschichte der deutschen Ode", — „Istoria odei germane", autorul K. Victor aduce un studiu savant, solid, concentrat, conform unei estetice tradiţionale, care priveşte însă mai mult definiţia legilor genului decât conţinutul poetic al operelor studiate.

— Cea din urmă noutate de valoare a librăriei germane, este studiul lui P. Schlenter, asupra poetului şi dramaturgului Gerhart Hauptmann.

— S'a sărbătorit, în timpul din urmă, şaizeci de ani de existenţă al lui Victor Hahn, publicistul care a încercat, nu fără succes, întoarcerea la vechiul şi gloriosul clasicism german. Fost mai multă vreme director al ziarului „National Zeitung", Halm conduce azi „Acht-Uhr Abendblatt", nu numai o tribună a partidelor revoluţionare, dar şi centrul nouei mişcări literare. In ziarul lui, Kurt Pinthus semnează cronica dramatică, Walter Hasenclever, critica literară. Ca dramaturg Hahn rămâne prin piesele sale „Moses" şi „Cezar Borgia".

INSEMNĂRI

Polemica literară

„Omul de pe stradă" are totdeauna dreptate. Iată ce îmi spunea el, deunăzi:

„Știi, de câtăva vreme urmăresc cu interes, în „Cuvântul Liber", polemica dintre Ralea și Camil Petrescu. E amuzant. Deși găsesc că mult mai interesant ar fi ca ei să scrie articole care să ne documenteze asupra chestiunilor importante, care astăzi, la ordinea zilei, sau chiar în știință, progresele civilizației... Ceva instructiv. Ce poate să-i pese cetitorului de cearta personală dintre ei?"

Așa grăia, cu obicinuita-i sintaxă, omul de pe stradă.

Uita însă, către sfârșitul frazei, că, la începutul ei, declarase că *numai de câtăva vreme* citește „Cuvântul Liber" *cu interes,* căci *urmărește* polemica în chestiune!

Și aceasta e realitatea.

Cu toții credem că nu ne place decât ce e grav, serios, general. Și o credem sincer. In fond, ne înnebunim după mahalagismul oricărei sfede, cât de neinteresați (sau cât de inegali) ar fi partenerii.

Era de perfectă bună-credință „omul de pe stradă". când simțea că există și ocupații mai utile decât de a urmări discuțiunea dintre cei „doi valoroși colaboratori" dela „Cuvântul Liber". Aceasta, totuși, nu-l împiedica să cumpere revista înadins pentru a afla, până la capăt, schimbul de „argumente" ale zisei polemici.

Este aci una din acele *„minciuni de caracter"* cum le numește filozoful Paulhan, una din acele credinți nemărturisite care rupe armonia dintre practică și teorie, una din acele stări sufletești *„refulate"* pe care le studiază Freud.

Și cred că nu-i prea greu de spus în ce constau.

Este considerat de opinia publică a „oamenilor așezați" ca neserios să se pună prea mult interes într'un „fleac" cum este o discuție literară. Acel ce cade în asemenea ispite, e repede acuzat de frivolitate și curiozitate perversă.

Exact ceeace se petrece în domeniul afacerilor penale. Totdeauna, oamenii au deschis mari, urechile, iar astăzi devorează coloanele jurnalelor unde se relatează afaceri criminale, furturi senzaționale, aventuri scandaloase. Filistinul e totdeauna gata să spună că o asemenea atenție pentru lucrurile de acest soi dovedește o pervertire a gustului, ceva vulgar sufletește, o curiozitate nesănătoasă și reprobabilă. Dar oamenii fac tot ce știu ei. Iar sociologul, cu mare lux de argumente istorice și etnografice, îi răspunde:

Ceeace credem că e un semn de morbiditate este, dimpotrivă, un simptom de viață bună a grupului social. Sancțiunea împotriva delictelor penale nu e în coduri; adică rezidă, mai mult de cât oricare altă sancțiune juridică, în indignarea colectivă și difuză pe care infracțiunea o suscită în masse. Și dacă aceste masse nu s'ar ridica, mișcate de un puternic interes, la zvonul celei mai banale dintre crime, atunci societatea ar muri, căci nesancționate ar rămânea cele mai primejdioase atacuri din câte i se pot aduce. Și atunci, — sufletul individului devine locul de întâlnire a două conștiinți: conștiința individuală și conștiința socială. Psihologia ni se dedublează. Cea personală, ne sfătuește să nu ne interesăm de cutare crimă, banală și desgustătoare. Cea colectivă, din potrivă, ne amintește că nimica nu-i mai important decât asemenea banale povești. Și e conflictul tipic între două Euri, fenomen freudian caracteristic.

Ce se petrece în lumea lucrurilor morale, se poate petrece și în domeniul — tot social — al Esteticei.

Societatea de azi, deci cea de mâine, vede cum valorile de artă se precizează din ce în ce. Tarife de talent, scări cu multe trepte de genialități descrescânde, ierarhie a meritelor literare, în cenacle, în cafenele, în saloane, în familii, în forul interior al indivizilor, neîncetat se încheie târguri, la sfârșitul cărora operele de artă ies cotate și prețeluite.

Că metrul de evaluare este când mai bun, când mai rău — aceasta e o altă chestiune. Fapt este că se simte nevoia de a se cântări cantitativ Frumosul.

Or, în Estetică — ca în toate domeniile sociale afară de cel științific, și economic — totul se întemeiază pe *„argumente de autoritate"*. Majoritatea bine-gânditoare, adică, în fond, o „anumită minoritate" — „o anumită presă" am putea aproape spune — e care face „ploaia și timpul frumos". Dela etaloanele făcute de ea se purcede la măsurătoare. Și singurul, absolut singurul mijloc de verificare a afirmațiilor de Frumos, stă în adeziunea, în încrederea publicului. Și atunci, ori de câte ori apare un talent, se face în jurul lui o adevărată licitație, un fel de duel, între „cerere și ofertă", între depreciatori și lăudători, care vin cu argumente diverse. Și spectatorul selectează, din priveliște, ce i se pare lui că e mai potrivit.

Astfel se fixează valorile Frumosului. Operație odinioară rară, când viața estetică ocupa un loc foarte mic în viața generală, astăzi însă din ce în ce mai frequentă, ea constitue un incontestabil semn al vremei. Progresul ei e paralel cu Progresul în genere. Iată de ce oamenii zilei de azi nu pot să nu arate interes pentru orice discuție literară, oricine ar fi luptătorii.

Și aci, ca și în domeniul penal, se operează un divorț între conștiința individuală, care ne învață că e o curiozitate de mahalagiu aceea care ne face să alergăm, palpitanți de interes, la cetirea unei sfede între artiști —, și conștiința socială, care ne obligă să privim cu luare aminte la acest fenomen, interesant întru toate, căci el este „bucătăria" prealabilă datorită căreia societatea de mâine va dispune de dinamometre estetice sigure și minuțioase.

Iată de ce, ca și în cazul „afacerilor senzaționale" dela Curțile cu jurați, nu este nici-o scădere pentru „omul de pe stradă" să *urmărească cu interes* „argumentele" d-lui Petrescu, și chiar cu mai mult interes decât alte lucruri mai serioase. Rămânându-i, bun înțeles, dreptul de a crede că, în fond, consideră — cam sterilă... această discuție, după care.... se înnebunește...

D. I. SUCHIANU.

Impartialitate

Citim rândurile de mai jos în revista „Ramuri" drept crez în fruntea Cronicei:

„Cronica, așa cum am moștenit-o de la „Sămănătorul", — *îmbrățișând adecă scrisul românesc în toată întinderea lui* și fiind în acelaș timp și informativă și dătătoare de orientări, — e astăzi tot așa de necesară ca și pe vremea când d. Iorga, în scurte notițe cuprinzătoare, resuma o întreagă mișcare intelectuală...

„Inainte de a fi pentru cetitor, cronica e pentru cronicarul însuși, care nu poate fi și îndrumător decât dacă pe masa lui de lucru se perindă necontenit *toate elementele și toate înfățișările scrisului românesc"*.

Iar drept ilustrare, cronicarul trece în revistă următoarele publicații: „Datina", „Năzuința", „Flamura", „Miorița", „Gândul Nostru", „Țara-de-Jos" — deci nici „Viața Românească", nici „Adevărul Literar", nici „Mișcarea Literară", etc. Acestea s'au pierdut desigur în „maldărul de publicații" de pe masa cronicarului. Sau — cine știe? — poate revistele la care scriu d-nii Mihail Sadoveanu, Brătescu-Voinești, D. D. Patrașcanu, Liviu Rebreanu, Jean Bart, G. Topîrceanu, G. Ibrăileanu, I. Agârbiceanu, Gala Galaction, etc. nu închid în ele „simțirea și gândirea acestei epoci" — condiție cerută de „Ramuri" dela „un scris" „bun-rău"...

Calistenn

Sil-Vara, una dintre cele mai remarcabile personalități ale publicisticei vieneze, a fost înainte de războiu, vreme îndelungată corespondentul lui „Neue Freie Presse" la Londra. In această calitate a reușit să-și creeze strălucite relațiuni în lumea politică, intelectuală și aristocratică — relațiuni cari au însemnat în primul rând sursa de inspirație a operelor lui Sil-Vara.

Cea mai cunoscută este *„Die frau von vierzieg Jahren"*, comedie care s'a jucat cu un succes considerabil pentru prima oară la „Burgtheater" din Viena și în urmă pe toate scenele germane importante.

Azi Sil-Vara face parte împreună cu Hugo v. Hofmannsthal, G. B. Shaw, Herman Bahr, Alfred Polyen, Felix Salten și Ernst Lothar din foiletoniștii constanți ai lui „Neue Freie Presse".

Ultima sa lucrare *„Brand im Schloss"* (Focul în Castel) va vedea la Viena, la Deutsches Volkstheater în actuala stagiune, lumina rampei — și, după cum suntem informați, și pe una din scenele particulare bucureștene.

In numărul nostru de azi, publicăm „Calistenn" de Sil-Vara, bucată trimisă în manuscris de autor „Adevărului Literar".

Bicentenarul Academiei rusești

Spre sfârșitul lunii Septembrie s'a celebrat la Leningrad și la Moscova bicentenarul Academiei de științe din Rusia. Cu acest prilej au avut loc felurite expoziții. Una a fost consacrată limbii și literaturii rusești. La muzeele Pușkin și Tolstoi s'au organizat expoziții literare. In acelaș timp bibliotecile Academiei și arhivele au fost deschise numeroșilor delegați. Edițiile Academiei apărute în decurs de două secole s'au putut vedea, conținând 19 mii de lucrări și documente relative la viața instituției celebrate.

Toate țările din lume au luat parte, se zice, la serbări.

Un decret al consiliului comisarilor poporului a recunoscut-o ca pe cel mai înnalt așezământ științific din „Uniunea republicelor sovietice socialiste", decernându-i pe viitor numele de Academia de științe a U. R. S. S.

Academicianii ruși Karpinsky, Steklov, savanți străini, printre cari profesorul francez Sylvain Lévy, au ținut discursuri în ovațiunile publicului.

Altă academie franceză

Scriitorul francez Christian Dorcy a fondat de curând „Mica academie" (La Petite Académie) sau Academia „Celor zece". Scopul nouei academii este astfel definit: să primească toate cuvintele respinse de Academia franceză (a celor patruzeci, dintre cari într'una din ședințele trecute au lucrate numai șase), dar să le dea un înțeles fantezist și umoristic—fără a cădea vreodată în trivial. „Mica academie" își va inaugura ședințele în acest sezon literar.

Membrii ei sunt: Marcel Arnac, Pierre Chapelle, André Dahl, Christian Dorcy, Charles Ecila, José Germain, Maurice Hamel, Gaston Picard și umoristul algerian Zac. Cel de al zecelea din „cei zece" va fi ales de aceștia.

„Mistica fascistă"

D. G. de la Fouchardière se ocupă, într'un recent număr din „l'Oeuvre" despre fascism. Cu spirit, cu finețe, cu ironie voalată, cronicarul francez încearcă să justifice toate asasinatele, toate erorile și toate ororile comise de adepții extremiști ai noului regim italian. „ — Ce vreți, — toate mișcările curente creează mari mistici. Și toate revoluțiile se consolidează prin sânge!", cam așa vrea, subtil și ironic, să ne convingă d. de la Fouchardière. „Mistica" fascistă!

Dar câte nu s'au iertat în numele ideei, — asasinilor vulgari și criminalilor comuni! Dar dacă în trecut indignarea nu a fost suscitată brusc, — în prezent crimele, indiferent în ce chip justificate, sunt osândite. Mistica fascistă poate că e bună numai ca formulă. Practica o dă de gol și o transformă din aspirație generoasă și convingere fanatică în asasinat banal și odios. Și pierde, deopotrivă, și formula, și omenia, și estetica.

Gabriele D'Annunzio

Ilustrul poet, romancier și patriot italian **Gabriel D'Annunzio,— cu adevăratul lui nume** Rapagnetta,— s'a născut pe Adriatica, pe un vapor, în 1864. In volumele lui de versuri mai cunoscute: „Canto nuovo" (1880), „Poema paradisiaco", „Elegie romane", etc., el cântă, cu o ușurință elegantă și plină de îndrăzneală, mai ales voluptatea. Ca nuvelist și romancier, d'Annunzio și-a câștigat o mare reputație prin lucrări inspirate, cari l-au așezat în primul rang: „Terra virgine" (1882), „Il libro delle Vergini (1884), „Episcopo", „Trionfo dela morte" (1894), „Vergini delle rocce (1895), Il piacere", „Il Fuoco", „Romanzo della Rosa", etc.

Pasionat pentru formele frumoase, măestru cizelator de cuvinte d'Annunzio traduce lucrurile exterioare cu o mare vioiciune de culori, cu o subtilă virtuozitate melodică, și într'un stil strălucit și pur, patetic-liric uneori, —însă poate prea retoric. Ca psiholog, el stăruie în studierea pasiunii, a cazurilor ciudate, a excepțiunilor și a perversiunilor chiar. Cele mai multe romane ale lui sunt confesiuni, autoanalize necruțătoare, ale propriului său suflet și ale vieții lui. „Fuoco" de ex. e romanul amorului dintre el și tragediana Duse. In „Forse che si, forse che no", a scris romanul aviației,—sport căruia i s'a consacrat de mulți ani cu pasiune.

A scris și teatru: „Victorii mutilate", „Cetatea moartă", „Gioconda", „Francesca da Remini, „Făclia sub o broc", „Fiica lui Iorio", etc.

Intr'un poem al său: „Nava", el se face înflăcăratul purtător de glas al ideii latine și al tendințelor naționaliste, care, înainte de războiu, pregăteau incorporarea la patrie a ținuturilor italiene înstrăinate. Naționaliștii extremiști îl consideră ca poet al idealurilor lor, —totuși în patria lui mult iubită, el a avut să îndure cele mai amarnice critici și sfâșieri literare.

In marele războiu, ca ofițer de aviație, pierde un ochiu. Fu avansat comandant al unei escadre aeronautice.

După războiu, D'Annunzio a stârnit o vâlvă mondială prin faimoasa lui lovitură politică: ocuparea orașului Fiume, în fruntea unor legiuni patriotice,— după glorioasa pildă al lui Garibaldi, din epoca întregirii Italiei. După câtva timp fu silit să capituleze, dar când totuși, mai târziu Fiume fu atribuit Italiei, regele Italiei îi dădu titlurile de Conte de Fiume și de Principe de Montenivoso.

Acum câți-va ani a făcut declarații de simpatie pentru republica sovietică rusă, având o intrevedere cu Cicerin; azi pare împăcat cu Mussolini și cu fascismul. mul.

MARUNTE:

— „Țara de dincolo de negură", noul volum de nuvele al d-lui *Mihail Sadoveanu,* va apare în toamna aceasta în editura „Cartea Românească".

— In curând va apare în Capitală o revistă de artă, literatură și documentare socială, care va purta simbolicul titlu: *„Mâine"*. Publicațiunea aceasta își propune să favorizeze apropierea necesară dintre evreii din țară și elementul neaoș românesc. Numeroase colaborări de scriitori cu vază, români și evrei, sunt asigurate nouei publicațiuni, care va apare sub conducerea cunoscutului publicist: S. Grosman.

— „Zile vesele după războiu", prelucrare de d. Mihail Sadoveanu, se joacă cu mare succes la Teatrul Popular.

— Revista franceză „Crapouillot" propusese colaboratorilor săi, sunt acum câți-va ani, să-și facă singuri analiza nouilor lor romane. Singur, Roland Dorgelès și-a comentat, în mod foarte spiritual de altfel, romanul „Saint-Magloire". Jean Galtier-Boissiere reia, într'un număr recent, această tradiție, și dă o dare de seamă asupra ultimei sale lucrări „La bonne vie".

— A fost sărbătorit de curând, într'o mare casă de editură „cei treizeci de ani de serviciu" ai unui poet, Ernest Prevost, dându-i-se medalia de onoare a muncii.

— O nouă revistă „l'Algérie nouvelle", care va apare în curând, va avea o tendință descentralizatoare și va aduna colaborarea aleasă a scriitorilor de pe cele două țărmuri ale Mediteranei, prieteni ai pământului și literaturii algeriene.

— A apărut, în franțuzește, o nouă traducere din ineditele lui Dostoiewski: „Le bourgeois de Paris".

— Tot ineditele. Sunt în curs de apariție: „Lettres intimes à l'Amazone" — cel din urmă op al lui Remy de Gourmont.

— Germania literară și artistică a sărbătorit zilele acestea a sasezecea aniversare a lui Victor Hahn, cunoscutul publicist și autor dramatic.

— Ultimul număr din l'*Europe Nouvelle* este consacrat în întregime Societății Națiunilor.

Bibliografie

I. C. P. Polyclet, Amurg de toamnă (versuri). Inst. Ramuri". Craiova. Prețul 30 lei.

I. Dolinschi, Repertoriu din istoria literaturii române, Libr. Cooperativa de editură, Cernăuți, Prețul 90 lei.

Alexandru Vițianu, Fericirile nebănuite, Tip. G. Matheiu, Bistrița, Prețul 25 lei.

T. A. Rădulescu, Locuințele ieftine, Tip. „Naționala".

Cincinat I. Stînțescu, Asupra liniei ferate traversând Capitala dealungul Dâmboviței, Tip. „Naționala.

Mișcarea Literară No. 49 (F. Aderca: Bâlciul din Calea Victoriei; De vorbă cu H. R. Lenormand; Perpessicius: Despre Al. T. Stamatiad, etc.)

Cuvântul Liber No. 33 (Tudor Teodorescu-Braniște, C. R. Ghiulea, F. Aderca, Camil Petrescu, T. Arghezi, M. Sevastos, etc.).

Ramuri No. 9 (N. Iorga, D. Tomescu, etc.).

Suflet Românesc No. 2 și 3 (Ion Pillat, Ion Dongorozi, etc.)

Salonul Literar No. 6 (Al. T. Stamatiad, Eug. Ștefănescu-Est, A. Cotruș, etc.).

Cultura Creștină No. 10.

Hasmonaea No. 4.

Năzuința No. 3 (Ion Dongorozi).

Arhiva No. 3 și 4 (Ilie Bărbulescu, P. Constantinescu, etc.).

Curiozități

Anti-contribuabil

In Putau (Franța) un mic detașament de poliție a fost mobilizat contra unui cetățean Philippe Vaseau, care a refuzat să plătească impozitele ajunse la suma respectabilă de 11.000 franci. Vaseau a primit în repetate rânduri mai multe citații și somațiuni, însă n'a răspuns la toate hârtiuțile verzi, roșii, galbene și albastre, ci a distribuit între concetățenii lui mai multe mii de foi volante, prin care îi îndemna să-i urmeze exemplul și să nu mai plătească impozitele.

Când i s'a fixat ziua licitației, el s'a adresat comunei Putau cu următorul îndemn:

— „Noi am câștigat războiul, și deci trebue să nu plătim nimic. Inamicii noștri să plătească. Veniți cu toții, Joi, ca să barați drumul contra oamenilor violenței, care se dau drept slujitori ai legilor".

Insă numai câțiva curioși au venit până la casa lui Vaseau în ziua licitației. După ce Vaseau n'a răspuns forței polițienești la trei somațiuni reglementare, asediatorii i-au spart ușa baricadată, și atunci Vaseau a eșit cu carnetu-i de cecuri și a propus comisarului să primească un cec pentru 11 mii franci. Din prudență, șeful poliției a trimis cu cecul pe o rudă a lui Vaseau la bancă, și detașamentul n'a plecat până când 11 hârtii a o mie de franci n'au fost aduse eliberându-se chitanță în regulă.

Studenți... „leguminoși"

Un foarte curios și original examen a avut loc de curând la Halele Centrale din Paris. Vre-o 30 tineri s'au prezentat în fața unei comisiuni speciale pentru a fi examinați și a obține dreptul de „negustor" al acelor Hăli. Examenul pentru acești „studenți leguminoși", cum au fost porecliți, pare a se face după un program destul de serios. Dreptul comercial, dreptul financiar, higiena, conservarea produselor alimentare, reglementarea negoțului prin hăli, etc., fac obiectul unui examen verbal.

Mai curioase sunt încercările și probele la care „studenții leguminoși" se supun în mod practic: constatarea dintr'o singură privire dacă marfa e proaspătă sau nu; constatarea greutăței numai cu o mână; arta de a se purta cu cumpărătorii; constatarea puterii vocale, a tonului variat după cazuri: când vorbești cu femei sau cu bărbați, cu tineri sau cu bătrâni, copii, funcționari, rentieri, pensionari, etc.

Comisiunea — compusă din comisari ai comerțului, primari, reprezentanți ai sindicatelor negustorești și specialiști ai branșelor, — i-a examinat pe acești treizeci de studenți timp de trei ore, făcându-i să joace scene întregi din practica vieții originale a „burței Parisului". Toți treizeci au trecut cu succes examenul și au obținut certificatele respective.

Cel mai mare cino atelier

Dimensiunile atelierelor cinematografice cresc cu fiece an. Atelierele franceze din 1900—1914 par acuma liliputane sau bune pentru amatori fotografi, în comparație cu cele din America. Atelierele americane, începute în 1912, au avut desul loc și suficienți bani penru ca să uimească astăzi lumea cu monstruoasele lor instalațiuni, cu armatele lor de figuranți. Totuși cel mai mare atelier cinematografic din lume nu se află în America, ci în Germania care a și bătut în această privință toate recordurile. S'a întâmplat că un mare hangar pentru Zeppelinuri, construit înainte de războiu lângă Berlin, a rămas în 1918 gol și fără de nici o destinație. Pe vremea aceia Hans Neumann, cel mai energic „cinematografer" căuta un mijloc de a construi un atelier grandios. El a reușit să-și cumpere acel hangar și într'un an numai l-a refăcut după ultimul cuvânt al technicei înscenărilor. In fostul hangar s'a putut produce nu numai orice scene de „interieur", dar s'au făcut orice tablouri după natură, cu munți, marea, cu râuri și vulcani gigantici. Iată câteva cifre. Atelierul acoperit ocupă circa 30.000 metri pătrați. E de cinci ori mai mare decât atelierul central din Los Angelos. Acoperișul de sticlă se înalță la 45 metri; și doar Notre Dame de Paris are numai 68 metri înălțime. In acest atelier se pun în scenă tablouri egale cu cele americane. Și nici unul dintre spectatori nu poate să creadă că scenele din Sahara, dela Polul Sud, din Paris, sau de pe Everest s'au fabricat în realitate, în fostul hangar de Zeppelinuri.

Cât a costat războiul

După calculele făcute de biroul central statistic din Washington, suma totală a cheltuelilor războiului din 1914—1918 atinge cifra de 247.129 milioane dolari. Aliații au cheltuit 163.782 milioane, iar Centralii 83.347. Americanii cred că aceste cifre dovedesc definitiv că adevăratul învingător a fost „ultimul milion de dolari".

Paralel cu aceste calcule s'au lămurit și cifrele care reprezintă „materialul viu" al războiului. Rusia a mobilizat 12 milioane de oameni, Germania 11, Anglia 9, Franța 8 jum., Austro-Ungaria 8, Italia 5, Statele Unite 5, Turcia 3, Bulgaria 1 milion 200 mii și România 800 mii. In total aliații dispuneau de 42 milioane soldați, iar Centralii de 23 milioane. La fiecare 8 mobilizați vine 1 soldat ucis în luptă. Cele mai grele pierderi a încercat relativ România: 45 la sută din totalul mobilizaților; al doilea loc îl ocupă Germania—38 la sută; al treilea — Rusia cu 1.703.000 morți. Ultimul loc în această privință e ocupat de Statele-Unite: 50.000 morți din 5 milioane de mobilizați, adică numai 1 la sută. Cei mai numeroși răniți a avut Franța: 50 la sută; apoi Austro-Ungaria 46 și Rusia 41 la sută. Italia ocupă ultimul loc prin proporția răniților.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.